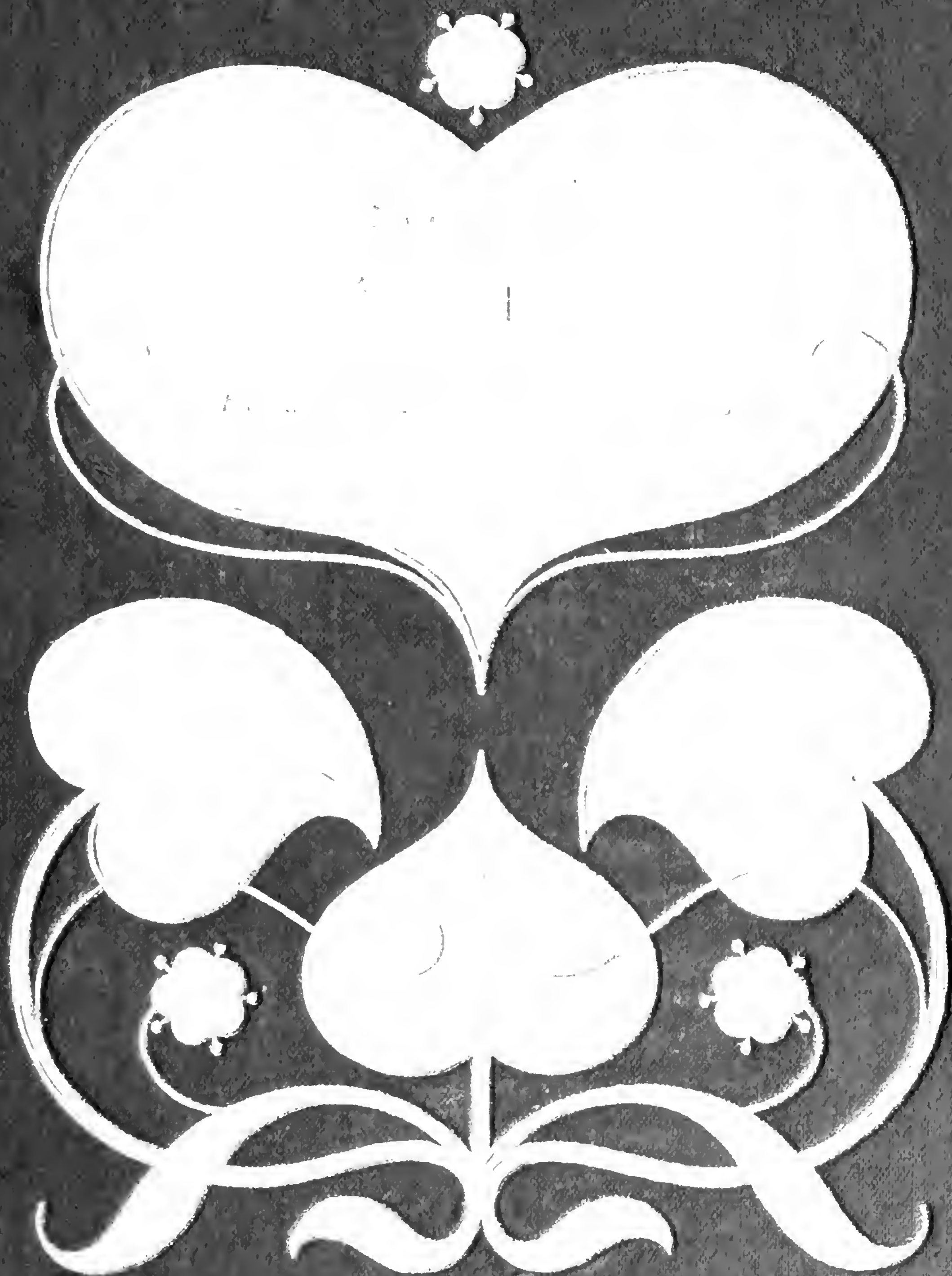

SVATOPLUK ČECH:

SATIRY A RŮZNÉ ČRTY.

NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC
V PRAZE.

SEBRANÉ SPISY

SVATOPLUKA ČECHA.

Pokračování posmrtné. - Pořádá Ferdinand Strejček.

DÍL XXV.

SATIRY A RŮZNÉ ČRTY.

V PRAZE

NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC

1909

SATIRY
A RŮZNÉ ČRTY.

NAPSAL

SVATOPLUK ČECH.

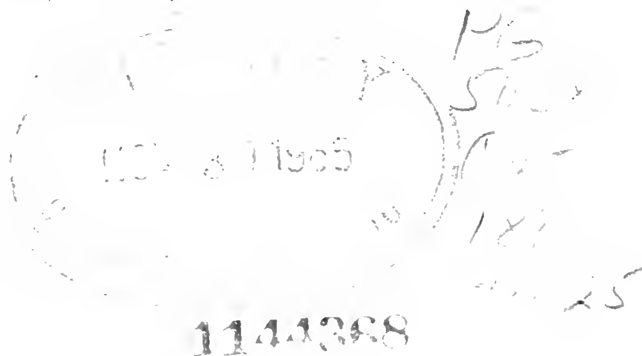

V PRAZE

NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC

1909.

Podobně jako svazek XXII (Povídky a humoresky) obsahují i „Satiry a různé črty“ z největší části práce, jež spisovatel sám do čtyř svých povídek a črt nezařadil, kromě toho však i větší satiru, původní Výlet pána Broučkův do měsíce, a některé drobné práce dotud vůbec neotištěné. Pro úplnost připojeny jsou na konec i zlomky prósy, náběhy to k pracím větším i k pouhým feuilletonům, vše z doby od r. 1869 do konce 1886. *F. S.*

TISKEM »UNIE« V PRAZE.

Pan Kalmus.

(1869.)

Že nemáte to potěšení – –? Snadno pochopitelno. Pan Kalmus není jedním z oněch, kteří se derou do popředí. Skoro bych řekl, že je pan Kalmus fialou kvetoucí v zátiší, kdyby nebylo porovnání to ještě obnošenější, než páně Kalmusuv kastor. Ach, ano! Kastor páně Kalmusuv je poněkuď ošumělý, ba, abych pravdu netajil, skoro tak ošumělý, jako páně Kalmusuv kabát, a tento přivádí člověka na myšlenku, že si ho praděd jeho — nechal obrátit. Však nemyslete, že by nemohl pan Kalmus mladými živly osvěžit svou šatnici — ale, víte, on zůstává nejraději při starém. A má dobře. Kdyby to dvé se sebe svlékl, toť jakobys všechen pel s něho setřel.

Popisem ostatního příslušenství páně Kalmusova mne laskavě ušetříte. Jen toho se zde výslovně dotýkám, že jsem na obličeji jeho a celé postavě ani nádechu směšnosti nenalezl; ba, kdyby nos jeho nebyl tak příliš banální a kdyby mu hustá, sněhobílá brada po prsou splývala, měl by do sebe cosi ctihodného, téměř patriarchálního.

Kdybyste se dle podaného nástinu domnívali, že je pan Kalmus nějakým idealistou, že se honí za jakýmisi bezpodstatnými vidinami — daleko byste se pravdy chybili. Jeho filosofie je více olovněná, než okřídlená. Říkávalť on sice někdy: „Věřte mi — ono musí přec' něco být!" avšak hned na to dokládává: „Ale, prosím vás, kdo pak tam byl? Oni tam také nebyli. Ono se, víte, snadno řekne: tentoc — ale člověk je přece jen červík a my jsme všichni červíci — a knihy to také nepředělají. Jen že se musí věřit a Pánbůh také není nadarmo — —"

V politice má pan Kalmus heslo: „Však oni to nepředělají!" Ale nemyslete nikterak, že je šosákem. Na důkaz opaku hle! ukázka z politického jeho katechismu: „Já jsem, pánové, vlastně pro revoluci, ale spořádanou, víte, ne tak sem tam toto ono — ale aby tu byla vážnost k vyššímu a náhled — věřte mi, bez náhledu to nikam nepřivedeme. A k čemu pak by byla vláda? Co? A zákony? A mocnosti? No tak vidíte —"

Z řečeného patrno, že se pan Kalmus neostýchá volně před celým světem náhledy své projeviti. Koho by se také bál? Hloupost! Ty dva palce, otištěné na okraji jeho kastoru, nedokazují, že by se snad tlačíval do kouta, nýbrž toliko, že je uctivým, kde úcta na místě.

Avšak pan Kalmus má přece před něčím rešpekt. Zahrnuje to pod hromadným názvem „oni". Vyslovuje slovo to někdy s ošklivostí, někdy se závistí, někdy s hněvem, ale vždy s jakýmsi lehkým mrazením po zádech.

Kdo by vlastně „oni" byli, nemohl jsem určitě vypátrati. Zdálo se mi často, jakoby to byla jakási

utkvělá představa ve zpusobě strašidelní bytosti, která stále před panem Kalmusem se vznáší, hrozíc mu, škádlíc ho, tropíc si z něho posměch, připravujíc ho o všechen poklid.

Víť on dobře, že „jim“ není po chuti, že je „jim“ solí v očích, že by ho nejraději co nepotřebnou veteš někam do kouta zahodili — ale on se jim nedá, do posledního dechu brániti bude proti nim ten opelichaný kastor, ten ošumělý kabát i ty své názory o světě a nejlepším uspořádání státu...

A takových Kalmusu je bohužel...

Pohádka.

(1870.)

Nedávno byl jeden král — tuším, že někde v jižním moři, neboť v severním moři by byl zmrznul — který se převelice nudil.

Býval před časy vášnivým milovníkem — kdo by tomu uvěřil! — ženské obuvi. Založil si celou sbírku toho druhu, pro niž sháněl kde co mohl od hedbávného pantoflíčku šlechtického až po telecí měšťanskou botku; ba ani selským dřevákem nepohrdal... konečně ho ale libustka ta omrzela, i rozdal to celé haraburdí po oblíbených jenerálech...

Později zahořel po vavřínech války. Kázal potáhnouti na novo bubny, objednal si z daleka výtečné zbraně, ba až od našeho Červeného opatřil si polní trubky (potom prý náš průmysl nedochází v cizině uznání) a vytáhl v pole. Zlí jazykové tvrdí, že pokaždé prohrál — ale prosím vás, když mu toho polovic pobijou a polovice uteče — to by ani Žižka nevyhrál!

Po té si hrál na ústavu. Jeho poddaní se museli vespolek nazývati občany, nositi plnovous a voliti; a když něco zvolili, pan král to zase rozehnal,

a když nezvolili ničeho, chodilo to nic do sněmu a dostávalo řády...

Nu, a konečně ho omrzelo všechno. Od rána do večera jen kouřil a zíval; ostatní část dne věnoval péči o blaho říše...

V tom čase mu poradil tělesní jeho lékař, aby se stal údem Matice české. Učinil tak. Tu dočetl se jednou, nevím již ve kterém svazku, páně Gablerových úsudku o francouzské revoluci. Tím se v něm probudil nový život.

Neustále mu tanuly úžasné ty zjevy na mysli a sedě, leže přemýšlel o tom, jak by cos podobného spatřiti a zažíti mohl... Konečně vyvstala v něm myšlenka jako démon, myšlenka děsná jak v Nerónovi požár Říma — usmyslil si vyštvati pokojný svůj národ k revoluci hroznější francouzské.

Domyslil a počal jednati.

Vyslal placené padouchy mezi lid, jejichžto úkolem bylo, aby plvali mu v líc, aby tupili a przníli vše, co svato bylo mu a draho, aby ho nazývali luzou a syny jeho zloději a dcery jeho nevěstkami, aby památku dědu jeho zohyzdili před tváří světa — a čím který z nich byl vzteklejším háncem a drzejším utrhačem, tím okázaleji se slonil v záři milosti královské. Však nic naplat! Lid kabonil čela a mlčel.

I vymyslil král horší nátisk.

Uložil pod trestem smrti poddaným svým věčné mlčení. I chodili špehýři jeho po domech, naslouchali u dveří, skrývali se za čalouny, a běda tomu, kdo by byl špetl...

Lid škubal rtoma, avšak ticho bylo po vlasti jako v klášteře trapistů.

Král ještě nezoufal.

astavěl žalářů po říši a zvláštní zřídil stroje, jakýs druh automatů, kteří vypadali jako lidé, mluvili jako lidé, ba i šňupali a zívali jako lidé, jsouce tak naraficeni, že každého, kdo se jim přiblížil, uchvátili a uvrhli do žalářů oněch — — Marná naděje! Tisíce vězňů sténalo za mřížemi a lid mlčel a mlčel...

Král soptil hněvem.

Tu ještě posledního se chopil stébla. Vyskytl se člověk s touto radou: „Králi, rozešli vyběrače daní a oder poddané své o poslední halíř a poslední hadr, a pakli vytrvají v loyalnosti, nu, pak arci nestojí národ tvůj za šňupec tabáku...!“

Stalo se.

Žebrákům vyrvali almužnu z oznobených rukou a lid — myslíte, že povstal — i to to! Svlékl poslední košili a zemřel hladem...

Nu a co dále? — Od té doby král umřel a říši jeho nemohu na mapě najíti...

Za větrem.

(1870.)

Tak, tady sedím za čárou a mám svatý pokoj. Nechť tam nahoře „řeč řinčí o věcech politiky“ — jak praví kdesi Shakespeare — já si zde dole zacpal uši bavlnou a pokropil se vodou úvodních článků Brunových, aby zlý neměl ke mně moci.

Nechť tam nade mnou hřímá syllabus a svatí otcové blesky sypou z rukávů — mne se to netýká: já věřím, že dvakrát dvě jsou tři, tudíž právě tolik, co pan Drozd, a k tomu ještě, že původní dopisy do „Čecha“ z Ameriky přinášejí pod paždím anjelé...

Nechť tam nad čárou „sokolové hor“ sklánějí své sivé perutě: co mně po tom? Já nejsem ani sokol ani Sokol, Petřín nevyroste do své smrti obrům krivošijským ani po pás, a prašná brána není průsmyk hanský, kdyby tam i deset pekařek zamordovali.

Co mně po tom, že padišach a khedive zouvají na sebe pantofle; já z té chumelenice budu míti starého čerta, a ještě toho budou mi rakouští státníci záviděti.

Nechť si nad hlavou mou veliký stavitel na Sekvaně škubá velikými brvami, vida, ana budova jeho pozvolna se rozsouvá — to jsou věci! Převrácená vláda! Bořící se říše! K takové podívané mi není třeba ani dalekohledu.

Zkrátka — ať to tam nahoře šramotí, bouchá, piští, bije v buben, zvoní na poplach — já tady dole sedím ve výše dotčeném svatém pokoji, odfukuju průzračné kotouče dýmu a pohlížím na celou tu komedii s takovým as pocitem, jako jsem se díval co hoch z teplé, přitmělé jizby větvovím ledových stromků na okně ven do bouřlivé noci, do divoké metelice.

Ba, nevyzul jsem se ještě docela z chlapeckých střevíců, mám ještě kus dětského světa v hlavě a srdci, milí čtenářové! Mámť náhled a zásady, které byste nazvali dětinskými — ne-li předpotopními... Přece se za ně nestydím. „Dokavad nebudete jako jeden z těchto maličkých, nevejdete do království nebeského!“

Takový můj fossilní náhled jest na příklad, že máme (povýšeným hlasem), pánové, velmi mnoho poprášených rozumů a málo nadšení. Nemyslím, že bychom snad měli rozumy poslati do bufetu a prohlásiti utopii — ale víte, mně se líbí více aureola mladického zápalu kol spánků, než primátorská paruka!

„Ale prosím vás — que c'est que cela: nadšení? To máte tak pár nezralých kloučků — ti pořád: svoboda! lidstvo! společnost! Ti by tomu dali — hahaha! Apropos, pánové, jak pak ten škandální proces s těmi Kerbry? — Kluci — prosím vás —!“ A tak dále hovořil nedávno mladý pan doktor vedle

mne v kavárně. Prosím, vážené matičky půvabných — věn, nakloňte se blíže, pošeptám vám něco do ucha: to je vám doktůrek, jako bys ho z bavlnky vytáhl, ten lorgnon, víte, a ten vous a ta nonchalance...

Inu, jak pravím — fossilní náhledy!

Bože, kam jsem to zabočil. Když tak člověk kouře sedí a sedě kouří, podivné se mu v hlavě tvořívají myšlenky jak v ústech prstence dýmu. Co jsem to tu tlachal o zásadách, zápalu, nadšení... Mouchy, nechte mne!

Ze zápisků »tajného«.

(1870.)

U vedlejšího stolu četl jeden „Hedbávnické Noviny“. Z toho jsem soudil, že může býti podezřelou osobností.

Poprosil jsem jej o ně.

On se na mne nepodíval ani kysele, ani sladce, ani vesele, ani smutně, ani vtipně, ani hloupě — nýbrž tak — inu tak, že bych byl o něm mohl prostonárodně říci: „Kouk' se na mne.“

Z toho jsem soudil, že může býti spolupracovníkem „Svobody“.

Z nelibého zápachu jeho cigára jsem vyčenichal, že se může zabývati českou literaturou.

Začal jsem tedy o ní.

„Jářku, pane, jak se vám líbí dnešní Denník?“

On se na mne kouk', nafoukl tváře, projel si rukou vlasy a — neřekl nic. Tímto cynismem mne však neodstrašil. Jeho bambulatý nos mne přivedl tomu na stopu, že může býti sběračem podpisů ve prospěch konkordátu.

Otázal jsem se ho tedy: „Co říkáte, pane, civilnímu manželství?“

To ho jaksi oživilo. Vyňal doutník z úst, prohlídl si ho na všech stranách, setřel s něho popel a — pokrčil ramenama.

Avšak ani to mne neodstrašilo. Slaný rohlík, který u něho ležel, vnukl mi myšlenku, že by mohl snad býti russofilem.

Spustil jsem tedy: „Ten slovanský bál ve Varšavě — to bude muset být něco znamenitého!“

Měli jste vidět, jak to na něho účinkovalo. Mrštil doutníkem pod stůl, přimhouřil oči k sladkému úsměvu a chtěje narychlo něco odpověditi div se nezakuckal kouřem, který byl zapomněl vyfouknouti.

„Urá!“ doložil jsem tiše, mysle si, že se musí vzíti na ruské boty ruská juchta.

„Urá!“ opakoval on jako ozvěna.

„Mnogaja lěta,“ já a

„Mnogaja lěta,“ on za mnou, přišoupnuv svou stolici blíže k mojí.

Odvážíš se k poslednímu, myslel jsem si a dodal zvýšeným hlasem: „Sláva ruské hymně!“ Ale ach! — Ozvěna má se vážně pozdvihla, upřela na mne pronikavě oči, rozepjala si kabát a —

ukázala mi znak „tajné“ hodnosti své . . .

Návštěva věčného žida.

(1870.)

Sem ke mně na prstencích vonného dýmu sechvějte se, rozmarné stvury mé obrazotvornosti! Obletujte hlavu mou, vy motýlové veselých nápadů! Odzvoňte smutku a péči, rolničky lehkého žertu!

Takto jsem přivolával humor, strážného tohoto ducha ubohých nás feuilletonistů, sedě jízdmo na rozviklané židli, bradu o lenoch opíraje a závojem tabákového dýmu pohlížeje ven do krásného máje, máje to „v lůně holých zdí".

Marná práce! Již jsem popadal nějaký vtipný nápad za pačesy, tu se objevila kočka v protějším vikýři a zívla tak úžasně, že jí můj nápad i se vším humorem v jícnu uvízl.

Počkej! V paměti mé se kmitá legenda, již jsem kdysi kdesi ve „svinské kůži" vyštěrbal — tu máš! V prvním patře dala se děvečka do prášení koberců a má poprášená legenda ta tam!

Nu, ještě není všechno ztraceno! Dokavád jsou tu příkopy, dotud je pražskému feuilletonistu hej! Může si tam člověk zajíti pouze na procházku.

Po tomto uvážení vyhoupl jsem se s židle, dobyl z almary svrchník, zajel šetrně do jeho rukávů a sáhl po klice —

V tom div jsem neporazil postavu, která právě do pokoje mého vstupovala. Pohlédl jsem na dotěrného hosta a jak hromem omráčen potočil jsem se nazpět.

Tu stál obestřen podivnými cáry šedivého pláště, kostnatou ruku na berli — vždyť ho znáte!

Vlas s vousem v oblak se mu poji,
tvář zvětralá i plachý vid
a brvy, jichž i smrt se bojí —
tak světem straší věčný žid . . .

Inu stál tu, jakoby byl právě z nějaké pulnoční básně utekl a kol zmodrchaných vlasu dosud mu lpěl přísvit dohořívající lampy.

Když jsem se poněkud s příšerným tím zjevem spřátelil, odvážil jsem se pohlédnouti mu pod rozježené, posupné obočí. Tu v tom oku děsném, plachém četl jsem němou prosbu, tak pohnutlivou, že jsem poukázav na pohovku vlídně ho pozval: „Vejdi dále, uštvaný poutníče, a poodlož na okamžik břímě kletby s uondané šíje!“

S pohledem plným díku odvětil: „Hle, ode všech práhu mne odkopli a vyštvané feny věšely se na zbytky mého pláště... Nebojíš se hněvu Jeho —?“

„No, snad nebude tak zle — a kdyby — — zajedu si pro odpustky do Říma — pěkně přes Terst, pod rozdutou plachtou po lazurné Adrii, přes Benátky, Florenc, divoké Abruzzy — víš to není

špatná vyhlídka — a pak jsou prý ve věčném městě rozkošné signory...“

Ahasver odložil svou berli do kouta k mé višňovce, ulebedil se zcela po domácku na pohovce a po chvíli tichého rozjímání prohodil s povzdechem.

„Toho Roberta Hammerlinga mi byl čert dlužen! Již na mne skoro pozapomněli, tu vydá on zase na mne pravý zatykač... Kdyby to byl ještě napsal Slovan, třeba i nějaký Mickievič, Puškin, Lermontov, kdo by si toho byl všiml — ale Němec — celý svět se po tom sápe...“

Nechal jsem ho při tom, protože mi právě šťastná myšlenka vjela do hlavy.

„Jářku, milý příteli! Není službičky, aby nebylo partičky. Chceš-li si tu u mne pohověti, musíš mi něco učiniti k vuli. Hleď, hodinu se tu hmoždím nad papírem a nejsem s to, stlouci nějaký feuilleton. Musíš mi pomoci! Tys procestoval svět v šíř i dél a věkové se střídali před okem tvým jako pražští purkmistři. Zajisté potřebuješ jen sáhnouti do své paměti a abereš tam pikantních historek plné hrstě. Uděl mi ze své hojnosti! Nejlépe tak nějaký zamilovaný román z doby faraónů, ověšený scarabeami, parfumovaný lotosem, obetkaný mlhavou gázou báječnosti... Při tom může člověk ukázati, že má také kus kulturní historie v kotrbě...“

„Budiž!“ odpověděl žid, „ale nemáš tu nějaké vláhy pro vyprahlé hrdlo? Přicházím právě z řeřavých písků Sahary. Samum tam pohrobil karavanu, zasypal beduiny a na květných kobercích k smrti zulíbal pouště dcery — a mně? mně naházel do očí trochu písku!“

Mezi tím byl jsem prošťáral celou svou šatnici a s uchvácenou kořistí v ruce pootevřel jsem dvéře do kuchyně:

„He, Andulko!“

„Co poroučej', mladý pane — či občane, chtěla jsem říci!“ (Na tomto místě podotýkám, že neodbírám jinde své slanečky, než ve skladech slavného „Oulu“.)

„Andulko!“ Andulka je vám rozkošné stvoření s důlkem v okrouhlé bradě a s očkama, jako trnky. Právě se začíná mezi námi rozpřádati jakási něžná důvěrnost, jakás kuchyňská idylla — nu, jsemť nedávno v bytě a každý nový byt má také svou dobu petrklíčů, svůj milostný máj...

„Andulko,“ pravil jsem, zacláněje vyhlídku do pokoje, aby se zbuhdarma z mé návštěvy nepoděsila, „tu máš, přines láhev křižovnického — či ne, zajdi raděj k Halánkům a pak dva poláky — počkej! poláky nekup, vezmi za dva šestáky limburského sýra!“

Mezi tím, co Andulka žádané věci kupovala, ostal jsem v kuchyni a prohlížel její modlicí knížky. Našel jsem tam čtverolístek jetelový, celý již uvadlý a sežloutlý.

Kde as, za dědinkou kterou?
Či tě ruce pozvedly?
Či již láska svadla s věrou,
jak ty, lístku vybledlý?

Dále jsem tam našel mezi dvěma obrázky ze Svaté Hory lístek do Šibřinek, který jsem byl bez-

pochyby někam pohodil a ona si ho zdvihla na památku... rozkošné děvče!

Tu ji máme nazpět!

Navrátiv se do pokoje, spatřil jsem svého hosta, v hlubokém zamyšlení kreslícího berlí svou něco na podlahu...

Když se byl sýrem a několika doušky posilnil, utřel si zcuchané vousy rukávem, odkašlal si a počal:

„Historie má nezrodila se na úpatí pyramid, aniž je provanuta milostnými vzdechy. Však pro tvůj feuilleton je dosti příhodná. Musíš však čtenáře své zdvořile toho uvarovati, aby v následující mé historii četli mezi řádkami, neboť

1. jest to očím škodlivo;

2. dokud nebude u vás zaveden slovanský pravopis, nelze pro množství všelijakých kliček a háčku ničeho mezi řádky vepsati a konečně

3. jsou poměry vaše domácí příliš utěšené, než aby se mezi řádky schovávati musely.

Zajisté znáš poetickou onu pověst o městě potopeném v luně severního moře. Slýchati prý za tichých dnu temný hlahol zvonů hluboko, hluboko ode dna mořského, ba vídati prý časem i průsvitnou hladinou třesavé obrysy šupinatých věží, pilířu, oblouku...

Neníť to pouhá pověst. Před několika stoletími byl jsem sám v onom městě. Tenkráte třpytily se báně jeho ještě na paprscích slunce a místo ryb hemžili se veselí lidé po ulicích jeho. Avšak hněv boží vznášel se již nad ním na černých mracích a lakotné moře čekalo na pokyn shůry, by zpěněným chřtánem pohltilo naznačenou svou kořist...

Přišel jsem tam, bláhovou se koje nadějí, že vyplněn bude osud muj, že v záhubě města s jeho obyvateli i já odpočinu sobě v objetí smrtonosném lichotivých vln... Nadarmo! nadarmo!

Obyvatelé onoho města tušili již dávno svou zkázu. Staré baby ji byly dávno z karet vyhádaly, proroci povětrnosti předpovídali, učenci z kněh vypočetli. Avšak, koho chce Buh zahubiti, toho zbaví rozumu! Byltě v tom městě jeden člověk, svého řemesla bednář, jemuž jeho sudy, kádě, necky nevynášely tolik, aby se byl poctivě — po krčmách potloukati a džbánkum dna vyrážeti mohl. Toho zastínil kdysi duch svatý a vnukl mu přešťastnou myšlenku.

Obvázav si svou sváteční zástěru, vyvalil sud na náměstí a vystoupiv naň, jal se řečniti shluknuvšímu se lidu asi těmito slovy: „Spoluobčané! Zdaž nevidíte nad sebou zakaboněné čelo Boha? Zdaž neslyšíte v dáli rachot jeho hněvu? Na zpěněném oři, na křídlech orla, v otěžích vichru blíží se hodina, kdy sečteny budou dny vaše! A vy jí očekáváte se založenýma rukama — —. Jediný jest mezi vámi, jenž myslil za vás i probděl za vás strastiplné noci, by vymyslil prostředek spásy... A našel ho! — Ten jediný jsem já. Slyšte! Veškerá spása naše leží v neckách. Nesmějte se! Ano, v neckách. Každý zaopatřiž si necky a přivaž je na stěžeje dveří svých. V tomto znamení zvítězíme! Až pak rozkacený živel strhne město naše ve chladnou svou náruč, tu my vyplyneme na povrch a osedláme co vítězové neckami svými pěnnohřívé hřbety vln! Protož vejděte v sebe a kupujte mé necky!“

Nesmírný jásot následoval té řeči. Na ramenou odnesli ho rozjaření zástupové. Od té chvíle sháňělo se všechno o překot po jeho neckách, tak že zakázkám sotva stačiti mohl a čtvrt města za tovaryše najal. A doma plnil sudy své zlatem...

Však záhy našel nebezpečného soka. Zlaté vavříny jeho nedaly spáti jistému vyrábiteli plovacích puchýřu. Ověsiv si plece nadšenými výtvory svými, vystoupil jednou na balkon radnice i táhl do pole proti bednáři hromující filipikou, kde odhalil celou podlost jeho, dokázal neplatnost jeho necek, oproti tomu do nebes vynášeje spasonosnost svých puchýřu a již ukončil touto řečnickou prskavkou: „Když tyto," (ukazuje na plece své), „při nás, což moře proti nám? Na perutěch puchýřu vznášeti se budeme nad vodami jako orlové mořští, any odpůrcům našim v rakve se promění necky jejich!"

Od té doby rozpoltilo se celé město v nepřátelské dva tábory. Hr, puchýře! Hr, necky!

Jedni, procházejíce se okázale s ohromnými bublinami pod paždím, shlíželi pohrdlivě na druhé, již si peřinami vystlávali své necky pro budoucí plavbu, a tito jim opláceli stejnou mincí...

Napnutost vzájemná rostla a i propukla ve zjevný rozbroj. Ctitelé puchýřu roztloukali nenáviděné necky a majetníci těchto mstili se, propichujíce oněm vzdušnou garnituru...

Dva jenom se smáli v obecném tom rozhořčení, z nichž jeden cpal žluťáky do svých měchu a druhý jimi naplňoval své kádě.

Vyskytl' se sice též jeden zedník s radou, aby prý se zbudovala za městem ohromná bašta, o niž by se rozbil příboj rozpoutaného moře, a jeden šev-

čík opovážil se po několika douších medoviny žvástati cosi o vodovzdorných botách, avšak první byl co zrádce města ukamenován, a druhý předešel ortelu veřejnosti, probodnuv se dratví…

A jedné noci — poslední necky byly rozbity a poslední puchýř vypustil ducha — zpřevracelo moře své stavy, při hromu řevu, kmitu blesku, s ohlušujícím jekem rozvalilo se po břehu a proměnilo nešťastné město na hřbitov jeho obyvatelů, věže jeho v rejdiště ryb a náměstí jeho v zahradu pestrobarvých korálů…

Nu a já? — Mne vyplilo s ošklivostí moře ze svého lůna a vysoko nad ním na výstupku šedé skály leže, mněl jsem zdola ve vlnobití slyšeti hlučný rozpor nesmířlivých stran pohřbeného města.

Mimo mne toliko dva unikli obecné záhuby. Bylť se včas utekli na hřbety hor, jeden obtěžkán plnými měchy a druhý před sebou vale zvonící sudy…"

Po chvíli trapného mlčení obrátil jsem se k němu s otázkou: „Nu, a co tě přivedlo k nám do Čech?"

Neodpověděl. Avšak z pod huňatého obočí zasvítilo oko jeho s takovým výrazem, že mi mráz přeběhl po zádech…

Přece jsem se vytasil za chvíli s novou otázkou: „Snad nedoufáš, u nás — —? Zdá se mi, že si nadarmo samosprávné bláto ulic pražských na sandály nabíráš. K nám má moře, bohudíky, příliš daleko a pak nejsme tak zpozdilí, abychom se vůči hrozícímu nebezpečí o necky a puchýř rozhašteřili. Nás by žádný bednář tak snadno pod necky dostati, aniž by ledajaký nadutý puchýř u nás na dlouho

vítr dělati mohl... Či nepozoroval jsi u nás ten svatý zápal, to čisté nadšení, to nezištné úsilí, tu řídkou obětovnost pro věc národa...?"

Místo odpovědi rýsoval Ahasver opět svou berlí něco na podlaze.

Zamyslili jsme se oba.

Teprvé za tmy vyvedl jsem „zvláštním vchodem" Ahasvera, aby se snad podle nosu jeho neusoudilo, že jsem byl nucen sáhnouti k poslednímu — kabátu.

Když mne opustil, zasedla mi trapná jedna myšlenka v týl jako hýkadlo lesní a štvala mne sem tam po pokoji.

Konečně rozptýlila buclatá tvářinka Andulky, objevivší se ve dveřích, jak vycházející slunko chmury okolo mé hlavy. Rozestřel jsem jí vstříc náruč...

Pojednou ukázala ona na podlahu.

„Co to? Snad rozsypali sirky —"

Pohlédl jsem na podlahu a hle! na místě, kde byl věčný žid čmáral svou berlou, spatřil jsem jakési fosforečné stkvění.

Přistoupil jsem blíže, koukal a koukal, až jsem vykoukal jakési divné črty, pak písmeny a konečně hebrejské písmeny.

Jsa také s odpuštěním páter-vyklouz vymotal jsem po krátkém motání ze zamotaných těch klikyháků krátké, kraťoučké slovíčko:

„K š e f t."

Jak se připravují raci, aby nezčervenali.

Gastronomická studie. (Národní Listy 1871, č. 246.)

Hlavním neduhem duševního našeho života je bez odporu jednostrannost.

Kdybych nebyl příliš mladý a měl poněkud řádnější příjmy, vyjel bych si proto na naše professory. Není tomu příliš dávno, co bývaly „v“ a „w“ alfa a omega literárního ruchu našeho, a po dnešní den šňupá mezi námi mnoho lidí, kteří litery nad myšlenky kladou.

Přiznávám milerád, že jsou filologie a historie vědy duležité, avšak vedle nich je mnoho neméně důležitých oboru literatury, které se u nás zcela zanedbávají. Z nepřehledné řady vyberu ledabylo jen dva: satyru a gastronomii.

Satyrická naše literatura není věru ani zmínky hodna: nedostatek ten lze ovšem vysvětliti tím, že se u nás snáze kopa perných satyr napíše, nežli jediná podepíše. Jinak má se to s gastronomií — ta nesouvisí přece ani v nejmenším s národní svorností, s uznáváním dlouholetého pusobení pro vlast atd. A hle! co bylo u nás pro tento obor dosud učiněno? Nic, pranic!

Pohlédněte za hranice, do Německa, do Francie: tam tloustnou gastronomií netoliko lidé, nýbrž i knihy. Najdete tam obšírná díla, pojednávající o připravování pokrmů se stanoviska čistě vědeckého: gastronomie byla tam dávno uvedena v soustavu, opatřena definicemi a celým učeným aparátem, stala se vědou.

U nás se dosud nepovznesla nad holé snůšky receptů. Ukažte mi jedinou kuchařskou knihu, zbudovanou na vědeckých základech! Kdo uváží plně význam řádného, ctihodného břicha v politickém a sociálním životě našem, nemůže pokrčiti ramenoma nad vědou, která sobě systematické zvelebování oné stránky člověka za úkol obrala.

Objasniv takto své stanovisko, přistupuju k zodpovídání otázky, v titulu položené. Však z předu musím se o zpusobě a povaze raků rozepsat.

Známou vlastností raka je, že leze nazpátek. Proč tak činí, nevědí dosud ani největší přírodozpytci, ba snad ani rak sám. Zpátečnictví srostlo již s jeho povahou. Ale podivuhodné jest, že se k tomu nerad přiznává: jmenujeť on své zpátečnictví pokrokem, ale tím pravým pokrokem. Zamilovanou jeho frásí jest, že se musí všude zvolna a obezřele postupovati, že se přenáhlením jen pokrok zdržuje, že je lid náš konservativní, nepřející horkokrevnému novotářství. To by bylo samo o sobě pěkné a žádný nerak nemohl by proti tomu ničeho namítati, kdyby jen skutky se slovy se srovnávaly. Ale rak mluvě s nadšením o pokroku vůbec, odbývá tě zhurta, kdykoliv k němu přicházíš s určitým nějakým návrhem. Řekneš-li mu, že již čas, aby se vjelo koštětem do zbytků té pavučiny, v které

křížový pavouk na útraty lehkověrných much nabobtnal, odpoví ti, že na to času dost, že se ty zbytky vytratí samy sebou, že by se tím onomu pavoukovi zbůhdarma ublížilo, a nač prý se s ním znepřátelit? Poukážeš-li k rozličným privilegiím a předsudkům, které jako upír dosud na lidstvu leží, zamezujíce volný jeho pohyb, vyssávajíce nejlepší jeho síly, dá ti na srozuměnou, žes politický žamputář, že házíš kolem sebe hluchými frásemi, že kreslíš uhlem atd.

On blouzní pro volnost, pro obecnou osvětu, pro krásné cíle lidstva — ale všecky kroky, které podnikáš za těmito cíli, prohlašuje za nevčasné, za přenáhlené, a ze samého strachu před přenáhlením leze ustavičně nazpátek. Nemužeš o krok ku předu, poněvadž ti rak ustavičně v patách o rozvaze káže a běda! kdybys přece postoupiti chtěl: máť on ostrá klepeta, jimiž dovede uštípat i tvou čest i tvou celou politickou osobnost.

Jisté doby jsou dobami raku. Teď právě je doba taková. Vylézají houfně ze svých děr, obrněni starosvětským krunýřem, a kde se co hýbe, tam slézají se v davech, aby to rychle uštípali.

Je jich nyní plno: na potocích, řekách, ve Francii, v Německu, u nás — v celé Evropě. Žijeme nyní věru ve znamení raka.

Byl jsem odjakživa velkým přítelem raku, ale jen vařených.

V této zpusobě, jak známo začervenají se, berou na sebe barvu studu. Tato jim sluší výborně. Mají-li se ale zastyděti, musí se jim řádně zatopit.

U nás ale je takové zatápění spojeno s rozmanitými nesnázemi: poleny se na ně nesmí, a třísky

nic nevydají, ba ještě se tobě samému do ruky zaderou.

Cítíš-li spisovatelské škubání v ruce, řekne se ti: piš slušné básně, novelly, humoresky, třeba i nezávadné romány. Ale běda, navštívil-li tě onen duch žahavý, jejž jsem nazval Nemo v jedné z delších svých básní, z které tu pro ulevení spisovatelské své marnivosti cituju následující kus dialogu:

Já.

Nu, co zjednalo mi,
pane Nemo, čest té návštěvy?

Nemo.

Inu, dověděl jsem se, že hromy,
květy, oře, dívčí úsměvy
stužkou rýmů vážeš; plnou rosy,
v kytici pro estetické nosy.

Já.

Mea culpa!

Nemo.

Slyš mne: zanech toho
a skoč do řeky!

Běda, znechutí-li se ti rýmované kvítí a zatoužíš-li po kopřivě satyry!

Satyra je u nás zavřena v kleci: uvnitř se může katit, zuby cenit, bičem se rozhánět, ale opatrní

otcové vlasti postarali se o to, aby nikoho nepokousala. Byl sice jeden bezohledný člověk mezi námi, satyrik z boží milosti, který nedbal té národní svornosti, a jak se všechny ty pruty v oné kleci jmenují, který zatínal bič svůj do živého masa a žluč mnohého z těch o vlast zasloužilých pánu blahodárně pobouřil, ale ten má už dávno pomník.

Já ale ještě pomník nemám a proto musím šetřiti ohledů, držeti svuj jazyk náležitě na uzdě, a nedá-li mi to mermomocí pokoje, uleviti si leda v takovýchto neslaných, nemastných feuilletonech, — po nichž raci dozajista nezčervenají — —

Americký inserát.

(Národní Listy 1880, č. 241.)

V New-Yorku dne ***.

Asi před měsícem vyrušilo mne z upravování posledního archu pro tiskárnu prudké trhnutí zvoncem. Sepsal jsem totiž knihu s názvem: „Smrt humbugu", v níž potírám zbraněmi rozumu i citu šerednou tu hlízu, prožírající všechny poměry našeho soustátí a poskvrňující čest jména amerického.

Domnívaje se, že to muj splašený nakladatel, který se již nemuže dočkati vydání knihy, otevřel jsem nevrle.

K podivení mému vstoupil místo něho můj přítel Bobby. Abyste si podivení mé vysvětlili, músím vás několika slovy s ním seznámiti. Bobby jest třicet pět roku stár, neženat a žije z úroků značného kapitálu, který byl otcem jeho z rozsáhlého bankéřského závodu vytěžen a jedinému synu zustaven. Tento užívá pozůstalosti otcovy zpúsobem, s nímž muže býti spořivý zůstavitel na onom světě úplně spokojen. Žilami Bobbyho vleče se patrně dosud líná a chladná krev přistěhovalých do Ameriky myn-

heeru hollandských, kteréž počítá po přeslici mezi své předky. Žije odměřeně jako hodiny a výstřednost jest mu věcí naprosto neznámou. Šatí se prostě, nenávidí skvostu, jest nepřítelem sázek a hry, zívá raději v klubu než v koncertech neb opeře a vyniká ledovou chladností ku krásnému pohlaví.

Podivil jsem se tudíž právem, že byl střeštěným burcovatelem mého zvonce muj dobrý Bobby. Ale divení mé rostlo ještě, když jsem pozoroval jeho zevnějšek a konání. Tvář jeho, jindy klidná jako hladina horského jezera, jevila prudké rozčilení, oči stkvěly se vášnivým leskem a zimniční chvat jeho pohybů svědčil o neobyčejném vnitřním pobouření.

Přeběhnuv několikráte po pokoji, zastavil se těsně přede mnou a ze rtu jeho vyhrkla otázka: „Viděl jsi někdy krásnou ženštinu?"

Mým čelem prolétla myšlenka, že se ubohý Bobby přes noc rozloučil se svým zdravým rozumem. Ale než jsem hroznou tu myšlenku dále rozpřádati mohl, pokračoval muj přítel vášnivě: „Nikoli! Vždyť jsi neviděl Amelii a vedle té jsou všechny ženštiny obou polokoulí holými ohyzdami."

V duchu mém svitlo. Nešťastný Bobby se tedy z nenadání zamiloval! Pochopil jsem nyní jeho třeštění. Směšným takovým šílenstvím mstívá se Amor mužum, jejichž tvrdá prsa do jistých let odolala jeho šípum. Ale ledového mého přítele nemohla rozehřáti vskutku krása jen obyčejná. S lehkou zvědavostí pravil jsem tedy: „Ach, ach! uvízl jsi tedy konečně v síti lásky. Nu, rád bych věru poznal tu spanilou ručku, která tě dovedla rázem takto zamotati do svých tenat! Nežádej si toho, brachu! Po klidu tvém bylo by navždy veta, jako nyní po

mém. Pokusím se o to, abych ti podal alespoň slabý stín půvabu, který mne okouzlil. Představ si majestátnost sdruženou s grácií v jediné lepé postavě, ručky sv. Cecilie a nožky Popelčiny; — představ si bohatý černý vlas, splývající jako tekutý achát nesčetnými lesklými vlnkami na okrouhlá ramena; — představ si souměrný, půvabně bledý obličej a dvě temné, dlouhořasé oči, z nichž vyzírá bystrost ducha s jemností mysli; — představ si lahodný úsměv kolem malých rtů, s jejichžto svěží višňovou ruměnností kontrastuje líbezně lesklý běl čarokrásných zubů, podobných šňůře nejvzácnějších perel, řadě sněžných jehňátek, vystoupivších právě z koupele —"

„Aj, ty začínáš mluviti s biblickým vzletem! A kde jsi poznal tu krásnou Sulamitku? Čím jest — pověz! Hořím zvědavostí."

„Spatřil jsem ji včera v otevřeném okně jejího bytu, který se nalézá na protější straně ulice, v níž bydlím. Čím jest? Bohyní krásy — a na tom dosti. Ostatek jest lhostejný. Chceš-li to však zvěděti, nuže, jest — dentistkou."

„Dentistkou?!" zasmál jsem se. „Emancipovanou doktorkou?! Ach, pak nevznáší se tvá bohyně v nedostupné výši!"

„Mýlíš se. Zjev její dýše nepřístupnou cudností a mezi řeckým jejím nosíčkem a krásnými rty spatřuje se tajemný onen tah, jímž se dle Victora Huga jeví líbezná hrdost a nedůtklivost panenství."

„Och! Och! Tedy vestálka! A přece jest přístup k ní nejsnadnější věcí na světě."

„Jak to?"

„Jak? Což tě tvá střeštěná láska docela oslepuje? Je-li ona, jak pravíš, dentistkou a máš-li ty nějaký zbytečný zub — —“

Bobby chytil se za čelo. Oči jeho se zajiskřily. Nedav mi ani domluviti, stiskl křečovitě obě mé ruce a pádil ze dveří.

Dlouho usmíval jsem se ještě nad pošetilostí přítelovou. Pak usedl jsem opět ku své filippice proti humbugu. Ale nežli jsem arch doopravil, vrazil ke mně opět bez dechu Bobby. Zářící jeho tvář jevila blažené rozechvění.

„Byl jsem u ní,“ volal již ve dveřích. „Cítil jsem opojné kouzlo její blízkosti, nebeské ručky její dotkly se mých rtu. Nemohu ti vylíčiti rozkoš, jakou jsem pocítil v okamžiku tom. Byl jsem vztržen do sedmého nebe... Žel jenom, že jsem se z něho vrátil ještě dříve, než Mohamed. Když se tento opět na zemi octl, nebyla voda ze džbánku, jejž při výletu svém do nebes nohou překotil, ještě úplně vytekla — moje vytržení trvalo ještě kratší chvíli, pouhý nebeský okamžik...“

„Čili v próse: dentistka vykonala své umění se vzornou zručností,“ vpadl jsem mu se smíchem do řeči. „Líčíš věru slast vytržení zubu její rukou tak svudnými barvami, že se mi začíná zadní stolička touhou po jejích klíštkách viklati. Nuž a co pak? Pak jsi jí zajisté naznačil, prozatím ovšem opatrně, své city a —“

„Ach, nikoli! Pravím ti: byl jsem okouzlen, zmámen, opojen... zakoktal jsem jen několik slov díků... Chybil jsem... poznávám to...“ Chodil chvíli zadumán po pokoji, pak se udeřil náhle rukou

v čelo a zvolav: „Mám to, příteli! S bohem!“ odkvapil.

„Zšílel nadobro,“ zašeptal jsem pro sebe.

Druhý den přepadl mne opět a vrhnuv sebou na pohovku, začal: „Byl jsem dnes po druhé u ní. Přijala mne s udiveným zrakem. Lhal jsem jí, že se mi dnes rozbolel druhý zub a požádal jsem ji, aby mi vytrhla také ten. Ona prohlásila, ohledavši zub, že je zdravý. Popíral jsem to. Lhal jsem posuňky i slovy krutou bolest. K mému naléhání vytrhla mi konečně s touž báječnou obratností, jako včera, zub — ovšem zcela zdravý. Upozornila mne na to nevrle a podotkla, že se poddala jen mému nátlaku. Já jsem se uchopil její ruky a zakoktal několik nesouvislých slov, která jí prozradila mé city... Však ona se mi vymkla a poodstoupivši hrdě, pravila přísným hlasem: „Nedovoluju nikomu, aby se mnou takto mluvil.“ — „Ah, jste tedy zcela nepřístupna vřelé, upřímné lásce?“ — „Zcela. Zasvětila jsem svůj život dobru trpícího člověčenstva a neznám, nežádám jiného blaha.“ — „Avšak dovolíte přece, abych časem okřáti směl pohledem na vaši krásnou tvář, na...“ — „Tento pokoj jest přístupen jen těm, kdož hledají pomoci u mého umění.“ — „A což přijdu-li sem já za tím účelem?“ — „Zdravých zubu netrhám.“ — „A což, budu-li na tom státi? Kdož muže brániti občanu svobodné Ameriky, aby si dal vytrhati třeba všechny své zdravé zuby?“ — Chodila chvíli přemítajíc po pokoji, pak zvolala s úsměvem: „Pravda. Stojíte-li na svém, vytrhám vám třeba všechny zuby najednou!“ —

„O, ne tak — dám si je trhati po jednom, každý den jeden, nic více...“

„Ty's hotový blázen, Bobby!" vzkřikl jsem, nemoha déle tlumiti svou nevoli. „Snad bys opravdu —?"

„Domnívá se bezpochyby, že jsem pouze žertoval a že přestanu na oběti jednoho zdravého zubu. Svolila ve smíchu. Ale já jsem pevně odhodlán, obětovati jí skutečně po zubu den co den — škoda jen, přeškoda, že jsem svého chrupu tak málo šetřil a že řady mých zubu již tak valně seřídly."

Nepochyboval jsem již o tom, že uvrhla Bobbyho neblahá jeho láska ve skutečné třeštění. Ale což učiním? Mluvení bylo by marné. Doufejme, že se brzy vytřeští. Byl jsem ostatně již syt jeho stálých návštěv a bláznivých řečí; napsal jsem proto po jeho odchodu pod navštívenku na dveřích, že jsem odejel na farmu, a nařídil jsem domovníkovi, aby to Bobbymu potvrdil.

Asi po osmi dnech na to srazil jsem se s ubohým přítelem na ulici. Měl tváře bledé a hluboko vpadlé; když otevřel ústa k pozdravení, shlédl jsem, že nemá v nich — než jediný prostřední zub v hořejší dásni. Nežli jsem se vzpamatoval z překvapení nad tímto úkazem, vyškubl se mi Bobby a zamumlav bezzubými dásněmi: „Odpusť. Spěchám k ní!" odkvapil.

Doma přemítal jsem o podivném tomto bláznovství lásky a snažil jsem se marně, abych odvrátil myšlenky od ubohého přítele k brožuře proti humbugu, jejíž první otisk ležel již přede mnou.

Náhle vstoupil on — Bobby. Usmíval se bolestně. Při tom spatřil jsem v ústech jeho dvě úplné řady překrásných, běloskvoucích zubu.

„U ďábla!“ zvolal jsem překvapen. „Ký čaroděj ozdobil tvé holé dásně těmito perlami?“

„Nabyl jsem jich bez čár,“ odpověděl on smutně. „Ale za jakou cenu! Vytrhla mi teď právě poslední zub a pravila s úsměvem: „Nuže, splnila jsem vaše přání úplně. Vidíme se tedy dnes naposled.“ — „Bohužel, musí-li to býti —“ opáčil jsem s povzdechem. „Nuž, dovolte mi alespoň, abych ještě jednou pohlédl na ten čarovný vlas, ty krásné oči, ty řady skvostných zoubků...“ — „Mé zuby se vám tedy líbí?“ tázala se ona živě. — „Och, zdaž se mi líbí? Jsou to nejkrásnější zuby, které jsem kdy viděl; ni Šalamoun nebyl by stačil vzletem své milostné poesie na jejich krásu —“ Za mé řeči odvrátila ona poněkud hlavu a když ji ke mně nazpět obrátila, stkvěl se v rukou jejích úplný chrup překrásných umělých zubů a bezzubé rty její pravily mumlavě: „Výrobek mého umění! Dovolíte, abych vám na památku darovala jeden takový chrup z mé zásoby — v náhradu za zuby, o které jsem dásně vaše tak nemilosrdně oloupila. Odhodlala jsem se k tomu jen v myšlence, že vám je tímto způsobem opět nahradím, a vzhledem k tomu, že jich nebylo hrubě mnoho a že jakostí svou neměly valné ceny...“

Takto skončila milostná historie mého přítele. Tvrdí ostatně, že nebyla to jen láska, co mu oslazovala každodenní jeho obět, ale že plodí trhání zubů umělou rukou Ameliinou samo o sobě pravou rozkoš a že by jí ochotně obětoval nové úplné vydání svých ztracených zubů, k němuž se ovšem pedantická příroda bohužel sotva odhodlá.

A jeho bohyně? Komuž ve Spojených obcích není známa proslavená dentistka, miss dr. Amély Tendertonova, New-York, 1131, Broadway, druhé patro, první dvéře v pravo? Trhá zuby s báječnou obratností a rychlostí za pravý pakatel, při dvou třetí zadarmo. Zhotovuje a prodává v mírných cenách umělé zuby i celé chrupy krásy opravdu fenomenální. Má též na skladě kapky, jejichž pouhá vůně stačí k zapuzení nejprudší bolesti zubu na celý život. Douška. Jakožto prémii přidává ku každému vytrženému zubu za mírný doplatek světoznámou brožuru „Smrt humbugu“ od slavného, geniálního

XYZ.

Kladu sem tento inserát, spracovaný dle podobných inserátu v amerických novinách, za vzor květnaté reklamy pro naše skromné dentistky.

L'âne.

(N. L. 1880, č. 264.)

Čtenář se jistě domnívá, že mu podávám pod tímto nadpisem úvahu o nejnovější Hugově básni stejného názvu. Ano, chtěl jsem tak opravdu učinit, ale má prožluklá zapomnětlivost zmařila dobrý tento úmysl.

Způsob, jakým se to stalo, je psychologicky poněkud zajímavý; proto neváhám vylíčit na tomto místě krátkými slovy celý sběh věci.

Nedávno dočetl jsem se v novinách zprávy, že vyjde za krátko nové básnické dílo od Victora Huga pod názvem „L'âne". Podivil jsem se trochu tomu názvu, ale hned na to pomyslil jsem si, že může pravý básník zvoliti třeba i osla za hrdinu své básně. Avšak o dva dny později četl jsem v novinách, že se ona kniha nenazývá „L'âne" (osel), nýbrž „L'âme" (duše) a jeden vídeňský časopis dodal zlomyslně, že prý za tou tiskovou chybou vězela patrně knihkupecká reklama. Ovšem — jméno Victor Hugo má nalehavě zapotřebí reklamy! Konečně došla zvěst, že kniha již vyšla a že má přece jen název „L'âne".

Nuže, dobrá! Tedy „L'âne". Nežli jsem se na dalším konání svém vůči nové knize Hugově ustanoviti mohl, ležely již přede mnou v německých listech sáhodlouhé úvahy o tomto nejnovějším díle „největšího mistra antithesy", „nedostižného umělce řeči" atd. atd. Vyrozuměl jsem z nich asi tolik, že se dostává v básni této ve formě rozmluvy allegorického osla, „který všechnu lidskou učenost pracně sestudoval a jemuž při tom jen o kus na délce uší přibylo", s filosofem Kantem člověčentvu „největšího morálního výprasku, jaký se kdy snesl na otrlá jeho záda". Toto pokynutí vnuklo mi hned myšlenku, že by bylo záhodno řečeného osla ve svižném essay také českému obecenstvu představiti a toto tím způsobem povzbuditi, aby si pro příslušnou část onoho básnického výprasku pospíšilo.

Ale poněvadž nenáležím náhodou k tomu druhu našich recensentů, jemuž dostačuje k recensi název knihy a jméno autorovo, uchystal jsem se především dnes k večeru na cestu, abych si milého „osla" v knihkupectví koupil.

Vyhledl jsem oknem a spatřiv na obloze hrozící mračno, postavil jsem si na oči deštník; aby pak má vskutku báječná zapomnětlivost úmysl můj nezmařila, uvázal jsem si ještě do kapesního šátku dva veliké uzly, které mne po případě již tvarem svým na oslí uši upamatovati měly.

Takto ozbrojen vydal jsem se na pouť. Ale v půli cesty zastihl mne prudký liják, a poněvadž jsem přichystaný deštník, jak se samo sebou rozumí, doma zapomněl, musil jsem se chtě nechtě uchýliti do nejbližší kavárny. Umínil jsem si však pevně, že tentokráte zapomnětlivosti své vítězství

*

nedopřeju. Zasedl jsem proto do odlehlého prázdného kouta kavárny a zamítnuv rozhodně časopisy, které mi sklepník přinesl, snažil jsem se udržeti stále a výhradně na paměti svého šedouše. Pevnou mocí vůle zadržoval jsem před duševním zrakem svým šedivou jeho hlavu s obrovskýma ušima, a kdybych se nebyl obával nedorozumění, byl bych jistě požádal sklepníka, aby mi při odchodu z kavárny pošeptal do ucha slůvko: „osel".

Tak jsem tedy seděl v němém zadumání, s hlavou na dlani, s očima sklopenýma — podoben oněm divným filosofum, kteří spěli k dokonalosti ustavičným, neodvratným pozorováním svého pupku. Kdo by mne byl takto sedícího spatřil, byl by stěží uvěřil, že jest jediným předmětem hlubokého mého přemítání osel. Okolnosti byly této soustředěnosti myšlenek příznivy. Dešť bubnoval jednotvárně na okna a v pustém zákoutí kavárny panovalo šero, v němž stěží rozeznati bylo podrobnosti sošek na římsách kolem.

Upjal jsem pohled na tyto sošky. Byly to plačící, smějící, modlící se a jinak sobě počínající košilaté podoby dětské. Bezděky vzpomněl jsem si, že místo nich stávala kdysi na těchto římsách poprsí slavných našich mužu. Ovšem, je tomu již hezky dávno — bylo to v oněch polomythických dobách, kdy jsme se procházeli bez ostychu za bílého dne v čamarách po ulici.

Ubohá čam —! Nezakřikujte mne! Vždyť nemůžete zapříti, že také vy jste ji kdysi nosili a nejen ti z vás, kteří byli tehdáž nerozvážnými mladíky, nýbrž i ti, kteří si již tehdáž osvojovali název usedlých, rozšafných mužů. Zachvátilať tehdy celý národ ja-

kási horečka, která mladým, starým bila do skrání zjařenou krví, jako perlícím se vínem, která sila v oči naše jiskry mladistvého nadšení a dmula nám šňůrami vyfintěná prsa pocity, jimž nedovedeme nyní již ani porozuměti. Vždyť jsme od té doby bohudík vystřízlivěli, zvážněli, zmoudřeli a pohlížíme ze svých hasičských, ostrostřeleckých a veteránských uniforem s útrpným úsměvem nazpět v časy, kdy jsme si jako členové sokolských, zpěváckých a ochotnických spolku s dětinskou ješitností vykračovali v oděvech naprosto nemožných.

Ano, ubohá čamaro! Osud tvuj tvoří novou vhodnou illustraci k českobratrskému heslu: „Všechna sláva — polní tráva!" Zdali's tušila, když jsi po prvé ovila prsa česká svými bohatými šňůrami, svými bujně zvlněnými a stočenými okrasami jako mladá réva svými výstřelky, jak brzy ty výstřelky opadnou, jak ty šňůry rok od roku řídnouti a scházeti budou, až zmizí úplně a padlý zjev tvůj již jen strašiti bude v krámě vetešníka neb za soumraku na plaché postavě, tisknoucí se k domům, stíhané vítěznými úšklebky tvých nepřátel?!

Vytrhl jsem se z dětinských těchto myšlenek a zrak můj zavadil o spoustu rozličných časopisů, visící na blízké stěně kavárny. Jaká to směs! Zde visí několik vídeňských žertovných časopisů s křiklavě barvitými obrázky a spoustou nejsprostších urážek naší národnosti. Ruce pilných čtenářů učinily je za den podobnými rozsápaným strakatým praporům válečným — mstíme se jim tímto způsobem. Tamo tulí se k sobě v sousedské lásce a svornosti valné davy našich listu politických, pražských a venkovských, velkých a malých, zastupují-

cích nejrůznější směry — kdyby byly živými tvory, povstala by jistě tu a tam malá sousedská rvačka a před krátkou ještě dobou byly by se v tomto případě navzájem rozsápaly na drobné kousky. Vedle objímají se vespolek časopisy, věnované krásnému písemnictví — milo jest podívati se na bratrsky vroucí jejich objetí!

Avšak — pozoruju, že vyšlehly již dávno nade mnou plynové plameny. Jest čas, abych šel domů. Sáhl jsem pro tobolku; při tom vypadl mi kapesní šátek. Zdvihám jej — co znamenají tyto dva uzly? Hledím na ně upjatě, mučím svou paměť — ona mlčí zatvrzele.

Pro bůh! co znamenají ty dva tajemné uzly? Zajisté něco důležitého — tomu nasvědčuje neobyčejná jejich velikost. Ale co? — co? Marně mnu si čelo, nadarmo šťárám v hlubinách své paměti po významu těchto zpropadených uzlů.

Vracím se krok za krokem nazpět cestou svých nedávných myšlenek: vzájemná bratrská láska českých časopisů — vídeňské žertovné listy — sláva a pád čamary — poprsí našich výtečníků — dále — dále!

Ach běda! Za těmi poprsími nic, děsné prázdno! Zívá tam na mne z mé paměti jako potupně se šklebící propasť, jakoby byla bývala má hlava před pohledem na ty hloupé dětské figury na římsách hluchou, myšlenek prázdnou skořepinou!

Dlouho, dlouho mořil jsem se nadarmo, abych rozluštil hádanku těch potměšilých uzlů — klnul jsem své zapomnětlivosti — přemítal jsem znovu — konečně zastrčil jsem šátek i s uzly prudce do

kapsy a rozhodl jsem se, že si nebudu nad nimi déle, nechť značí cokoli, zbuhdarma lámati hlavu.

Abych myšlenky své jinam upoutal, přistoupil jsem k časopisům a vybral si z nich jeden malý, skromný. Mám rád ty drobné, tiché lístky na košatém stromu našeho časopisectva! Pohřížil jsem se do obsahu jeho. Čtu vnímavě inseráty, místní zprávy, článek, recensi o „Dojmech a rozmarech“, v níž kritik této sbírce básní neodpírá vřelé pochvaly, ale zároveň nezamlčuje výtku, že má její autor poněkud nesprávné náboženské názory, ba že se zdá, jakoby dnes — 1880 roku po narození zakladatele křesťanství — ještě věřil ve více bohů, jak vysvítá zejména z jedné básně, kde se obrací k nebi apostrofou: „Ó bohové — —!“

V tom vypadl mi list z ruky. Vyskočil jsem prudce. Jako blesk prošlehlo to mou hlavou: „L'âne!“ Ach ovšem: „L'âne!“ „L'âne!“ od Victora Huga. Konečně! Ale bohužel rozluštil jsem záhadu těch prožluklých oslích uší v šátku příliš pozdě: knihkupectví bylo v tu dobu najisto již zavřeno a tak musí čtenář vzíti zavděk pouhým tím vysvětlením, proč nenalezl pod titulem „L'âne“ pojednání o Hugově „oslu“.

Z neznámé knihy Jana Štelcara Želetavského z Želetavy.

(N. L. 1880, č. 271, 277, 289, 290.)

I.

Jan Štelcar Želetavský z Želetavy jest milovníkům staročeského písemnictví dobře znám. Dle Pelzla sepsal celkem 17 knih, obsahu většinou náboženského a mravokárného. Byl knězem pod obojí a žil v druhé polovici století šestnáctého. Ostatek nejsou osobní jeho poměry náležitě osvětleny. Bylo by sice bláhovým počínáním, kdybych chtěl podle spisů kresliti osobu autorovu; ale zamlčeti nemohu, že mi tane při čtení jeho spisů vždy na mysli představa obstárlého hranatého člověka, hubené, morousovité tváře, v opelichané liščí čepici a v šerém, kunou podšitém plášti, který zahaluje složitou jeho postavu až ke kotníkům, tak že viděti lze dole toliko nemotorné, hrubými švy sešívané a valně rozpukané střevíce.

Onehdy dostalo se mi šťastnou náhodou do ruky neznámé dosud dílo téhož spisovatele s názvem:

„Vidění věku budúcího. K zastrašení bezbožných a k posilnění v dobrém všech věrných křesťanuov sepsané a na světlo vydané od kněze Jana Štelcara Železavského z Železavy, toho času faráře v městečku Mnichovicích.“ Nešťastnou náhodou užila však zbrklá moje posluhovačka drahocenné této knížečky k rozdělání ohně v mých kamnech a tak stal se nešťastný spis v osvícené naší době obětí plamenů, před nimiž se byl v dobách koniášské zuřivosti šťastně zachránil.

Nezbývá mi než několik výpisků, které jsem z knihy této zběžně učinil, nešetře ani původního pravopisu, ani jadrného staročeského slohu. Nemají tedy pro filology a starožitníky pražádné ceny. Ostatně jest možná, že byla celá tato kniha pouhým falsifikátem a že by mne bylo vydání její zbůhdarma zapletlo v nemilé hádky s profesorem Šemberou.

Podotýkám tak vzhledem k filologickým pochybnostem jednoho přítele učitele, kterému jsem Štelcarův spis před žalostným jeho koncem k nahlédnutí propujčil a který — mimochodem řečeno — nevydal dosud žádnou knihu. — —

„Jak že?“ slyším tu v duchu udivené zvolání těch pánů učitelů, jejichž zraky za účelem lovení kazimluvu neb s jiným podobným záměrem zabloudily sem pod čáru, „jak že? Učitel, který nevydal dosud ani jediné knihy?!“

Tak jest! Na mou čest! Vím, že je věc ta pravdě nepodobná, ale ujišťuju vás, že řečený můj přítel — ačkoli učitel — nevydal dosud žádnou knihu, nebyl redaktorem ani spolupracovníkem žádného pedagogického časopisu, ba že jest mu pan Fr. A.

Urbánek osobností napolo mythickou... Proto jsem právě uznal za vhodné, dotknouti se mimochodem toho vzácného kuriosa.

Avšak nechám otázku o pravosti či nepravosti častěji dotčené knihy stranou a přistoupím již k obsahu jejímu. Jako ostatní knihy Štelcarovy začíná „předmluvou k pobožnému čtenáři". Podám zde obsah její dle výpisků z knihy učiněných, avšak vlastními svými slovy.

Na podzim roku 1580 rozžehnal se Štelcar s věrnou svojí manželkou Dorotou Šestakovou a vydal se na cestu do Prahy, aby tam vyřídil některé pilné záležitosti. Ubytoval se hospodou v domě „u tří pávův" na Novém městě pražském. Vyřídiv záležitosti své, usadil se z večera ku skromné večeři a pintě pražského bílého piva za mohutný dubový stůl v prostranné klenuté jizbě hostinské, kterouž ozařovalo mdle několik učazených olejových lamp, visících se stropu na rezavých řetězích. Večeři přinesla mu vlastnoručně přívětivá paní Mandalena, majitelka domu „u tří pávuv", vdova nábožná a rozšafná, která si dovedla získati přízeň zasmušilého mravokárce. Byla jako on milovnicí staročeské sprostnosti a nepřítelkyní hříšných novot v oděvech a způsobech, jakých se tehdáž mužské i ženské pokolení vášnivě chytalo.

Zamračená tvář Štelcarova začala se znenáhla rozjasňovati. Bylť se navrátil do hospody velice roztrpčen nad pyšnou a smilnou proti bohu marností, s kterou se na ulicích pražských po celý den setkávati musil. Chcete-li náležitě pochopiti mravní jeho rozhorčenost, představte si, prosím, bohatou ženu nebo pannu pražskou v úpravě, jaká tehdáž do mó-

dy přicházela. Nožky její vězí v pantoflích aksamitových, perlami krumplovaných nebo v bílých botkách se zlatými špičkami. Od boků dolů šíří se na způsob zvonu „partikál" (tehdejší krinolina), na němž leží sukně drahým kamením ozdobená. Stříbrný pozlacený řetěz vine se kolem pasu a na něm visí stříbrné neb zlaté jablko, karmazínový váček a stříbrná nožnice s pozlaceným nožem. Hořejší polovici těla objímá bohatě premovaný živůtek s širokými otevřenými rukávy, podobnými křídlům netopýřím, na nichž přišity jsou stuhy s velkými stříbrnými neb zlatými žeňklemi, které zvoní při každém kroku jak rolničky na kukle bláznově. Ramena kryjí lehounké mantlíčky a kolem hrdla odstává široké dvojnásobné okruží z vlašského plátna, řasnaté a naškrobené, že v tom hlava spočívá jako v čapím hnízdě. Na hlavách mají panny zlaté čepce, ženy pak španělské zavití, z něhož vyhlédají jako z kukly. Některé nosí klobouček se záponou a peřím, jiné aksamitovou karkulu s perlami. Mnohé mají vlasy po španělsku neb francouzsku zapletené na strunách a vrkoče s divnými třapci. Ba, spatřil i dosti takových, které měly na tváři líčidlo — dokonalý šlecht ďábla!

Nyní ustupovala rozmrzelost ctihodného kněze pocitu tichého zalíbení, s jakým pozoroval statnou paní Mandalenu, v domácím staročeském jejím oděvu, točící se v rudé záři praskajícího ohně s tlupou služebných dívek v pozadí, v otevřené kuchyni, kolem bzučícího kotle a syčících pánví.

Avšak brzy zmizela opět příjemná tato nálada. Jizba naplnila se hosty rozličného stavu a povolání. U jednoho stolu seděla společnost praž-

ských měšťanů, bavící se při korbelích starého piva hrou v karty a rozprávkami o Turku. Kolem druhého stolu veselila se nevázaně tlupa potrhlých kumpánů, z nichž každý se podobal oděvem svým duze: střevíce, nohavice, sukně, kabátec, plášť, biret — všechny tyto části jejich obleků honosily se křiklavou barvitostí a každá jinou. Uprostřed nich brnkal ošumělý žák na chraptivé loutně a polohlasitý jeho zpěv mísil se s chřestěním kostek a smíchem soudruhů. Opět jinde sedělo několik hodnostářů z venkovského některého města, vyslaných do Prahy za jakýmsi řízením od svých spoluobčanů, a vypravovalo si o milostivém přijetí u pana sudího nejvyššího, jemuž byli podali poníženou supplikaci s objemnou přílohou v podobě zvěřiny, ryb a ptáků. Opodál pak vypínala se hrdě u zvláštního stolu společnost lidí stavu rytířského, venkovských to zemánků, kteří zavítali do města patrně jen za účelem hospodských pitek a bitek. Obsluhu konali při nich vlastní pacholíci s vybledlým erbem na ošumělých šatech. Uprostřed této skupiny stál na stole tak zvaný „vilkhum“ čili „vilikum“, ohromná to stříbrnice, jímající několik žejdlíků, kterou vyprazdňují po řadě, vždy do dna.

Rozumí se, že tyto obrazy karbanu, lehkomyslnosti, světské marnosti a nestřídmosti hrubě nelahodily duši pošmourného pozorovatele. S trpkostí rozjímal o tom, jak svět čím dále hlouběji v nepravost a bezbožnost upadá a bezděky namanula se mu otázka, jak asi tento svět vypadati bude za sto, za dvě stě, za tři sta roků? Ah, milý bože, za tři sta roků!

Z rozjímání toho vyrušil jej výjev, tehdáž vel-

mi obyčejný. Od rytířského stolu zaletělo k vyslancům venkovského města slůvko „chlap“, obtěžkané jistým přídavkem, za oné doby běžným a oblíbeným. Měšťáci odmítli chlapství s nevolí a s obyčejným dodatkem: „Jsme-li chlapi, jsme lepšího nežli ty,“ rytířské meče vyskočily z pošev a v příštím okamžiku ozýval se jizbou v pusté směsi lomoz padajících židlic a stolu, cinkot převržených pohárů, dupot těžkých bot, řinkot ostruh a mečů a vzteklý křik, z něhož stěží vynikal kárající hlas paní Mandaleny.

Ctihodný Štelcar nebyl ovšem přítelem podobných výjevů a vytratil se proto v čas z pobouřené společnosti. Ubíral se rychle přes „mázhúz“ a po dřevěných schodech na pavlač, kdež vstoupil do uzoučkého a nizoučkého kumbálku, který mu byla hostinská za ložnici vykázala. Odloživ tam po tmě plášť, kaftan a sukni, ulehl do chudobné postele a zadíval se na jediné zamřížované okénko komůrky. Tím pozírala k němu právě plná bílá tvář měsíce a v čelo jeho vrátily se nedávné myšlenky: hle, ten měsíc bude za tři sta let stejně pohlížeti na spící zemi, ale jak bude pak vypadati tento svět? Kdyby tak člověk, jak onen mnich v legendě, přespati mohl tři století a pak se podívati na změněnou zemi...

V těchto myšlenkách usnul a když se z rána probudil, svítilo mu již slunce do tváře. Rozhlédl se kolem — nesmírný úžas objevil se v jeho líci. Po chvilce zavřel oči — otevřel je znovu, rozhlédl se opět s úžasem kol do kola a vztýčil se do pola na loži. Co se to děje? Vždyť přece již nesní! Kde se to octnul? Či byl přes noc zanešen do nějaké královské komnaty? Nikoli, ani královská komnata

nevypadá takto! Či odpočívá v nějakém pohádkovém kouzelném paláci? Jaké to mámení ďábelské!

Místo těsného kumbálku objímá jej prostranná vzdušná komnata, jejíž stěny ozdobeny jsou veskrze zlatými kvítky na hnědé půdě. Ve vysokých oknech visí záclony z jemné sněhobílé tkaniny. Divně se lesknoucí, z čtyrhranných dřevěných desek skládaná podlaha postlána je místy květnatými koberci. Skvostný nábytek podivného tvaru rozestaven je kolem a se stěny září obrovské zrcadlo z pozlaceného rámu. Vedle nádherného jeho lože rozestřena je na podlaze hebká srnčí kůže a na ní stojí jakýs podivný dřevěný předmět, na dvou drobounkých nožkách, s dvěma dlouhými rohy — zajisté nějaká nástraha ďábelská.

V tom pohledl v jeden kout pokoje a spatřil na jakés lepenkové desce datum: „1. listopadu 1880.“ Jako blesk projela mu hlavou myšlenka, že snad vyplnilo nebe poslední jeho přání před usnutím a že se skutečně probudil v století devatenáctém. A tak tomu bylo — ovšem jen v prorockém jaksi vidění.

Toť předmluva. Podám ještě několik výpisků z neznámé Štelcarovy knihy pro ty čtenáře, které by zajímaly procházky pošmourného mravokárce šestnáctého století stoletím naším.

II.

Utvrdiv se v domněnce, že jsem skutečně přespal 300 roků — vypravuje Štelcar v první kapitole, kterou zde podávám v zmodernisovaném výtahu — ohledl jsem se úzkostlivě po svých šatech. Zarado-

val jsem se, spatřiv je na křesle opodál neporušené, zcela v té způsobě, jak jsem je naposled odložil před 300 lety. Nescházel ani pás s váčkem. Potěšil jsem se, shledav, že nebylo obsahem jeho hnuto: našel jsem tam neztenčený počet zlatých uherských a rýnských tolarů, grošů českých bílých, grošů polských řečených „dudky", půlgrošů, paců, penízů bílých, haléřů a jiných mincí, které byly za našich dob v oběhu a kterými jsem tenkráte svůj váček na cestu do Prahy opatřil.

Ustrojiv se, rozhrnul jsem zvědavě záclony v okně. Zběžný pohled na ulici vzbudil ve mně myšlenku, že se nenalézám v Praze, nýbrž v Jerusalemě neb některém jiném městě země svaté. Viděl jsem množství krámů s tabulemi, na nichž se skvěla jména: Abraham, Isak, Jakub, Mojžíš, Aron, Josua a jiná podobná. Ale našed mezi nimi při bedlivějším pátrání několik nápisů českých, usoudil jsem, že mne zanesl osud do židovské čtvrti pražské.

Změnila se valně za těch 300 roků! Na místě uzounkých, špinavých, pošmourných uliček, vidím širokou ulici, dlážděnou čistě kamennými kostkami, s řadou vysokých světlých domů. Po židovských biretech a žlutých kolečkách na pláštích nikde ani stopy; židé a židovky, dívající se z oken domů a zasklenými dveřmi krámů, vyšlapující sobě po chodnících a jedoucí středem ulice ve skvostných povozech, oděni byli stejným krojem jako křesťané, plížící se skromně mezi nimi, ba nádherněji než tito. O pitvorných krojích devatenáctého století promluvím později. Když jsem déle na ulici pohlížel, seznal jsem, že je tu vlastně křesťanů dosti veliký počet, a také z oken domů, ovšem jen v nejvyšších patrech

a v podkroví, vyhlédaly tu a tam obličeje, které neměly do sebe ničeho židovského. Co to vše znamená? tázal jsem se sám sebe. Co činí tito křesťané zde v židovské čtvrti? Proč chodí zde kolem židů tak skromně a namnoze s hlubokými poklonami?

Nežli jsem se odpovědi na tyto otázky domysliti mohl, vyrušilo mne z myšlenek zavrznutí dveří. Obrátil jsem se a zvolal bezděky: „Vari, ďáble!" čině při tom veliký kříž před sebe do vzduchu. Vklouzlať do komnaty černá postava, úlisně se šklebící a klonící hluboko hlavu, nad níž vyčesány byly ryšavé kadeře na způsob dvou malých rohů a pod níž vybíhaly rezavé vousy s obou stran oholené brady ve dva dlouhé potvorné cípy; zahlédl jsem také za ní jakýsi černý ohon. V rukou držela jakousi blánku, i domníval jsem se v první chvilce, že to sám satanáš, který mne přichází požádat, abych se mu v odměnu za poskytnutý nocleh v pekelném jeho paláci zapsal svou krví.

Ale když jsem si postavu bedlivěji prohlédl, ustálil jsem se na domněnce, že to nějaký sluha mého neznámého hostitele, bezpochyby dvorní jeho blázen. Že je pouhým sluhou, soudil jsem z velice, až přehnaně pokorného jeho chování; domněnku o dvorním bláznu pak živil ve mně ustavičný přidušený smích, s kterým na mne pohlížel, a v pravdě bláznovský jeho šat. Měltě na sobě pouze černé nohavice, které byly od boků až ke kolenům nad míru těsné a od kolen dolů nad potřebu volné; nad boky objímala jeho tělo kratičká černá kamizola, na břiše knoflíky sepjatá, na prsou ale tak hluboko a tak široko vystřižená, že zbývající část žádného rozumného smyslu neměla; ve výstřižku

tom spatřovala se varhánkovitá košile, spjatá na hrudi a na rukávech knoflíky v podobě podkov, koňských hlav, pavouků a jiných směšných věcí. Ale nejpitvornější část oděvu jeho tvořil svrchní háv; bylť to zbytek nějakého černého kabátu, jehož dolejší polovice byla odstřižena až na dva dlouhé kusy, které mu visely vzadu jako vlašťovčí křídla, že až ohyzdno bylo na to hleděti.

Nemohl jsem se posléz ubrániti smíchu při pohledu na toto fraškovité chlapisko. Tak jsme stáli chvilku naproti sobě, pohlížejíce na sebe s úsměvem, až jsem se otázal šaška na účel jeho návštěvy.

„Zajisté se ráčíte pamatovati," pravil on v podivné češtině, „že jsem vás měl dle poručení vašeho v tuto hodinu probuditi a účet vám předložiti."

„Já že jsem ti něco poručil?" zvolal jsem udiven.

„Ano, vy — vy, pane," pravil on, a doložil zlostným hlasem: „Ale zároveň vás upozorňuju, že nejsem žádný váš oráč nebo čeledín..."

„Jest mi lhostejno, čím jsi," vpadl jsem mu do řeči. „Nechci s tebou vubec jednati. Jdi a vyřiď svému pánu, že mu vzdávám díky za prokázané pohostinství, a chce-li osobně — —"

„Ano, dojdu pro pána," vpadl zase on zlostně. „Zdá se mi, že jste z těch ptáčku, kteří by zaplatili řád nejraději hrubstvím... Však je to již viděti na vaší řeči a na vašem oděvu."

Než jsem urážku tuto odmítnouti mohl, zmizel a za nějakou chvíli vrátil se v průvodu svého pána. Když jsem ho spatřil, napadlo mi bezděky přísloví: Jaký pán, takový sluha! Byl to patrně dům bláznu. Viděl jsem před sebou nadmíru tlustého člověka, oděného stejně směšným zpusobem jako jeho sluha,

jenže měl kabát v celosti a na hlavě podivnou chocholku. Od šíje ke kapse spodní kamizoly visel mu silný zlatý řetěz, na němž se kolébala zlatá pitvorná hračka, s jakými si hrávají děti nebo blázni. Na každém z tlustých jeho prstů skvěl se tlustý zlatý prsten. Časem vyjímal z kapsy čtverhrannou stříbrnou skřínku s hnědým nějakým práškem a cpal si tento ohavným způsobem do nosu — nevím, z jaké bláznovské příčiny.

„Tuším, že zde vládne nějaké nedorozumění?“ otázal se mne.

„Ovšem, příteli. Zde tvůj dvorní blázen nebo pacholík — —“

„Pane,“ přerušil on v prudkém výbuchu hněvu má slova, „neurážejte mne a mého vrchního sklepníka. Mluvte zdvořile, jak se na pořádné lidi sluší. Nejsem žádný váš oráč ani čeledín — rozumíte?“

Podivné! Proč mne on i jeho sluha tak důtklivě upozorňují, že nejsou mými oráči neb čeledíny?

„Nevím,“ zvolal jsem po krátkém přemýšlení, „v čem spatřuješ nějakou nezdvořilost. Neřekl jsem ti slova neuctivého.“

Hostitel můj pohlížel na mne chvíli s udivením, pak udeřil se v čelo a pravil: „Odpusťte, zapomněl jsem, že jste cizincem. Bezpochyby Bulhar nebo něco podobného, jak souditi lze dle vaší řeči a vašeho oděvu...? Musím vás tedy upozorniti, že my si zde netykáme, nýbrž ve zdvořilém hovoru jen oslovení „vy“ užíváme.“

Nyní se mi teprve rozbřesklo v hlavě. Tak tedy pokročili lidé za 300 let v pošetilosti, že nyní i sobě rovní beze vší rozumné příčiny zákony konjugace převracují a již i pouzí služebníci za přiroze-

né „ty“ se stydí, kterýmž druhdy Čechové nejvyšší panstvo a samého krále oslovovali?!

Když bylo takto jedno nedorozumění odstraněno, vysvětlil mi dále tlustý pán, že jsem přenocoval v jeho hostinci a že musím zaplatiti řád za nocleh a jiné s ním spojené služby.

Spráskl jsem ruce nad hlavou, když mi napočítali sumu několika zlatých. „U tří pávuv“ býval v šestnáctém století nocleh zadarmo a jeden zlatý stačil na královskou útratu několika dnů!

S povzdechem otevřel jsem váček a položil na stůl řádek blyštivých rýnských.

Ale pán a sluha, pohlednuvše na ně a ohledavše je bedlivě se všech stran, zavrtěli hlavami a prohlásili, že takových peněz jaktěživi nespatřili. Posléze povšiml si hostinský roku na jednom penízi a prohodil, že jsou to nějaké prastaré mince, a nemám-li jiných peněz. Když jsem odpověděl záporně, odeslal kamsi sluhu a ten vrátil se po chvíli s člověkem jiným, který měl hubený pitvorný obličej a na nose brýle.

Sotva člověk tento mé rýnské zahlédl, zajiskřily se mu radostně oči a ruka jeho zajela do měšce, který ležel otevřen vedle. Peníze rozkutálely se po stole a muž s brýlemi probíral se v nich s lakotnou rozkoší; výkřiky obdivu a radosti draly se z jeho rtů a zraky jeho prodlévaly s čirým zalíbením na každém penízi. Ba i ty „dudky“, jimiž jsme druhdy tak pohrdali, budily v něm pravé nadšení.

„Jakou to bohatou sbírku máte!“ volal. „A jak pěkně jsou ty mince zachované! Některé vypadají věru, jakoby byly včera raženy! I ten sáček je vzácné starožitné dílo — soudím, že asi z doby ru-

*

dolfinské. Zajisté jste přítelem starožitností jako já?! Nechtěl byste mi to všechno přenechati, kollego? Zaplatím vám slušnou cenu.“

Přijal jsem jeho návrh v uvážení, že všechny ty peníze patrně dávno z oběhu vyšly a že by mi činily v obyčejném obcování s lidmi devatenáctého století jenom nesnáze.

Přítel starožitností položil mi na stůl několik řad stříbrňáků. Dle tvrzení jeho byly to zlaté. Prohlédl jsem si je a neporozuměv cizím jejich nápisům, požádal jsem ho, aby mi dal raději peníze české. „Vždyť jsou to české!“ tvrdil on s úsměvem. „Či chcete raději takové?“ Nabídl mi při tom otrhané, špinavé papírky, na jejichž rubu bylo skutečně tištěno „jeden zlatý“. Považoval jsem ovšem nabídnutí to za pouhý žert a shrábl stříbrňáky.

Když jsem zaplatil řád, podal mi hostinský přívětivě ruku a také sluha jeho vztáhl ke mně dlaň, kterou jsem přátelsky stiskl. Shledal jsem vůbec, že se chovají služebníci devatenáctého století k odcházejícím hostům velmi srdečně. Z každého koutu na chodbě a schodech vynořila se nějaká postava a vztáhla mi přívětivě ruku vstříc; stiskal jsem jim je tak vřele, že až hlasitě za mnou broukali.

Starožitník sešel se mnou na ulici. Ptal se mne, byl-li jsem již někdy před tím v Praze, a když jsem odpověděl, že je tomu velmi dávno, nabídl se mi za průvodčího po městě.

„Budiž,“ pravil jsem, „ale především pospěšme odtud z židovské čtvrti.“

K udivení mému poučil mne starožitník, že nejsme v židovské čtvrti, nýbrž v nejpěknější křesťanské části Prahy.

III.

Ano — vypravuje Štelcar dále — Praha změnila se za těch 300 let velice; nemohlť jsem jí ani poznati. Ale porovnával-li jsem vzezření její s tvářností Prahy bývalé, musil jsem dáti této rozhodně přednost. Praha šestnáctého století neměla ovšem tolik a tak vysokých domu, ale za to bavila oko rozmanitými pěknými tvary četných arkýřu, vížek, kamenných pavlačí a podloubí, jakož i množstvím kamenických ozdob a pestrých maleb na dukladných stěnách. Když jsi se procházel klikatými ulicemi, bylo ti, jakobys kráčel malebným křivolakým údolím, jehož každý záhyb se ti objevuje úplně novým zajímavým obrazem.

Jak vypadá naproti tomu Praha století devatenáctého, jížto kráčím po boku hovorného svého průvodce! Vkus lidí tohoto století zvrhl se patrně tou měrou, že je pro ně holá přímka vrcholem krásy a že pozbyli naprosto smyslu pro malebnost a rozmanitost. Pručelí domu tvoří prostou kolmou stěnu, na níž přilepeny jsou co jediná ozdoba střízlivé římsy nad četnými řadami jednotvárných oken. A tak stojí dům vedle domu v hrozné jednotvárnosti po obou stranách ulice, táhnoucí se rovně jako šňura do dálky... Divím se věru, jak se lidé delší čas bez zívání takovou ulicí procházeti mohou. Nikde nevypíná se malebná vížka k nebi, nikde nevyčnívá ozdobný arkýř do ulice, nikde nevábí klenuté loubí ve svůj stín, nikde neobjevují se štíhlé sloupky kamenné pavlače — a kde spatřuješ něco těm věcem

podobného, jest vybočení to tak střízlivé a skrovné, že se ztrácí v povšechné jednotvárnosti.

Jen to dláždění v ulici upomíná svým rozmanitým povrchem ještě na bývalé krásnější časy.

A mému průvodci — zdá se — není ani na té zoufale nudné jednotvárnosti ještě dosti. Vypravuje mi s patrným uspokojením, jak prý učiněn byl v posládní době nový pokrok k lepšímu tím, že odstraněny jsou všechny štíty a vývěsky, do ulice vyčnívající, a že neruší tedy nic více krásnou vyhlídku podél té kolmé nekonečné plochy domů.

Nemohl jsem zamlčeti poznámku: „Divím se jen, že dovolují posud opatrní otcové města, aby ti židovští obchodníci zde stáli mezi dveřmi svých krámů; neboť jejich nosy — —"

V tom ucouvl jsem poděšen. Jedna z přilepených na průčelí říms sřítila se právě před moje nohy.

Ale muj průvodce poučil mne s úsměvem, že takový pád římsy je věcí zcela obyčejnou, a začal mi dále vykládati, jak se město ustavičně zvelebuje a rok co rok onačejším vzezřením svým ostatním velkým městum evropským se přibližuje. Nemohl jsem se zdržeti a ujal jsem se vřele bývalé malebnosti ulic naproti nynější jejich nudné střízlivosti.

„Nepopírám, že bývaly malebnější," zvolal on, „ale tehdejší sloh nehodí se již naprosto k našim poměrum. Představte si za to na příklad jen onu nečistotu, která zajisté před 300 lety v malebných pražských ulicích panovala, a vizte horlivost, s jakou správa obce o veřejnou čistotu pečuje!"

Oprávněnost této námitky musil jsem připustiti. Právě potkali jsme tlupy šeredně spustlých postav,

oděných ve směsici špinavých hadrů a vybuřujících ohyzdnými košťaty horlivě oblaky prachu a smetí v ústrety kolem jdoucím lidem, kteří si zacpávali nos a ústa a odvraceli s hlubokou ošklivostí a soustrastí oči od špíny a hadrů těchto strážných andělů veřejné čistoty.

Když jsme zástup těchto andělu minuli a ústa bez nebezpečí opět otevříti mohli, zeptal jsem se průvodce: „Ale rci mi, pro buh, kam se poděly krásné sochy, které po mé paměti v ulicích těch tu a tam stávaly, a veliké, umělecky ozdobené kašny, které za předešlých století s takovým nákladem zřízeny byly?"

„O sochách, které by byly měly nějakou uměleckou cenu, nevím ničeho," odpověděl mi průvodce, „a některé starobylé kašny byly nedávno rozebrány, a nevím kam uloženy, aby se jim přátelé umění obdivovati mohli."

„Ah, vida! Zde stojí přece jedna socha!" zvolal jsem o kus cesty dále. „Jest ulita z kovu, jak vidím, a představuje nějaké ženštiny — musím se přiznati, že se mi umělecké to dílo náležitě líbí!"

Průvodce muj vyslechl tuto pochvalu s úsměvem.

Šli jsme opět kus cesty dále — a hle! přede mnou strmí pomník navlas takový, jako byl předešlý. „Toť podivné!" zvolal jsem. „Což sobě ty ženštiny dobyly tak velikých zásluh o město, že jste jim postavili hned dva pomníky najednou?"

Můj průvodce poučil mne se smíchem, že to nejsou sochy, nýbrž kandelábry, na nichž se rozsvěcují za tmy upevněné tam svítilny, a dodal, že je to nový pokrok na dráze ku zvelebení města.

„Ah, ovšem," podotkl jsem, „my — či chci říci: lidé před 300 lety nepotřebovali kandelábrů; měli-li za tmy na ulici co činiti, nosili svítilny s sebou."

„Kdyby toto zařízení dosud panovalo," pravil můj průvodce, „vypadalo by to večerní hemžení světlušek na Příkopech opravdu komicky."

Já však jsem přemítal, jak výborně se hodí řada takových, na vlas stejných kandelábrových pomníků do takové jednotvárné, podle pravítka vystavěné ulice.

Za těchto myšlenek došel jsem s průvodcem na prostranné náměstí a tu vzkřikl jsem pojednou radostí. Stálť přede mnou starý známý z šestnáctého století — velkolepý týnský chrám. Naproti poznal jsem také radnici, dosti ovšem proměněnou, se slavným orlojem. Nalezal jsem se na staroměstském náměstí.

Zraky mé vznášely se s úctou vzhůru k posvátnému kolosu týnskému, kterýž pjal dosud hrdě dvojici svých věží k nebi, ale jaksi pochmurně ke mně shlížel, jakoby mi žaloval, jak je tu opuštěn a zanedbán — velebný kmet uprostřed zvrhlého trpasličího pokolení, kteréž ho nevážně obstupuje, nerozumějíc hrdým jeho dumám o slavné minulosti a jeho žalu nad bídnou přítomností. Hledím k němu vzhůru — ale pro bůh, kam poděl se obrovský pozlacený kalich? Kam socha krále Jiříka s ochranným mečem?

Otázal jsem se na to průvodce. Ten pohledl na mne udiven a vypravoval mi pak obšírně, co vše se sběhlo kolem Týnu za těch 300 let. Krev stydla

mi v žilách, prsa úpěla, pěsti se svíraly nad tímto vypravováním.

„Jak že?!" zvolal jsem v největším zděšení a hněvu, když jsem se dostal ke slovu; „to všechno že se opravdu dálo a vy — —"

Zde jsou bohužel dvě stránky v knize Štelcarově pečlivě zatřeny neprusvitavou černí, patrně nemilosrdnou onou tuší, kterou Koniáš neblahé paměti, tento zářivý předchůdce novověkých censorů, potlačoval závadná místa v českých spisech kacířských. Škoda! Přeškoda! Horlivý Štelcar vylil tam zajisté plnou nádobu svatého hněvu svého na hlavy černých a jinobarvých katanu našeho národa a za nynějších osvícených dob, kdy není více žádných potlačovatelů volného slova, mohli jsme zde bez bázně otisknouti ten výbuch spravedlivé nevole.

Zdá se, že prožluklé censorské černidlo Koniášovo s výbuchem Štelcarova hněvu zároveň značnou další část jeho vypravování zničilo; neboť za tou potopou tušovou neshledáváme se již s pokračováním pouti po Praze, nýbrž čteme úryvek všeobecné nějaké úvahy v tato slova:

— — že lidé devatenáctého století množstvím rozmanitých neduhu a nemocí sklíčeni jsou. Nejvíce však mezi mladými i starými jedna nemoc panuje, která za dřívějších dob zcela neznáma byla a na toto pokolení bezpochyby za trest pro mnohé jeho hříchy od boha uvalena jest. Hrozná tato nemoc zove se psavostí a léku proti ní není žádného.

Také já jsem knihy sepisoval a vydával a vedle mých nábožných traktátu zvláště knihy „o marnosti žen a panen" a „o čarodějnících a čarodějnicech" veliké oblibě současného čtenářstva se těšily. Ba

i verše jsem řemeslně skládal, jako „Co mám sobě počíti, kam se obrátiti a v těchto těžkých věcech čím se potěšiti", kteráž se zpívala známou notou. A se mnou v šestnáctém století mnoho jiných lidí psalo a veršovalo — ale to vše dálo se s mírou, k užitku čtenářům a pro chválu boží.

Jinak v onom příštím století devatenáctém. Tu každý, kdo inkoust, péro a papír sobě poříditi může, ihned do psaní se dává a psáti neustává, dokud poslední krůpěj inkoustu nevycedil.

Kdyby celé Čechy dubovým pralesem byly, neposkytly by všechny jeho duběnky dosti inkoustu k napojení žíznivých spisovatelských per v tomto království. Na štěstí vynalezena byla ocelová péra; jinak neuhradily by všechny české husy ani spotřebu spisovatelu milostných písní. Kdyby se psalo na pergamén jako za dávna, nestačili by všichni čeští oslové ani poptávce jediného professora, ba musilo by se v Čechách počítati v průměru deset oslů na jednoho člověka. A poněvadž již ani výroba hadrů, v Čechách tak utěšeně květoucí, daleko nepostačuje, začínají připravovati papír z dříví, hlíny a bůh ví jakých jiných látek.

Jedni píší knihy, jiní chvalozpěvy neb hanlivé články o nich do nesčetných časopisů v Čechách, na Moravě a Slezsku. A sotva že se objeví kritika o některém spisovateli, píše zase spisovatel satyru na tu kritiku. Každý učitel sepisuje do roka alespoň jednu školní knihu aneb vydává alespoň jeden pedagogický časopis. Žádný profesor nenalézá klidu ani pokoje, dokud nezplodil nějaký spis, buď si to třeba o botokudských národních obyčejích.

Ale nejhrozněji jeví se tato nemoc při spisovatelích krásné prosy a zejména veršů, zvláště mezi mladším pokolením.

Sotva se písmenky jaks taks psáti naučila, pokrývá většina české mládeže v devatenáctém století verši všechno, co se jí pod ruku namane. Píše je od ranního rozbřesku do pozdní noci, sedíc, chodíc s chvatem zimničným a ustává ve psaní jen za tím účelem, aby ti je přečtla a povzbuzena tvým pochlebným úsudkem, se zdvojenou chutí pokračovala ve svém žití básnickém. Usedne-li vedle tebe takový jinoch se snivou lící, s truchlivým úsměvem kolem rtů, a sáhne-li rukou k srdci — prchni! neboť na tom srdci skrývá se v náprsní kapse zákeřnická bambitka v podobě denníku s nevyčerpatelnou zásobou veršů.

Kam pohlédneš, všude hemží se básní jako žab na vlhké louce. Ve sloupcích rozličných časopisů, ve sbírkách, v almanaších, v pamětních spisech, ba i v nevinných obálkách sýru číhají na tebe, aby ti vlákaly slzy pohnutí do očí neb libý úsměv blaženosti na rty, aby tě vznesly do nejvyšších sfér nadšení, aneb tě svrhly do nejhlubší černé tůně zoufalství...

Podnětů k veršování mají při všem tom ustavičně nazbyt. Kmitne se jim před očima pavouk, visící pod vinným lupenem — ekloga; rusý cop ve výkladní skříni vlásenkáře — milostná báseň; — vůně sena — idylla; rezavá ostruha — epos.

Mnohdy není ani takových podnětů třeba. Objeví se kniha, plná pěkných myšlenek. Hned zrodí každá ta myšlenka tisíc nových básní, opakujících ji v nejrozmanitější obdobě. I forma najde se hravě.

Obecenstvu zalíbila se kniha sonetů a hned rozzvučí se tisíc lýr po českém kraji zvonivou sonetovou hudbou.

Podobně děje se to časem s učenými knihami. Dvě, tři cizí knihy zrodí jednu původní a z několika takových původních knih sestavuje se pak zase nové domácí dílo.

Ba, jsou lidé v Čechách devatenáctého století, kteří píší zcela bez myšlenek. Můj průvodce seznámil mne s jedním, jenž mi způsob takového psaní dosti živě vylíčil.

Měl sepsati do večera pro jeden časopis několik zábavných a pokud možná vtipných sloupců. Měl rozepsánu souvislou řadu článků a zbývalo tedy jen slušně ji zakončiti. Člověk ten vypil po obědě rozčilující černou kávu, oblékl si župan, přichystal si tři půlarchy papíru a nové péro a jal se přecházeti po komnatě, čekaje na šťastné nápady a podařené vtipy. Hodina míjela za hodinou, ale šťastné nápady a podařené vtipy vyhýbaly se tvrdošíjně pusté hlavě nešťastného toho člověka. Mnul si čelo, vypil druhou číši kávy, přecházel znovu — mrtvo, pusto.

Zoufale vyhlédal oknem, zdali nepřiletí snad tam odtud spasná myšlenka. Nic! Těkal duchem po příhodách svého života, po zjevech současné společnosti, nevyloví-li odtud něco zábavného, žertovného, vtipného — ale jako na posměch vtíraly se mu stále na mysl představy smrti a věcí záhrobních... Ale ty sloupce musí napsati — vždyť je spisovatelem.

Již jest čas nejvyšší. Vidí v duchu pořadatele sazby, jak si nepokojně hladí svůj krásný světlý vous a teskným okem pohlíží ku skleněným dve-

řím sazárny, kudy má vstoupiti řečený člověk se svitkem šťastných nápadu a podařených vtipů pod paží...

Ale myšlenka nepřichází, již nepřijde. — Co učinil nešťastný ten člověk? ptáte se soucitně. — Co učinil? Sedl si, vzal péro a popsal prostě ty tři půlar — — —

Ostatní stránky knihy Štelcarovy vytrhla ruka nešetrná. Sluší toho tím více litovati, poněvadž byly asi zajímavější, než předcházející.

Jedlové růže.

Štědrovečerní obrázek. (N. L. 1880, č. 308.)

Baron s baronkou a starý přítel domu s kaplanem zasedli k štědrovečernímu stolu v jasně osvětleném saloně, v jehož pozadí plápolal v ozdobném vlašském krbu veselý oheň. Vedle baronky prostřeno bylo ještě pro dva neviditelné hosty — pro Edgara a Helenu, jejichž nevinné duše se byly letos na jaře téměř současně rozloučily s hezkými, polorozkvetlými tílky.

Kaplan, jenž byl u nich místo vychovatele zaujímal a po úmrtí jejich u pobožných rodičů jaksi v úřadě domácího kněze pozůstal, neschvaloval sice v duchu to pověrečné hostění duchů, ale netroufal si vzhledem k citlivé a nedůtklivé náladě svých chlebodárců projeviti své smýšlení o této věci. Pravil v duchu sám k sobě, že tato dvě prázdná sedadla, přistrčená ku stolu hebce polštářovanými postranními opěradly, nepřispějí k probuzení čistého veselí, jakým by se oslavovati měla spásonosná noc betlemská.

A nemýlil se. Sotva setřela baronka stopy slz, které jí byly vyhrkly na bledé líce při prvním pohle-

du na obě prázdná sedadla, mrkl po nich domácí přítel, — schudlý to šlechtic a sestárlý mládenec, který po bouřlivé plavbě životem s hlubokými vráskami v obličeji a s pakostnicí v nohou svinul své schátralé plachty v pohostinném přístavě baronova domu, stav se takořka nedotknutelnou živou částí jeho inventáře —, mrkl tedy po nich přimhouřeným okem a pravil hlasem, patrně se chvějícím: „Kdo by byl řekl loni o štědrý večer — seděly tu buclaté a zářivé jako dvě andělíčků —“

Kaplan mrštil po něm přes stůl nevrlým pohledem a zavzdychal, stočiv bělmo krásně vypouklých očí k umělecké malbě stropu: „Vůle boží! — povolal je k lepšímu žití z tohoto údolí bídy!“ dodal, zmocňuje se vidličkou lákavého kousku vzácné, do zlatohněda upečené ryby.

Ale duchovní jeho útěcha nebyla mnoho platna. Obličej barončin zmizel v drahých krajkách bělostného šátku, za nímž se ozývalo přidušené usedavé štkání. V přísném vážném obličeji baronově jevily jen škubavé pohyby tenkých rtu a šedivých obočí bolestné vnitřní pohnutí.

Domácí přítel mnul si pravé oko, a když se objevila drobná krupěj pod jeho řasou, otevřel ústa k nové nějaké poznámce, jíž by přátelsky ztlumočil a sesílil bolestnou náladu osiřelých rodičů. Kaplan překazil sice tento úmysl propověděním, že je letos neobyčejně tuhá zima a že našel již zmrzlého vrabce; ale slova tato vyzněla na plano v mutném tichu ostatní společnosti. Po několika podobných marných pokusech umlknul také a snažil se, aby pojídal výtečné výrobky baronské kuchyně a připíjel lahodné drahé víno s výrazem tichého smutku,

což nebylo při smavě plném a růžovém jeho obličeji úkolem právě snadným. Při tom vyzvídal chvílemi postranním kradmým pohledem ve tváři barončině, ale nalézal vždy týž výraz zármutku v snivém jejím oku, upřeném na prázdné hedvábné podušky obou přespočetných sedadel. Viděla tam asi dvě krásná tílka a dvě líbezné smějící se tvářičky v záplavě bohatých světlých kadeří!

Zkrátka, byla to smutná hostina. Pojednou obrátil se baron ve svém přísném, odměřeném způsobu s velitelským pokynem k šedivému lokaji, stojícímu uctivě za jeho křeslem. Lokaj se uklonil a vyklouzl ze salonu.

Za chvilku na to zazněl jasný hlas zvonce a dveře vedlejší komnaty rozletěly se dokořán. Společnost vstala vážně a odebrala se tam, v čele majíc barona, kráčejícího pevným volným krokem.

Uprostřed komnaty stály na podlaze dvě překrásné mladé jedle, sahající svými vrcholky až po samý strop, a v jejich bohatě vyfintěných a spoustou různotvárného a různobarvého cukroví ověšených větvích zářila nesčetná světélka jako hvězdičky v řasnatých zelených oblacích. Kolem nich pak nakupeno bylo komnatou úžasné množství drahocenných hraček, že až zraky přecházely září skvělých barev a třpytem zlata a stříbra.

V pozadí stál uctivě starý lokaj a pátral úzkostlivým pohledem ve tváři baronově, je-li spokojen se vší tou dětskou nádherou. Bylť sám skoupil, přichystal a uspořádal celé to nadělení mrtvým dítkám z rozkazu svého pána, který chtěl, aby se stromy vánoční zesnulým jeho miláčkům vystrojily zcela jako jindy. Stál tu tedy nyní v tesknén očekávání, zdali

ve všem vyhověl přísnému pánu. Viděl, jak líčí domácí přítel vskutku dětinský úžas nad tímto skvělým nadělením — jak pan kaplan lehký posuněk nevrlosti potlačuje a pak s pátravým okem mezi vánočními těmi dary se prochází — jak baronka na křeslo se vrhá, loktem drobné vojsko na stole poráží a jak skláněјíc mramorově bledý obličej, po němž hrají zubovaté stíny vánočního stromu, nad ohromnou pannu, skutečný světlý vlas její potůčkem slzí skrápí — jak baron vážně obchází a všechno prohlíží — Náhle sebou lokaj trhl — baron stanul před stromem, zadíval se naň a zavolal přísným hlasem: „Dominiku!"

Lokaj přistoupil k němu hluboko shrben.

„Co je toto?" obořil se naň baron. Polekaný Dominik vzhledl plaše směrem vztaženého pánova prstu, ale nepochopil ničeho.

„Jaká hloupost!" káral jej přísně pán. „Vidím, vidím, že duch tvůj stářím povážlivě slábne. Nehodíš se mi tu již k ničemu. Jest věru na čase, abych tě poslal na statek za poklasného nebo hajného... Co dím, hajného!... Byl by to pěkný hajný! Rci mi, člověče, viděl jsi ve svém životě již kvetoucí jedli?"

„Kvě-toucí jedli?" koktal Dominik.

„Nu, ano — jedli s květy — jedli s takovýmito červenými, žlutými a bůh ví jakými růžemi, jakými jsi zde tyto vánoční stromy znešvařil?! Jaký to nesmysl? Jaký to nevkus? Opět jedna z těch ničemných novot... Jedle s růžemi!"

„Ovšem, že to nesmysl," potvrdil domácí přítel. „Četl jsem právě dnes ráno lokálku v některých listech, kde tuto novotu téměř stejnými slovy od-

suzují... Tyhle noviny nevědí už věru, o čem by psaly...“

Ale baron zarazil nevlídným pohledem proud hovornosti přítelovy a pokračoval, obrátiv se k lokajovi. ve své důtce: „A právě dnes — právě dnes, kdy jsem si přál, aby bylo všechno co nejkrásněji upraveno! Což jsme mívali kdy na vánočních stromech takové růže?! Nejsou-liž to vyhozené peníze?“

„Ach, odpuštění, milosti,“ koktal skroušený Dominik. „Chybil jsem. Uznávám to. Ale ty dvě děti — —“

„Co? Jaké děti?“

„Šel jsem včera večer, milosti, na trh pro vánoční stromy — byla zima vskutku jedovatá — a tu jsem tam spatřil v koutku u podloubí dvě schoulené děti — hocha a děvče — byly as tak v stáří milosti nebožtíčka a nebožky, dejž jim bůh radost věčnou! — ale tváře měly modré zimou a vlasy bílé jíním — jektaly zuby a těla jejich, pokrytá jen rozedranými hadříky jako pavučinami, tetelila se zimou. Před sebou měly v staré ošatce tyhle papírové růže a škemraly: „Kupte růže! Kupte růže na vánoční stromek!“ Ale jektající zuby trhaly to jejich volání na drobné kousky. Tu mne to chytlo u srdce. Pomyslil jsem si, že se ty růže hodí na stromky a že ty nouzí a zimou zmořené děti uchráním alespoň na jeden večer hladu neb výprasku bezcitných rodičů. Chybil jsem. Uznávám to. Vyvedl jsem hloupost.“

„Jest věru hanba, že trpí město takové věci na ulici,“ podotkl kaplan. „Mělo by to přísně zakázati a potrestati rodiče!“

Baron stál tu chvilku s čelem zakaboněným, pak zvolal: „Nuže, buď si. Ale ty nesmyslné růže mi se stromů odklidíš — rozuměl jsi? A ty vánoční stromy i ty hračky — všechno zde tak zůstane. Můj ubohý drahý Edgárek a má sladká Helenka nemohou — nemohou již otcovy štědrosti užiti — nuže, ať to cukroví opadá a se rozsype, ať ty hračky zetlí a zrezaví...“ A baron pokryl obličej dlaněmi.

*

Rozličná zklamání.

(N. L. 1881, č. 8.)

Uvelebil jsi se, čtenáři (obyčejné epitheton „laskavý“ vynechávám dnes z platných důvodů), v županu a pantoflích do měkké lenošky, zády k příjemně dýchajícím kamnům, před stolem, na němž ti kyne vedle ranní kávy a nedělní bábovky toto číslo „Národních Listů“. Sedím v duchu naproti tobě a pozoruju úzkostlivě každé tvoje hnutí. Vidím, jak si otíráš brejle, kterak jimi zvolna osedláváš nos, jak při tom obličej tvůj v očekávání příjemné chvilky spokojeně září a rty se zašpičaťují k rozmarnému úsměvu. Nyní zmizel mi na chvilku tvůj obličej za novinami... A teď se vynořuje opět, ale bez úsměvu, s pošmourným výrazem zklamání. Ó, věděl jsem dobře, proč jsem tě netituloval laskavým čtenářem. Pochopuju zcela, že pohlížíš nevlídně na nedělní feuilleton bez známého třírohého klobouku, pod nímž jsi nenalézal sice nikdy cop, ale za to kudrlinek vtipných a žertovných hojnost. Pochopuju, že s nelibostí pohřešuješ v tomto nedělním žurnalistickém koncertu veselý zvuk povědomého trianglu, že ti není naprosto vhod dnešní nepřítomnost roha-

tého toho znaku, který sice časem trkal na všechny strany, ale přece jen rozhodně tvojí přízni se těšil — Však dostanu asi, že jsem zneužil jeho nepřítomnosti k těmto nemístným úvahám o něm samém.

Pochopuju tedy tvoje zklamání, čtenáři. Ale jaká pomoc! Nemohu za to, že dotčený trojúhelník dnes výminečně neděli světí. Musím vzdorovati zamračenému tvému obličeji a potěšit tě leda upozorněním na to, že začíná letošní rok vubec s leckterým zklamáním.

Mohl bych především promluviti o posledním nepodařeném zatmění slunce, kdyby vlastně nepatřilo do roku minulého. Pomlčím tedy zcela o tom, jak již několik dní napřed ve všech novinách rozhlašováno bylo, že se řečené zatmění dne 31. prosince přesně v tolik hodin, minut a vteřin odbývati bude, jak se následkem toho v ustanovený čas spousta diváku s kousky skla a s probodanými papíry dostavila a jak na konec celé to představení pro nepříznivou prý povětrnost — kdož nezná podobné výmluvy! — úplným fiaskem se skončilo.

A krátce na to pošle athénský purkmistr do světa vzletný telegram, že nalezena byla slavná Feidiova nebo Fidiova nebo Fidiášova (nemám Brus po ruce) Pallas Athéna. Celý vzdělaný svět přijímá s pochopitelným rozechvěním zprávu o tomto znamenitém nálezu a pokládá jej za příznivé omen pro nastávající zápas Hellenstva s Osmanstvem. S velikou dychtivostí očekává podrobnější zprávy a hádá, je-li to snad ona obrovská Athéne Promachos, kterou z daleka již spatřovali lodníci k Athénám plující, či ona menší ze zlata a slonoviny zhotovená Athéne Parthenos, jež držela v pravici zlatou bo-

hyni vítězství. Za tím oznamuje stydlivě druhý telegram, že nebylo nalezeno ani to ani ono veledílo Fidiovo, nýbrž — nějaká mramorová soška z římské doby. A v třetím telegramu scvrkne se snad znamenitý nález na nějakou ještě drobnější starožitnost asi toho druhu, k jakému náležela známá, jakýms učencem na Akropoli nalezená starořecká vstupenka do shromáždění lidu, ve které poznal jiný učenec mnichovskou pivní známku. Dobře by ostatně bylo, kdyby tam někde našli řeckou odvahu, která je také zakopána hezkou řadu let — nechopí-li se páni Řekové sami srdnatě díla, nepřinese jim žádná Athéna v náručí zlaté vítězství.

Jiné zklamání. Ještě před několika dny bylo v naší redakci milo dlíti. Žili jsme tu jako pastýř v nějaké jarní idylle. Obrovská kytice, množící se den co den novými příspěvky našich příznivců, naplňovala místnost vonným dechem květoucích fialek, macešek, petrklíčů, jaterníků, čapích nůsků a jiných předčasně narozených dítek bohyně Flory, nad hlavami poletovali nám vesele z různých končin vlasti zaslaní běláskové, žlutáskové a jiní —áskové a v rukopisech šelestil známý první chroust, přinešený k nám — jakož jsme svého času svědomitě oznámili — samým vrchním režisérem českého divadla p Františkem Kolárem. Bezpochyby byl nalezen v bonbonieře některé naší baletnice.

Zkrátka: měli jsme jaro — jaro uprostřed zimy. Stáli jsme s pocitem příjemným a teskným zároveň nad tímto neobyčejným zjevem. Mezi blahé sny o zbytečnosti zimníků a úspoře paliva loudily se obavy před nějakým hlubokosáhlým převratem přírodním a nevystihlými jeho následky. Ale ne-

dospěli jsme k určitým představám o možných účincích hrozící radikální změny v jednotvárném střídání se ročních počasí. Zaujalať nás všechny jediná myšlenka. Jediná úžasná, hrozně tajemná představa míhala se před námi, zívala na nás nedohledným černým jícnem jako Byronova „Tma“: co si počnou páni sládci a hostinští bez ledu? Co si počnou?

Záhada tato seděla jako můra na mozcích našich a pod ní líhla se směs podivných, nestvůrných myšlenek. Kde seděl o samotě člověk, chýlící zamyšlené čelo do dlaní, hloubal jistě o této záhadě. Kde se sešli dva lidé, sdíleli si výhradně své náhledy o tomto předmětu. Kolem něho točil se všechen rozhovor v hostincích a jiných veřejných místnostech. A sluší s politováním vyznati, že pohlížela toliko nepatrná menšina obecenstva s opravdovou, upřímnou soustrastí na pány sládky a hostinské, jichž starostlivá čela den co den hlouběji se klonila k vzdychající hrudi...

A teď? Páni sládci a hostinští pohlížejí škodolibě, jak se drápeme přes umělé hory ledovců, vyvěžené před sklepy jejich a — což samo sebou se rozumí — právě uprostřed chodníku.

Ano, přijechal opravdu batuška Mráz ve stříbrném kaftanu. Není již pochybnosti, že je zpropadeně zima. Včera ráno sdělil mi to jektaje zuby první přítel, kterého jsem potkal na ulici, hned na to potvrdil mi to holič, jenž zkracoval můj jíním postříbřený plnovous, a do večera nabyl jsem ze souhlasných výroků všech lidí, s kterými jsem se sešel, přesvědčení, že je to svorným míněním celého města.

Ano, uhodil mráz. Jarní kvítí v naší redakci povadlo, běláskové spadli a sežloutli a mrtvolu ne-

šťastného chrousta našel jsem ležící na znaku v čele rozepsaného úvodního článku o dosavadních výsledcích naší mladé aktivní politiky. Podivná to iniciálka!

Zkrátka, začátek roku přinesl nám již leckteré zklamání. A kdož ví, kolik jich bude následovati v zápětí — vždyť půjdou naši poslanci co nevidět opět do Vídně, vždyť mluví se o jmenování celé řady nových pérů, vždyť prý zahájila vláda s naší delegací znovu vyjednávání stran konečného rozřešení české universitní otázky, vždyť — — Avšak napsal jsem toho již dosti na pokažení nejkrásnějšího nedělního jitra trpělivých čtenářů.

Pražský Robinson.

(N. L. 1881, č. 54 a 55.)

Ten Robinson jsem — vlastně byl jsem — já sám. Ale nestal jsem se jím následkem nějaké zvláštní nešťastné příhody, nýbrž z vlastní vůle a to způsobem následujícím:

Vynikající stránkou mé povahy jest, že se hrozně nerad rozčiluju a zlobím. Vyhýbám se dle možnosti všemu, co by klid můj duševní porušiti mohlo. Ale v poslední době jsem poznal, že zde v pražském ruchu bez podrážděnosti a zlosti ani minutku žíti nelze. Jsi tu jako štvaný býk ve španělské areně: kamkoli se obrátíš, všude popouzí tě červené sukno, odevšad zarývají se do tvých plecí ostny všeho druhu. Zdejší vzduch je prosycen morným dechem pessimismu, v němž nemá vzniku květina dobrého rozmaru.

Čteš na příklad noviny. K německým sáhnouti nechceš, poněvadž by ti vzkypěla žluč při každém řádku. Čteš tedy české. Především polechtá tě tu vídeňský dopisovatel vidlemi v podobě telegramu o neúspěšnosti naší politiky a pletichách ústaváků. Pak vezme tě do prádla úvodní článkář a napne všechno své stylistické umění, aby tě rozjitřil do

samých hlubin tvého českého srdce. Krůpějí balšámu je ovšem důstojné státnické mlčení našich poslanců na říšské radě nebo úchvatná, duchaplná řeč některého z nich, když konečně vyvstane, aby rázem zahnal do couloiru a restaurace zbabělé naše protivníky.

Ale hned na to seznáváš z rozličných zpráv a lokálek, že jsme nevymohli dosud jazyku svému ani té platnosti, kterou mu zaručují základní zákony státní. Dočítáš se, že v tom a onom městě tisícové českých obyvatelů dosud postrádají českých škol; že ten a onen soud v Čechách důsledně zamítá české žaloby, že ty neb ony poštovní, železniční a bůh ví jaké úřady v českých krajinách dosud neumí než německy, že smí kterýkoli šmok, třeba officiosní, kydati sprostou a jedovatou hanu na vše, což českého jest. A dále čteš v pestré směsi, že skromný památník Hálkův konečně po dlouhém prošení obdrží místo na Karlově náměstí — bezpochyby tváří k jesuitům, — že postaven bude Schillerovi v Praze velkolepý pomník; že německý školský spolek v našich krajinách zakládá poněmčovací školy, že jakýs Němec v Nýřanech nebo kde skopal a stloukl společnost českou za to, že se opovážila v jeho přítomnosti mluviti česky, že však na štěstí jeden z těch Čechů vyvázl se zdravou rukou, kterou mohl pak o tom všem napsati podrobnou zprávu do našich novin, a že byla nedávno ve vídeňském „Künstlerhausu" odbývána maškarní zábava, při níž nesli červeně zakuklení muži, mající na prsou tabulky s nápisy „Nix dajč" a „Nerozumíme", rakev s černo-červeno-žlutým příkrovem a s nápisem „Německá řeč".

Zlostně mrštíš novinami na stul a vyjdeš z kavárny, abys rozmar svůj napravil volnou procházkou po městě. Marná naděje! Štěstí máš ještě, můžeš-li se sám v tichosti zlobiti, na př. nad novou věží staroměstské vodárny nebo nad metením ulic v nejživějších denních hodinách a podobnými věcmi, v časopisech již až do omrzení a bez účinku přetřásanými. Štěstí toho dostává se ti jen zřídka. Obyčejně upadáš v ruce zákeřníku, kteří ti rozdírají útrobu břitšími dýkami.

Tu plíží se po ulici člověk, jenž vyzírá přes elegantní cvikýř — někdy nemívá jinak nic elegantního na sobě — lakotně jako jestřáb po své oběti. Postřehl tě a v příštím okamžiku ocituje se rámě tvé v železném objetí jeho drápu. Je to člověk, jenž souvisí nějak, třeba pavučinovou nitkou, s naším divadlem. Sotva jste spolu několik kroku popošli, táže se farisejsky, co soudíš o budově velkého národního divadla. Soudíš třeba jen „hm", ale on souhlasí hned s tebou, že je hlediště příliš malé a jeviště příliš velké a ty sedačky s těmi kouzelnými přístroji na divadelní kukátko a na štucel — — směje se jizlivě a ty směješ se bezděky s ním. Pak pustí se do divadelní správy a posvítí dukladně na hustou přízi rozmanitých intrik za kulisami a v divadelní kanceláři. Marně bráníš se proti žíravé jeho výmluvnosti.

Temné stránky našeho divadla — a je jich, bohužel, dosti — rostou a šíří se pod jeho kritikou jako stíny večerní a zahalují ti budoucnost našeho dramatického umění v černý beznadějný mrak. Dovede v tobě vzbuditi všechny nepříjemné pocity: hněv, lítost, soustrast, nenávist, ošklivost, a když

ti nakonec tiskne ruku, aby se uvrhl na jinou obět, zdviháš s ním oči k nebesům a vzdycháš: Jsou to poměry, že?!

Vedle těchto divadelních pessimistů šourají se ulicemi ještě jiní: lidé, kteří nejsou nikdy spokojeni s povětrností, zneuznaní malíři a sochaři, kritikové, kteří si stěžují na spisovatelstvo, a spisovatelé, kteří si naříkají na kritiku i na obecenstvo.

Mezi nimi jsou mi nejprotivnější spisovatelé. Jsem sám spisovatelem a dobyl jsem si zvučného literárního jména. Ale vedle mne píše množství jiných lidí a kritika chválí je také. A píšou s takovou houževnatostí a horlivostí, jakoby mne přímo o rozum připraviti chtěli. Staří mládnou a mladíci drápou se o překot na podium slávy. Chráním se sice pečlivě každého styku s tímto protivným zimničním ruchem literárním — ale nestoudní knihkupci posílají mi plody jeho i s připojenými pochvalnými úsudky do domu, noviny cpou mi názvy těchto plodů tučným tiskem do očí a na ulici potkává mne každou chvilku některý spisovatel, který mně ochotně sděluje, že ten neb onen opět něco píše, že ten a onen právě novou sbírku k tisku připravil, a nakonec táže se mne potměšile, nečetl-li jsem již nejnovější knihu toho neb onoho?

Mimo to blíží se jaro, kdy mne mladí literární přátelé k smrti týrávají předčítáním svých básní —

Zkrátka shledal jsem, že musím prchnouti z toho jeviště, kde se všechno spiklo proti poklidu mé duše. Ale kam prchnu? Peněz na cesty bohužel nemám. Po dlouhém přemýšlení zosnoval jsem si důmyslný plán. Rozhodl jsem se, že si vyhledám v samém srdci Prahy bezpečné místečko, kam nevy-

nikne ani slabý šum odporného toho ruchu, tichý ostrůvek uprostřed protivného toho vlnobití, kde budu moci bez rozčilení a zlosti žíti po nějaký čas v nevinné rozkoši jako blažený, na varhánky stébel hrající Tityrus pod svým bukem.

Především rozhlásil jsem mezi známými, že opustím Prahu na delší dobu. Sezval jsem je také k malé pitce na rozloučenou. Pozvaní literáti, kteří vždy velmi bolestně nesou, když některý z nich na delší dobu se z literárního kolbiště vzdálí, sešli se v plném počtu a rozloučili se za srdečných přípitků se mnou způsobem pohnutlivým. Jeden z nich, literární můj odpůrce, ale takto upřímný přítel, člověk nadmíru cituplný, uvrhl se do mého náručí a objímal mne s očima slzícíma tak vřele, že nás musili násilím roztrhnout.

Druhý den po tklivém onom rozloučení — je tomu dnes právě osm dní — ubíral jsem se za jitřního šera s cestovním vakem k ostrovu, kterýž jsem si již předcházejícího dne za útočiště byl vyhlídl a pojistil. Nemám nyní již nijaké příčiny, abych polohu jeho zatajoval. Zprvu chtěl jsem si vyhledati některé z Nerudových zátiší na Malé Straně — ale to by nebylo originální; pak jsem pomýšlel na jeden z těch podivných trpasličích domků v Zlaté uličce na Hradčanech — ale tam chodívají časem literáti, aby naladili obraznost svou k rudolfinské romantice; po té obrátil jsem zřetel na Nový svět — ale i tam zabloudí časem některý spisovatel, aby líčil hrůzné výjevy lidské bídy. Konečně probleskla mi hlavou šťastná myšlenka. Vzpomněl jsem si na jeden spolek, sídlící v středu města a mající za účel přátelské soustředění spisovatelstva.

Zatleskal jsem při vzpomínce té radostně rukama: Ano, tam budu — alespoň před literáty — v úplné bezpečnosti! Vyhlídl jsem si tedy „ve tmě pod svícnem“ — mohu-li tak říci — skrovný pokojík s nábytkem, jejž mi přepustil prozatím na měsíc za slušné nájemné sluha řečeného spolku ze svého dvojpokojového obydlí v samém sousedství spolkových místností. Z opatrnosti udal jsem mu smyšlené jméno a vymohl na něm slavný slib, že nikomu pobyt můj v tomto pokoji nevyzradí; předstíral jsem, že mám nutnou pilnou práci, z které nechci býti nikým vyrušován. Byla to věru zbytečná opatrnost: neboť sluha ten nepřichází po celý rok s žádným spisovatelem do styku.

První den věnoval jsem zařízení svého bydliště a prozkoumání ostrova. Byl to nepravidelný čtyrhran, jehož půda se skládala z šesti napolo prošlapaných prken. V jednom rohu stála železná kamínka, v druhém vedle nich obyčejná postel. Téměř celou protější stranu zaujímalo jediné okno světničky, v němž stály dva hrnce s květinami. Lituju, že vám pro své chatrné vědomosti botanické nemohu oznámiti jejich jména; podotýkám jen, že postrádaly všeliké krásy a vůně. Nad nimi visela rezavá klec s neúhledným a němým ptákem, jehož rod vám při svých stejně chatrných vědomostech ornitologických rovněž nemohu oznámiti. Na levo od toho okna, na prvním a druhém prkně, stál psací stůl s židlicí, na pravo, na šestém a pátém prkně, starožitný prádelník s nejdoucími hodinami pod zaprášenou skleněnou záklopkou. Dvě prostřední prkna byla volná k procházce po ostrově. Konečně byl tu ještě jakýs mys Dobré Naděje, výběžek po-

dlahy do tajemného výklenku, zastřeného zelenou záclonou; ale když jsem ji odhrnul, spatřil jsem tam pouze řadu kolíků na šatstvo.

Otevřel jsem vak, uložil do prádelníku prádlo, pověsil na mys Dobré Naděje svrchník, umístil na stole papír, inkoust a péro — a byl jsem zařízen na své osamělé výspě. Ó, sladká rozkoši samoty! Ó, luzné blaho duševní tišiny! Vy jste mne kolébaly ve své vábné náruči! Vyhlédaje oknem na klidnou spoustu střech, slýchal jsem toliko neurčitý, hluchý šum pražského ruchu, jako tajemné hučení moře, bijícího marně vlnami o pevné stěny mého ostrůvku. Pocítil jsem plně kouzlo robinsonské poesie. Zdálo se mi vskutku, že houpají nade mnou palmy nádherné koruny obrovských listů ve svěžím vánku mořském a že mne dělí daleké propasti oceánu od našich politických, divadelních i literárních potyček a klepu, zkrátka ode všeho, co mne dosud rozčilovalo a zlobilo.

Co jsem konal? — Především snil jsem o svém štěstí. Pak brával jsem časem do ruky péro a pouštěl obraznost do zlatých krajů poesie, kde se procházela klidným měšťanským krokem, nevyrušována a neštvána přízraky soků a kritiků. A když jsem se dosyta nabásnil, bavil jsem se zahradnictvím. Navštěvoval jsem svůj malý sad v okně a zaléval neznámé květiny.

Ale největší potěšení působil mi záhadný pták v rezavé kleci. Zpočátku choval se ke mně naprosto odmítavě. Když jsem vstrčil prst mezi dráty, abych jej pohladil, klofl mne vztekle zobáčkem a poodlétl na vyšší bidélko, kde třepetal divoce troskami svých rozcuchaných šedivých křidélek a sy-

čel na mne jako had. Ano, jinak nemohu nazvati chraptivý zvuk, jenž se dobýval z opelichané, špinavě brunátné jeho hrudi. Ale nedal jsem se tím zastrašiti. Opakoval jsem své pokusy o přátelské sblížení tak dlouho, až se mi konečně podařilo překonati antipathii neznámého opeřence k mé osobě. Zobal drobty s mé dlaně a sedal mi bez ostychu na prst. K radosti mé objevil také hudební schopnosti. Zahvízdal jsem mu jednou nějaký nápěv; on seděl tiše a z nehnutého držení hlavičky jeho poznal jsem, že vnímavě naslouchá. Hvízdal jsem mu pak častěji za den a s rozkoší pozoroval jsem při tom líbezné stvořeníčko, jak laskavě — řekl bych s němou vděčností — tu jedním, tu druhým trnkovým očkem se strany na mne pokukuje a při tom k nápěvu do taktu kývá zelenavou hlavičkou, již zdobila ošumělá žlutavá chocholka.

Můj Pátek — ano, měl jsem také Pátka, ale nikoli barvitého, s jakým se stovaryšil původní Robinson. Můj Pátek měl pleť bílou a na tvářích pěkně červenou, oči blankytné a zuby sněžné a neobjevil se také přede mnou nahý, nýbrž v kamizole a sukni. Z toho uhodnete, že byl pohlaví ženského. Jen to měl s originálním Pátkem společné, že byl velice naivní. Smál se každé hlouposti. Byl dceruškou spolkového sluhy, u něhož jsem bydlel. Přinášel mi ráno snídani, v poledne oběd a k večeři nějaký uzenářský výrobek — tento poslední dle mého rozkazu vždy bez obalu, neboť první polák, jejž mi divoch můj přinesl, byl zaobalen v nějaké literární reklamě. Mimo to pomáhal mi při zvelebování ostrova, při zalévání sadu i krmení tajemného ptáčka a časem trávil se mnou chvíli v nevinném, zábavně

poučném hovoru. Tu nebylo žádného krčení nosů nad naší politikou, žádného vzdychání nad shnilými našimi poměry, žádného rozdmychování literárních svárů, aniž čeho podobného; — já jsem se otázal na příklad, máme-li dnes k obědu svítek nebo kapustu — Pátek odpověděl mi divošským smíchem — nebo Pátek mi vypravoval, že v protějším domě — hi — paní radová — hi hi — svému pudlovi koupila velikou červenou mašli — hi hi hi — a já se chechtal s ním. Někdy jsem za takových a podobných hovorů bral Pátka za bradu a Pátek pleskl mne se smíchem přes ruku.

Tak uplynulo mi několik dnů v nezkaleném klidu a blahu. Flóra a Fauna ostrova mého dařila se znamenitě. Snil jsem, psal jsem, zaléval, hvízdal ptáčkovi veselé nápěvy a rozmlouval s Pátkem. V mé ostrovní říši neudálo se po ten čas nic pamětihodného, leda to, že jsem objevil v tajemném výklenku přece jedno tajemství: Zadní jeho stěnu tvořily totiž vlastně jen tapetové dvéře, vedoucí do sousední spolkové místnosti. Uvěříte mi zajisté, že jsem se jich ani nedotkl.

Tu vracel jsem se předevčírem ze své večerní procházky — ah, zapomněl jsem vám oznámiti, že jsem si vždy za soumraku s vyhrnutým límcem svrchníku a s kloboukem hluboko do očí staženým vycházel na zdravotní procházku odlehlými ulicemi. V průjezdě a na schodech, vedoucích k místnostem spolkovým a mému obydlí, nemusil jsem se obávati žádného nebezpečí — z důvodu častěji dotčeného.

Vracel jsem se tedy z procházky, která nebyla právě v ten večer pro dešť a bláto valně příjemná. Vystoupil jsem na jasně osvětlenou pavlač, vedoucí

k mému pokoji, kterýž měl zvláštní vchod. Pojednou stanul jsem zaražen. Spatřil jsem na dlaždičkách blátivý otisk lidské nohy. Eh, snad žebrák! pomyslil jsem si za chvíli a kráčel dále. Stopy vedly až ke dveřím mého pokoje a zde ztrácely se v celé kalužině utvořené patrně dlouhým netrpělivým přešlapováním. Již jsem chtěl obavy své uchlácholiti dřívější domněnkou, že to byl bezpochyby žebrák, když tu padly mé oči na dvéře. Zachvěl jsem se leknutím. Spatřil jsem nějaká slova, načrtnutá v obrovských literách červenou tužkou. Pohlédnuv na ně bystřeji, nalezl jsem tam větu: „Přijdu zejtra ráno“ a pod tím nějakou zmodrchaninu, která se podobala podpisu tureckého sultána.

Utkvělo vám zajisté v paměti líčení pocitů, jaké zmítaly Robinsonem nad stopou lidojedů, kterou z nenadání v písku ostrova svého nalezl: nuže, tak bylo nyní mně při pohledu na ty zlověstné šlépěje a na to hrozivé „mene tekel“, napsané na dvéře moje tajemnou rukou. Zdála se mi sice trochu známou, ale s určitostí nemohl jsem se upamatovati.

V největším rozčilení zavolal jsem Pátka a podrobil ho přísnému výslechu. Ale divoch tvrdil rozhodně, že nikoho neviděl a s nikým nemluvil. Mluvil-li snad někdo na schodech s otcem jeho, který před chvílí do hostince odešel, že ovšem neví, ale chtěl by přísahati, že ctihodný ten stařec byt můj nikomu nevyzradil, právě tak, jako není on — Pátek — schopen takového porušení slibu. Nesmál se ani při tom. Musil jsem uvěřiti. Opakoval jsem tedy jen důtklivě zápověď, aby nikdy nikoho ke mně nepouštěl, a pro větší bezpečnost dodal jsem

ještě, že chci zejtra déle spáti, aby tedy před polednem do mého pokoje nevstoupil.

Když se za ním dvéře zavřely, přecházel jsem prudce od jednoho konce ostrova k druhému, tu v nejhorších obavách se zmítaje, tu zas útěchu hledaje v myšlence, že to snad pouze nějaký omyl ve dveřích nebo cos podobného. Nemaje důvěry v chatrný zámek dveří, přišoupl jsem k nim ještě prádelník. Na to jsem teprve ulehl.

Ale nepokojný spánek mučil mne děsnými sny. Mezi jiným zdálo se mi, že je mé ptáče v okně zakletým básníkem, jemuž zlé kouzlo čarodějovo mimo to svázalo jazyk, aby se trápil a dusil svými nevyzpívatelnými písněmi. Nyní nabylo ptáče pojednou řeči. Opustilo své rezavé vězení, přilítlo na mou postel a vhopkovalo na moje prsa. Upíralo na mne divně blýskající oči, kývalo zelenavou hlavičkou příšerně semo tamo a deklamovalo mi při tom plačtivým hlasem nekonečnou milostnou báseň. Při tom tisklo své pazourky hlouběji a hlouběji do mého srdce a klovalo chvilkami divoce do mých vousů, jakoby si z nich uplésti chtělo hnízdo pro své nesmrtelné písně. Rozpřáhl jsem se po něm zoufale rukou a — probudil se v tom.

Bylo již časné jitro. Mna si oči, vyklouzl jsem z peřin — V tom ozvaly se na chodbě kroky — slyš! — stanuly u mých dveří. Rozhodný okamžik nastal. Zaťukání. Zaklepání. Zabubnování pěstí, holí a bůh ví čím. Nedutám. Bouře stává se čím dále hřmotnější, dvéře chvějí se ve svých stěžejích — ten chlap je opravdu vypáčí! V tom zaslechl jsem pronikavý hlas, volající mé jméno. Bože, poznal jsem ten strašlivý hlas! Vím všechno.

*

Chvátám po špičkách k oknu — ne, je tu příliš hluboko. Rozhlížím se zoufale pokojem — běda! dvéře již povolují — má nedůvěra k zámku byla oprávněna. V tom utkvěly mé úzkostlivě pátrající zraky na zelené záclonĕ výklenku — ano, teď byl vskutku mysem Dobré Naděje. Vskočil jsem tam mžikem a již rozlehl se také za mnou hromový rachot. Poohlédnuv se bezděky, dostřehl jsem skulinou záclony postavu zdvihající se z překoceného prádelníku. Hmátnul jsem spěšně po dveřích, tvořících zadní stěnu mé šatnice — šťastně nahmátnul jsem kliku, právě když pronásledovník za mnou do výklenku se vřítil — trhl jsem dveřmi dovnitř — a v tom klesl jsem pod jakousi shora se na mne valící bílou spoustou. Zasypala mne úplně jako lavina. Neviděl a neslyšel jsem na chvíli ničeho.

Později bylo mi sděleno, že měl spolek právě před těmito dveřmi, které spojovaly spolkovou místnost s mým pokojem, vysoko narovnaný sklad svých „protokolů z minulé schůze". Celá tato babylonská papírová věž, která se o řečené dvéře opírala, sřítila se při otevření jich na mne a mého pronásledovatele a pohřbila nás na chvíli ve svých ssutinách.

Když jsem se z omráčení svého probral, dral jsem se usilovně z té protokolové mohyly a po dlouhém zápasu vypracoval jsem se tak dalece, že jsem mohl vypnouti hlavu nad povrch té papírové laviny. A v tom právě vynořila se z ní také nedaleko mne známá hlava s rozbitým a pošinutým cvikýřem na orlicím nose, s hrůzně podrápaným — — bezpochyby od pádu na záklopku hodin na prádelníku — obličejem, s rozcuchanými rusými kadeřemi, promíchanými jako spoustou papillotů

útržky „protokolů z minulé schůze“. Za hlavou vypracovala se jedna ruka s objemným sešitem, pak druhá, která urovnala na nose rozbitý skřipec — a pak zvolal můj milý přítel vesele: „Ale, hochu, hochu! Snad jsi nemyslil, že se k tobě dobývá nějaký loupežník. Nemohl jsi ovšem tušiti, že jsem přišel na kloub tvé hře na schovávačku a že se mi podařilo vypátrati tvou poustevnu. Ale, slyš, za to leknutí přináším ti radostnou zprávu. Za těch několik dní, co jsi se zde ukrýval, sepsal jsem salonní veselohru ve třech jednáních. Přečtu ti ji hned a ty mi povíš svůj úsudek, ale prosím tě: zcela upřímně...“

Krásný sen o pražské robinsonadě se rozplynul. Odevzdávám se s tupou resignací ve svuj osud. Ale vím nyní: máte-li přítele, který sepsal právě veselohru — kdybyste se ukryli do středu země — on vás jistě vyhrabe!

Moje „panenská“ řeč.

(N. L. 1881, č. 267.)

Slavný sněme!

Jedině důvěra ve shovívavost tohoto slavného shromáždění a přesvědčení, že věc, jejíž prapor slabou rukou povznáším, svou vlastní neodolatelnou silou návrhu mému zjedná vítězství, dodává mně, zelenému nováčkovi v umění parlamentárním, potřebné odvahy, abych pozdvihl svého hlasu v této síni, jež uvykla — v posledních zejména letech — obdivuhodným turnajům řečnickým věhlasných a v boji sestárlých bohatýrů parlamentárních.

Pánové! Ačkoli jsme zde v letošním zasedání pojednali o přemnohých záležitostech vysoce důležitých, jsou přece všechny dohromady pouhou babkou u porovnání s věcí, o níž mluviti hodlám. Troufám si tvrditi, že jest věc tato jediné mocné arcanum k vyhojení našich nezdravých poměrů politických, že ona jediná dovede zažehnati spor národností v této krásné zemi a sloučiti svárlivé hlasy obou nepřátelských stran, zde zastoupených, v souzvuk radostný a nadšený! (Oho, smích na levici.) Ne-

smějte se, pánové! Posečkejte alespoň, až pojmenuju tuto věc, až pronesu to kouzelné slovo, jehož stříbrozvuk sám sebou zvěstuje blahé poselství míru. (Obrácen k levici, povýšeným hlasem:) Vy, pánové, odvracíte se s pohrdáním a nenávistí od mluvy naší, bráníte se zuby nehty, aby jediné slovo české neproklouzlo do škol a ústavu vašich, ale slovo, které nyní vyřknu, znáte dozajista všichni, všichni bez výjimky, a při zvuku jeho vyjasní se i nejposupnější tvář mezi vámi... Snad se již chví na rtech vašich, snad nebylo by ani třeba, abych je vyřkl, to krásné, medosladké sluvko — — pivo! (Hluboké, dlouhotrvající pohnutí v celé sněmovně; maršálek zvoní.)

Ano, pivo. Nebojte se, že vás budu nuditi dlouhatánskými statistickými tabulkami o produkci a spotřebě piva ve vlasti naší, neb učenou přednáškou o nesmírné duležitosti nápoje toho v ohledu národohospodářském a socialním. Vím, že váha piva ve směrech těchto vám všem s dostatek známa jest. Obrátím pozornost vaši na některé jiné stránky této věci, zejména na stránku její čistě politickou.

Chmelovina jest bez odporu hlavní fluidum, které udržuje politický život stále v čilém, svěžím proudění. Představte si jen, že by vyschl tento zdroj: občanstvo, zanechavši politisování u džbánku, trávilo by večery v županech u svých manželek, politické kluby a spolky by se rozpadly, tábory a sjezdy politické by přestaly, ba pochybuju, že bychom pak dovedli sbubnovati jen poněkud slušnou schuzi voličů. Náš politický život podobal by se rmutné, líné bařině, na které by leda plovalo z milosti konfiskačních orgánu několik listu, z nichž by směly žurnalistické rosičky zvěstovati politickou povětrnost

nám ostatním loyálně žbluňkajícím a kuňkajícím žabám.

Na straně mých politických přátel není zajisté nikoho, kdo by podceňoval tento ohromný význam piva. — Ale snad vy tam, pánové na levici, chystáte nějaké námitky? Nikoli, není to možné. Či byste opravdu byli schopni černého nevděku jako ti básníci, kteří posilnivše se notným douškem roudnického na cestu k Parnasu, opěvují v dithyrambickém vytržení — „zlatou krev zelenokadeřavé révy", jíž nebývá snad ani krůpěj v té tekuté chemické sloučenině, po které si jednou za rok v některé t. zv. vinárně — lucus a non lucendo — dopřávají poetického bolení hlavy. U nich lze jednání takové vysvětliti tím, že shledávají poetickým jen to, o čem pěli jiní velicí básníkové, kteří neměli náhodou o pivě ani potuchy. Kdyby byl Hafis znal plzeňský ležák, oč, že by — (K věci! K věci!) Nuže ano, k věci. Chci pouze vysloviti pochybnost, že by se na oné, právě na oné straně této sněmovny našli mužové, kteří by — snad z nějakého lichého předsudku nebo falešného studu — zlehčovati chtěli váhu božské šťávy ječmenové. Vždyť pivo slavilo Schefflem a jinými básníky již dávno vítězný vjezd do svatoháje německé poesie. Vždyť bujará mládež vašich universit, již počítáte k nejsličnějším květům německého ducha, lne již ode dávna s horoucností tklivou k ušlechtilému tomuto moku a opájí se jím snad ještě dychtivěji než mlékem, jež poskytuje Alma mater žíznivým dítkám svým. Snad čepá studentstvo vaše z hnědého toho zdroje také alespoň část onoho ideálního vzletu, jímž se právem honosí při každé příležitosti.

Mluvil jsem o černém nevděku. Ano, toho byste se dopustili, pánové na levici, kdybyste zlým odměnili služby, které vám pivo prokázalo právě v nynější přetrpké době vašeho politického života, kdy sténáte pod hrozným, neslýchaným nátiskem, kdy urážejí se nejsvětější city vaše, kdy vydáno bylo nařízení o jazykové rovnoprávnosti, jež toliko šťastnou náhodou zůstalo pouhým papírem, kdy jmenováni jsou dva, tři čeští professoři, kdy ohrožuje se i angličina vašich reálek, kdy — kdy — Nu, zkrátka, kdo vám v době neslýchaného toho útisku věrně pomáhal vzpřímiti ulmětené šíje a povznésti zašlapaný prapor němectví, rozvinouti jej v novém svěžím vánku nadšení? Nebyly to poháry chmeloviny, při nichž němečtí professoři ohnivými přípitky rozněcovali srdce studentská pro svatou věc německou? Myslíte, že by byli vaši voličové při cukrové vodě také tak vytrvale naslouchali vašim dlouhým, hromovitým řečem proti vládě a pravici?

Avšak dosti o tom. Mohli byste se domnívati, že mne vede při tom vypočítávání vášeň strannická. Jsem jí dalek. Pravil jsem již, že má pivo stejnou důležitost pro obě, pro všechny politické strany. Ono jest politice asi tím, čím krev tělu lidskému — pravou šťávou životní. A jako při té, jest i při něm náležitá j a k o s t velice důležitá.

Vleče-li se žilami hustá, zkažená krev, churaví zajisté tělo i duch; rovněž nemůže býti zdrávo národnímu a politickému organismu, koluje-li jeho útrobami na místě dobrého zdravého piva ledajaká nemožná břečka.

Divím se věru, že vláda sama již dávno nepředstoupila před sněmy s nějakou předlohou v této

věci; byla by s ní nepoměrně lépe pochodila, nežli se svým posledním dotazníkem. Záležitost tato dotýká se přímo bezpečnosti státu. Jsem totiž přesvědčen, že není většího rýpala a štváče politického nad špatné pivo. Vejděte jen, pánové, do některého z těch pozemských očistců, kde se lidé pozvolna otravují nějakým takovým pekelným lektvarem. Pozorujte tam člověka, sedícího v mysticky pošmourném koutě za sklenicí rmutné, příšerně zbarvené tekutiny. Loket jeho jest opřen o stůl a hlava zaryta do dlaně. Čelo pokrývá těžká chmura a rty zkřiveny jsou bolestně, jak to vídáme u lidí nevinně trpících. Čirý světobol, nejčernější pessimismus zírá z ponuré tváře. Z prsou derou se hluboké vzdechy. Časem probírá se ten člověk ze svých temných dum, sahá zdráhavě po sklenici a pije... Ale jak pije! Hořejší ret prchá s ošklivostí daleko od obruby sklenice, dolejší svíjí a kroutí se mukou. A když vysrknuv jedva několik krůpějí, sklenici daleko od sebe na stůl staví, má obličej jeho na vous stejný výraz, jakému se obdivujeme na antické soše umírajícího Laokoona. Pak opře zase druhý loket o stůl a zaryje znova hlavu do dlaně, pod níž vybleskuje časem divoké oko Rinalda, vrhající pohledy jako břitké nože kamsi v neurčitou dálku.

Možná, že najdete někdy lehkomyslného člověka, který k vůli půvabům obsluhy neb jiným okolnostem sklenici tu s veselým úsměvem do sebe vlije podle slov básně:

Vypij ten pohár pěnivý
a třeba plný jedu byl...

nebo filosofa, který tu číši jedu vysrká v sokratickém rozjímání. Ale případy takové jsou řídké. Valná většina pije ten kalich utrpení způsobem shora vylíčeným. A co se při takovém zaměstnání v hlavě ubohého pijáka díti může, posuďte sami. Kdyby myšlenky spadaly pod trestní zákon, vysloužil by si za jediný večer nejméně šibenici.

A nyní si pomyslete, že se sejdou při takovém pivě dva lidé na té lavici v tom pošmourném koutě! Že si s družností, jakou plodí společné neštěstí, navzájem otevrou své černé duše! Není tu autority, není zasvěceného řádu, o nějž by nebrousili zlolajný jazyk, jímž by neviklali podvratnou rukou...

Ano, pánové, hlavním zřídlem nespokojenosti občanstva, sváru národností, vášnivého zápasu stran, horším nepřítelem státu než protizákonná agitace, než socialistická propaganda, než sám nihilismus — jest špatné pivo, jež dosud namnoze píti musíme. (Brávo, výborně!)

Nedávno stal se zde první ostýchavý krok k nápravě: zástupce vlády slíbil, že odstraněny budou škodlivé pivní tlakostroje. Avšak, pánové, pramálo tím získáme, budou-li nám přinášeti páni hostinští brindu od čepu. (Tak! Tak!)

Můj návrh jest tento: Slavný sněm zvoliž ze sebe stálou komisi, která bude péči svou výhradně věnovati zlepšování pivních poměrů — znalců v té věci máme zde tuším dosti. Komise tato nechť přibere k sobě učené odborníky, ale nejen chemiky, nýbrž i botaniky, mineralogy a zoology — neboť v mnohém nynějším pivu zastoupeny jsou všechny říše přírody podivnými věcmi a v officině leckterého

sládka vypadá to, pravím vám, hůře než v kotli čarodějnice endorské. (Hanba!)

Tato komise nepřestávej však na platonických schůzích ve sněmovně, na debattách a protokolech, nýbrž scházej se na místě samém, jednou v tom, po druhé v onom hostinci, a přesvědčuj se zde o stavu věcí na vlastní oči, vlastním jazykem. Každý člen komise ať tu zpytuje a zkouší, ať nedává se snad ošáliti jednou sklenicí, nýbrž vyžádá si druhou, třetí — čím více, tím lépe. Až pak tato komise zahájí svou činnost, až sdělán bude k tomu nový zákon, dle něhož se odsuzovati budou původci, přechovávači a rozšiřovatelé špatného piva k žaláři na jeden, dva roky, nebo ještě lépe k vypití jednoho, dvou sudů vlastního zboží — oč, že pak prýštiti se bude za krátko ze všech kohoutků nejlahodnější chmelový nektar!

Při pěnivých jeho pohárech velebiti nás bude vděčné občanstvo. Ale také ve vzájemném poměru stran, nyní v tomto domě příkře proti sobě stojících, nastane bohdá utěšený obrat. Zřídíme komisi tu velmi četnou a zvolíme do ní vynikající členy obou stran tohoto slavného shromáždění. Považte nyní, že tito pánové zasedati budou třeba jen jednou za týden pohromadě v útulné hostinské jizbě, za jedním stolem, při výtečném nápoji. Zaťaté pěstě se poznenáhlu otvírají, vrásky vášně se uhlazují, zakaboněné tváře se vyjasňují, ledová uzavřenost taje, pozvolna ustupuje družnosti a vzájemné sdílnosti — vždyť znáte všechny ty účinky dobrého piva! — Nesvitají před vámi růžové obrazy? Nemíhají se před vámi luzné vidiny? Netane vám na mysli možnost, že by jednou nalezena byla hlava

posl. Riegra na prsou posl. Herbsta, který by ji k sobě tiskl s mateřskou něžností, že by častoval posl. Schmeykal posl. Zeithammera Švertáskovými sardinkami, že by posl. Pfannerer s posl. Kořanem pili na bratrství, že by naslouchal posl. Russ se slzami pohnutí v očích přesvědčujícím výkladům posl. Trojana, že by posl. Plener vzal z kouta sáček na dlouhé hůlce a chrastil kolem stolu o příspěvky na Nár. divadlo, že by navzájem posl. Čelakovský slosoval svůj binokl ve prospěch Schulvereinu, že by — — Avšak přenechám, pánové, pružnější vaší obraznosti, aby si dále malovala ten povznášející, čarovný obraz, po němžto se prsa nás všech zdouvají toužebným vzdechem! Dixi. (Bouře pochvaly; potlesk v sále i na galeriích, řečníku se všech stran se gratuluje; hluboké, dlouho trvající — —)

I aby do toho — Všechno prázdný sen. Pouhý sen, v naší literatuře již v nesčíslných variacích až do hnusnosti otřepaný. Vstávám z postele, protírám si mrzutě oči. Nejsem ach! poslancem, moje „panenská“ řeč nebude se skvíti nad čarou. Nuže, kladu ji pod čáru se smutnou útěchou, že mi ji alespoň nepokazí sněmovní stenografové...

Cestování za bytem.

(N. L. 1881, č. 307.)

Nejen v pouštích arabských a stepích kirgizských, nýbrž i v lidnatých našich městech jsou lidé, kteří přenášejí stan svůj ustavičně z místa na místo a nacházejí stálé a klidné bydlo teprve pod zemí. Život jejich je věčné stěhování. Některé vede k tomu vrozený pud kočovnický; jiní těkají za vzdušným přeludem, jehož jméno jest: laciný, slušný, zdravý, pokojný byt.

K těmto náleží také jeden přítel, náhodou professor filologie. Léta již kočuje se svými knihami a svým skrovným staromládeneckým nábytkem — podstatnou část jeho tvoří několik činek, jimiž v dobách oddechu sílí své poněkud útlé svaly a nervy — za ideálem světlého a vzdušného pokoje, se zvláštním vchodem a špetkou slušné vyhlídky, kde by mohl žíti bez vyrušení svým předponám a příponám.

Nepříznivý osud odpírá mu tvrdošíjně splnění skromného tohoto přání.

Z přízemí vyhání ho nezřízená zvědavost mimojdoucích, z prvního poschodí přemrštěné nájemné, z druhého bázeň před souchotinami.

Do jednoho bytu slunce ani nepáchne, ve druhém roztahuje se nestydatě celý den.

Z Poříče vyštvala jej jarobujná povaha hostí, navštěvujících hostinec pod ním, na hořejší Václavské náměstí, a tam uvrhly jej zase v ponurou těžkomyslnost pohřební průvody, vlekoucí se téměř nepřetržitě s temnými svými pompami a truchlivou hudbou kolem jeho oken.

Nejhorší jeho nepřítelkyní je hudba. Proti slunci neb nástrahám kokety, bydlící naproti, obrní se záclonou; ale čím hájiti se má proti útokům třínohé šelmy, zvolivší doupě své někde v sousedství a štvané od rána do noci krutými prsty začátečnice, nešťastně zamilované do „karnevalu benátského"?! Sluch je mezi smysly odstrkovaným pastorkem. Zrak na př. těší se péči tak něžné, že musí před ním řezník na ulici zastírati své neesthetické zboží, aby snad mazánka neurazil — sluch naproti tomu vydán je úplně v šanc libovůli každého. Každý kolovrátkář smí jej bez trestu natahovati na skřipec, každé klouče, jemuž nerozumní rodiče koupili k narozeninám za fatku housle, smí jej rozdírati svým neurvalým smyčcem. Bylo by věru již na čase, aby ujalo se zákonodárství týraného toho smyslu: ať vyhostí všechny obyvatele, nebezpečné uším spoluobčanů, bez milosti z města ven, do zvláštní musikální čtvrti, kdež si pak mohou skřípati a vrzati, brnkati a drnkati po libosti srdce svého!

Nadarmo počíná si při volbě bytů s úzkostlivou obezřelostí. Každý vábí ho zprvu jako zákeřník lahodným zevnějškem a vráží mu pak znenadání do prsou ukrytou dýku. Nechrání ho bohatá trpká zkušenost; zásoba úskoků jejich je nevyčerpatelná.

Přistěhoval se na příklad do jednoho po bedlivém vyšetření, že kamna nekouří, schody nevrzají, dvéře neskřípají, že není v domě ani pian, ani koček, ani malých dětí, ani dramatických umělců, ani nyjících fléten ani hašteřivých žen s přihluchlými manžely; že nebydlí za tenkou stěnou žádný trojlístek mladých literátů, který by si navzájem předčítal své smrtelné hříchy proti skladbě a duchu jazyka českého. S klidnou myslí ulehl v novém bytě a ve snu obletovalo enklitické t milostně jeho lože. Pojednou vytrhlo jej ze sladkého toho snu něco jako zvonění na poplach a víření bubnů. Vyskočil z postele a naslouchal. Válečná vřava scvrkla se sice v divoké trhání zvoncem a bušení pěstmi i nohami na dvéře domu, ale konečně nezbylo přece professorovi než zavinouti se v župan a vystrčiti oknem hlavu, pečlivě obalenou, do chladného nočního vzduchu.

Dle podivného klobouku poznal v rušiteli míru svého souseda, mladého malíře.

K žádosti jeho sestoupil s třetího patra do podzemí, aby vyburcoval domovníka, který byl — jak se professor později dověděl — zároveň hokynářem a dovedným vyrábitelem výborné višňovky, jíž se zardívala obrovská baňka v jeho krámku.

Zvláštní byl úkaz, že se tekutina v baňce jaksi sama sebou smršťovala; ubývaloť jí každý den o značné quantum více, než vyrábitel prodal.

Episoda s malířem opakovala se téměř každou noc a za měsíc strhl professor svůj kočovnický stan obohacen poznáním, že není radno usaditi se v domě, kde bydlí malíř a domovník, zabývající se výrobou višňovky.

Poštěstilo se mu najíti dům, jehož obyvatelé byli vesměs pořádní, usedlí lidé, přicházející domů před zavřením domovních dveří.

Ale na neštěstí byl mezi nimi jeden pán, jehož hlas mnoho vážil v záležitostech školských. Pro větší ještě neštěstí bydlel právě naproti našemu professorovi a neuznal za vhodné, opatřiti dvéře svého bytu tabulkou se svým jménem. Každou chvilku zaklepal tu někdo ostýchavě u professora a do pokoje vstoupil s hlubokou poklonou člověk černě oděný, mačkající v rukou bílé rukavičky a šeptající nesmělou otázku, kde tu bydlí řečený pán. Byli to kandidáti, ucházející se o mocnou protekci, nebo spisovatelé školních knih, prosící za odporučení svých děl. Podávali si téměř dvéře celý den. Můj přítel neměl dosti odvahy, aby byl pořídil na protější dvéře tabulku vlastním nákladem, a proto vystěhoval se raději za měsíc pod záminkou, že nepřiléhají řádně dvéře jeho pokoje. Jakž měly přiléhati!

S následujícím bytem byl celý týden spokojen. Ale tu zvolila pojednou obec krásnou ulici, do níž měl vyhlídku, za jeviště svých geologických studií a ryla, vrtala, šťárala se v nitru jejím s takovou houževnatostí, že se náš professor za krátko vyhlídky na tu spoustu nasytil a přes barikády dlaždic a železných trub šťastně přelezl do jiné ulice, nedotknuté posud obecním zemězpytem.

Ztratil již nadobro naději, že nalezne v městě byt, který by vyhovoval jeho požadavkům. Ale nyní kyne mu luzná naděje, že snad přece ukončí svou kočovnickou pouť. Dočetl se o městě letohrádku, jež stavěti se bude na Letné. Oddává se růžovým

snům o řadách vkusných, vzdušných vill, obklopených zahrádkami s nádherou pestrého kvítí a ševelém stříbrných vodotrysků. Sní o vonném a křišťálovém vzduchu, o zlatém písku pěšin a libém stínu stromu.

Neruším jeho illuse. Ale v duchu usmívám se nad nimi. Znám naše stavitele a domácí pány. Stane-li se to město letohrádků skutkem, bude se skládati dozajista z vill čtyřpatrových a zahrádky jejich umístěny budou pro větší pohodlí passantů mezi okny!

Náš vánoční strom.

(N. L. 1881, č. 324.)

Světel je na něm dost, avšak osvětlují nám škodolibě jen prázdné větve. Hle, tamo kmitá se přece něco ve stínu haluzí — je to několik těšínských jablek, vyfintěných laciným pozlátkem slibů.

Nadarmo pátráme i po tom jediném, co jsme najisto očekávali, co nám již zaručeno bylo slibem nejslavnějším. Nejmenuju to ani — vždyť nelze již bez uzardění opakovati to slovo, to jediné slovo, které nám zbylo na seškrtané listině spravedlivých požadavků.

Žebrácký vánoční strom! Ježí proti nám zevšad jen pichlavé jehličí a kývá podivně haluzemi, jako by potřásal posměšně hlavou nad lehkověrností naší.

A přece není chudý. Hle, na vrcholku jeho kmitá se čarosvitem démantovým obrovská hvězda, utkaná z jisker a slz nesčíslných nadšených očí. Tak neozdobil žádný jiný národ svůj letošní strom vánoční. Skvostem tím pochlubiti se můžeme před celým světem. Surový živel rozkotal nám zlatý chrám umění, právě když jsme stanuli na práhu jeho po klopotné, mnoholeté pouti. Na chvilku strnuli jsme

*

jako hromem omráčeni — ale na chvilku jen. V příštím okamžiku hrál rudý odlesk hořících ssutin na čele hrdě vypjatém, v nadšené tváři národa, jenž stál uprostřed rozvalin jako Gigant v netušené velikosti a kráse, že vytryskly slzy radosti z očí synů jeho a že sám nejzarytější pessimista s obdivem vzhledl k němu... Ta skvoucí hvězda bude ještě dlouho těšivě zářiti na trudnou naši dráhu.

Avšak ten jediný slavný dar vánoční dali jsme sobě sami.

Ježíšek — zdá se — zapomněl na nás docela. A jsme přece dítky tak hodné, tak tiché, tak pohnutlivě důvěřivé. Ano, vyznejme si to upřímně: jsme velké děti — děti s vráskami trpkých zkušeností na čele, s jíním nesčetných zklamání na otrlé hlavě. S dojemnou pietou chráníme si sladkou dětinnou víru, že přijde Ježíšek a nadělí nám všeho, všeho, po čem jsme léta toužili. Kolikrát již stáli jsme v posvátné úctě před zamčenými dveřmi, za nimiž jsme tušili tajemnou bytost, chystající nám spoustu nejkrásnějších daru. Pst! pst! napomínali jsme se navzájem, chodili po špičkách a tajili dech, netroufajíce si ani mrknouti dovnitř klíčovou dirkou, abychom snad předčasnou hříšnou zvědavostí nezaplašili tajemného dárce. Mnuli jsme si jen ruce ve blaženém očekávání. Konečně otevřel ty mnohoslibné dvéře hlas zvonce, znící nám jako struny harf nebeských a — před zklamaným okem naším stál stromek prázdný a pustý, jak si ho tam postavila bláhová naše důvěra — div že nám nestrouhal mrkvičku zelenými prsty.

Čas již, abychom si vyrvali ze srdcí tu dětinnou víru. Jest ovšem krásné a poetické sníti o nějakém

neviditelném dobrodinci, jenž obletuje nás chránivě, jako víla pohádky své vyvolence, a v příhodné době nám vsype do klína netušené poklady — než jest to právě jen marný sen, jenž ukolébati nás může ve sladkou, ale záhubnou nečinnost.

Vyprosťme čelo z té růžové mlhy a rozhlédněme se vůkol střízlivým okem. Kdeže jest v širém prostranství země vlídná ruka, jež by se nám pomocně vztahovala vstříc? — — Vidíme jen zaťaté pěsti nesčetných nepřátel.

Stojíme zde samotni na nejzazší výspě slovanského světa a moře záští jeèí nám zběsile vstříc, plije v obličej náš rmutnou pěnu opovržení. Kolik tam ostrůvku, na jejichž nadějné zeleni by mohly okřáti zraky naše?! Marně napínáme sluch po hlase přátelském — slyšíme jen zuřivý ten rachot a jek, jejž slýchali otcové, dědové, pradědové naši. Vidíme jen lakotné vlny, dorážející vztekle na rozhlodané naše břehy, omílající divoce každou hráz, kterou jsme vztýčili s nadlidským úsilím proti zhoubnému příboji tomu. Tam nekyne nám čáka nižádná. Tam vane nám vstříc morový dech nenávisti i ze zlatých strun pěvců, i z vědeckých foliantů, ba i z úst apoštolů humanity, kteří by nám své vznešené zásady psali nejraději mečem do srdcí, jako kdysi hlasatelé lásky křesťanské našim ubohým bratřím polabským. Tam není soucitu pro naše utrpení, není porozumění pro naše snahy, tam šlapou se v bláto naše nejsvětější city a sama tvář naše stala se tam ohyzdnou karikaturou, přibitou na pranýř obecného posměchu — jsme nenáviděný, povržený Erin Východu.

A přece nejsme. Snad zelená se posud staro-

dávný věnec z lístků jetelových ve vlasech irského barda, ale rodná mluva jeho navždy uvadla. Volá k nebesům v řeči svých utlačovatelů. My zachovali jsme si dosud ono palladium národa živoucího. Zachovali jsme si je pouze — vlastní silou. Útlý strůmek naší znovuzrozené národnosti vzrůstal jen svou vnitřní nezdolnou silou, žádnou rukou cizí nebyv pěstěn a podporován, zmítán zevšad nepřátelskými vichry, svlažován jen horoucími slzami svých křisitelů a potem neúnavných rukou jejich.

Nelze bez hlubokého pohnutí stopovati tiché dějiny toho vzrůstu: co nezištné práce, mravenčí píle, ideálního zápalu, těžkých obětí, ba štěstí životního vystřebal ten usilovný rozvoj vnitřní, jímž pozvolna, nenápadně mohutněl strom národní, nasazoval rok od roku nové kruhy, rozkládal nové haluze, vypínal vrcholek výše a výše, nechť ovívali jej zvenčí teplí vánkové, nechť zaléhaly v korunu jeho mrazivé vichry!

A tato historie našeho znovuzrození budiž nám učitelkou stále. V pomoc a přízeň cizích nedoufejme: neposkytnou nám ani zbla kromě toho, co jim urveme v urputném zápasu; po krevních bratřích slovanských stále se ohlédejme, nechť odpovídají třeba k pohledu naší lásky chladností nebo velkopanským pohrdáním; ale především vznášejme vysoko prapor s heslem úsilovné vnitřní práce.

Nepřipínejme jak astrologové všechny své naděje ku příznivým konstellacím na nebi politickém. Nečekejme na Ježíška, strojme si sami svůj vánoční strom!

Až se rok s rokem sejde, možná, že se houpati budou na větvích jeho opět jen tatáž pozlacená

těšínská jablíčka, jimiž nás odbyl Ježíšek letos; nuže, pamatujme sami, aby byl ten příští štědrý večer opravdu štědrým.

Přistupme horlivě ke spasné vnitřní práci pérem, slovem, skutkem, obětovnou podporou písemnictví domácího a každé poctivé české snahy!

Můžeme si zejména přichystati jeden skvostný dar. Hle, nepřítel ohrožuje kořeny národního stromu našeho — školství. Z podrážděné zloby jeho vylíhl se spolek, jenž vytkl si pod rouškou pouhé obrany za úkol odcizování naší mládeže národu a mluvě mateřské. Spolek ten zmohutněl a vzrůstá den ode dne hrozivěji: jak obrovský, báječný polyp rozkládá již svá četná ramena nejen po obrubě naší národnosti, nýbrž vniká jimi též v samo nitro její. Kdekoli povstává trhlina v šiku našem z nerozumu rodičů, z odrodilosti a vlažnosti, tam vkrádá se plazivé jeho lapadlo a unáší, otravuje nám útlé duše dětské. A za ním stojí národ ohromný, mocný, bohatý...

Nuže k boji s tím netvorem soustředěna buď v první řadě naše vnitřní práce! Ozbrojme svou „Ústřední matici školskou“ mečem pádným a břitkým, aby vítězně mařiti mohla plíživé úklady nebezpečného toho škůdce! Vzplaň opět, posvátný ohni nadšení, ve všech srdcích českých! Vytryskni z nich neodolatelnou záplavou, čistý zdroji obětovnosti, ať zaskví se na příštím našem stromu vánočním nová hvězda nádherná, záruka vítězství nad hrabivým nepřítelem v boji o příští naše pokolení.

* *

*

Kdo četl včerejší štědrovečerní feuilleton Heritesův, snadno by si mohl pomysliti, že jsem napsal pouhou jeho parafrasi, ba že jsem se neostýchal opsati některá místa téměř do slova. Avšak nejsem plagiator. Tato moje vánoční úvaha, pro dnešní den uchystaná, ležela již hotova, v kartáčovém otisku přede mnou, když jsem četl feuilleton včerejší a s podivením pozoroval tu nápadnou shodu myšlenek.

Stůj zde přece i moje úvaha. Snad bude leckoho zajímati ten bezděčný střet dvou rozdílných myšlenkových dílen až i v některých jemných podrobnostech. Myslím, že jest i jinak významný. Ve dvou českých hlavách, nakloněných daleko od sebe nad psacím stolkem, obrážel se současně nynější stav věcí národních a v obou rýsoval se obraz téměř totožný . . .

Vrabci.

(1881, srovnej arabesku „O vrabcích a krejčíkovi“ v svazku XV, str 227.)

Miluju ptačí plebs, šedivé plémě vrabčí. Jsem jim právě proto nakloněn, že jsou tak proletářsky neúhlední, všední, povržení. Samo písmo svaté mluví o nich pohrdlivě: Ani vrabec nespadne se střechy proti vůli boží — ani vrabec!

Miluju vrabce, ale jen z daleka. Jednou dostalo se mi do rukou vrabčátko, s přižloutlým ještě zobáčkem. Tři dny choval jsem si ho v pokoji a měl jsem z něho na začátku srdečné potěšení. Zobal chutě drobty, které jsem mu štědře rozhazoval na podlahu, hopkoval po knihách na stole a dovedl se malými křidélky vznésti již i na šatník.

Když jsem psal — frrrr! — pojednou seděl na mém rameně nebo na stole vedle mne a pokukoval na mne, obraceje hlavičku, tu pravým, tu levým očkem, černým jako trnka a lesknoucím se vesele. Ale někdy vhopkoval přímo do mé rozepsané novelly a — Ne, poetičtí nejsou! Po třech dnech seznal jsem, že není vrabec vhodným soudruhem, kdo mívá na stole knihy a rukopisy.

Ale z povzdálečí mám vrabce posud rád. Pozoruju rád jejich konání na římsách a střeše pro-

tějšího domu. Jest to starý vysoký dům, vytvořený podivným vkusem století minulého. Stojí uprostřed malé zahrady starých akacií a kaštanů, ohražené vysokou, nahoře na způsob sloupcového zábradlí prolamovanou zdí s podivnými vásami a zkroucenými soškami na hřebenu. K mému bytu obrácen je dvoupatrový dům stěnou zadní. Přízemní okna chráněna jsou ozdobnou, dole obloukovitě vypouklou mříží. Ze střechy žlábkované vyniká malý, rovněž prejzovou stříškou pokrytý přístavek, malý to domek tíhnoucí k nebi na hřbetě velkého, jako králíček — střízlíček na šíji orlově.

Ale vrátím se k šedivým neposedům. Sedají někdy na římse šňurou podle sebe, vypínajíce do předu bělošedá prsíčka a pohybujíce jen ustavičně sivohnědou hlavičkou. Tu zdvihají zobáček do výše, tu brousí jej o římsu. Náhle vrhá se některý střemhlav do vzduchu a přelétá mžikem, obloukovitou drahou na blízkou akacii. Za ním jako šňůrou ostatní. Vrcholek akacie rozkolébal se pod nimi. Hopkují tam, přelétají s větve na větev, štěbetají vesele... Jeden postřehl dole v písku nějaký drobek a slétl po něm střelhbitě, již drží jej v zobáčku, ale v tom pouští se za ním některý závistivý sok, honí jej s místa na místo, klove mu drobek ze zobáčku. Ale za deště sedají svorně podle sebe pod římsou a pohlížejí smutně ven do šlehajících krůpějí, vzhůru na skaboněnou oblohu — vždyť znáte podobné vrabčí obrázky Giacomelliho.

Nastal podzimek. Smutně trčí v zahrádce černé holé akacie a kaštany; žluté a hnědé listí jejich postýlá pustou půdu. Začíná padati sníh. Píce

vrabců se tenčí a častěji jest jim hledati útulek před nečasem pod římsami a ve skulinách soch.

Odpoledne v určitou hodinu slétají se vždy na pruhu střechy, který dělí druhé poschodí od vikýře, o němž jsem se zmínil nahoře. Pohlížejí k oběma okénkům jeho, jež opatřena jsou zelenou dřevěnou žaluzií. Mezi deštičkami žaluzií, řídce od sebe stojícími, protahuje se ručka, otvírá vyhlídku a sype drobty chleba na střechu. Vrabci vrhají se na ně dychtivě, hopkují a poletují za nimi, rvou se o ně a chumelí se kolem nich jako šedivé mračno.

Z miniaturních rozměru a háčkovaného rukávce ručky souditi lze, že náleží malému děvčátku. Neviditelná dárkyně získala si mé sympathie. Dojímalo mne, že nacházeli ubozí vrabci almužnu právě tam nahoře, u té vikýřové světničky, která hostila jistě nejchudší obyvatele domu. Představoval jsem si za žaluzií malou něžnou hlavinku, obklopenou rusými kadeřemi a hledící laskavě mezerou žaluzie na zobající vrabce čistým blankytným okem, jasným to okénkem v dobré srdéčko.

Žádný den nezapomínala skrytá almužnice na své křídlaté chudé.

Ale přece jednou. Bylo to dva dni před štědrým večerem. Vrabci sletěli se k hostině, ale vyhlídka zůstala uzavřena, ručka neproklouzla žaluzií. Proč asi? Snad není malá prozřetelnost doma, snad zapomněla.

Ani druhý den nedočkali se křídlatí hosté svého podílu na svačině dobrého děvčátka. Psal jsem toho dne náhodou přes půlnoc a než jsem ulehl, zachtělo se mi podívati se do zimní noci. Vytáhl jsem záclonu. Byla noc překrásná: jasné nebe poseto záři-

vými hvězdami a na zemi, stromech a střechách třpytící se sníh. Pohlédl jsem vzhůru k vikýři. Okénka jeho byla osvětlena; proužky záře pronikaly mezerami žaluzií. Co to? Snad je tam někdo nemocen! Bezděky představil jsem si andílka s bledým líčkem, se sklopeným okem, s jasnou gloriolou rusých kadeří, rozestřených po sněhobílé podušce kolem něžné hlavinky. Obraz ten vznášel se ještě dlouho přede mnou, když jsem ulehl do postele, a sdružil se znenáhla s představou šedých ptáčků, poletujících a hopkujících na podušce kolem hlavinky a zobajících z malé dlani, která ležela otevřena na bílé peřině.

Nazejtří, o štědrý den hemžila se odpoledne střecha pod vikýřem opět ptačí družinou. Pojednou se rozletěla. Žaluzie zmizela za oknem, obě okennice otevřely se dokořán a v okně objevila se na chvilku šedovlasá stařenka sežloutlých, vrásčitých lící, na něž splývaly slzy ze vpadlých, zarudlých očí. Za ní viděti bylo ve světničce malý smrček vánoční, ověšený pozlacenými ořechy a cukrovými věnečky na dlouhých nitkách.

Proč otevřelo se okénko v této kruté zimě? Co značily slzy na lících staré ženy?

Vrabci vzpamatovali se z leknutí a přilétali opět pod vikýř. Hopkovali vzhůru po žlábkovaných cihlách, zastavovali se, točíce hlavičkami opatrně na všechny strany, ulétali, vraceli se znovu. Konečně vyskočil jeden drzý nedočkavec až na římsu okna, za ním druhý, třetí... Frrrr! rozletěli se opět, ale ne daleko.

V okně objevila se po druhé stařena a pohlédla na ně; smutný úsměv přeletěl přes její líce. Pak

strhla s vánočního stromku několik cukrových věnečků a smáčknuvši je suchou rukou hodila sladké drobty na střechu. Vrabci slétli se na ně v hemživý, šedivý chumáč, skákali a zobali vesele; stařena však zakryla si tvář oběma rukama.

Od té doby nespatřil jsem již nikdy v okénku nahoře útlou dětskou ručku. Nevím, kam se poděla. Snad zvadla jako vadnou všechny lilie a malá přítelkyně vrabců odnešena byla v chudobné truhličce dolu ke vchodu starého domu, do protější ulice, kam neměl jsem vyhlídku, uložena tam v černém voze a odvezena do veliké zahrady cypřišu a křížů. Nevím.

Vím jen, že ostýchavě svěřuju papíru tuto prostou myšlenku, která jednoho zimního dne zabloudila do mého pokoje, jako šedé chudé vrabčátko.

1882.

(N. L. 1882, č. 1.)

Již po několik roku scházíme se o Sylvestra v jednom zdejším hostinci, abychom štíhlými sklenkami šampaňského odzváněli roku starému a vítali rok nový. Uzavřená společnost naše skládá se z profesoru, právníku, stavitelu, spisovatelů, novinářu — ba, možno říci, že zastoupeny jsou v kruhu našem téměř všechny odstíny české společnosti. Odbýváme svou bujnou sylvestrovou besedu ve zvláštním salonku, kde obletuje nás jako zefýr uhlazený sklepník s napoleonským nosem a vlajícími světlými licousy.

Také o letošním Sylvestru sešli jsme se v plném počtu. Zábava byla právě v nejlepším proudu, když nám sklepník přinesl jakous navštívenku. Nějaký pán čeká prý v předsíni na dovolení, aby směl vstoupit.

Několik ruk vztáhlo se po navštívence a nad ní shrnul se chomáč zvědavých hlav; obraceli jsme lístek semo tamo; ale našli jsme na něm pouze zlatem vytištěné číslo: 1882.

„Ah, náš číšník dovolil si nevinný žertík!“ zvolal profesor. „Smí-li vstoupit pan 1882 —? Bezpo-

chyby s náručí ohnivých „vdoviček Cliquotových“ ve stříbrných čepcích, he? Ať se jen dočká svého času — máme teprve pul dvanácté.“

Ale sklepník ujišťoval, čechraje uražen krásné licousy, že nedovoluje si s hosty nikdy takových neslušných žertu a že čeká v předsíni opravdu nějaký pán.

„Nuže, ať vstoupí! ať vstoupí!“

Sklepník otevřel dvéře a dychtivým zrakum našim objevila se postava, která nás všechny rázem okouzlila. Sličný obličej vstupujícího dýchal mladistvou svěžestí a z jasných očí jeho zářila bujará duše, kolébající se posud v tisícerých ružových snech a nadějích. Úsměv jeho vnikal nám do srdcí jako paprsek májového slunce.

Uklonil se nám s nenucenou zdvořilostí a pravil: „Navštívenka moje pověděla vám již, pánové, kdo jsem. Odpusťte, že přicházím před ustanovenou hodinou. Zvíte hned příčinu.“

Rozhlédl jsem se po ostatních v očekávání, že se dají do hlasitého smíchu. Ale všichni hleděli zcela vážně. Rozum jejich podlehl patrně jako muj zvláštnímu kouzlu, jež linulo se z pohledu a hlasu příchozího a zatemňovalo smysly naše tou měrou, že jsme uvěřili ve skutečnost tohoto zjevení.

Vstali jsme všichni jako na povel, a já jsem uvedl příchozího na čestné místo, v čelo tabule. Na to pozdvihl jeden právník, jenž byl parádním řečníkem naší společnosti, perlící se číši vína a začal: „Drazí přátelé! Hřímavým jásotem oslavme chvíli, kdy zavítal konečně do středu našeho — s růžovou ratolestí zlatých nadějí — či se zlatou ratolestí růžových — —“

„Pst!“ vskočil mu do řeči pan 1882. „Kroťte nadšení své alespoň do chvíle, až vyprší lhůta mému ubohému předchůdci. Nejednáte vskutku pěkně, pánové! Na odcházejícím roku nenecháváte z pravidla poctivého vlásku, spousta hany a potupy sype se na jeho hlavu a každý vzpomíná, nedbaje zásady „de mortuis nil nisi bene“, jen špatných jeho stránek. Nový rok naproti tomu vítáte vždy s dithyrambickým nadšením, sypete mu ratolesti palmové na cestu a velebíte v něm mesiáše, který vám přinese vyplnění všech tužeb a balsám na všechny rány. A když je nový ten rok u konce, nevede se mu o nic lépe, nežli se vedlo jeho předchůdci. Každý mu pak vyčítá, že zklamal jeho naděje, že nesplnil své sliby. Chci se ubrániti stejného osudu. Ujímám se vlády bez všelikých slibu a přináším vám pouze toto.“

Vyňal ze záňadří dlouhé okrouhlé pouzdro. V němém napjetí pohlíželi jsme, kterak je zvolna otevíral; konečně objevil se závitek bílého papíru, obtočený ružovou stužkou. Pan 1882 rozvázal ji obratně, rozbalil papír a ukázal nám s úsměvem jeho líc a rub: byl úplně čistý a prázdný.

„Přináším vám, pánové, prostě bílý list, abyste naň napsali své přání. Avšak uvážíte-li, kolik millionů lidí štědrosti mé se dovolává, uznáte, že učiním dosti, zavážu-li se vám ku splnění přání jednoho. Ostatní ponechte si pro mé nástupce. Naděju se také do vašeho vlastenectví, že přání vaše směřovati bude k dobru celého národa. Nuže, uraďte se a napište pak na tento papír, co národu přinésti mám. Ale popilte si — po čtvrt hodině musím se vám poroučeti, abych převzal inventář po kollegovi 1881!“

S těmito slovy podal nám prázdný list a zadíval se upřeně na rafiji nástěnných hodin.

„Myslím, že nebude třeba dlouhé porady," mínil jeden profesor. „Přední důležitostí národa je v tu chvíli universita."

„Možná," řekl jiný. „Ale universita nemůže nás již minouti. Poprosme raději ctěného pana 1882, aby nám přinesl vládu upřímně národu našemu nakloněnou aráznou. S pomocí té dosáhneme pak i jiných věcí."

„Vláda nám nepomůže!" zvolal jeden žurnalista. „Hlavní věcí jest, abychom měli důstojné zastoupení národní, pořádnou delegaci, která by dovedla ku praporu našemu poutati lesk a vítězství v boji parlamentárním, — výtečné řečníky, politiky, státníky —"

„Politika, věčně politika," prohodil trpce jeden spisovatel. „Dosud nám z ní málo štěstí vykvetlo. Za všechny úspěchy, jichž se národ náš domohl, děkovati má téměř jedině písemnictví. Česká kniha nás probudila, česká kniha nás povzbuzovala a dovedla tam, kde nyní stojíme. Jedině v tomto znamení zvítězíme. Vyprosme si na příštím roce, ať uvede českou knihu do těch českých rukou, jež libují si dosud ve škvárech cizích — a bude nám pomoženo."

„Ideální statky jsou pěkné," namítal jeden stavitel. „Ale základem jejich jest hmotný blahobyt. Buďme praktičtí, pánové! Obraťme zřetel svůj především na rozhojnění vlasteneckého kapitálu..."

A tak jsme se radili a přeli dále; ten chtěl napsati to, onen ono; znenáhla měnila se diskuse v hádku, hlavy se rozpalovaly, oči metaly blesky, pěstě se zatínaly a bouchaly na stůl...

V tom zavzněl do té vřavy zvučný hlas nástěnných hodin. Odbíjely jednu . . . dvě . . . tři . . . a když odbily dvanáctou, svěsili jsme zaraženi hlavy kolem prázdného papíru, který ležel před námi na stole zmačkán a roztrhán prudkostí naší porady.

Nový rok v čele stolu povstal a pravil: „Nuže, ponechali jste mi, pánové, bílý list. Napíšu tam, co mi bude libo. Ale vím již, co měli jste tam napsati. Jediné jen slovo — svornost."

„Ah, měl jsem to slovo na rtech," zvolal jeden domácí pán, vášnivý přívrženec jednoho z našich domácích táborů, a pohrozil svým politickým odpůrcům na druhém konci stolu. „Ano, pryč tam s těmi věčnými kritiky a rýpaly . . . pryč s nimi . . ."

„Ach, to by byl pěkný začátek svornosti," usmál se pan 1882. „Přeju vespolek štěstí a zdraví, pánové!"

Kočár.

Povídka z kraje. (N. L. 1882, č. 12.)

Četl jsem nedávno v tomto listě některé poznámky o čistotě a kráse mnohých našich vesnic. Myslím, že za illustraci k oněm úvahám dobře poslouží následující vesnická povídka jednoho z mých přátel. Chystá k tisku objemnou sbírku takových drobných nákresu z našeho venkova a doufá právem, že učiní sensaci. Prostudovalť dukladně tvářnost i život některých kraju naší krásné domoviny a líčí je s vroucí láskou a překvapující věrností. Ale zdravý jeho realismus nepostrádá nikde básnického vzletu a pele. Než ať mluví již za sebe povídka sama.

*   *
*

Ó, puvabe venkova! Ó, kouzlo vonné hlíny a sladkého vzduchu! Po čistém blankytu nebeském plynou jen tu a tam lehounké bílé obláčky, jako utroušená pírka z perutí andělských...

A země? Jak mám vylíčit puvaby její?! Ach, představte si velikou katastrální mapu, jejíž plocha rozdělena je v úhledné čtverce, tříhrany a jiné mě-

*

řické obrazce polí — představte si ji, ale bez rušivé pestrosti barev, jimiž bývají na mapách vyznačeny jednotlivé pozemky —: a máte jakýs takýs obraz vábné krajinky naší! Žádný pruh lesa, žádný strom, žádný keř neruší malebnou jednotvárnost její! Kamkoli zrak zalétá k obzoru, všude vidí jen pole čerstvě zoraná, nesčíslné pluhem hladce vykrojené hroudy tučné prsti, lesknoucí se na slunci jako drobné vlny širého sivého moře.

Lahodný ten rámec objímá přívětivou dědinu. Nikde nebrání tu žárlivá větev stromu neb úlisná réva žhavým paprskům slunečním, aby zulíbaly kopu prolámaných taškových střech a pobortěných zdí, pohrdajících namnoze i zbytečnou omítkou. Dostatečnou okrasou vesnice jest několik houštin angreštových, bujících po úbočích hlubokého úvozu, jímž táhne se dědinou krkolomná cesta obecní. Ze štěrbin zvětralých zídek a pod vetchými vraty řinou se z okolních dvorků tiché potůčky, tajemně pošmourné jako bystřiny podsvětí, rozmílají malebně bok úvozu, proplétají se angreštovým houštím, tvoří temná jezírka a zurčivé vodopády rozličných zasmušilých barev — okouzluje vás tu v malém divoká poesie džunglí!

Jedno z okolních stavení, sídlo rolníka, či — jak raději slýchá — statkáře Matěje Brázdy, vyniká nad ostatní výstavností a krásou. Popraskané jeho průčelí s dvěma skromnými okénky bylo před časem obíleno — svědčí o tom veliké zažloutlé kusy omítky, které se dotud zachovaly na rozpukané zdi. Před ním usmívá se i zahrádka, jediná zahrádka dědiny. Pěstuje se v ní spousta neobyčejně krásných a vysokých kopřiv.

Avšak dosti! Obávám se, že bych nedovedl s náležitou pietou vylíčiti to útulné hnízdo, v němž právě mladá dívčí láska nesměle rozpíná růžová křidélka k prvnímu vzletu. Vesnická láska! Komu netanou tu na mysli pršky květů jabloňových na dvě ztepilé postavy, těsně k sobě přitulené, vzdechy a přísahy při měsíci, hvězdičky a hubičky, slzy stírané šátečkem harasovým, fábory a rozmarina?!

Ne, vesnická láska mé povídky není onoho zastaralého, otřepaného rázu! —

Vejděme již do tichého statečku. Mohutná vrata jsou sice uzavřena; avšak pro pohodlí vcházejících a vycházejících vylomeno v nich jedno spuchřelé prkno a tudy provlékneme se snadno na dvůr. Již jsme tam — Ne! Protáhneme se raději nazpět a pohlédneme jen z venčí, ze zahrádky zamlženým oknem do svatyně vesnické domácnosti.

Vidíme čtyři holé, špinavě bílé stěny. Nikoli, nejsou úplně holé. Na jedné visí skupení začmoudlých fotografií a na jiné ošumělý miniaturní pantoflíček, protkaný zčernalými perličkami. Podlaha je z části prkenná, z části cihlová. V jednom rohu kupí se na mohutném sporokrbu spousta začazených kastrolů a hrnků, v protějším stul, pokrytý květovaným ubrusem, a kolem něho několik vycpaných sedadel s pěkně vyřezávanými lenochy. Postel s obrovskou vrstvou modře pruhovaných peřin a moderní, bohatě rozvětvený věšák na šaty doplňují zařízení vesnického salónku.

Za stolem sedí Matěj Brázda v prosté domácí toilettě skládající se pouze z košile a elegantních černých kalhot s vyhrnutým dolejším okrajem. Poněkud směšný jest pohled na útlounkou cigaretu,

škrtící se mezi mohutnými válci sukovitých jeho prstu, a na ruměný fes, trunící v šafránových kudrnách, jež lemují nejobhroublejší a nejprostší obličej, jaký se kdy potil pod českou beranicí. Okrouhlá postava choti jeho, oděné po příkladu manželově v nejkrajnější nedbalky, bělá se v šerém koutě u sporokrbu; ostatně postřehujeme toliko blýskavý stříbrný šíp, protknutý velikým jejím chignonem.

U okna, jdoucího na dvur, sedí konečně sličná Lidunka, zamilovaná holubička naše. Oděna je v krásné šaty granátové barvy, které jí otec nedávno koupil v Praze, v jednom z předních skladů modních, a na ňadrech jejích houpá se řetízek zlatých hodinek damských. Časem sahá v myšlenkách po vějíři, jenž leží v závěji prachu na okně. Rozestírá chvilkami nádhernou jeho směs amoretků a květů a povívá jím lehce před snivým obličejem.

Ach, přivívá si blažené vzpomínky! Tento vějíř byl duvěrníkem jejím o posledním plesu v Kohoutí Lhotě, za ním ukrývala líčko, uzardělé toužebným pohledem dvou jiskrných očí. Jiskřily se pod plavými kučerami statného hocha, jemuž náleží největší rolnický statek v sousední dědině. Má již pouze starou matku na živě a ta odevzdá mu správu hospodářství, jakmile si vyhlídne příští družku života. Jaký to švarný panic!

Lidunka přikouzluje si v duchu nazpět ony sladké chvíle. Jak vroucně jí tiskl ruku při dvořance! Jak dvorně jí nabídl sklenici limonády! Na chvíli přisedl k ní také a za květnatou ohradou, již zrobili si z tohoto vějíře, všeptal jí s množstvím jiných milých slov i návěští, že přijede s matkou brzy návštěvou k rodičům jejím. Snad přijede dnes...

Uvěznila amorety zase do květnatých záhybů vějíře a zadívala se na dvůr. Je to puvabné zátiší, příhodné pro volnou toulku snivých dívčích očí. Divoce romantická směs polámaných cihel, rumu, slámy, chvoje, rozbitých krajáču, škořápek a podobných věcí rozestírá se tu po záhadném, tajemném podkladu, jenž kolísá se mezi tekutostí a pevností. Je to nerozhodný boj obou těchto vlastností těles. Ale zdá se přece, že tekutost nabývá vrchu: někde naskakují na hladině bubliny, jinde čeří se lehce jako hlaď jezírka, ovanutá zefýrovým dechem. Místy hraje povrch ten duhovým kmitem, místy zabíhá do zelena jako hladina vodojemu ve starých zpustlých parcích; ale většinou jest barvy temné, pošmourné, jako laguny stěsnané v úzkých uličkách mezi vysokými paláci benátskými. Plynou tu také dvě malé gondole — sloužily as jindy za jídelní nádobí tvorum, jimž nesluší se dle písma předkládati perly. V této nejisté půdě plove, brouzdá se a hrabe rozmanitá drubež a s podivením jest, že má vesměs — nevyjímaje ani husy a kachny — špinavě šedou barvu. Sám nádherný háv pyšného vladaře slepic pokropen jest barvivem tím až po zuby červené korunky. Rostlinstvo zastoupeno je tu starou umučenou hruší, zdvihající zoufale k nebesům zbytky skomolených bezlistých větví a nesoucí na šíji zadrhnutý starý provaz jako kající hříšnice. V pozadí celého toho obrazu šeří se tajuplně, v rozmanitých více méně fantastických obrysech všelijaké malé budovky, upomínající poněkud na trpasličí chrámky bonzů.

Dívka pohlíží střídavě na toto malebné zákoutí a na zlatokřídlé amorety, obletující podivné, různo-

květé svlačce jejího vějíře. Její duch tká vzdušnou přízi myšlenek, tká o závod s pavoukem, jenž opředl nad ní bezmála již polovici okna a spouští se níže a níže k dívce na vlajícím vláknu...

V tom vyskočila prudce.

„Podívejme se — Lhotecká Procházková se synem," zvolala matka, hledící právě oknem průčelí k úvozu. „Snad nejedou k nám?!"

„Ó, jedou, jedou, milá matinko!" zajásala v duchu dcera.

A skutečně vjel za chvíli do dvora čistý košatinový vůz, v němž utvořeno bylo z nějakého truhlíku a dvou kožených polštářů pohodlné sedadlo, nesoucí Procházkovou a jejího syna. Ona měla na sobě zelenou jupu a filigranský damský klobouček, jaké byly právě v modě; seděl na její prošedivělé hlavě jako drobounká květnatá oasa v neutěšené sivé stepi. Syn její vyfintěn byl sváteční černí a měl na hrdle sněhobílý nákrčník, pod nímž propouštěla hluboko vystřižená vesta na odiv krásnou pestrou košili s velikými vzorky představujícími různobarvé koňské hlavy.

Kola vozu pohroužila se hluboko v podajnou půdu, tekutá část dvorku vystříkla vysoko kolem a drůbež rozprchla se s krákoráním a štěbetáním na všechny strany. Také uvnitř stavení nastal poplach. Brázda s chotí doplňovali narychlo svou toilettu a jen Lidunka vyběhla s planoucím ruměncem na zápraží uvítat hosty. Starý čeledín Martin umožnil těmto vstup do domu pomocí spuchřelého prkna, které položil opatrně na nejistý prostor mezi vozem a zápražím.

Nyní očekáváte asi, že budu líčit vítání hostů a vesnickou tu besedu, jejímž ohniskem byla veliká porcelánová nádoba s malým stříbrným cedítkem, zásobující jasným čínským nektarem pět na okraji poněkud ochroupaných hrnků rozličné velikosti a barvy. Ale spletité líčení to vymykalo by se z těsného rámce, kterýž jsem vyměřil své malé povídce.

Ach, krátký byl sen Lidunčiny lásky! Rodiče s obojí strany nepromluvili sice při této první přípravné schůzce o věci, která jim na mysli tanula — ale bystré oko dívčino vyčetlo z tváře otcovy, že neučinili na něj hosté dojem žádoucí.

A když po chladném rozloučení vůz Procházkovic v hlubokém úvoze zmizel, tu zdrtil Brázda poslední naději dceřinu rozhodným prohlášením: „Ne, z toho mračna nebude dešť! Ti se k nám namáhali nadarmo!“

„Co máš proti nim?“ namítala Brázdová. „Což není mladý Procházka slušný člověk?“

„Slušný — neslušný,“ rozkřikl se hospodář. „Mým zetěm nebude! Nikdy nebude!“

„Ale proč — je prý velmi hodný — matka také — a mají pěkné jmění — —“

„Prosím tě, ženo, mlč mi o nich! Ti lidé se k nám naprosto nehodí. Nemají špetky vzdělání a způsobů. Takový muž není pro naši Lidušku. Musil bych se hanbou zalknouti, kdykoli bych si vzpomněl, že přijel ženich pro mou dceru, pro dítě Matěje Brázdy — v košatinovém voze!“

Toto prohlášení bylo tak důrazné, že matka svěsila hlavu. Dcera vzlykala jen tiše, zastírajíc si slzavý obličej rukama.

„Neplač, bláhová!“ těšil ji otec. „Však se ti najde onačejší ženich! Snad by si se nechtěla připoutat k lidem t a k o v ý m! Ta jejich společnost mi pokazila nadobro dnešní odpoledne. — Nu, jsem ustrojen — podívám se do města — napravím si špatný rozmar ve slušné společnosti.“

Na to vyšel pádným krokem na zápraží a houkl do dvora: „Martine, zapřáhni do kočáru!“

Martin zašel váhavě do kůlny, kryté proškubanými došky, složil tam s kočáru dvě prázdné kukaně, náruč lopat a truhlík s vápnem a vytáhl do rmutných brodů nádvoří jakousi zříceninu bývalého panského povozu, uvnitř pestře záplatovanou a zvenčí blátem postříkanou až navrch plesnivé kožené boudy. Na to připřáhl k ní dvě chudoboké hnědky a přišoupl k rezavému stupátku známé prkno.

Po tomto můstku bral se statkář Brázda důstojně ku své ekypáži.

„Prosím vás, Martine, podívejte se ještě dobře do kočáru,“ volala Brázdová s prahu. „Vždyť víte, že tam zanáší naše černá chocholatá!“

Krůpěj vody vltavské.

Z mikroskopických studií dra Vlasa. (N. L. 1882, č. 14.)

Dr. Vlas náleží k našim tichým genium. Jeho jméno neproniklo posud do veřejnosti a mimo uzoučký kruh důvěrných přátel netuší nikdo, že ve skromné studovně neznámého učence připravuje se úplný převrat v dosavadní soustavě přírodních věd. Až dr. Vlas s výsledkem tichého bádání svého na veřejnost vystoupí, smrští se sám Darwin před velikostí jeho na mizivého pidimužíka.

Známy jsou snahy hvězdářů, aby pomocí obrovských teleskopů nahlédli co nejhlouběji do velikolepé soustavy těles nebeských. Dr. Vlas pracuje směrem opáčným. Podařilo se mu sestrojiti drobnohled působivosti dosud netušené, drobnohled, jímž otvírá se teprve zkoumavému duchu lidskému volný vstup do tajemného mikrokosmu, za jehož práh nepostoupila dosavadní bádání mikroskopická.

Chci v následujících řádcích poodhrnouti alespoň cíp závoje, pod nímž se tají fenomenální tyto objevy.

Navštívil jsem nedávno dra. Vlasa v jeho pracovně. Byl tak hluboko zabrán do svého studia, že

zpozoroval přítomnost mou teprve, když jsem se dotkl jeho ramene.

Vyskočil s obvyklou čilostí a zvolal: „Servus, příteli! Přicházíš jako na zavolanou. Právě ukončil jsem bádání, jehož výsledky tě budou jistě zajímati. Hleď, mám zde pod mikroskopem krůpěj pražské vody vltavské. Víš, jaká spousta slov byla o vlastenském tomto moku mluvena, psána a tištěna v době poslední. Můj drobnohled objasní ti celou tu věc nepoměrně důkladněji a výmluvněji.“

Naklonil jsem se zvědavě nad mikroskop, ale dr. Vlas odstrčil mne lehce a pravil: „Zvolna, příteli! Bez náležité přípravy nesmíš nahlédnouti do hrůzných mysterií toho tekutého malosvěta. Dovol, abych prvé mysl tvou k nastávajícímu divadlu řádně naladil malou úvodní přednáškou.“

Slovy těmito, po nichž dr. Vlas na krátko v zadumání se odmlčel, byla zvědavost má ještě více podnícena.

„Snad se nedomníváš,“ zvolal jsem, „že se uleknu monad, mikrokoků, bakterií, neb jak jinak se nazývají obyvatelé té millimetrové říše?!“

„Těch se ovšem nemusíš lekati,“ odpověděl dr. Vlas; „avšak můj drobnohled okáže ti jiné věci, o nichž kollegové moji nemají posud ani tušení. Pochopíš, proč naříká píseň: „Vltavo, Vltavo, řeko Čechů, řeko síly — kam se děly tvoje víly!“ Vysvětlíš si prostonárodní předsudek proti těm, kdož pokřteni jsou vodou vltavskou. Avšak jeden objev naplní tě úžasem největším. Víš, co si učenci nalámali hlav, aby vypátrali, jsou-li rozličná tělesa nebeská obydlena tvory člověku podobnými. Netušili, že zatím s každým douškem vody, jímž zavla-

žovali své suchopárné přednášky, shltali tisíce malilinkých tvorů, s nimi do řádu Homo náležitých, tisíce mikroskopických človíčků —"

„Dovoluješ si žertík masopustní, doktore. He?"

„Byl by to žert málo vtipný. Pravím ti zcela vážně: V každé krůpěji vodní žije nesčetné množství bytostí, jež neliší se v podstatě od člověka ničím jiným, než mizivou svojí drobností, která je činí viditelnými teprve pod mým drobnohledem. Dal jsem jim proto vědecký název Homunculus a druh, jenž bydlí v naší pražské vodě vltavské, pojmenoval jsem Homunculus pragensis —"

„Příteli, tropíš si ze mne šašky! Neboť nemohu přec mysliti, že ti tvůj drobnohled pomátl zdravé smysly —"

„Nuže, přesvědč se, Tomáši, na vlastní oči!"

Postrčil mne k mikroskopu. Nahlédnuv do něho, spatřil jsem tam krůpěj zvětšenou do té míry, že vypadala jako největší rožmberský rybník. Vše, co jsem spatřil v jezeře tom, nechci a nemohu vám vylíčiti. Byla tu taková spousta prapodivných útvarů minerálních, rostlinných a živočišných, že nemohu materiál ten — již pro svoje skrovné vědomosti v oboru mikroskopického přírodozpytu — ani v hlavních obrysech nastíniti a zároveň tolik hrůzných a šeredných věcí, že netroufám si znázorniti je laskavým čtenářům, zejména při pomyšlení, že mnohému z nich článek můj při snídaní, zároveň se sklenicí kávy vařené vodou vltavskou do ruky se dostane. Mimo to zaujali brzy všechnu pozornost mou prvoci, mající vskutku tvar člověčímu podobný — ba co dím, úplnou podobu lidskou. Hemžily se jich tu tisíce v kalném brodě. Zdálo se mi, že rozeznávám

mezi nimi mnohé postavy povědomé. Úžas můj nelze slovy vylíčiti.

„Nu, vidíš je?“ tázal se dr. Vlas vítězoslavně.

„Vidím, vidím. Ah! Ah! Jak podivné a krásné! Té rozmanitosti barev! Někteří jsou červeno-bílí, jiní černo-žlutí, jiní dokonce černo-červeno-žlutí a někteří hrají všemi barvami jako chameleoni. Někde kupí se také hloučky černých, s nesmírně širokými klobouky. Vidím též mnohé, kteří mají v týle jakýsi zvláštní přívěsek —“

„Ó, to je cop, kamaráde! Copatý tento druh je velmi četný. Zejména v centrum toho malosvěta najdeš několik pěkně vyvinutých exemplářů.“

„A co je tohle? Nastojte! Zde pohybuje se hrstka těch mikroskopických tvarů v pravidelných řadách, odměřeným krokem, zcela po vojensku. Mají také jakousi podivnou uniformu, malé čáky, flintičky, šavličky — Jéjé! To je roztomilé. Jako skuteční vojáci.“

„Je to druh H. pragensis qua-militaris. Vskutku rozkošná podívaná. Skvostný kus božského humoru v nepatrném stvořeníčku! Pozoruješ, jak vážně si ti pavojáčkové vykračují, jak důstojně se tváří? Mají i svou hudbu, svůj prapor, své velení, důstojníky, auditory... Život obyvatelstva té kapky je vůbec velice zajímavý. Připomíná podivuhodné zařízení úlu nebo mraveniště. V obvodu prohání se porůznu druh obecný, H. prag. vulgaris, uprostřed pak sedí chumáč řídících hlav, jakýsi senát té mikroskopické republiky, jenž spravuje osudy celku a myslí za ostatní —“

„Ale vždyť tam vidím též exemplář bez hlavy!“

„Zcela správně. Uvidíš jich více. Druh a c e p h a l u s, dosti čestně zastoupen. K němu druží se třída m i k r o c e p h a l u s, s hlavou zvící hlavičky špendlíkové. Mozek jsem v ní posud ani svým drobnohledem neobjevil. Ale namnoze není jim hlav ani třeba — pozoruješ zajisté, že velká část ostatních, hlavami obdařených, tyto jinak nenamáhá, než ustavičným kýváním, jako rokokové čínské figurky. Je to druh k ý v a v ý (H. s e m p e r t a c i t u s). Za to je tu několik exemplářu, jejichž slovo vždy a všude rozhoduje —"

„Což mají ti živoci také řeč?"

Není jinak. Zajisté vidíš některého, jenž zcela po řečnicku rtoma pohybuje a rukama rozkládá. Nelze přec mysliti že by namáhali takto ústa na prázdno. Doufám, že se mi podaří vynalézti stroj, jímž sesílím slabé zvuky těch prvoku tou měrou, že se nám stanou slyšitelnými. Pak uslyšíme jistě krásné věci — soudím tak z pobožnosti, s jakou ti drobní posluchačové svým řečníkum naslouchají."

„Sluch mají tedy rovně v pořádku. A zrak?"

„Vyzkoumal jsem, že jsou velmi krátkozrací. Polož jim tam stéblo slámy. Na jejich rozměry je to arci překážka nepřestupná. Lezou, lezou, nezpozorují závady, až do ní trknou hlavou. Hledí na ni udiveně a mnou si hlavy. Pak seskupí se někteří (H. c o m m i s s i o n a l i s) v kupky a strkají hlavy dohromady. Zustanou tak dni, týdny, měsíce, třeba roky. Jiní ohledávají stéblo, zkoumají, měří, čichají, ochutnávají, analysují. Myslil bys, že konec koncem stéblo celé spojeným úsilím s cesty odstraní. Ó, nikoli! Vylomí jen kus, který mají právě před sebou, a nechají ostatek na podruhé, na potřetí,

až do něho znovu hlavou narazí — Ó, vyzkoumal jsem mnohé jiné znamenité podrobnosti. Je tu na př. jeden druh Homunculus protectionis —"

„Ne, dost již příteli, dost!" zvolal jsem, odstupuje od mikroskopu. „Bolí mne již oči. Vylož mi ostatní některý jiný den. Ale slyš! Hrůza mne obchází při pomyšlení, že všechno tohle snad vypiju se svou zítřejší kávou — — Jsem nyní zapřisáhlý odpůrce vltavské vody — jako zajisté i ty —"

„Ó nikoli!" odvětil dr. Vlas. „Ale jak vidíš, musí se důkladně filtrovati."

Bask.

Obrázek z pohorské guerilly. (N. L. 1882, č. 35.)

V temné zimní noci r. 1834 probudilo starou obyvatelku bídné chatrče pyrenejské, vlepené jako hnízdo skalního ptáka do rozsedliny srázného boku horského, silné klepání na dvéře. Zároveň uslyšela známý hlas: „Otevřete, matko Amadeo! Já jsem to — Petr Zarga. Nesu vám zprávu od muže."

Stařena rozžehla louč a vyšla s ní do předsíňky k nízkým dveřím, zastrčeným uvnitř mohutnou dřevěnou závorou. Posvítila do malého čtyrhranného otvoru vedle dveří a spatřila v něm skutečně povědomou tvář Petra Zargy. Odstrčila tedy bez váhání závoru. Ale v témž okamžiku, kdy se dvéře otevřely, vrhnul se na ni Zarga a povalil ji k zemi. Zároveň objevily se ve vchodu při svitu louče, jíž stařena otvírajíc byla zatkla do štěrbiny ve zdi, uniformy španělských vojínu. Mžikem svázali stařenu a zacpali jí ústa. Pak vešli do nízké, dusné jizby, kde zmírající oheň chvilkami vyšlehoval na začazeném krbu a sporými zarudlými zářemi osvětloval zčernalé trámy stropu a chudobné dřevěné nářadí. V koutě u krbu viděti bylo nízké lože, postlané huňatou koží, a na něm spícího hocha.

Hlomozem kroku a zbraní probudil se hoch a vyskočil z lože. S němou hruzou vytřeštil veliké černé oči na tlupu cizích, ozbrojených mužů. Zahlédnuv pak mezi nimi známého Zargu, utekl se k němu jako kuřátko, hledající ochrany pod křídlem kvočny; ale Zarga odstrčil jej hrubě a promluvil k němu s hrozivým posuňkem několik baskických slov, ukazuje při tom velitelsky na lože. Hošík zalezl nazpět za krb a vzlykal tiše pod huňatou koženou pokrývkou, kterou si vytáhl až přes hlavu.

Vojíni oživili několika poleny oheň a rozložili se kolem něho, hřejíce ozáblé ruce. Bylo jich jedenácte s důstojníkem, který se usadil za hrubý dřevěný stůl, do jehož štěrbiny zastrčil hořící louč.

Pohled jeho spočinul přísně na Zargovi.

„Jsi tedy přesvědčen, že je polapíme ve skalním doupěti?“ tázal se.

„Dozajista,“ odpověděl Zarga. „O půlnoci bude mne čtverolístek očekávati v jeskyni. Hodinu můžeme si zde odpočinouti a za dvě hodiny dostaneme se k brlohu. Ale jsou stezky kamzičí, známé jen zkušeným horským lovcum. Bude to pro vaše nezvyklé nohy perný kus práce. Bez provazu se neobejdeme —“

„Neměj o nás zbytečné starosti! Hleď jen sám pilně na cestu! Víš, jaká odměna tě ještě očekává, zdaří-li se dnešní výprava. Ale, přísahám ti: chceš-li nás zavésti do nějaké pasti, budeš prvním z nás, který tuto výpravu zaplatí smrtí.“

„Ó, kdybych dosud sloužil věci Basků, hleděl bych zajisté přivésti jim na mušku vydatnější lov. K vuli záhubě jedenácti Španělu bych se takto ne-

trmácel. Ostatně, pravil jsem vám: nenávidím nyní své bývalé soudruhy více, nežli vy sami."

„Dobrá. Nuže, hoši, odpočiňte si hodinku a posilněte se k dalšímu pochodu."

Před chatu postavena stráž a ostatní veselili se při jídle a pití u teplého krbu. Jeden vojín toliko nejedl, nepil. Seděl zasmušile, stranou od soudruhu, ve stínu za krbem. Slyšel, jak hošík nedaleko něho na loži vzdychá a vzlyká, jak se potichu modlí. „A ita gurea", zaslechl zřetelně. Zachvěl se a sklonil čelo do dlaní.

Zadumaný vojín rozumí těm slovům dětské modlitby. On sám šeptává je každý večer před usnutím. Jsou to slova otčenáše v mateřské jeho mluvě, v jazyku Basku. Dávno, dávno již tomu, co zaměnil rodné hory s dalekou cizí rovinou, leta již tomu, co nemohl promluviti řečí svých otcu k nikomu, než k bohu jedinému; ale zachoval památku na domovinu pevně v srdci svém a šeptával vroucně baskická slova modlitby, jimž naučila jej matka jeho. Za let pacholeckých musil se přestěhovati s otcem ze strmých Pyrenejí daleko na jih španělský; otec tam brzy zemřel a hoch vyrostl v bídě, uprostřed cizích lidí, kteří neměli soucitu s malým Baskem a smáli se lámané jeho španělštině. Ale brzy osvojil si cizí jazyk dokonale, proměnil se na pohled v úplného Španěla. Na pohled. V nitru však nesmířil se s okolím svým a toužil stále po návratu do hornaté vlasti. Jinoch ukládal si skrovný výdělek s blaženou nadějí, že bude mu popřáno, spatřiti opět brzy obrovská posněžená temena, pod nimiž kvetlo dětství jeho, že si tam uvede pod vlastní, skrovnou střechu některou z hezkých, svižných horalek, jež

zalétaly často do mladických jeho snů ve svých těsných živutkách, ve svých krátkých sukýnkách s pestrými stužkami, jak zachoval je v paměti z dětských let.

Vrátil se do vlasti dříve a jinak, nežli se nadál. Byl odveden k vojsku královny Kristiny a vřaděn do sboru, jenž táhl do Pyrenejí, aby udusil povstání udatných Basků, hájících v obratné a líté guerille starodávná svoje práva proti nové vládě španělské. Kráčel mlčky k severu v řadě španělských soudruhu, kteří ani netušili, že mladík ten dumavý, stále do sebe uzavřený, pochází z krve právě těch zpupných Basků, které měli ztrestati a pokořiti mečem svým. Srdce jeho zatlouklo prudce, když vynořil na obzoru obrovský Nethou uprostřed ostatních pyrenejských temen svůj známý běloskvoucí vrcholek. Ale kráčel odměřeným krokem dále; nepomýšlel na to, že bude mu prolévati krev bratrskou. Podroboval se mlčky železné kázni vojenské. Ba, vyslal již první kouli do tlupy povstalců, která nedávno ze skalního útoku ohrožovala pochod vojska.

Teď teprve zatřásla celou bytostí jeho tichá modlitba v rodné řeči, zalétnuvší k uchu jeho ze rtu nevinného dítěte. Nyní teprve objevil se mu v pravé podobě hrozný úkol, za nímž kráčí. Má ztápěti zbraň svou do krve bratří, má přispěti k tomu, aby podrobeni byli navždy zvůli španělské, mečem skloněni pod cizinské jařmo, oloupeni o poslední zbytek svých národních práv. Jsou prý to bandité a divoši. Proč? Protože hájí svaté dědictví svých otcu, že odpuzují násilí násilím? A kdyby to

byl národ lupičů — on je synem jeho a nesmí vražditi vlastní rodinu!

Pohlédl na Zargu. Bask tento zradil věc bratrů svých a chystá se právě, vydati zrádně hlavy povstání do rukou nepřátel. Padouch! Sedí tu klidně a klade z opasku na dlaň peníze, lesknoucí se krvavě v rudém pablesku ohně — závdavek to na mrzkou odměnu jidášskou.

Jak rád by se uvrhnul na toho bídáka a zardousil jej tím prokletým opaskem! Ó běda! Nezardousí jej, stane se sám účastníkem černého jeho skutku. Pomůže sám zdrtiti národ svůj ve hlavách jeho! Jak tomu zabránit?! Má vrhnouti se s mečem v ruce na zrádce? Což nezdaří-li se útok ten? Zpronevěřilý vojín klesne pod ranami soudruhů a padouch vykoná své dílo...

„Nuže, na pochod," zvolal důstojník.

„Bude dobré, spoutati ještě hocha a zacpati mu ústa," radil Zarga.

„Spí tvrdě," pravil zasmušilý vojín.

„Necháme ho tak a zavřeme pouze dvéře do předsíňky, aby snad nevyprostil matku," rozhodl důstojník.

Zarga vyhledal ještě na půdě dlouhý, silný provaz. Otočil si jej kolem pasu a za ním učinili totéž vojíni, následující dlouhou řadou. Stezka po skalním boku byla tak úzká, že mohli kráčeti toliko po jednom za sebou. První stoupal zrádce, za ním důstojník, pak vojín, jenž byl naslouchal šepotu dítěte v chatě.

Byla tma. Jen sníh zářil mdle na hranách skály a s výše prokmitávaly ledové vrcholky. V černu podél úzké stezky tušil duch nedozírné propasti.

„Teď pozor," napomínal Zarga. „Stezka, ledem kluzká, sklání se příkře k lemu bezedné hlubiny, která se otvírá za onou skalní vysedlinou. Tam dáme se pak na pravo, vzhůru, stezkou pohodlnější. Pozor tedy! Opírejte se o skalní stěnu!"

Zvolna, opatrně sestupoval řetěz dolů ke skalnímu výstupku.

„Což mumláš?" obrátil se důstojník k vojáku za sebou krátce před tím, než dospěli k vysedlině. „Snad se nemodlíš strachem?"

Vojín přestal šeptati, ale v duchu modlil se dále: „A ita gurea" — a pojednou rozpřáhl svá mohutná, svalnatá ramena baskická, objal bleskurychle, s obrovskou silou důstojníka ze zadu a mrštil jím do Zargy, stojícího právě na pokraji propasti... A živý řetěz skácel se, tělo za tělem, do černé příšerné hlubiny....

Příchod jara.

(Květy 1883.)

Měkké hnědé kadeře splývají s dumného čela k bílé čtvrtce papíru, na níž černá se shora pouze ozdobný nadpis: Příchod jara. Lehce zamžené modré oči hledí v upjatém přemýšlení do prázdna a bělostné zoubky hryžou usilovně chmýří brku, jehož podnikavě zaostřená a dukladně namočená špička pozvolna osýchá.

Již hledaná epitheta poučila vás asi, že nazíráte v duševní dílnu — ne sice nějaké básnířky, ale mladé dámy — dámy, kterou sice posud vídáte na ulici s lehkým břemenem knih a sešitků pod paždím, ale která je zároveň již vysoko povznesena nad obyčejnou představu školačky. Ubohé naše slečny! Musejí si už také notně školního prachu nabírati na třepetavá, líbezná křídla!

Tedy: Příchod jara. Když jim oznámil profesor Přesný tuto látku příštího domácího úkolu, pomyslila si: Tentokráte jste k pomilování, pane profesore! Příchod jara — toť hračka! Ale nyní jest jiného náhledu. Řekne se ovšem: Taková látka píše se takořka sama sebou — pouhé slovo „jaro“ stačí, aby se na sta půvabných obrázku vyrojilo z mla-

distvé obraznosti, aby prolétlo pamětí na sta krásných myšlenek ze spousty tištěné jarní poesie a prósy — třeba jen přehršli těch obrázku a myšlenek zachytit a seřadit na papíře...

Ovšem, seřadit. V tom vězí právě háček. Ano, kdyby tak mohla ty myšlenky, jak se jiskřivě kmitají čelem, ledabylo sem zapíchat podle sebe jako pestré motýlky, jež hoch v přeletu zachytává a řadou nabodává na okraj klobouku! Kdyby mohla na příklad prostě psáti: Hle, v dutině zasněženého stromu vypjalo se jako první libá myšlenka procitlé země útlé zelené stebélko, ověšené řadou sněhobílých titěrných rolniček — první to líbezný šotek vyskočil, aby ohlásil blížící se pestrý karneval anemonek, fial, petrklíčů, sedmikrás, měsíčků, růží, tulipánů a jiných nesčetných hrdin a hrdinek májového plesu... Praskla ledová kůra potoka a z jasných, slastně zurčících vln povznesla se lehounkou parou milostná rusalka, sypajíc plné hrstě modrého a zlatého kvítí po zjařených březích... Přilétla zdaleka vlašťovice a přilepila si hnízdo do stínu známé pohostinné střechy: hledí z něho jako z malé kazatelny a hlásá radostnému kraji evangelium vzkříšení ze hrobové mrákoty zimní... Zelený háj oživil se voláním kukačky, slibující bez počtu šťastných let mladému snílkovi, jenž tam odpočívá na kyprém, jaře zeleném sametu mechovém...

Ale na takové líčení by se asi pan profesor Přesný divně podíval! Nestačí schytati a nabodati ty myšlenkové motýly — (Ubozí motýlkové! Jak smutně tu vypadají bez života a pele na drsném papíře!) — ale nutno také uspořádati je náležitě, podle správné slohové soustavy v přesném postupu logickém.

A především je zapotřebí slušného úvodu. Tedy již chutě do něho!

Krásná pisatelka odstranila rázným pohybem hlavy všetečné kadeře s papíru, namočila hluboko péro — a dala se po dlouhém zpytavém pohledu na špičky svých zarůžovělých prstíku do psaní takto:

„Když matka země, probuzena vroucnějšími polibky vše oživujícího prazdroje světla, znenáhla střásá ledová pouta zimního spánku a trhá sněhový rubáš, z jehož záhybu již ostýchavě vyhlédají pestré hlavinky prvních květu; když stříbrná vláha šumí zelenými lučinami a po ní plynou zlaté zástupy housátek; když oblast nebeská, sproštěna dusných mátoh a chmur, které zastíraly olověnou tíhou azurové sklepení věčného velechrámu přírody — —"

Snadno se začne taková sáhová perioda, a potom ji dokončit! Ne, tohle pěkně přeškrtneme a začneme jinak:

„Opět přijíždí z daleka rytíř Jaro, s vínkem viol na přilbě, s ruží ve štítu —" (kde pak jsem ten obraz asi čtla?) — „v zeleném hávu, protkaném nesčíslnými, ruznobarvými kvítky. A královna Zima chvěje a leká se na svém ledovém truně, vidouc v dáli světlou jeho korouhev a cítíc vuni fial a růží, která vane před ním; na paprscích jeho slunných zraku rozplývá se zvolna ledová její koruna v kalné krupěje, které mutně stékají na zedraný hermelín sněhové řízy — — —" Ne, to je zase příliš poetické. Již vidím v duchu, jak by si pan profesor Přesný při tom úvodu cuchal svou chocholku nad čelem, jak by hlavou potřásal, jak by se usmíval svým žehavým ironickým úsměvem a při tom si ulevoval: „Hm! — vida! — pohleďme! — rytíř Jaro

— ajaj! — světlá korouhev — ajajaj! — zedraný hermelín — ajajajaj!“

Jakoby se mohlo psát o jaru vůbec jinak než básnicky. Je to takořka vyhražené místo pro poety. A tu mi přichází na mysl: Což abych začala nějakým básnickým mottem?

„Byl první máj — byl lásky čas,
hrdliččin zval ku lásce hlas —“

To krásné motto se ovšem do mého sešitu nehodí. Tvář pana profesora Přesného nad takovým úvodem nedovedu si ani představit. Láska — jakž pak bychom směly my ubožátka pomyslit na lásku! Ta je pro nás neznámé božství z mythologie Aztéků.

Totiž, nesmíme o ní vědět. Naši mentorové představují si nás jako jarní violinky, které právě teprv hlavinku vystrčily na svět, nevědouce o něm dosud v tichém stinném úkrytu, kde spřádají skromně své nevinné sny — třeba je udržovati v tom pološerém útají a chrániti žhavých paprsku slunečních. Ale pánové nevědí či tváří se, jako by nevěděli, že ty divné fialky protáhly již dávno své hlavinky daleko přes listy svých čítanek, že pohlédly již hodně hluboko do světa a také do krásného, zapovězeného slunce lásky. Je to pokrytectví. Měla bych věru chuť překvapiti zde pana Přesného tím zapovězeným ovocem. Napsati sem, že nelze líčiti jaro bez lásky, že jsou oba pojmy nerozlučnou dvojicí a že kouzlo teplé noci májové se snivou stříbrnou lunou mezi větvemi háje, plného slavičích tlukotu, bylo by neúplným bez párku cukrujících ho-

loubku na střeše chaty a bez párku milenců, šeptajících si dole slova lásky ve vroucím objetí...

Ne, k tomu nemám přece odvahy. A jest konečně věru čas, abych nechala zbytečných úvah a dala se pořádně do práce. Což abych začala prostě barvami? Ty padají nejvíce v oči.

„Smutná bělost zimní ustupuje znenáhla veselé zeleni. Jak svěží, jak smavá je tato první zeleň! Tam usmívá se na lučině mezi rozptýlenými zbytky sněhu, které se podobají cárům z roztrhaného hermelínového pláště uprchlé zimy.“ — (Nevím, proč se mi připlétá ustavičně ten hermelín?!) — Onde vyráží z kypré černé půdy hebkými vousky mladé osení, ale brzy mizí temná prsť úplně pod hustým zeleným porostem. A také stromy a keře zastírají zvolna temné pletivo holých větví a haluzek zeleným závojem. Nejprve naskakují pupence, které nedovedou ještě změniti celkové jejich vzezření; ale pak již prosvitá tu a tam drobný smaragd a později zdá se, jako by je byla zasáhla zelená prška, jejíž smaragdové krupěje rozesety jsou hustě po větvicích; po té zdá se již, jako by se na ně byl snesl hustý roj zelených motýlků, zprvu droboundkých a jaksi zbalených zmuchlaných, jako by právě byli střásli kukli svou; ale znenáhla vzrůstají ti motýlkové, rozestýlají světlá křidélka, až tato na konec splývají v hustý zelený oblak, jenž zastírá již úplně nelepou kostru větví. A hle! na tu zeleň sype se zase sníh — avšak ne již smutný sníh zimní, nýbrž lahodný, rozkošný, radostně zářící sníh květový. Někde pak odívá haluze místo sněhu toho čarokrásná světlá červeň, podobná růžovým obláčkům —“

Ne, ani to se mi nelíbí. Je to příliš zelené, bílé a červené. — Ale teď mi přichází, tuším, dobrá myšlenka. Mohla bych snad začíti líčením hřbitova jarem rozkvétajícího. Byl by to zajisté pěkný kontrast: ta zahrada smrti a v ní pučící život přírody — dole popel mrtvých, nahoře bujná zeleň — smutné kříže obetkané smavými květy — a pak to podobenství o věčném, nesmrtelném jaru, které prolomí také ledový příkrov smrti... Vhodnou stafáží byl by tichý vesnický kostelík a shrbená stařenka, belhající o berli ke hrobu svých milých, k nimž asi za krátko sama ulehne...

Konečně bych mohla také vplésti krásnou moravskou píseň:

Kerchove, kerchove,
zahrado zelená,
do tebe se sejú
ty drahé semena.
A dycky se sejú,
nikdá nescházijú,
dyž jich ti hrobaře
hluboko sázajú.

Ale začínat jaro hrobem, smrtí? Pan profesor Přesný by k tomu jistě nakreslil otazník.

Jsem zoufalá. Co si počnu? Ah, již vím — pan Dvořák mi pomůže z tísně.

Nepředstavujte si však v panu Dvořákovi nějakého štíhlého studenta a netěšte se na nějakou milostnou episodku. Pan Dvořák je starý, velmi starý pán, rozšafný, s bílou již hlavou a malou podagrou. Dívce třeba k němu jen přeběhnouti chodbu, na jejímž konci přebývá v garçonském pokojíku

jako podnájemník jejích rodičů. Těší se důvěře dívčiny, která se časem dožaduje přátelské jeho rady a pomoci v podobných spletenějších případech.

Pan Dvořák sedí právě u kamen, ve staré lenošce, nohy maje pečlivě obaleny a obuty v mohutných dvojbarevných bačkorách. Ve světničce jest šero a dusno; zároveň cítíš ostrý zápach nějakého léku. Na klíně starcově leží vetchá, sežloutlá kniha, ale nečte — přemýšlí. Šedivá jeho hlava odpočívá na zadním vycpaném opěradle lenošky a koštěné kruhovité brejle sešinuty jsou až ke špičce nosu. Ve mdlých očích a vráščitém, bezbarvém obličeji jeví se v tu chvíli nevrlost, nuda, omrzelost.

V tom ozvalo se lehké ťukání na dvéře. „Dále!" vykřikl pan Dvořák mrzutě a do pokoje vklouzla hezounká, svěží postava dívčí.

„Ah, slečna Jarmila! Pěkně vítám!" zvolal starý pán s náhlou laskavostí a také chmura jeho obličeje rozprchla se rázem, jakoby pojednou šerými oblaky slunce prosvitlo v plné, veselé záři. „Posaďte se. Což mi nesete?"

„Můžete si pomyslit, co," pravila dívka v rozpacích. „Zase nám dal pan profesor Přesný takový ničemný úkol — Příchod jara. Napohled není to arci zlé — ale dvě hodiny lámu si již hlavu nad slušným úvodem — —"

„A tu chcete, abych vám trochu pomohl, není-li pravda?" usmíval se pan Dvořák, mna si vesele ruce. „S radostí! Počkejte jen trochu! Nadiktuju vám toho, že se pan profesor Přesný podívá! — Mhm — Příchod jara — jara — Poetická porovnání — skvělé periody — není-liž pravda? Nu, uvidíme. Pište tedy: Jako když starý mrzout, opuštěn bohem a

světem, zapředen jako pavouk v šeré pavučině svých mrzoutských myšlenek — — Pište přece, prosím! Což nepíšete? — Jako když tedy takový starý mrzout sedí v županu a strakatých bačkorách se svou nudou a podagrou v dusné, temné světnici a tu se pojednou objeví před ním roztomilá hlavinka v kaštanových kadeřích, hezounký obličej s motýlkem úsměvu na ružovém kvítečku rtů, svižná postava, dýchající vůní fial a konvalinek — Ach, prcháte? Zůstaňte jen — vím, že se takové porovnání nehodí do vašeho sešitu, ač by s mého stanoviska nejtrefněji zobrazilo příchod jara. Odpustíte dávno vysloužilému galanthommovi nejapnou snad, ale upřímnou poklonu... a nyní chutě do vážné práce! Jako když.....“

Ale nemůžeme zde otisknouti celé diktando pana Dvořáka. Doufejme jen, že projde bez úrazu pod krvavým mečem popravčím, jemuž se dle náhledu slečny Jarmily velmi podobá korrigující, červeným inkoustem plýtvající péro pana profesora Přesného — pět p, ale není v nich mnoho dobrého....

Kouzelné zrcadlo.

(N. L. 1886, č. 176.)

Začíná to zcela jako pohádka. Byla jednou jedna princezna, která se lišila od ostatních pohádkových princezen jen tím, že byla báječně ošklivá. Ponechám vaší obraznosti volný let, aby sobě z tváře velbloudí a sovích očí, z rezavých štětin a šeredných bradavic sama sestavila nejohyzdnější obličej, jaký kdy parodoval a karrikoval obraz boží na zemi.

Královští rodiče byli arci málo potěšeni tímto přídavkem, jehož nějaká nepřátelská víla jediné jejich dcerušce do vínku uštědřila. A jejich zármutek se neumenšoval, když rok za rokem pozorovali, že jedinému jejich klenotu s lety a rozumem přibývá ve čtverečním poměru škaredosti.

Rozumí se, že dnem i nocí přemýšleli, jak by zločin urážení majestátu, přírodou na královském dítku spáchaný, dle možnosti napravili. Ale rada byla zlá. Nejpřednější mistři kosmetiky pykali hlavou za marný pokus zmírniti alespoň a zalíčiti odstrašující šerednost vznešeného obličeje. Za té příležitosti stihl také zasloužený trest rozčtvrcení všechny, kdož v novinách ohlašovali zázračné masti a

tresti, pilulky a prášky na zjemnění pleti, vyhlazení pih a vrásek, vykouzlení svěžích ruměnců, proměnění ježatých štětin v hebounké kadeře hedvábného lesku a podobné krášlicí prostředky, kteréž se objevily vesměs pouhými nestydatými vnadidly na peníze lehkověrných čtenářův.

Nezbývalo tedy než učiniti všeliká opatření, aby alespoň ubohá dorůstající princezna o své škaredosti nezvěděla. Z komnat jejích odstraněna všechna zrcadla a vůbec vše, co by jen stín její podoby zachytiti mohlo. Pro větší ještě jistotu prohlášena jsou v celé říši zrcadla za věc zapovězenou. Ve všech okresích zřízeny zvláštní zrcadlové komise, jimž do určité doby všechna zrcadla vydati se měla. U koho po té době zrcadlo bylo postiženo, propadl trestu nejtěžšímu. Vyšetřovací komise, četníci a policisté vnikali z nenadání do domů, přepadali obyvatele v nejhlubším spánku, zobraceli celou domácnost na rub a skonfiskovali všechno, co jen z daleka zrcadlu se podobalo. Tajná policie měla plné ruce práce; udavačství bylo v bujném květu. Černý kabinet pracoval ve dne v noci.

Všechna zabavená i dobrovolně vydaná zrcadla byla bez milosti na prášek roztlučena. Dovoz zrcadel z ciziny byl přísně zakázán a pohraniční úřady konaly své prohlídky s největší, bezohlednou důkladností, nešetříce ani slušnosti, ani studu panenského. Samo slovo „zrcadlo“ bylo stiženo klatbou. Ve všech dotud vyšlých slovnících, zábavných a poučných knihách bylo nejhustší tuší bedlivě zamazáno a censura, schválně za tím účelem zavedená, škrtala je v každé nové publikaci nemilosrdně. Básníka který přes to třeba jen jediné „snivé zrca-

dlo blankytného jezera" na veřejnost propašoval, odsuzoval zvláštní soud pro zrcadelní zločiny v tajném sezení na rok do žaláře, zostřeného okovy a obdenním postem. Ba, vláda neváhala vymýtiti dokonce i z velikého královského titulu epitheton „zrcadlo ctnosti".

Ale navzdor všelikým těm opatřením pohlíželi královští rodiče starostlivým okem do budoucnosti. Což jestli přece prokleté slovo, ačkoliv i pouhé vyslovení jeho pod krutým trestem bylo zapověděno, zavadí o sluch ubohé princezny, proklouzne-li navzdor nejbedlivější ostražitosti do četby její, bude-li dívka pátrati po významu jeho, projeví-li i bez něho vůli spatřiti jednou svůj obličej, o kterém před ní dvořanstvo mluvilo jen u výrazech největšího obdivu a zanícení jak o divu spanilosti a puvabnosti nevyrovnané?!

Ale konečně slitovalo se nebe. V duležité věci vyžádal si u krále audienci muž s dlouhým vousem a velikými okuláry, který vypadal skoro jako čarodějník. Pod paží nesl jakýs objemný, pečlivě zabalený předmět. Představil se jako umělý mechanik a zjevil Jeho Veličenstvu, že po mnohém bádání a namáhání sestrojil zrcadlo, které vlastníkovi ukazuje tvář zázračně proměněnou; mizíť v něm každá bradavice a vráska, každá nepěkná linie se ladně urovnává a puvabně zaokrouhluje, ošklivá pleť nabývá broskvové svěžesti, kalné oči čarovného lesku, rezavé čupřiny mění se v nejkrásnější havraní kadeře — zkrátka, kouzelné to zrcadlo činí z největší obludy soubor nejvzácnějších vděkův a půvabův. A vzácné dobrodiní kouzla dovršeno je tím, že dostává se ho výhradně jen osobě, pro kterou

je zrcadlo určeno; každý jiný člověk vidí v něm jen svoji obyčejnou podobu.

Kdož vypíše jásot královského otce, když se o pravdivosti těchto slov přesvědčil! Vlastnoručně donesl zrcadlo do komnaty své dcerky, která již zvolna dospívala z nevinného poupátka v rozkošnou růžičku (ač smím-li v tomto případě užiti obvyklého květnatého porovnání), a zakryv jí z opatrnosti obličej až po oči, pozdvihl před ní kouzelný křišťál. Ó, radosti nevýslovná! Místo nízkého opičího čela, lemovaného shora hrubými, rezavými chlupy, objevilo se v zrcadle pod havraní perutí měkkého, kadeřavého vlasu úbělové, půvabně sklenuté čílko, z pod něhož vyhlédaly dvě veliké, temné, sladce snivé hvězdy, zastíněné hedbávnými řasami a přepjaté jemnými obloučky nejkrásnějšího obočí!

Směleji šinul již plesající král ruku hlouběji po škaredé tváři své dcery — a hle! v zrcadle objevoval se útlý, čarokrásný nosíček, jemný růžový nádech na sladkém líčku, milostné důlky... zkrátka, na konec hleděl z čarovné plochy obličej v pravdě nebeský, obličej tak líbezný a rozkošný, že tu stáli všichni u vytržení a sama princezna, zatleskavši rukama, v zanícení přitiskla svoje široká, hrubá, pitvorně šklebivá ústa na malinové, šňůrou běloskvoucích perliček zářící rtíky v zrcadle...

Vděčnost králova neznala mezí. Objal a políbil původce svého nesmírného štěstí, zasypal jej báječnými dary, přenechal mu — jak bývá obyčejem za takových příležitostí — polovici svého království a chtěl v překypující vděčnosti přidat i ruku své dcery, ale skromný vynálezce kouzelného zrcadla zpečoval se přijati vyznamenání tak přílišné.

Od té doby panovalo blaho v paláci královském. Princezna sedala celé hodiny před čarovným křišťálem, zasazeným do věnce démantu, rubínův a safírů, radujíc se ze své andělské krásy, a vznešení rodiče radovali se s ní. Dvořané, odvracejíce oči od škaredé skutečnosti, mohli nyní s opravdovým zápalem velebiti okouzlující půvaby, které viděli v zrcadle. Dvorní malíř zachytil mistrným štětcem spanilou vidinu, která z křišťálové plochy zářila; obraz ten byl rozmnožen a hozen mezi lid jako pravá, věrná podobizna královské děvy. Národ byl nad ní u vytržení a básníci věnovali každé jednotlivé vnadě její po tlustém cyklu nadšených sonetu. Všeobecnou radost kalil poněkud jediný stín; že byla princezna ve dne v noci ve svých komnatách za spuštěnými záclonami uzavřena a že nikomu, kromě zasvěceného dvořanstva, nebylo dopřáno kochati se pohledem na živou její krásu. — —

Čtenářstvo pozbývá trpělivosti a přerušuje mne otázkou: Což jsme děti, že jsi se stal pohádkářem?

Biju se v prsa. Zabředl jsem skutečně do dětinské báchorky. Ale nemyslíte, že by se s některými obměnami hodila i pro velké?

Na příklad: Místo princezny vložte do ní mutatis mutandis literaturu. Některou literaturu. Nemusila by býti takový mrzák jako nešťastná princezna; ale měla by dosti vad a nedostatku. Představitelé její nesnesli by však žádné výtky. V každém upřímném hlase, upozorňujícím na ony stinné stránky, slyšeli by jen blábolení duševní zabedněnosti nebo sykot nízké závisti. Chtěli by slyšeti jen chválu, bezvýminečnou, neobmezenou, nadšenou chválu. Svorni v této snaze, umlčeli by všechny hlasy ne-

libé a každý vezma kaditelnici do rukou svých, podkuřoval by soudruha kadidlem nejvonnějším, očekávaje od něho stejnou úsluhu. Pořídili by své literatuře kouzelné zrcadlo a hledíce do něho u vytržení, prohlašovali by ji za báječně krásnou a naprosto dokonalou, za nejskvělejší literaturu na světě.

Jiný příklad: veliká lidská společnost. Nemyslíte-li, že je v ní mnoho, mnoho shnilého, že by zasluhovala, aby se jí pořádně zatřáslo a zamíchalo — aby nad ní zasvištěly stořemenné důtky a bil hrom, ovšem v ty pravé! Ale ti, kdož mají moc, pečují úzkostlivě, aby společnost neuviděla své šeredné hrby a zlověstné vrásky. Potlačují a trestají každou zmínku o nich a stavíce své svěřence před oči čarovné zrcadlo úmyslné lži nebo bláhového optimismu, volají: Všechno je krásné, všechno v pořádku a zaslepeným škarohlídem, zlomyslným buřičem je každý, kdo tvrdí opak!

Jest prý leckde také říše, jejíž vláda rozbíjí a konfiskuje pravá, věrná zrcadla, trestá jejich roznášeče a pořizuje si z disposičního fondu zrcadlo zázračné, které okazuje všechna její opatření v podobě naprosto dokonalé a ve světle nad pomyšlení skvělém, bez nejmenšího stínu.

Nebo zaměňme princeznu nějakou užší národní společností. Dejme tomu, že jsou v její organisaci některé vady, že její politika churaví některými chybami, jež vyžadují nápravy. Konečně, nic není dokonalého na světě. Nezdá se vám, že jsou v takovém případě užitečna nekouzelná zrcadla, třeba by měla tu a tam hrboly a někdy ukazovala některý tah ještě zkřivenější, nežli je ve skutečnosti? Ale

mnohdy zavládne jiná maxima. Pryč, pryč s každým zrcadlem, jež ukazuje neladné křivky a chorobné skvrny! Hotovitelé a roznášeči jejich jsou jaloví tlachalové a zlovolní rýpalové, jež třeba vyvrhnouti z naší společnosti. Zde, zde máš, národe, to jediné pravé čarovné zrcadlo, v němž můžeš s obdivem a čirým uspokojením obhlížeti své vzorné uspořádání v každém směru, své naprosto správné postupování k vytknuté metě, nad níž se vznáší fata morgana přeskvělé budoucnosti...

A podobných příkladu mohl bych podati mnoho, kdybych si nepřipomínal, že jsem již nad slušnou mez užil vaší trpělivosti.

Končím tedy. — —

Ah, zapomněl jsem, že musím ještě dopověděti svou báchorku. Nelekejte se — konec je krátký.

Slyšte tedy!

Ona princezna, spanilá v zrcadle a škaredá ve skutečnosti, poodhrnula jednou záclonu v okně své komnaty a zadívala se na vodní hladinu, třpytící se nedaleko paláce. Spatřila v ní zcela zřetelný, jen obrácený obraz palmového háje, který krášlil břeh nádhernými korunami svých obrovských lepotvárných listů. Kývla na komornou a pravila: „Hle, není-li tam druhý háj ponořen do hlubiny vodní?"

„Nikoli, vznešená vládkyně," odvětila komorná. „Jest to pouhý odlesk háje pobřežního."

„Pouhý odlesk?" divila se princezna, jež následkem své uzavřenosti málo byla spřátelena s přírodou. „Pouhý obraz? Aj, věru — pravda. A jak je zřetelný, jak věrný! Rozeznávám každý list, každý zlatý plod — toť jako dokonalé zrcadlo!"

„Tak jest!“ potvrdila nerozvážná komorná. „Příroda podává vždy pravdu nejryzejší…“

Princezna nemluvila o tom dále, ale v jejím nitru uvízl osten nezkrotné touhy. Dychtila spatřiti jednou svoji krásu v oné hladině vodní. Pravila sobě, že snad její zrcadlo má přece některé vady, a práhnula uviděti svůj dokonale přesný a věrný obraz, kterýž jí podle slov komorné nejlépe mohla nakresliti jen sama příroda.

Jde-li o ukojení podrážděné dívčí zvědavosti a marnivosti, nic nejsou platny závory a stráže, zápovědi a hrozby. Zvědavá princezna dovedla ve chvíli příhodné vyklouznouti z paláce a letem kvapila k vodě. Hoříc nedočkavostí, nahnula se hluboko nad zrcadlo přírody a strašný výkřik zděšení nad šerednou obludou, která se jí z vody šklebila vstříc, vydral se z prsou nešťastnice, která v příštím okamžiku střemhlav se sřítila do hlubiny…

Zahynula tam bídně… a morálka fabule?

Ještě jeden divadelní vlak.

(N. L. 1886, č. 183.)

Učinil jsem odpolední výlet do Klecan a krásný večer svedl mne ještě k volné potulce okolím, na které jsem se omeškal až pozdě do noci. Bylo již nedaleko dvanácté, když jsem se vrátil do Roztok.

Žádné okno nebylo již osvětleno. Jen bělavá zář měsíční zápasila s nočními stíny. Hrobovou tišinou ozývalo se jen ob čas vytí psu, vytí jaksi žalostné a táhlé.

Zamířil jsem k budově nádražní. Nevěděl jsem sice, jede-li ještě nějaký vlak, a pochyboval jsem, že bude čekárna vubec otevřena. Ale bezděky šel jsem tam přece. Ve stavení nebylo ni světélka, ni nejmenšího ruchu.

Avšak hle! přístup do budovy byl zcela volný. Vešel jsem do čekárny, která byla měsícem tak jasně osvětlena, že jsem rozeznal i ručičky na velikých nástěnných hodinách. Ukazovaly právě na dvanáctou.

Především si odpočinu! pomyslil jsem si a posadil se na lavici u stěny. Tělo odpočívalo, ale duch zabral se do roje myšlenek. Vzpomínal jsem na Beneše-Třebízského, jehož kaplanku jsem právě na-

vštívil, a k tomu družilo se pásmo jiných podobných vzpomínek, jasných i temných, plnících mou duši sladkobolným pocitem.

Po chvíli jsem pozvedl oči a téměř jsem se ulekl. Nebyl jsem v čekárně sám. Štíhlá nějaká postava stála u okna, jdoucího na perron. Jak se tam dostala? Když jsem vešel, nebylo v čekárně nikoho. Či zajaly mne myšlenky tak pevně, že jsem přeslechl i v tom hrobovém tichu kroky příchozího, či vplížil se po špičkách jako zloděj? Tomu nenasvědčoval jeho zjev. Stál tu volně s hlavou vztýčenou, v nějaké uniformě vojenské. Zdálo se mi, že to uniforma ruská. Ale kdež by se vzal ruský vojín v Roztokách, v prázdné čekárně, o půl noci!

Nežli jsem mohl dopřísti pásmo myšlenek, obrátil se náhle záhadný vojín tak, že jsem viděl zřetelně profil jeho mladistvé tváře. Poněvadž měl hlavu nepokrytou, spatřil jsem nad vysokým čelem bujný, kučeravý vlas. Trhnul jsem sebou. Tato tvář byla mi známa, tak známa! Ten řízně vyklenutý tenký nos, ty knírky, ten celý pěkný rázovitý obličej. Jaká podobnost! Ba, řekl bych: on sám! Ale ten leží dávno pod zemí v daleké končině světa. A zase i ta uniforma se shoduje. Bláhové myšlenky!

Přece jsem se zdvihl, abych pohleděl vojínovi plně v obličej. On při zvuku mých kroků ani dost málo sebou nepohnul. Přiblíživ se až těsně k oknu, kde stál, upjal jsem se strany oči na jeho tvář, zpola ke mně obrácenou a nepohnutou, jakoby tkvěla napjatým pohledem na jednom místě perronu. Byla měsícem plně ozářena.

Teď vyhrklo mi již bezděky ze rtů: „Havlaso!“

Vojín obrátil na mne pohled a zvolal: „Ah, tos ty —? A zde? Kde se opět shledáváme po tolika letech!“

Při tom ucítil jsem přátelský stisk jeho ruky, oblečené v drsnou, vojenskou rukavičku.

Byl jsem jako strnulý radostným úžasem. Jediná toliko myšlenka jasně proskočila zmateným duchem: Tedy mne přece tušení neklamalo! Dlouho vzpíral jsem se uvěřiti, že tento přítel muj, který v plném květu mladosti zamířil kdys na Východ, aby tam po boku bratří Rusu bojoval proti svéřepému Turčínu, — že tento smělý sokol se zlomeným křídlem zapadl v bezejmenný hrob pod dalekým Kavkazem. I když došly určité, zjištěné zprávy o zpusobu jeho smrti a místě jeho pohřbu, zustala v nitru mé duše neduvěra a častokráte jsem si pomyslil: Kdož ví, není-li přece na živu a neuhodí-li po nějaké báječné Odysseji jednou jako blesk z čista jasna mezi nás se svým veselým smíchem!

Teprve po chvíli vypravil jsem ze sebe: „Živ — tedy vskutku živ? Nemohu tomu ani uvěřit! Rci, pro buh, kdes vězel takovou řadu let?“

„Kde jsem vězel?“ odpověděl s truchlivým úsměvem. „Pod zemí, příteli! Mýlíš se — nejsem živ.“

„Že nejsi —?“ zvolal jsem ohromen hruzou.

„Ne, nejsem živ. Mé tělo proměnilo se dávno v hrstku popele a co zde spatřuješ, jest pouze muj duch, oděný stínem bývalého těla.“

Ucouvl jsem zděšen a vytřeštil na zjevení ztrnulé zraky. Ale po chvíli se udála se mnou jiná proměna. Hrůza ustoupila zvláštnímu pocitu, sladkobolnému, s přídechem posvátné bázně i blahosti.

Bylo mi jako člověku, jemuž se ve snu zjevují obrazy milých zemřelých: hledí na ně bez podivu nebo zděšení, jen leda s lehounkou tuchou věci nadpřirozené, chodí a mluví s nimi jako se živými a raduje se z toho shledání, ač třeba ve snícím duchu z daleka se ozývá nejasné vědomí, že je všechno pouhý, prázdný sen.

S takovým asi pocitem pohlížel jsem nyní na Havlasu, dívě se, že mne jeho vzezření hned o pravém stavu věcí nepoučilo. Vždyť viděl jsem před sebou týž mladistvý, jen trochu bledší a matnější obličej, který mi utkvěl v paměti z dávných let, bez nejmenší proměny, kterou by zajisté ta dlouhá doba v živé tváři byla zpusobila. A pak ten zvláštní, nadzemský lesk oka jako třpyt vzdálené hvězdy, ta stínovitost celé podoby, ty vzdušné pohyby, jež nepusobily ni nejmenšího šelestu, ten hlas znící jako z dálky!

„Ale jaká je příčina, že právě v Roztokách a — —?“

„Jen dopověz! Divíš se, že straším v prosaickém nádraží?“ A Havlasa při těch slovech zasmál se svým dávným srdečným smíchem.

„Nádraží nezdá se ti vhodným rejdištěm pro duchy, není-li pravda?“ pokračoval. „Ó, příteli, dnes jich zde uvidíš celou armádu! A ne duchů ledajakých. Jen počkej okamžik a můžeš se svézti s plným vlakem duchů...“

„S vlakem duchů?“ zvolal jsem v úžasu.

„Ano, s vlakem duchů. Dosud slýchal jsi leda o karavaně takové — dnes uvidíš vlak mrtvých. A k tomu ještě divadelní vlak. Avšak nepřerušuj mne výrazy udivení a poslyš krátké vysvětlení vše-

ho. Donikl k nám nadšený ruch těch nesčetných poutí ze všech končin vlasti, z blízké i daleké ciziny, ba až i ze světa nového za oceanem — a tu vznikla v nás mladších myšlenka: Vypravme se na konec i my z onoho světa. Dokažme, že ani Lethe nedovedla přervati svazek náš s pudou drahou a milovaným lidem! Pojeďme i všichni my, kteří vkládali do mrtvé české země první símě nového života, kteří pěstili první puky domácího umění, ti, před nimiž hrdý chrám českých Mus vznášel se v nedostižné dáli jako zlatý sen, ti, kteří pak lopotně snášeli kámen ke kamenu, kteří viděli pozvolna vzrustat zářící stěny, ale nedočkali se dovršení velkolepého díla — zkrátka, všichni my nebožtíci, kteří jsme za živa jakkoli pracovali ve službě národa, jenž v těchto skvoucích zdech vtělil jednu ze svých nejkrásnějších myšlenek. Cituju ti volně část našeho provolání. Návrh k celé výpravě vyšel tuším od Baráka. Staří páni vrtěli sice trochu hlavou, ale pak se poddali. Ustanovili jsme k pouti dnešní pulnoc a za shromaždiště po návrhu klecanského velebníčka Žalov, který se Alešovým cyklem stal jaksi mythickou nekropolí národní. Jsou tam již shromážděni a přibudou sem co nevidět. Já jsem si vyjel jako banderista napřed na svém kavkazském oři, na témž, který mi vyvedl před Avliarem tak nepěkný kousek. Avšak hleď — jsou tu již!“

Studený vítr zavál náhle chodbou a otevřenými dveřmi do čekárny, ba otevřel do kořán i dvéře vedoucí na perron. A beze všeho zvuku hrnuly se tímto silným průvanem do čekárny husté zástupy stínovitých postav, mezi nimiž jsem v jasném svitu měsíce rozeznal mnoho známých tváří, známých z obrazů

i ze skutečnosti. Některé z těchto postav měly třírohé klobouky, spodky po kolena, vysoké punčochy a střevíce s přeskami; valná většina byla arci oděna krojem novějším.

V předu upozornil mne Havlasa na skupinu starosvětských pánů, v níž kráčeli Pelcl, Faustin, Procházka, bratří Thamové, Kramerius, Puchmajer, Nejedlý, Hněvkovský a jiní. Stranou šel abbé Dobrovský, trochu škrobený a upjatý; jaksi vítězoslavně pohlížel na něj se strany patriarcha Jungmann.

V čele valných zástupů vážně bral se Palacký se svou důstojnou, rázovitou hlavou. Kollár nadšeným zrakem hleděl v neurčitou dálku; Šafařík vedle něho skláněl obličej v jakémsi hloubavém přemítání. Prostosrdečný obličej Václava Hanky, ozdobeného řádem sv. Vladimíra a nesoucího pod paží nějaké pergamenové závitky, byl trochu zakaboněn. Svatopluk Presl naslouchal Purkyňovi, který mu s joviální tváří něco potichu vykládal. Vocel zase s živou gestikulací promlouval (ale neslyšným hlasem) cosi k Erbenovi. Čelakovský vedl se mlčky s Kamarýtem. Trochu s vysoka pohlížel na tyto pozdější básníky Milota Zdirad Polák, vyšlapuje si zpříma v pyšné uniformě vojenské.

Václav Klicpera shledal se tu se svým synem Ivanem. Veselí soudruzi Rubeš a Langer kráčeli pospolu. Za nimi napadla mi výrazná tvář Jaroslava Kaliny. Opodál samoten, v hlubokém zadumání bral se Karel Hynek Mácha.

Skromný Doucha s Vinařickým a Sušilem kráčeli v zástupu jiných kněží. Byli zde i řeholníci, mezi nimiž vynikal Boleslav Jablonský. Ba, zahlédl

jsem i jednu jeptišku, byla to bezpochyby Marie Antonie.

Zástup žen vedla Božena Němcová, ale nikoli zlomená, bídnými poměry zmořená Němcová pozdějších let, nýbrž statná paní v plném květu krásy.

Viděl jsem dále Chocholouška, Macháčka, Koubka, Frantu Šumavského — — ne, nebudu sepisovati všechna jména valného pruvodu, z něhož mé péro zachycuje pouze ty zjevy, které se mi namanuly nejblíže.

Ostře vynikal řízný zjev Havlíčkuv. Barák s obličejem plným vřelosti a srdečnosti družil se k bodrému Vávrovi. Onde objevila se Šimáčkova statná postava s pěknou, výraznou hlavou.

A tam zase Hálek, Pfleger, Šolc, Třebízský, Šmilovský — —

Avšak dosti, dosti! Kdož by sečtl všecky ty drahé hlavy, které nám pohltila země? —

Bezděky ocitl jsem se s tím rojem stínů i já venku u kolejí, po nichž právě jako báječný hadovitý netvor bleskem přijížděl černý vlak, blyště rudými světly lokomotivy jako párem strašidelných očí a ztráceje se ohonem nesčíslných vozu v nedohlednou dálku. S parostroje povíval daleko ohromný černý prapor, ověnčený vavřínem.

Průvodčí vlaku běžel podél vozu a za ním otvíraly se jako prudkým vichrem, ale beze zvuku dvéře jejich; vztažená dlouhá jeho ruka kmitavě bělala se vzduchem a při pohledu na ni obešla mne hruza: zdáloť se mi, že to kostlivá ruka smrti.

Nevím, jak jsem se dostal do jednoho z vozů těch. Byla v něm tma jako ve všech ostatních; v záři měsíční rozeznal jsem naproti sobě známý,

produševnělý obličej Josefa Manesa, jenž prstem kreslil na okno nějaký originelní ornament, a sympatickou tvář Petra Maixnera — patrně zabloudil jsem do vozu výtvarných umělců.

Vlak rozjel se rychlostí blesku, bez rachotu a hvizdu, jako letící mrak, a sotva že jsem se ve voze rozhlédl, stanul již v Praze. Nádraží bylo osvětleno opět jen stříbrnou září měsíce. Nemohl jsem v ní rozeznati členy deputací, které nás v hojném počtu, ale mlčky, zdvihajíce jen k pozdravu ruce a mávajíce klobouky i prapory, s nadšením uvítaly; rozeznal jsem jen purkmistra Pštrosa. O policii nebylo ani vidu ani slechu.

Nekonečný, velkolepý pruvod hostí, s ohromným černým praporem v čele, ubíral se zvolna městem, v němž nehořela ani jediná svítilna. Hrobové ticho vládlo vukol, ač tísnily se po obou stranách ulice nesčíslné, mlhavě splývající davy lidstva, mávajíce klobouky, čapkami, ba — jak se mi zdálo — i třírohými pokryvkami hlavy z doby copů a kordů. I z oken tmavých domu vyhýbaly se četné hlavy, a krásné bílé ruce mávaly šátky nebo házely na pruvod kytičky z immortel.

Dole udržovali pořádek členové Svornosti ve svém malebném kroji společně se Sokoly, mezi nimiž jsem spatřil zejména krásnou, bystrou tvář Tyršovu.

Konečně dostihl průvod divadla. U vchodu mlčky uvítal hosty Karel Sladkovský. Stál tu hrdě vzpřímen, s radostným uspokojením v mužném, přímém obličeji; nebylo na něm ani stopy zhoubné nemoci, která podlomila a do hrobu sklátila tu ráznou postavu. Ve vestibulu spěchal vstupujícím ra-

dostně vstříc jarý Tyl jako zástupce zemřelých divadelních ředitelů pražských i venkovských.

Pokladníci a biletáři neznámých obličejů rozdávali a přijímali spuchřelé vstupenky.

A mžikem naplnily se všechny prostory hlediště. Ani jediné světlo nebylo v něm rozžato a přece osvětlovala je do nejzazších koutu zvláštní, nadpřirozená jasnost, v níž vynikaly zřetelně nesčíslné, blahem zářící obličeje stínovitých postav, tísnících se v přízemku, v ložích, na balkonech až vzhůru do nejvyšší galerie.

Z orkestru vynořila se známá hlava Smetanova, taktovka zakmitla vzduchem a úchvatné zvuky velebného nápěvu rozlehly se divadlem. Opona se vznesla a na jevišti objevili se veškeří zesnulí čeští herci a zpěváci, herečky a zpěvačky kolem ověnčené sochy Čechie — —

V tom, jakoby se zvolna rozplývaly tím velebným nápěvem, začaly pojednou mizeti mrtvé tváře na jevišti i ve hledišti, světlý oblak nesčíslných těch podob vznášel se ke stropu a zanikal ve výši jako vzdušný přelud. Já pak seděl mezi živým obecenstvem v jasně osvětleném divadle, kde slavnostní ruch vítal opět nějaké vzácné hosty z daleka a kde na chvíli duch muj zúplna se ponořil do divné fantasie, kterou jsem tu zběžně nastínil nedovednou rukou...

V tichém a blaženém přístavu manželství.

(N. L. 1886, č. 190.)

Po tříletém pobytu na venkově vrátil jsem se do Prahy, kde mne očekával především trudný úkol, vyhledat si obydlí, vyhovující alespoň mým nejnutnějším požadavkům.

Zabloudil jsem na té křížové cestě v odlehlou ulici a cedulka: „Byt pro svobodného pána o jednom pokoji a předpokoji se zvláštním vchodem, k doptání zde“ zastavila mé kroky před hokynářským krámem, v jehož okně byla vyvěšena. Chtěl jsem vejíti, když v tom z krámku vystoupil pán, vpravující ozáblou rukou do kapsy svého svrchníku dvě kytičky zeleného žabince.

Poznal jsem starého, dobrého přítele.

„Hynku!“ volám. „Pozdrav tě bůh, příteli — a což jsi se dal na ptáčnictví?“

Hynek vzhlédl překvapen a přivítal mne pak radostně.

Když jsme odbyli formálnosti srdečného shledání, vysvětlil mi svoji koupi: „Vidíš, jakou obět přináším svým kanárkům. Kluk nám přestal nosit žabinec do domu — v sousedství nelze ho také dostati, bezpochyby zašel v těch mrazech a chume-

lenicích — proběháš půl města, nežli seženeš dvě hubené otypčičky — a co je to pro čtyři kanáry!"

„Čtyři dokonce!" podivil jsem se. „Pověz mi, prosím tě, co se to s tebou stalo? Vždyť jsi býval vždycky úhlavním nepřítelem těch žlutých vřískalů, jak jsi je nazýval, pamatuji se, že's jednou opustil nejkrásnější byt k vůli kanárkovi staré panny, která bydlela vedle tebe nebo dokonce v poschodí pod tebou —"

„Všechno je pravda, ale: Tempora mutantur a tak dále," odpověděl přítel s úsměvem. „Moje nenávist proměnila se — ne sice v lásku, ale v mírnou náklonnost. Ostatně, zvyk dělá všechno. Dovedu teď klidně konati nejsložitější práci duševní, třeba by náš čtverolístek jedním hrdélkem spustil nejbřesknější kvarteto. Ba, již by se mi příbytek zdál smutným bez těch zpěvných zlatoušků. Nelze tedy vlastně mluviti o nějaké oběti, kterou bych tím přinášel své Julince."

„Julince? Ach, ovšem — vždyť jsi ženat. A dosud jsem ti ani negratuloval. Tvé oznámení došlo mne, sotva že jsem se přestěhoval na venek — a toť víš — v prvním zápase s novými poměry — zkrátka, nedostal jsem se k tomu, abych ti napsal blahopřání, jak se patřilo a slušelo —"

„Ale, ale," káral mě Hynek, „jaké jsou to řeči! Snad nebudeme mezi sebou zavádět hloupé ceremonie! Vím, že mi přeješ všeho dobrého — ačkoliv jsem zároveň přesvědčen, že by tě hlodala závist, kdybys mé štěstí znal úplně."

„Věřím, věřím, že jsi blažen."

„Blažen — blažen —?" Hynek opakoval to slovo s výrazem pohrdavým, jako by nebylo nikte-

rak hodno vyjádřiti jeho nevýslovné štěstí. Hleděl k nebesům, jako by tam hledal pravý výraz pro své slasti manželské, pojednou však pleskl mě na rameno a pronesl zhurta: „Ale víš, co bych tobě řekl, příteli? — Že pášeš zločin — zločin nejhoršího druhu!“

„Co — cože?“

„Ano, zločin. Nemluvím o povinnostech, které máme vůči zákonum přírody a vzhledem k lidské společnosti... Ne, o tom všem nemluvím. Ale pášeš zločin, černý zločin sám na sobě —“

„Snad že zůstávám neženat?“

„Ovšem že. Říká se, že bezženství je výstřelkem sobectví. Ale kdyby takový sobík věděl, oč se olupuje, musel by uznati, že je nejhorším nepřítelem sama sebe —“

„Aj, ty's pravý fanatik manželství! Ale, poslyš, zajdeme si na tu zajímavou rozmluvu někam do kavárny — zde v tom mraze namaháš se marně, abys mne rozehřál vůbec pro něco, neřku-li pro ženitbu. Nemáš snad nikam na pilno? Kanáři se dočkají —“

„Snad nemyslíš, že jsem k vuli žabinci — Vyšel jsem si jen trochu na procházku —“

„Pěkná procházka, brouzdat se v té zimě a slotě blátem a sněhem po ulicích!“

„Ó, nejsem choulostivec! Právě taková procházka je zdravá. A pak, v tenhle den vycházím si pravidelně z domu — máme prádlo — víš — Ostatně, odbývám si zároveň některé koupě a urgence. Počkej minutku — zaskočím jen semhle a půjdu pak s tebou hned do kavárny.“

Vešel do skladu hudebnin a vrátil se po chvíli se závitkem not.

„Nastojte, noty!" žasl jsem. „Nikdy mi ani ve snu nenapadlo, že jsi také hudebníkem."

„Nejsem. Koupil jsem jen pro Julinku nejnovější valčíky."

„Ach, něžný manžel! Stále jen máš svou Julinku na rtech a na mysli. Jako bys byl dosud v líbánkách. Sám ochotně zásobíš její piano — piano, které jsi vždy nazýval vynálezem ďábelským. Již věřím, že je tvoje ženuška pravá kouzelnice."

„Však ji poznáš. Ano, musíš nás navštívit — hned zejtra — — Ne, počkej, zejtra se myje salon a tuším i můj pokoj. — Pozejtří tedy, pozejtří musíš přijít. Smluvíme to na určito v kavárně. Podívám se jen ještě tuhle k voňavkáři."

Od voňavkáře zamířili jsme ke kavárně, před níž se Hynek zastavil jen ještě v obchodě s umělými květinami. —

„Že jsi ty šťasten, jest arci nepochybné," pravil jsem, když mi přítel v kavárně znovu odestřel vyhlídku do svého manželského ráje. „Ale o tom pochybuju, že se podaří mnohým taková trefa. Tys arci našel ženu, která v sobě spojuje všechno, po čem jsi toužil. Sličná —"

„Pohleď!" zvolal Hynek horlivě a vytáhl z kapsy balíček. „Náhodou mám při sobě její fotografie — objednal jsem právě u řezbáře rámečky."

Balíček choval v sobě více než tucet fotografií, z nichž každá představovala choť mého přítele v jiné posici, v jiné vkusné a namnoze bohaté toiletě. Byla opravdu sličná.

Prohlížel jsem fotografie s netajeným obdivem.

*

„Hle, rád bych zachytil všechny vděky té milé postavy všechny paprsky její krásy," vysvětloval Hynek. „Fotograf má u nás pěkný výdělek. Ale z těch bledých stínu nemužeš ji přec náležitě poznati. Zde chybí kouzlo barvy, pravý výraz, život. Jen počkej, až ji uvidíš ve skutečnosti. A není to pouze hezká loutka; má i ducha a srdce, jakých pořídku. Je vskutku anděl. A jak mi ve všem rozumí, s jakou něžností o mne pečuje —"

„Nezdá se ti, že je zde notný průvan?" přerušil jsem ho na chvilku. „Otevřeli nám právě nad hlavou nějaký pruduch. He, číšníku, nemohl byste zde trochu mírnit svou ventilační horlivost?"

„Já se nastuzení nebojím," prohodil Hynek, když číšník chybu napravil. „Mé tělo je vždy obrněno pořádnou jägrovkou —"

„Jägrovkou? Ale vždyť jsi býval rozhodným odpurcem toho dobrodince člověčenstva a smával jsi se nezbedně jeho celovlněným i polovlněným ctitelum!"

„Pravda. Ale od té doby přesvědčil jsem se, že byl můj odpor pouhým předsudkem. Je to výborné opatření a hlavně, co prádla se ušetří! Připneš si prostě čistý límec a manžety — víš —"

„A pan manžel je uložen v bavlnce. Nezapírej, že se i v tom jeví ona něžná péče tvé ženušky. Ano milý brachu, probouzíš ve mně opravdu hlodavou závist. Hle, já se musím ve sněhu a blátě potloukati městem, abych vyhledal místo pro svůj bludný stan uprostřed cizích lidí, s nimiž mě nebude poutat nic než bídný kov, za který mi prodají chladně vyměřené úsluhy a sevšednělé, vděku prázdné požitky; ty však sedíš klidně u pevného, útul-

ného krbu, ve vlastním tichém hnízdě, které ti láska vystýlá nejvábnějším kvítím. Tys veplul do přístavu tiché, pokojné domácnosti, takové, o jaké jsi blouzníval vždy s toužebným zápalem. Kdykoliv jsi maloval ten rozkošný obrázek svého příštího zátiší, vždy jsem si představoval dvé šťastných, v těsném objetí k sobě přitulených lidiček, v nějaké osamělé, hezounké chatě s párem cukrujících hrdliček na střeše, nebo spíše v rozkošném úvale dalekého, liduprázdného ostrova, kde mohou žíti jen sobě a své lásce."

„Přepínáš trochu," opravil mne přítel. „Naprostá odloučenost od světa a jeho ruchu nebyla nikdy mým ideálem. Společnost jest do jisté míry potřebna i k tichému štěstí lásky. Arci společnost vhodná, nejužší jen kroužek spřízněných duší. Ale jinak uhodil jsi na pravé. Ano, má domácnost je rozkošné tiché hnízdečko, plné míru a blaha. Nemohu ti ani vylíčit, jak je mi v něm volno, jak příjemno v každém ohledu a pohodlno – "

„Však tě znám, sybarito! Pamatuju se dobře na řeč, s kterou jsi mi za naší poslední schuzky představil právě koupenou velikou pěnkovou dýmku s krásnými řezbami. V té řeči vyobrazil jsi budoucího manžela Hynka na vlas jako rozmařilého moslima, sedícího na měkkých polštářích a blaženě čekajícího, až mu krásnou tu dýmku ružovými prstíky nacpe, podá a zažehne odaliska Julča. Nyní užíváš jistě dávno ve skutečnosti toho, co – – –"

„Mé štěstí je dokonalé," přerušil mne Hynek, „jediným stínem možno nazvati leda bezdětnost našeno manželství..."

Z kavárny doprovodil jsem přítele ještě kus cesty městem. Zastavil se u prodavače ozdobných pér na klobouky, pak ve skladě porculánového nádobí a zamířil k niťařskému krámu, kde jsem se od něho odloučil, abych pokračoval ve svých trampotných potulkách za bytem. Ale dříve musel jsem složiti v jeho ruce přísahu, že pozejtří navštívím rozkošné jeho zátiší.

Zaklepal jsem vskutku v ustanovený den odpoledne na bránu domácího ráje. Po chvíli objevila se v zamřížovaném otvoru dveří Hynkova tvář pod pěknou domácí čepičkou.

„Sláva ti, že plníš slib!“ vítal mne otvíraje a vystupuje ke mně na chodbu. „Hledáš rohožku? Zde ji máš. A tamhle škrabátko — při dnešním blátě je ho věru zapotřebí. Tuhle máš druhou rohožku a zde ještě hadr na otření.“

Zatím co jsem svědomitě užíval všech těch očišťovacích prostředku, vzal Hynek muj deštník a pečlivě z něho vytřepal a vyklepal vodu.

Na to uvedl mne do vnitřní síňky, upraviv tam nohou široký koberec, pokrývající téměř celou její podlahu.

„Jsem právě samoten doma,“ pravil. „Služka byla kamsi poslána a také Julie někam odskočila. . rátí se však co nevidět. Mužeš si zatím prohlédnout hnízdo bez hrdličky.“

Rozepjal muj deštník a postavil jej opatrně do nějakého kumbálku, pověsil můj svrchník a klobouk do téhož kumbálku na skobu a zamířil k jedném dveřím, kráčeje jaksi obezřele a po špičkách, jako by přestupoval neviditelné překážky. Sahal již

po klice, ale pojednou odtáhl spěšně ruku a obrátil se jinam.

„E, co —“ pravil, „povedu tě prozatím do své pracovny. Můžeme se tam pohodlně natáhnout na pohovce jako za starých let a trochu si pohovořit. Je to chrámek, zasvěcený výhradně mému pohodlí. Ostatně, pohleď na mne,“ dodal žertovně, ukazuje na svůj župan a trepky, „nejsem-liž pravým zosobněním domácí nenucenosti? Tak vypadá strážce domácího krbu v plné slávě a výzbroji; na vás, starých mládencích jsou tyto ctihodné emblemy, jestliže si je bezprávně osvojíte, pouhou karikaturou neb aspoň padělkem bez vyššího posvěcení.“

Pracovna Hynkova byla vzorně zařízena. Pěkný nábytek, třpytící se čistotou jako zrcadlo, byl rozestaven v dokonalé symetrii; knihy v bibliotéce stály jako vojáci o parádní přehlídce v bezvadných řadách; papíry na stole byly srovnány co nejpečlivěji; na kalamáři neviděl jsi poskvrnky a násadky per trčely v ladné skupině nad ochranným podstavcem.

Podlaha byla jako sklo a dlouhý, široký koberec táhl se po celé její délce; druhý pak vedl k pohovce, která byla celá obestřena povlakem jako padlý sníh. Hynek ubíral se k ní týmž ostražitým, úzkostlivým krokem jako dříve v předsíni a posadiv se opatrně na okraj, pozval mne pokynem ruky, abych usedl vedle něho. Spustil jsem se téměř s ostychem (o natáhnutí se nebylo řeči) na liliový povlak a postavil nohy na jakousi houni, kterou mi přítel špičkou boty podstrčil.

Podotýkám ještě, že zdobilo pokojík zamilo-

vaného manžela asi pět rozličných podobizen spanilé Julie.

„Pěkně jsi zařízen, velmi pěkně," chválil jsem; „ale pohřešuji dvé věcí, kdysi nerozlučných s tvojí pracovnou."

„Předně geniální nepořádek," začal sám Hynek: „s tím jsem se ovšem rozžehnal nadobro a nelituju toho nikterak. Za druhé — za druhé —?"

„Oblaky tabákového dýmu. Zde je ovzduší čisté jako v dívčím budoáru. A kde máš své dýmky?"

„Z dýmek již nekouřím," oznamoval Hynek rozpačitě. „Ostatně — vyléčil jsem se téměř nadobro z bývalé vášně kuřácké."

Vyvalil jsem oči. „Jakže? Ty? Ty, kterýž jsi býval od rána do večera zahalen hustým, štiplavým mračnem? Ne, není možná."

„Nabyl jsem přesvědčení, že kouření nad jistou míru poškozuje zdraví, že ruší zažívání, kalí jasnost ducha a zvolna otravuje celý organismus. Vykouřím nyní denně leda jediný doutník a to mimo dům, na volném vzduchu —"

Zavrtěl jsem hlavou a pohlédl na přítele s ironickým úsměvem.

Zarděl se a mluvil přerývaně: „Nemysli, že k vůli — mýlíš se — zachce-li se mi, kouřím také doma. Počkej — můžeme si zapálit — obávám se jen, že mi právě došla zásoba doutníků."

Podal jsem mu svoji schránku, podotknuv jen, že nemám sirek při sobě.

„Ach, o sirky není nouze," mínil Hynek, bera váhavě jeden z mých doutníků.

Podal mi nožík, ořezali jsme si špičky, on přinesl se stolu škatulku sirek a zvolna ji otáčel mezi

prsty. Ale při tom začal něco vypravovat a na sirky jaksi zapomněl. Mluvil, mluvil a škatulka obracela se neotevřena sem tam v jeho ruce...

Hovornost jeho byla přetržena tikotem několika ptačích hrdélek, z nichž se brzy vyvinul pronikavý, málem ohlušující čtverozpěv. Byl jsem tím upozorněn na klec, visící v koutě u okna.

„Aj, hle! Máš veselé společníky studií!"

„Kam je dát?" vysvětloval přítel. „Do salónu se přece nehodí, do ložnice také ne, do komnaty mé ženy ještě méně a do kuchyně — do kuchyně —"

Udeřil se náhle dlaní do čela a zvolal: „Hleď, málem bych byl zapomněl. Vždyť na mne vložila moje bohyně před odchodem důležitý úřad. Mám dávati pozor, aby smetana nevykypěla. A ta bude zatím již na plotně a kuchyně plna puchu!"

„Počkej, pujdu s tebou na tu důležitou inspekci," smál jsem se.

Smetana nevykypěla, ale za to vyhasl oheň. Co dělat?

„Trochu třísek napraví všechno," mínil Hynek a sednuv na lavici u kamen, začal s vážnou tváří a velikým chvatem štípati polínka. „Čekáme dnes ještě několik hostí," mluvil při tom, „několik tet mé paní, ctihodných to dam, a snad ještě jiné. Abych pravdu vyznal: obešel bych se i bez těch návštěv; ale nemohu přece ženu odloučit od jejích příbuzných a známých. Lnou k ní velmi a navštěvují nás velmi často. Nu, třísek je dost — teď honem s nimi pod plotnu — a nějaké polínko k tomu, tak! Vidíš, čemu všemu se člověk v domácnosti přiučí. Že nebudete hořet? Fu — fu — kch, kch, kch — ještě

se zakuckám. Sláva bohu, již to vesele praská! Zde v kuchyni je opravdu útulno. Přiznávám se ti, že tu meškám nejraději. V zimě je tu zvláště milo. A podívej se jen, jaká vyhlídka — až na Závist! Hle, voda se již vaří — a služka nejde, žínka prodlévá — Nu, jaká pomoc? Semelem kávu sami. Není-li to všechno zábavné, co?“

Hynek semlel kávu, vsypal prášek do vody, já ji míchal — v tom ozval se zvonec. Přítel zastrčil rychle doutník do kapsy županu a spěchal otevřít.

Byla to Julie.

Ozval se hlásek: „Je služka již doma? Není? Toť hrozné. Dám jí výpověď na hodinu, hned mi musí z domu —“

Hynek ji potichu chlácholil a bezpochyby také upozornil na moji přítomnost.

Vystoupil jsem z kuchyně — mladá žínka, zjev opravdu roztomilý, pospíšila mi v ústrety s úsměvem zářivým, vztahujíc přívětivě jemné ručky. „Ach, buďte mi vítán! Jak se těším, že vás poznávám. Hynek vypravoval mi o vás mnoho pěkného. Ale v kuchyni — Hynku! — v kuchyni — jaký to nápad! Pojďte přece dále! Prosím!“

Pokročila k tajemným dveřím, od nichž prvé Hynek ucouvl; ale ani tentokrát nebylo mi dopřáno přestoupiti jejich práh, za nímž jsem správně tušil sanctissimum — salón. Minula je a uvedla mne znovu do studovny Hynkovy.

Usedli jsme na známou již pohovku a mladá ženuška přitulila se k muži svému tak milostně, hladila mu vlasy s pohledem tak něžným, že mne opravdu pronikla závist.

„Nahlédl jste tedy do našeho hnízdečka," švitořila; „jak se vám líbí? Žijeme v něm spokojeně a tiše. Stačíme sami sobě. Jednou denně projdeme se s Hynkem po Příkopech, dvakrát nebo třikrát za týden míváme návštěvu mých tet a jiných dobrých známých, někdy pořádáme večerní domácí zábavu nebo zajdeme ve společnosti do hostince na koncert — já bych o všechno to nestála, ale Hynek se rád časem pobaví —."

Hynek hledal těkavým pohledem cosi na podlaze.

Hlas zvonce odvolal hospodyňku do předsíně. Zaslechl jsem stěží tlumenou hněvivou domluvu, hlasitou odmluvu služky, pak již křik s obou stran, prudkou hádku, kterou na štěstí brzy ukončil klapot obuvi, šustot šatu a sbor jiných hlasu, huhňavých a pištivých. Patrně přišli očekávaní hosté.

„Musíš přece do společnosti —" pravil po někć ·é chvíli Hynek.

Chtěl jsem zdvořile odporovati, ale v tom přikvapila pro mne Julie, které jsem neodolal.

Otevřela se mi konečně brána sanctissima. Spatřil jsem tu lesk, arci z části pozastřený háčkovanými sněžnými povlaky a záclonami — lesk a třpyt, jehož jsem opravdu nebyl hoden. V zasklené skříni s porcelánovým nádobím a ozdobnými tretami zahlédl jsem i zajímavou historickou památku: velikou pěnovou dýmku s krásnými řezbami, tutéž, kterou kdysi v bláhových snech budoucí sultán Hynek přijímal pečlivě nacpanou z ružových prstíku své odalisky. Nebyla ani dost málo zakouřena.

V salóně byly shromážděny ctihodné matrony v divných čepcích a kloboucích, špičatých nosu a

brad, pichlavých očí. Nastalo představování a pak dostal jsem se za stul mezi dvě jako mezi Scyllu a Charybdu. Služka se stopami slz pod očima a se vzdorným úsměškem na rtech přinesla kávu, šálky se čile prázdnily, s mlaskáním a srkáním míchal se hovor o neenostech čeledi, o chybách a rodinných tajnostech sousedu, o snech, neštěstích a vraždách, hovor se stával živější a živější a rozvířil se konečně v pustou hlučnou směs řehtavých a sípavých hlasů, smíchu a výkřiku, do níž chvílemi vesele zaléhalo vřískání kanárů ze studovny mého přítele, který v té vřavě seděl s obličejem blaženě unylým. Později přišli ještě jiní hosté, dvě nehezké dívky, jeden švarný bratranec a několik jeho známých. Jimi vnešen do hlučné zábavy nový živel: zavznělo piano s dojemným zpěvem a hovor obrátil se na zábavy, taneční hodiny, plesy...

„Ani nevíte, jak posedlý do masopustních zábav je muj hodný mužíček," pravila ke mně Julie, objímajíc ružovými prstíky od zadu lichotivě čelo Hynkovo. „Navštěvujeme velmi pilně taneční zábavy — jen škoda, že Hynek netančí! Byli jsme také již na dvou maškarních plesech a za týden pujdeme na třetí; Hynek si už pořídil krásnou masku medvěda a já budu cikánkou, jeho krotitelkou — bude to velmi hezké, hihihi!"

Smála se rozkošně a zraky blaženého muže zarosily se vláhou štěstí...

Klid.

Drobná črta. (N. L. 1886, č. 296.)

Mihnul se tiše a plaše mimo mne jako stín. Ale navzdor špatnému osvětlení ulice a navzdor oholené jeho bradě i černým okulárum poznal jsem ho dobře. Spěchám za ním.

„Miroslave!“

Neslyší.

„Hej, Troskovče! Příteli! Slyš!“

Což ohluchl? Nezbylo mi než chopiti ho za rameno. Ohlédl se jako překvapen a vykoktal mé jméno.

„Ovšem že já! Ale pověz ty mně, jsi-li opravdu přítel Troskovec či pouze bludný jeho duch? Již jsme pochybovali, jsi li dosud mezi živými. Kdes vězel takovou dobu? Co robíš?“

„Co robím? Hledám klid.“

„Pořád ještě hledáš klid, nešťastníče?“ zasmál jsem se. „Ta doba stačila přece k pořádnému odpočinku. Slyš, vejdi se mnou tuhle do kavárny a vypravuj mi tu svou nezdařenou výpravu za klidem . . .“

Miroslav Troskovec býval jedním z nejčilejších bojovných kohoutu naší národní areny. Osud

i vlastní volba postavily jej v ohnisko veřejného ruchu, jemuž věnoval s neúmornou horlivostí všechny své síly. Vyplňoval všechen svůj čas, od časného rána do pozdní noci, zimničnou činností a stával vždy v nejprudčí seči denních zápasů, bez únavy máchaje břitkou ocelí ducha a nastavuje svou osobu zuřivým útokům se všech stran. Ale pojednou stala se s ním změna. Cítil chvílemi ochablost a zas chorobnou podrážděnost, poznal, že je celá jeho bytost rozrušena, a hledal rady lékařské. Lékař odporučil mimo jiné úplný klid na delší dobu.

Na neštěstí byly okolnosti takové, že Troskovec nemohl se hned vyzouti ze svého neklidného postavení. Uskrovňoval sice svou činnost, vyhýbal se kde možno nejhorší vřavě zápasů, ale přes to vše zmítán byl dále rozčilujícím ruchem a choroba jeho vzrůstala den ode dne. V tom pomohla mu truchlivá jinak událost. Blízký jeho příbuzný zemřel a zanechal mu slušné jmění. Teď mohl po vůli uspořádati svůj příští život. Zmizel náhle s jeviště, s nikým ani se nerozloučiv; vyzvěděli jsme toliko, že odejel na venek.

Po dlouhou dobu nebylo slechu o něm, jako by se byl propadl. Až dnes dopadl jsem ho z nenadání v pološeru odlehlé ulice.

Do kavárny nechtěl se mnou vstoupiti živou mocí; učinil návrh, abychom se prošli spolu blízkým veřejným sadem, v tu pozdní dobu téměř úplně prázdným.

Bloudili jsme postranními pěšinami a Troskovec vypravoval:

„Je ti známo, že rozrušené moje ústrojí naléhavě žádalo klidu. Hledal jsem jej především na ven-

kově. Najal jsem si v odlehlé uličce jednoho tichého venkovského městečka malý domek se zahradou. Za posluhovačku přijal jsem ženu hluchoněmou. Učinil jsem tedy vše, co bylo vubec možné.

Ale když jsem si druhého dne vyšel na procházku, pozdravil mne přívětivě pohyblivý mužík s červeným nosem, kterého jsem již den před tím viděl obcházeti odlehlou uličkou před mým domkem.

Poděkoval jsem nedbale a zrychlil krok; ale mužík byl už po mém boku a tázal se mne, jak se mi v městečku líbí.

Chladná odpověď, že tu meškám teprve den, přiměla ho, aby se mi nabídl za cicerona; a když jsem tuto službu s díky odmítl, dodávaje, že se hodlám podívati za město, projevil potěšení, že ho vede cesta týmž směrem. Capal vytrvale vedle mne a nedbaje mého výmluvného mlčení, mluvil o povětrnosti, žních, drahotě, hrozících zápletkách zahraničních a přešel s politiky na záležitosti rodného města. Zasvětil mne dukladně v tuhý zápas obou místních stran, vylíčil mi purkmistra jako zlotřilého náčelníka loupežnické roty, která pode jménem městské rady páše na obci nejhnusnější zločiny, a podrobil i soukromé poměry mnohých spoluměšťanu zdrcující kritice.

Stěží vyprostil jsem se konečně z jeho drápů. Abych na zpáteční cestě městem neupadl v jinou takovou léčku, kradl jsem se domů od zadu přes zahradu. V ní zastihl jsem dívku, trhající růže. Stydlivě se pýříc šeptala, že jí strýc dovolil, aby si trhala květiny v jeho zahradě, a že snad pan nájemce — — Rozumí se, že jsem jí galantně požádal, aby po libosti pustošila můj libosad.

Doma očekával mne přepadlý mladý člověk s genialně rozcuchaným vlasem a vousem. Představil se mi jako redaktor místního časopisu „Lev" a jal se hned bombastickými frázemi vykládati program svého listu. Dověděl prý se, že jsem zámožný, vzdělaný člověk a že se hodlám v městečku trvale usaditi, a tu prý pokládal za svou povinnost, varovati mne před lidmi, kteří hned první den dotěrně na ulici mne přepadají, před onou smečkou zvrhlých individuí, která z nízké závisti a jiných, ještě nekalejších motivu podrývá svornost měšťanstva a jejímž orgánem je místní časopis „Orel", nejspustlejší plátek, jakým kdy poskvrněn byl tiskařský lis.

Odbyl jsem ho krátce, že se nestarám o veřejné záležitosti vubec, tím méně o strany města, v jehož zdech jsem teprve jednu noc přespal.

Z večera odbývala se právě před mým oknem nějaká paráda městských ostrostřelcu a hasičů, a kdesi na blízku hrál hudební sbor na počest některého hodnosty tak srdcelomně a vytrvale, že jsem raději prchl do hostince „u slunce", kde jsem se jen simulovanou hluchoněmostí ubránil útokům nezřízené zvědavosti.

Nazejtří nemohl jsem z domu, poněvadž uličkou bděle obcházel mužík s červeným nosem a mezi ružemi zahrady poletoval celý sbor půvabných víl. Za to navštívil mne v mém bytě majitel domku na přátelskou rozmluvu, v níž mezi jiným prohodil, že hostinec „u slunce" je peleší lotrovskou, kde se schází vyvrhel města a zejména strana, která by jeho (pana domácího) ráda vypíchla z velitelství v ostrostřeleckém sboru; potom přišel jeden učitel měšťanské školy: kterak prý se dověděl, že zavítal

do našeho města slovutný pan Miroslav Troskovec, jehož veřejné působení prý ode dávna provázel vřelou sympatií, že i on ve svém skromném oboru, na zapomenuté stráži věrně působí pro svatou věc, ale bohužel prý maří ušlechtilé jeho snahy netečnost a nepřízeň ředitele i kolegů, kujících proti němu mrzké pikle; za ním následovalo dopoledne ještě několik podobných návštěv. A po poledni vrazil do pokoje se známkami největšího rozčilení rozšafný břichatý měštěnín, třepaje v zaťaté pěsti vlhkým ještě „Orlem“ a volaje: „Toť darebáctví, sprostota, drzá infamie!“

Podal mi list, zarývaje prst křečovitě do jedné lokálky.

Četl jsem: „T a j e m s t v í z a h r a d n í h o d o m k u. Darebáci, kteří jako jistá nepěkná zvířátka peleší v opelichané hřívě bezzubého „Lva“, nalezli v posledních dnech spojence, kterého jim přejeme z plna srdce. Zvěděli jsme všechny podrobnosti tajných konventiklů, které se odbývají za spuštěnými záclonami zahradního domku. Tyto pletichy naplňují nás hlubokým opovržením. Avšak varujeme onoho pána, který se u nás ještě ani neohřál a již strká všetečný nos do našich záležitostí: nezanechá-li svých pokoutních piklů, postavíme bez milosrdenství na pranýř nepěknou jeho minulost, ukážeme ho světu v jeho pravé šeredné podobě. Prozatím napovídáme jen, že bychom příští své číslo mohli vypestřiti velmi pikantní historkou o jistých růžích a jisté spanilé víle…“

Hodil jsem listem na stul a pravil klidně: „Jsem bohudíky povznešen nad útoky takového druhu.“

„Ale jde tu o mou dceru,“ horlil měštěnín, „o mou ubohou, nevinnou dceru! Mám klidně přihlížeti, jak nečisté ruce trhají dívčí její čest a na pospas ji vrhají utrhačným jazykům? Vaše sblížení s mojí Albínou — věřím arci pevně, že bylo zcela počestné — roznáší se již po městě s jizlivými pomluvami a příští týden vytasí se snad „Orel“ skutečně s nějakou ohavnou smyšlenkou. Jediná pomoc bude, když ještě tento týden věc uspořádáme, jak se sluší na počestné muže, a předstoupíme před veřejnost s hotovou událostí. Moje dcera se vám líbí a já jsem zvěděl dílem od svého bratra, dílem od vaší posluhovačky (jak se s ním ubohá hluchoněmá osoba dorozuměla, ví sám bůh!), že jste člověk svobodný, z pořádné rodiny, zámožný, intelligentní — —“

Téhož dne za soumraku ujel jsem z městečka a dověděl se na útěku, že mi na ten večer stoupenci „Lva“ chystali satisfakci v podobě pochodňového průvodu a slavnostního banketu s řečmi a přípitky.

Vylíčil jsem ti obšírněji první zastávku své křížové cesty za klidem a následující odbudu stručně.

Koupil jsem si chalupu v tiché dědince a začal ji zřizovati po svém vkusu. Upravil jsem ji vnitř i vně, pořídil novou střechu, s vyřezávaným štítem a pavlačí, vše v ryzím slohu našich starých českých chaloupek, a začal při ní ohražovati koupený pozemek, určený pro květnici a skromný ovocný sad. Ale do rána byl plot stržen a soused podal na mne žalobu pro rušení držby. Povzbuzen tím příkladem, žaloval mne i soused s druhé strany, že jsem nějakou ozdobou svého vyřezávaného štítu zasáhl do

jeho držení. Docházely výměry, advokáti a soudní osoby přijížděli za účelem místního ohledání, odbývala se stání, jeden soused odváděl projektovanou květinovou zahrádkou svoji hnojuvku a oba hulákali co chvíli do mých oken vybrané hrubosti, odmítajíce s posměchem všeliké narovnání.

Kromě toho dostal jsem se do kyselostí s panem farářem pro domnělé neznabožství a byl v náhradu odměněn vřelým přátelstvím mladšího pana učitele, který den co den přicházel ke mně na besedy o literatuře, umění, vědě a politice. Konečně pečovaly také o svuj klid neustálé potyčky vrchnosti s obcí, gruntovníku s chalupníky, strany bývalého starosty se stranou nynějšího a všech sousedu mezi sebou vubec.

Prodal jsem se škodou chalupu a přestěhoval se v osamělou chatrč za jinou vsí. Tam odtud vypudilo mne zase nařknutí z nočních schuzek revolucionářu a z přechovávání zapovězených tiskopisu, z penězokazství a spolku s ďáblem, které činilo moji samotu předmětem obecné a často hlučné pozornosti.

Vzdal jsem se stálého bydliště a vydal se na volné potulky. Ale na železnicích a v hostincích jako pijavice věšeli se na mne duchaplní obchodní cestující a na horách doháněl mne k zoufalství enthusiasmus mnohomluvných Sasíku. Kdybych snad s Manfredem vystoupil do velebných oblastí věčného ledu, ani tam bych neměl pokoje od pokušitelu v nemožných alpských oblecích a s Bädeckry pod páží!

Učinil jsem na venkově ještě poslední pokus. Sroubil jsem si v tichém lesnatém údolí hotovou

poustevnu, dřevěné, zevšad pevně uzavřené obydlí s jedinou vyhlídkou do hustého lesa. Dvorek s vysokou ohradou uzamčen byl brankou, jíž směl vstupovati toliko jediný člověk, nosící mi každodenně pokrm a nápoj.

Abych pak nezakusil podobných nepříjemností, jako v chatě za vsí, dal jsem upřímně rozhlásiti v okolí, že jsem člověk na svět rozmrzelý a churavý, který hledá v této samotě nerušeného klidu.

Nějaký čas dařilo se mi po přání. Zabýval jsem se klidně oblíbeným studiem a četbou spisů, které mne nerozčilovaly; zvědavci, jestliže se někdy některý před mojí poustevnou zastavil, nerušili můj klid a jednotvárný šum lesních stromu, jejichž husté větve zastíraly moje okno, ukonejšoval mě jako tichá ukolébavka matky.

Na neštěstí jsem onemocněl. Stařec, který mi nosíval potravu, přiváděl teď zároveň lékaře. Dlouho jsem ležel v bezvědomí a také moje rekonvalescence trvala delší dobu.

Když jsem se konečně úplně pozdravil, vyšel jsem jednou z obydlí, abych okřál procházkou v boží přírodě, kterou jsem tak dlouho neviděl. Ale jaké divadlo představilo se mému zraku!

Na ohradě mého domku vztyčen byl neznámou rukou kříž z březového klestí a nedaleko stavení na lesním palouku pestřila se kolem dřevěných, prostě sbitých stolů veselá společnost městských výletníků, jimž točil bodrý hostinský z ověnčeného sudu pěnivý nápoj.

Plížil jsem se lesem odtud, abych ušel jejich pozornosti. Na záhybu lesní cesty překvapilo mne opět prkénko, přibité na statné sosně a nesoucí vedle

obrazu ruky, ukazující směrem k mému obydlí, veliký, červenou hrudkou načrtaný nápis:

„K poustevníkovi."

Kolovrátkář, který se svým nástrojem vesele kráčel proti mně, vysvětlil mi ostatní. Prumyslný duch hostinského z blízké vesnice použil mé poustevny za vnadidlo pro bláhové měšťáky. Zařídil si na lesním palouku vedle ní filiálku a přilákal vábnými plakáty a inseráty „o romantické lesní samotě se známou poustevnou skutečného, posledního poustevníka, s výtečným ležákem a vzornou obsluhou" opravdu výletníky, za nimiž sem začali putovati též prodavači preclíku, uzenek, kolovrátkáři a kejklíři...

Rozumí se, že jsem se poděkoval za takové poustevničení a překazil nemilosrdně plán hostinského rychlým odjezdem. Pravil jsem sobě, že snad přece spíš v některém odlehlém koutku pražském dojdu žádoucího klidu; ale ach! — po tom, co jsem vypravoval, nemužeš se horšiti na muj povzdech — první krok do Prahy uvedl mne do tvého náručí a zejtra snad octnu se opět ve vašem nepokojném, bouřlivém kruhu, z něhož jsem nadarmo prchal."

Politoval jsem přítele Troskovce, přísahal, že o jeho návratu nikomu ani slova nepovím, a přál mu lepšího zdaru na další pouti za klidem.

Jak jsem se později dověděl, nenašel ubožák ani v Praze, co hledal. Ačkoliv si vyhledal byt až někde na Novém světě, vypátral ho brzy přítel Brož, který se od něho vypujčil nějaký obnos; pak přišli jiní přátelé s verši, se stesky na bídné poměry atd.

Zkrátka, nešťastný Miroslav prchal s místa na

místo, vstoupil na čas i do kláštera — nikde, nikde nepojal ho kýžený klid ve svou hojivou náruč.

Tu našel jsem konečně na jednom tichém, vesnickém hřbitůvku prostý kamenný náhrobek s nápisem:

Zde

našel Miroslav Troskovec konečně,

co hledal.

Tak bych mohl sentimentálně ukončiti; avšak chci vypravovati jen pouhou, nepoetickou pravdu. Přítel Troskovec je dosud živ a zdráv a poslal mi nedávno tento krátký dopis:

Milý příteli!

Jásej se mnou! Konečně, konečně našel jsem klid, jakého si mohu jen přáti. Jsem referentem v českých záležitostech v kanceláři našeho ministra krajana.

Tvůj šťastný

Miroslav Troskovec.

List z Japanska.

(Cestopisný úryvek. (N. L. 1886, č. 253.)

V pravdě obdivuhodné jsou pokroky, jež kultura evropská poslední dobou v Japaně učinila. I nejnovější knihy o Japansku mají z větší části cenu pouze historickou; neboť nežli cestovatelé do Evropy se vrátili a dojmy cesty své uveřejnili, provedeno v Niponě (jak tuzemci Japan nazývají) tolik nové civilisační práce, že obsah cestopisu oněch z dobré polovice pozbyl platnosti. Zkrátka Japan kráčí na cestě k úplnému poevropštění krokem sedmimílovým.

Rád bych viděl vaše obličeje, kdybyste se v tu chvíli pojednou ocitli uprostřed slavného Tokia čili Jeda, hlavního města Japanska. S úžasem hleděli byste na černou řeku cylindrův a fraku, proudící po městském korsu, a marně pátrali byste po Japankách v pestrém řasnatém oděvu a s dlouhými jehlicemi kolem hlavy. Spatřili byste jen dámy oblečené dle pařížských modních žurnálu, leda s turnýrou ještě výstřednější nežli v Paříži.

Ještě před patnácti, dvacíti roky pestřilo se Jedo národními oděvy japanskými. Dnes uvidíte domácí kroj jen zřídka na některé schlípené postavě,

kradoucí se stydlivě postranními uličkami, a jestliže se odváží taková troska minulosti do ulice živější, měřívá ji uhlazené a vážné obecenstvo japanské posměšným nebo útrpným pohledem.

Jen při zvláštních příležitostech můžeš ještě někdy výjimkou spatřiti národní kroj japanský v bývalé slávě. Tak zočil jsem jednou povoz, v němž seděli dva mladí Japanci v modrých cípatých halenách, s hlavou v předu oholenou, s očerněnými zuby a s pestrým vějířem v ruce, zkrátka v plné národní úpravě. Dověděl jsem se, že takoví národní šviháci roznášejí pozvání k veřejným zábavám, jejichž výnos jest určen k japanským účelům vlasteneckým. Ale zdá se, že ani tato starožitná instituce nepožívá zvláštní obliby — pozoroval jsem alespoň, že každý oné malebné dvojici pečlivě se vyhýbal a že jí nejednou i zámožní Japanci zavírali dvéře přímo před nosem. Také o některých slavnostech lze prý ještě spatřiti strakatinu národních krojů, ba i bývalé bambusové klobouky, slaměné pláště a papírové slunečníky; leč tyto průvody mají ráz čistě příležitostní a podobají se spíše divadelním představením.

Ale ještě větší význam nežli zevropštění kroje má vítězný postup angličiny, která v Jedu japanštinu téměř již do pozadí zatlačila. Procházej se hlavní třídou, která slouží k promenádám vybranější společnosti, vstup do hôtelu, navštiv nejlepší kavárny v středu města, zajdi si do veřejných sadů — všude budou obléhati ucho tvé zvuky anglické, mezi něž pořídku zabloudí některé slůvko japanské, jen s ostychem a potichu pronešené. Kdybys nezašel do vedlejších ulic, kde se dosud japanský hlahol

ozývá; kdybys nezabloudil do ztracených zákoutí a zastrčených dvorku, kde mají ústavy a spolky ryze japanské svá sídla; kdybys váhal vejíti do těsných a dusných hostincu nižšího řádu, kde se nejraději shromažďuje k oblíbenému národnímu „saki" (rýžové pálence) pravé jádro obecenstva japanského: nikdy bys neuvěřil, že je Tokio převalnou většinou dosud japanské a že v sobě chová toliko nepatrný zlomek obyvatelstva evropského.

Lituji dlouholeté železné píle, kterou jsem věnoval písmu a jazyku japanskému. Těšil jsem se, jak překvapím japanské krasavice, až jim začnu soustruhovat květnaté dvorné fráze v nejčistší japanštině — a zatím ach! — nenaskytla se mi dosud ani jednou příležitost pobavit se s dámami zdejšími v jejich mateřštině. Japanka v slušném oděvu, která by na veřejném místě v Jedu mluvila jinak než anglicky, jest opravdu bílou vránou. Zdá se, že zdejší svět dámský shledává v tom hlavní znak vzdělanosti, aby papouškoval (někdy až běda!) angličinu a stavěl na odiv nejhlubší opovržení ke všemu japanskému. Brzy zpozoroval jsem, že Japanky t. zv. vyšších kruhu pokládají japanské oslovení téměř za urážku, a chráním se od té doby úzkostlivě, prozraditi s dámami zdejšími čímkoli, že v nich vidím rodilé Japanky; tvářím se naopak, jako bych měl před sebou čistokrevné Angličanky, jež o sprosté a směšné japanství nikdy ani z daleka nezavadily.

Řeknete snad, že z rázu hlavního města nelze ještě souditi o celé zemi a národu vubec. Nuže, vylíčím vám kousek japanského venkova. Domníval jsem se také, že tam najdu nedotknuté posud Japansko, ono malebné staré Japansko, které mne vždy

k sobě vábilo podivným kouzlem. Těšil jsem se na měňavé pásmo rozkošných obrazu, plných neskonalé originálnosti a pohádkové barvitosti, asi takových, jaké Zeyer před námi vykouzlil ve svém půvabném japanském románu „Gompači a Komurasaki“.

Rozličné mrzuté práce, které mne poutaly k nenáviděným již ulicím Jeda, dlouho stavěly se v cestu mé vřelé touze. Konečně setřásl jsem všecka pouta a vypravil se na cestu.

Před krátkým časem doručila mi pošta v Jedu proužek krásného čínského papíru, ozdobně pomalovaný běžným písmem japanským („hirakana“); podařilo se mi dosti brzo rozluštiti ty úhledné klikyháky a vyrozuměti, že dva ctihodní spisovatelé japanští, Mokari a Tesiheri, zvou mne vybranými a lahodnými slovy k návštěvě svého venkovského sídla, městečka Vodniani. Tento odlehlý kout Japanu zvolil jsem tedy za cíl svého výletu.

Složil jsem do cestovního vaku několik papírových límců a manžet (na nichž evropsky vzdělaný Japanec přestává, poněvadž by košili samu beztoho nikdo neviděl), zapálil bůžkovi hromu a větru libovonnou oběť a pospíchal vesele k nejbližší stanici tramwaye, která již dávno nosítka, „jinrikiše“ (prosté káry s lidským potahem) a jiné primitivní dopravní prostředky z ulic Tokia vytlačila.

Čtenář pohřeší snad v mém cestopisu pikantních příhod a pestrých dobrodružství; na omluvu musím ohlásiti hned z předu, že mi nejde o zábavný feuilleton, nýbrž jediné o věrnou ukázku báječného pokroku, jaký vzdělanost evropská již i po venkově japanském učinila. Líčím tedy prostě a prav-

divě jen to, co jsem skutečně viděl a slyšel, dávaje výhost všem příkrasám básnické fantasie.

Tramway v Tokiu má dosud některé vady. Cizince uráží zvláště nemilosrdné trýznění zvířat a kuřáků. Mnohdy bývá vuz vnitř i vně takovou spoustou lidu nacvakán a ověšen, že člověk neví, má-li více litovati koní nebo ubohých pasažéru. Co se pak týče kuřáků, zdá se věru, že japanská tramway vytkla si jejich násilné napravování za jeden ze svých předních úkolu. V evropských městech bývají pro ně alespoň sedadla na střeše povozu vyhražena, ale v Jedu ponechala jim tramway toliko úzké zadní stupátko, kde stojí bídně stlačeni jako slanečkové, vydáni v šanc prachu a dešti, obtěžováni vstupujícím obecenstvem a hledíce truchlivě jako kajícníci prvotní církve do vnitřní svatyně vozu, kde leckdy dva tři protěžovaní nekuřáci pohodlně se roztahují na vycpaných sedadlech. Však nedosti na tom. V teplých měsících okazují se kuřákum zvláštní široké, otevřené a vzdušné vozy letní, které však pro nenapravitelné oběti nikotinu zustávají navždy nedostižnou fatou morganou.

S povzdechem odhodil jsem doutník, teprv do polovice vykouřený, a vykoupil si tou obětí vstup do takového letního vozu. Byl obsazen Japankami hezkými i nehezkými, které však se stejnou horlivostí šveholily výhradně anglicky. Jediná matróna, sedící vedle mne, neúčastnila se hovoru; zdálo se, že anglicky neumí. Jistě Japanka starého rázu, pravil jsem sobě, nedotknutá posud proudem anglisujícím. Její tvář byla pravým vzorem čistého japanského typu a vyholená obočí svědčila, že zustala dosud alespoň částečně věrna obyčejum starého Ja-

panu. Z myšlenek těchto vytrhlo mne její oslovení — Muj bože! i ona drmolila anglicky, ovšem tak bídně, že bylo žalostno i směšno poslouchat. Odpověděl jsem proto japansky. Vyhrnula pysky a pohodila hlavou zpusobem, který mi dával jasně na jevo, že jsem ji smrtelně urazil.

V tom otřásl se prudce vuz a koně skočili stranou. Vyšinulť se vuz s kolejí. Dámy vstávaly s výkřikem zděšení — a hle! výkřik ten zněl čistě japansky. Matrona vedle mne vyrazila ze sebe dokonce japanskou střelnou modlitbičku k Binzurovi, bůžkovi zdraví. Vuz byl za chvilku opět vpraven na koleje. Ale dámy pýřily se hluboce, patrně studem, že prozradily bezděčně svou znalost japanštiny.

Tak dojeli jsme za soumraku k nádraží v západním předměstí Jeda. Poručiv si opičí kýtu a „saki", studoval jsem četnou společnost v nádražním hostinci. Honosila se vesměs evropským nátěrem a mluvila spolu výhradně anglicky. Jen jedinkrát zdálo se mi, že ostýchavý host v pološerém koutě zašeptal na číšníka sluvko japanské. Ale možná, že mne mýlil sluch.

Vstoupil jsem konečně do železničního vozu druhé třídy. Seděli tam tři Japanci, kteří spolu rovněž hovořili jen anglicky. Byli to patrně měšťáci. Těšil jsem se, že na venkovských stanicích přistoupí nezfalšovaní, starosvětští tuzemci. A přistupovalo cestujících dosti: obchodníci, úřadníci, statkáři, švarní „samurajové" (vojíni) i jeden kněz šintoský — leč nastojte! slova japanského jsem neuslyšel. Ba, vstoupil i leckterý polocivilisovaný Japanec, jemuž přední lebka dříve holívaná dosud ani slušně neporostla a který skrýval pod sedadlem starou japan-

skou trepku z rýžové slámy, zavěšenou na helém palci rohovým kroužkem — ale každý pozdravil jen anglicky a lámal řeč Shakespearovu jak uměl. Líbezný hlahol anglický uzpíval mne konečně do sladkého spánku.

Probudil jsem se na stanici města Pilsana, kde jsem se dal dovézti do předního hostince. Navzdor pozdní hodině noční bylo v hostinci ještě živo. Poručil jsem si porci měkkýšu a tamější „saki", kteréž se v Pilsaně vaří ve dvou rozsáhlých závodech a pro svou výtečnou jakost proslulo po celém Japaně i v Číně a Polynesii. Číšník odpovídal na mé japanské oslovení touž řečí, ale jinak ozývala se všude v restauraci jen a jen angličina. Vysvětloval jsem si to tím, že je Pilsana jedno z největších venkovských měst v Japanu a slyne čilým obchodem.

Z rána druhého dne jel jsem dráhou dále k jihu. Ve voze opět hlaholila jen libozvučná angličina. Krajina mne poněkud zklamala. Nebylo tu ani stopy po Zeyerových báječných sceneriích a ružových obzorech. Leda, že mne tu a tam potěšila nějaká spravedlivá japanská chata. Marně však jsem pátral po malebném japanském kroji. Obyvatelstvo odívá se většinou v nechutné parodie nebo nuzné cáry evropských oděvu. Přes to vše byla krajina v našem smyslu pěkná. Přívětivá, pilně vzdělaná údolí střídala se s lesnatými vrchy, jež leckde nesly na temeni rozvalené starodávné sídlo bývalých „daimiu" (vojenských šlechticu).

Vystoupil jsem v menším venkovském městě Nicetrako. Je zde starožitné sídlo nějaké budhistické řehole, s černou polozbořenou věží.

V nádraží očekával nás omnibus s nápisem po jedné straně japanským a po druhé anglickým „Hôtel u bílé kamelie“. Jízda v něm probudila ve mně touhu po starých japanských „jinrikišech“, které sotva sebou zmítaly tak divoce, jako tento evropský dostavník. Hostinec byl za to pěkně zařízen. Kuchyně byla dobrá — zvláště japanští pstruzi, zde „forely“ zvaní, chutnali mi výtečně — a také „saki“ z Pilsany bylo slušné. Ale ach! — po ryzím japanství opět ani vidu ani slechu. I do toho tichého venkovského městečka pronikla již vítězně kultura dalekého západu.

Nelhu: sedělo nás v hostinci asi dvanáct hostů, ale za celý večer nezašpetl nikdo japansky mimo mne. Sklepník mluvil sice japansky a, jak se zdálo, rád. Ale neměl, s kým by japančil. I japanská strana jídelního lístku zdála se zbytečností. Také dva japanské časopisy vypadaly tu jako holý přepych: hosté četli anglické listy „Nový svobodný tisk“ a „Denní list“, z nichž jeden vychází v Londýně a druhý v Jedu. Oba tropí si leckdy z Japanu i Japanců šeredný posměch.

V tom vešel do hostince nový host s cestovním vakem po boku, upocen a zaprášen a sedl si ke stolu vedle mne. Byl jsem nemálo překvapen, když oslovil číšníka — japansky.

„Dovolte, pane,“ projevil jsem svůj podiv. „Vy jste Japanec a mluvíte japansky?“

„Mýlíte se,“ odpověděl, „jsem Evropan, který přijel do Japanu, aby studoval staré japanství, než nadobro utone v evropské záplavě.“

„Ach, toť jsme kollegové! Ale prosím vás, povězte mi upřímně: našel jste ještě někde kus toho

japanství? Já ujel již bůh ví kolik mil japanskou říší a dosud marně po něm pátrám."

„Jel jste bezpochyby železnicí, v druhé třídě? A bytoval v hotelích a hostincích, kam vás omnibus od nádraží dovezl?"

„Ovšem."

„Ah, v tom případě se nedivím. Při takovém způsobu cestování budete japanství marně hledati po celém Niponě. Setkáte se pouze s Evropany a Japanci úplně poangličenými nebo takovými, kteří šíří angličinu s nejvášnivějším úsilím. Jsou to zvláště cestující obchodníci, jichž tamto vidíte několik; většinou náležejí ku zvláštnímu kmenu, o němž jsem se dosud v ethnografii Japanska nedočetl — všimněte si jen jejich velikých a zahnutých nosů! Dále „samurajové", japanští byrokrati a podobní. Zvíte-li k tomu, že tam, kde se ozve hlučná angličina jmenovaných pánu, obyčejný Japanec uctivě do koutku se schoulí a za živý svět se neopováží dutnouti po japansku: pochopíte, že cizinec snadno muže procestovati Japansko kříž na kříž a prohlásiti konečně japanství za pouhý humbug a výmysl nesvědomitých cestopisců. A přece vás ujišťuju, že toto pro cizince neviditelné japanství vskutku nejen existuje, ale dosud v Japaně převládá, že je tu spousta lidu mluvící výhradně japansky a že jsou i vzdělaní tuzemci, milující svou mateřštinu s vášnivým zápalem. Ale buď že tito lidé se ostýchají před cizinci, nebo jsou nepřátely cestování, nebo nemilují pohodlí, dávajíce přednost špatnějším vozům, hostincům, postranným místum a skrytým zákoutím — zkrátka: člověk, cestující pohodlně po evropském zpusobu, setká se s nimi jen zázrakem."

Poděkoval jsem za poučení a rozhodl se, že další kus cesty k pohostinným japanským literátum Tesiheri-mu a Mokari-mu po jeho příkladě raději vykonám pěšky.

Rozumný vlastenec.

(N. L. 1886, č. 267.)

Hlavní vadou naší jest, že máme tolik lidí nerozvážných a přepjatých. Kdež bychom již byli, kdyby nerozum a výstřednost nemařily tolikrát práci mužů moudrých a rozšafných!

Poslední dobou nastal sice obrat k lepšímu, ale přes to jsme ještě daleci, předaleci ideálu, k němuž směřuje úsilí všech pravých přátel našeho národa. Chci nastíniti obraz rozumného vlastence, jakým by měl býti každý Čech, abychom tvořili jediný veliký tábor blanických rytířů na pevnou obranu vlasti a na postrach všem nepřátelům.

Hodlám věc probrati důkladně a začnu tedy se zevnějškem. Není to nikterak stránka malicherná. Mezi dobrými radami, které máme přijímat i od nepřítele, nestojí v poslední řadě německé přísloví, že šaty dělají lidi. Rozumný člověk nebude zajisté nositi nějaký bláznovský masopustní mumraj. Vzpomeňte si na strakatou národní maškarádu roku osmačtyřicátého, na divoké kroje, jež zrodil nový ruch po reakci: ty barvité vesty s hustými řadami mosazných knoflíčků, ty slovácké klobouky s dlouhými střapci, ty nemožné čamary se širokými pen-

tlemi a sáhodlouhými šňůrami, ty křiklavé poděbradky a přemyslovky, kdy shromáždění vlastenců vypadalo jako záhon tulipánu — zdaliž se zdržíte úsměvu a zardění při vzpomínce, že jste tu dětinskou slávu sami nosili, mnozí z vás ne co nezralí mladíčkové, ale již co dospělí, statní mužové.

Na štěstí netrvá u nás taková horečka nikdy příliš dlouho. Masopust osmačtyřicátníků zanikl brzy v reakci a také nové, pozměněné jeho vydání nemělo dlouhého trvání — čamara odkládala šňůru za šňůrou, pentli za pentlí, scvrkala se a uhlazovala se, moudřela a střízlivěla, až ji konečně jen několik stydlivých šňůrčiček lišilo od obyčejného všesvětového kabátu. Nebylo již ani hrubě pozorovat, když konečně i ty poslední stopy šňůrek zmizely a my zde opět stáli v rozumném kroji ze západních modních žurnálů.

Čamara je ve slušné, vážné společnosti naší pohřbena a jen leda v době vlasteneckých plesů straší nás ještě na těle výborů, podávajících nám s líbezným úsměvem subskripční arch nebo pětizlatovou vstupenku. Mimo to obchází s ní snad ještě tu a tam některý naivní studentík — doufám ostatně, že naši moudří páni professoři i tomu zbytku brzy odzvoní, jako odzpívali již ohyzdným přemyslovkám a jiným demonstrativním hloupostem.

Ostatní obecenstvo dalo t. zv. národnímu kroji zaslouženou výhost. Nehledě ani k tomu, že kroj ten je nevkusný neb alespoň méně vkusný než vynálezy západních mistrů módy (upomínám na příklad jenom na velevkusné nálevkovité a pytlovité tvary spodků!), nehodí se již proto, poněvadž je namnoze v odporu s požadavky našeho povolání a

protože vadí klidným a příjemným stykům společenským. Co se prvního týče, třeba připomenouti, že jsou mnozí z nás v postavení odvislém a že my Čechové s řídkými výminkami závisíme, alespoň v poslední instanci, vždy na pánech, kterým je zřejmé češství solí v očích.

Ale i pro člověka neodvislého postavení je čamara oděv nepohodlný. Připadá mi to, jakoby vojín do obyčejné společnosti s sebou vlekl stále své plné bitevní náčiní. Na příklad: jedeš do mořských lázní, na nějakou výstavu, vubec na cesty. Sedíš někde při table d'hôte uprostřed vybrané společnosti, jejíž každý člen je pečlivě přistřižen a uhlazen dle nejnovějšího modního žurnálu. Jen ty sedíš mezi nimi ve svém podivném ošňurovaném kabátě a cítíš, jak na tebe s lehkým úsměvem pohlížejí a po straně si šeptají: Ah, syn nějakého zajímavého polobarbarského národa! A snad ještě hůře je doma, v Čechách. V území poněmčeném nemůžeš se odvážiti v čamaře na veřejnost, nechceš-li býti kamenován, a i v území českém, ať se ukážeš na korsu, ať vstoupíš do pořádné restaurace nebo lepší kavárny, do železničního kupé druhé třídy, do koncertu, vubec do vybranější společnosti, vzbudíš u Němců a poněmčenců pohoršení a u rozumných Čechu alespoň úsměv pohrdlivé soustrasti. Kdybys byl jinak výlupkem duchaplnosti, vybroušenosti a všech společenských ctností, ta čamara je jako skvrna na krásné jinak meruncе, která tě činí odpudivým a nezáživným pro lepší kruhy společenské.

Avšak dosti o tom; strojme se jako se strojí všichni ostatní vzdělaní národové, dle vládnoucí mó-

dy světové. Kdo pak by nechtěl sledovati všechny její těkavé rozmary — hle! máme jeden kroj, jejž sice u nás vykřičeli za německý, ale kterýž jest vlastně francouzský, kroj v esthetickém a každém jiném ohledu dokonalý, kroj, který již dlouhou dobu třímá berlu královskou v říši šatstva — máme frak a cylindr. Fraku neštítil se náš veliký Palacký, frak viděl jsem na vlastní oči několikrát na Vojtu Náprstkovi — a tyto muže nebude přece nikdo z nevlastenectví podezřívati. Myslím upřímně, že bychom vystupovali nejdustojněji, kdyby každý rozumný národovec odíval se elegantním frakem a cylindrem.

S touto zevnější elegancí by arci těsně souviselo vzorné společenské chování. Vybraná zdvořilost vždy a všude. Nezdvořilé by na př. bylo, mluviti před někým, kdo česky neumí, jazykem jemu nesrozumitelným. Je-li tedy ve společnosti třeba jen jediný Němec, žádá toho slušnost, aby ostatní přinesli mu malou obět a užívali za jeho přítomnosti výhradně jazyka německého. Vrchol pak neslušnosti jest, odseknouti na německé oslovení urážlivým „Nerozumím!“ Tím si nezískáme přátel a pověsti lidí v pravdě vzdělaných. Hleďme naopak, aby každý Čech uměl hovořit německy tak dokonale, jako rozený Němec; vždyť stýkáme se s Němci nebo poněmčilci při každém téměř kroku, hleďme tedy, abychom si před nimi nezadali nějakým pokleskem proti správné němčině, nějakým směšným bohemismem. Považme, že jsou i mnozí upřímní vlastenci, kteří česky buď vubec nerozumějí neb neradi mluví; k nim patří zejména naše celá národní šlechta. A pak — ku vzdělanosti jest nutně třeba, abychom znali některý jazyk světový. Slyším arci hlasy, že

máme raději voliti ne-li ruštinu, tož frančinu nebo angličinu, nikoli však řeč svých nepřátel, kterým takto jen preparujeme dávno kýžené české sousto ku snadnějšímu spolknutí. Ale to jsou marné tlachy. Velikému Německu nikdy ani ve snu nepřišel a nepřijde zálusk na Čechy; toho se tedy báti nemusíme. Uvnitř však hrozí nám škoda nenapravitelná, jestliže nepřemůžeme antipathie svých německých spoluobčanů; musíme je stále přesvědčovati slovy — arci jim jedině srozumitelnými německými slovy — i skutky o své vroucí bratrské lásce, která splácí i zlé dobrým a ráda nastaví tvář levou, byvši udeřena do pravé.

Mezi sebou ovšem nejen smíme, ale máme mluviti česky. Arci, je-li na blízku někdo, koho by český hovor podráždil, mluvme potichu; stačí, porozumíme-li sobě, aniž třeba někoho zbytečně provokovati. Planý křik nám beztoho nepomuže. Vubec máme se chrániti každé vády a potržky politické. Nejlépe učiníme, budeme-li se pečlivě vystříhati všech míst a příležitostí, kde by někdo národnost naši uraziti mohl, a stane-li se nám přece urážka taková, odmítněme ji dustojně pohrdlivým mlčením, nebo je-li nám již nesnesitelná, zdvihněme se a poroučejme se uctivě. Neb což máme moudře činit jiného? Hádat se a hulákat? To není dustojné vzdělaného člověka. Zpusobit dokonce rvačku? To by byla surovost. Vyzvat hánce na souboj? To je pošetilé a zákonem zapovězené; více pak vlasti prospějeme, zachováme-li jí svuj život, nežli skolíme-li jednoho z uličnických jejích odpurcu.

Hlavně, varujme se u veřejnosti všech okázalých projevu a škodlivých demonstrací. Z těch ni-

kdy nic prospěšného nevykvete. Již i zde zavládly sice zdravější poměry: studenstvo zanechává hlučných vlasteneckých projevu, kteréž se nehodí usedlé mládeži, minula doba bouřlivých táborů, veliké politické manifestace lidu staly se zvláštnostmi. Ale zbývá ještě odstraniti mnohý nešvár. Posud vedou se u plných džbánku směšné politické diskusse; leckterý ošumělý občánek myslí, že má právo, posuzovati běh věcí veřejných a vykládati své rozumy o potřebách národních; vždy se najde ještě některý křikloun, který znepokojuje své spoluobčany vlasteneckými deklamacemi a snaží se „buditi a síliti v nich utuchlého národního ducha“; vždy ještě jsou lidé, kteří chtějí organisovati nové vlastenecké podniky, ba zakládati dokonce politické spolky!

Kdo's rozumný vlastenec, musíš jednati jinak, zcela jinak. Jsi-li na příklad povolání svého pekař, seď doma za pecí a peč v potu tváří, nestaraje se o nic jiného na světě, malé housky a špatné chleby. Povinnosti své vlastenecké učiníš svrchovaně zadost, dostavíš-li se jednou za čas k volbě a zvolíš-li svorně a bez hluku kandidáta, navrženého od povolaných k tomu faktoru. Až si pak vypečeš několik domů, může se ti snadno státi, že budeš sám zvolen do některého sboru, spravujícího osudy národa.

Koho však osud uvedl na dráhu studií, nechť chodí tiše do školy neb do koleje, studuje od rána do večera a vytkne si za cíl všeho snažení skvělou karrieru, k níž vedou zejména dvě cesty: Buď může ponížen a shrben, zavíraje své vlastenectví do nejtajnější skrýše svého nitra, promačkávati se z kanceláře do kanceláře, až konečně došplhá na vyšší příčle byrokratického žebříku — a jestliže se mu tam ne-

naskytne příležitost, prokázati národu svému potají služby nesmrtelné, jakož máme vskutku v oněch kruzích vlastence vysoce zasloužilé — muže alespoň na stará kolena co pensista opatrně vyjmouti vlastenectví z tajné přihrádky a veřejně se přihlásiti za člena Měšťanské besedy.

Nebo druhá cesta: Vyžebrej si ve fraku a cylindru vybranou němčinou vstup do vyšších kruhu, domáhej se vznešených protekcí, ulov si bohatou nevěstu, k vuli níž mužeš třeba děti vychovávat po německu, zkrátka, vyšiň se jakkoli k imponujícímu postavení a jmění, a chceš-li, přijmi pak z rukou národa čestné hodnosti a mandáty.

To je pravé, rozumné vlastenectví. Tichá práce na národa roli dědičné jehlou a dratví, za pluhem nebo v továrně, v advokátní nebo jiné kanceláři, v předpokojích mocných pánu a na salonních parketách — hlavně pak vydělávati si moudře peníze — neboť zámožnost jest jediným, pevným podkladem všeho vlastenectví.

Víme, že byli všichni naši nadšení buditelé lidé zámožní, a máme dosud mezi zbohatlými našinci nejvroucnější a nejráznější vlastence a směle mužeme tvrdit, že by Havlíček sotva byl dovedl zvolati své hrdé:

„Moje barva červená a bílá,
dědictví mé poctivost a síla . . .“

kdyby nebyl býval dvojnásobným domácím pánem. Mělť, jak vubec známo, dum v Kutné Hoře a villu v Brixenu.

Vedle toho smí ovšem národ všude, kde není třeba němčiny, mluviti potichu česky, čítati v sou-

kromí vybrané české knihy, ba střídmě i moudré, neškodné noviny; ale jinak má všechnu starost o záležitosti veřejné naprosto přenechati zvoleným poslancům, kteří se nejlépe postarají o jeho prospěch a které by svým vlasteneckým ruchem darmo přiváděl z konceptu.

Nakreslil jsem obraz rozumného vlastence — ó dočkám-li se dob, že všichni, všichni Čechové proniknuti budou tím duchem rozšafnosti a moudrosti, který jediný nás povede ku konečnému skvělému vítězství, jako vedl k němu Maďary a Italy a jako povede všechny národy, kteří pohrdli národní ješitností, národním chauvinismem, demonstracemi a manifestacemi, rozněcováním mládeže, fanatisováním lidu a podobnými neblahými výstřednostmi!

Papírový motýlové.

Arabeska. (N. L. 1886, č. 350.)

„My spisovatelé jsme kejklíři, slečno! Robíme z papíru motýlky a poháníme je semo tamo pestrým vějířem obraznosti: obecenstvo baví se větrným tancem těch papírku, obratností našeho šermování, a když konečně své lžimotýly zachytíme na malovaném květu vějíře, tleská pochvalu zdařilému dílu."

„Ne — ne — Dovolte, abych vás hájila proti výstřední vaší skromnosti. Utrháť na cti stavu spisovatelskému vubec a vám zvláště. Jakže? Veškerý ten vzlet a zápal, ta vřelost citu, vše, čím tak mocně dojímá mne každá vaše kniha — vše to, pravíte, jest pouhý papír, mrtvé malování, liché pozlátko?!"

„Nechme knihy moje stranou, slečno! Kdybych je začal pitvati nožem střízlivé autokritiky, neuvěřila byste mé upřímnosti a mluvila byste opět o výstřední skromnosti, v duchu třeba se posmívajíc: ‚Ó, známe tuto skromnou masku ješitnosti!' Zachovejme své diskussi ráz všeobecný. Cit: Směšné by bylo upírati básníkům cit; mají ho tolik jako ostatní lidé, snad i více. Mluvím jen o citech na papíře. Kdyby rázem zmizela všecka affektovanost a přepjatost,

která zaplavuje literaturu evropskou mořem tklivých slz a vzdechů: kolik by na dně zbylo skutečného, pravého citu? Kolik básníků, jichž ret zavadí o sklenici vína leda jednou do roka při nějakém nezbytném toastu, s Anakreontem a Hafisem o závod nadšeně velebí božskou révu; kolik blouzní o světlých ideálech, které září toliko nad jejich psacím stolkem; kolik jich, obracejíce na rub Máchu, „v srdci lehký smích, na tváři hluboký žal“, nutí se do pessimismu a světobolu jen proto, poněvadž je okouzlila geniální rozervanost toho neb onoho velikého vzoru, kolik jiných lže horoucí lásku k vlasti jen proto, poněvadž jim právě přináší nejhlučnější potlesk! Mám přítele literáta, který se zamiloval za studentských let do básní jednoho slavného pěvce nešťastné lásky; pokusil se nápodobiti jeho vzdechy, a pokus ten vynesl mu lichotivé posudky. A hle! od té doby psal můj přítel vesele dále stesky beznadějné milosti, ač uznal teprve po vydání celého svazku nářků za vhodné, získati pro ně jakýs takýs reelní podklad — zcela obyčejné děvčátko, které by mu bylo padlo bez okolku do náručí, kdyby byl nechtěl mermomocí milovati nešťastně. Ta ‚ukrutnice proti vůli‘ zmizela mu později nadobro s očí, a láska jeho byla tak vroucí, že neučinil nikdy ani nejmenšího pokusu, aby se s ní znovu shledal. Psal jen dále své zoufalé stony a píše je dosud. Stav se dávno šťastným manželem jiné a trůně spokojen v šosácké lenošce, obklopené zástupem buclatých andílků, vrhá podnes na papír dojemné vzdechy po ztraceném ráji a protkává je někdy narážkami na drahý zapadlý rov, postlaný žlutým listím podzimku, ač jeho ‚Marie v nebi‘ bezpochyby posud ze života se těší a tloustne

jako on, opatrujíc s vařečkou v ruce Lary šťastného chotě...

A kde je skutečný cit, kolik nepravdivosti bývá v básnickém jeho výrazu! Téměř každý lyrik bývá z části zároveň epikem. Jeho hrdinou jest on sám. Idealisuje své drahé já, přidává mu nimbus nejvzácnějších vlastností a vkládá do něho výsosti a hloubky závratné; z obyčejných lidských hnutí svého nitra vybásňuje úžasné city anděla nebo démona. To co píše, nejsou pak výrony jeho skutečné osoby, nýbrž oné ideální, nadpozemsky vznešené bytosti, kterou ze sebe vybájil.

Arci jest možná, že postupem času vžije se do svého ideálního výtvoru tak, až sám uvěří, že skutečně cítí všechny ty zbásněné city — asi jako starý bramarbas konečně sám začne věřiti ve své vylhané báječné kousky hrdinské. Četl jsem kdesi, že Dumas časem překvapoval své okolí konáním a projevy, které nikterak nesouhlasily s jeho povahou a obyčejným chováním: stotožňovalť se na chvíli s některým rekem svých románu. Věřím, že podobně leckterý básník muže klamati po celý život nejen ostatní, ale i sama sebe vlastnostmi a city, které si pouze přibásnil, ba že konečně — na příklad — takový sama sebe přelhávající zoufalec muže sáhnouti k revolveru a samovraždou ukončiti své vybájené strasti — —

Usmíváte se; pravda, muj příklad je trochu smělý. Ale za jisté mám, že básnické projevy citů třeba přijímat s opatrností; zacházíme s nimi jako sběhlý mim se svaly svého obličeje, že konečně nesnadno poznati pravou naši tvář.

Divíte se asi, že takto s vámi mluvím o svém vlastním povolání. Ale poznal jsem na první pohled, že nechceme plané, otřepané fráse, nýbrž upřímný — —"

Příchod jiných členu společnosti přerušil rozmluvu Borského s mladou dámou.

Když se ocitl Borský později ve svém pokoji a hodil nepohodlné rukavičky na psací stolek, vynořila se z roje změtených povrchních dojmů, které si odnášel z nedávného povinného pobytu v četnější společnosti, v neurčitých obrysech jediná podoba. Viděl ji zřetelně pod hustou zelení starého parku, u té ohromné barokové vásy, na tom zpola omšeném kamenném sedátku, kde vedli svůj literární rozhovor, až příchod ostatních ukončil jejich krátké tête — à tête. Viděl tu ztepilou postavu a krásnou sympatickou tvář, před níž jako kouzlem rozvázala se mlčenlivá jeho ústa, že z nich proudila řeč jako bystřina, bezděky odhalujíc myšlenky jeho až na dno. A jak mu naslouchala! Živě spatřoval dosud před sebou ty krásné hnědé oči, jiskřící se duchem, a ten málo vyhrnutý jemný ret, povyhrnutý jen tolik, co stačilo, aby vynikl nejsvůdnější kontrast lahodné červeni a skvoucího běla . . .

S tímto obrazem v duši stál Borský ještě dlouho před otevřeným oknem. Byla teplá jeseň. Hvězdy svítily v čarovném lesku po čisté noční obloze a vlažný vzduch, řinoucí do pokoje, zdál se prosycen jarní lahodou. „Jest to láska?" pravil Borský k sobě. „Ach, láska! O lásce není řeči. Ale nějaký květ do toho prázdna zde, nějaký ruch do té mdloby a nudy . . ."

Několik dní na to žil Borský svým obyčejným životem. Do společnosti nechodil. Ale jednou, jda ulicí, zahlédl svou nedávnou společnici v otevřeném povoze. Kmitla se kolem a vmetla mu jen letmo do duše smavé jiskry velkého oka a záblesk bílých zoubků pod růžovým rtem.

Tím druhým setkáním nastal obrat v jeho myšlenkách. „Proč bych se neodvážil?“ mluvil k sobě. „Láska jest arci vyžehnuta z mého nitra a nevrátí se více. Ale to prázdno touží po vyplnění a můj nynější život je tak hluchý, tak zoufale jednotvárný. Má poesie sklání ochablá křídla níž a níž do všedního prachu. Proč se neosvěžit alespoň stínem toho, co pominulo, alespoň zdáním zašlého rajského citu, alespoň sladkou lží, která mi muže poskytnouti ještě dosti vzácných požitku?“

Od té chvíle vyhledával znovu společnost, kde se mohl setkati s předmětem svých myšlenek. Ale marně toužil promluviti s ní beze svědku. Buď mu náhoda nepřála, nebo mařila dívka sama jeho pokusy. Snad bezděky, snad úmyslně.

Jednou, vrátiv se opět s neukojenou touhou domu, zasedl v rázném odhodlání za psací stolek. Psal jí dopis. Několik začátku přeškrtal a zahodil — ale konečně, kde se vzaly, tu se vzaly, vytryskly z péra plamenné výrazy lásky, sliby a prosby, slova blouznivé touhy... A závěrkem dodal, že si přijde pro spasný nebo zdrcující odvět do zítřejšího plesu. —

Jest na plese. V útulném zákoutí, zastíněném ohromnými listy tropických rostlin, vidí ji před sebou sedící na měkkém taburetu, ozdobenou zářícím plesovým úborem a roznícenou tvář lehce sobě

ovívající skvostným vějířem, jehož bílou půdu protkávají báječné květy rozkošných barev. Dosud ji nespatřil nikdy tak krásnou. S bouřlivě tlukoucím srdcem obzírá svůdnou podobu a čeká na rozhodnutí.

Pokynula mu přívětivě, aby usedl vedle ní.

„Především malý dodatek k naší nedávné diskusi — pamatujete se, tam v parku pod starou vázou? — která byla před časem přerušena," začala tichým hlasem, pohlížejíc na podlahu. „Přemýšlela jsem o vašich slovech ... soudím nyní, že bylo v nich dosti pravdy ... Vkapal jste do mé duše jed nedůvěry ... nedůvěry k básnickým projevům ... Hleďte —"

Pojednou utkvěly na něm lesknoucí se oči a v jemném usmání zakmitla se skvoucí běl pod růžovým, lehce vyhrnutým rtem. Zároveň vytáhla krasavice z úkrytu lístek papíru, Borského dopis, a trhajíc jej v kousky, které hbitou prací útlých prstů nabývaly něžných motýlích tvarů, pokračovala rozmarným tonem:

„Hleďte, naučila jsem se také tomu kousku s papírovými motýlky. Vizte, jak tančí po mém vějíři, jak vesele vzlétají do vzduchu — ten nejhezčí mezi nimi, se zlatem ořízky na lemu křídel, toť motýlek lásky. Hle, zachytila jsem ho právě na nejkrásnějším květu vějíře! Ó, ty něžný lháři! Vím dobře, že jsi jen kousek popsaného papíru ... Hezká to hra pro ukrácení dlouhé chvíle — —"

A sfouknuvši s vějíře papírového motýlka, povstala s veselým: „Ale teď pojďme raději k tanci!"

Toť se rozumí, že vánoční povídka.

(N. L. 1886, č. 356.)

Již před lety jsem sice napsal „Poslední vánoční povídku" v pevné naději, že si tím navždy odbudu známou štědrovečerní horečku, kterou musí alespoň jednou v životě prodělati každý spisovatel. Než doufání moje bylo marné: znovu káže mi zpropadená povinnost, abych novinářský svuj brk namočil do vánoční záře a vuně.

Ó, vánoční pensa! Hruza mne pojímá, když si představuji celou tu nekonečnou spoustu citu-plných štědrovečerních básní, idyll, črt a povídek, která se již snesla na trpělivý papír od té doby, kdy očka dětská poprvé zaplála vytržením před báječnými palmami papírových jesliček a třepetavými světýlky okrášleného smrčku. A čirou nemožností se mi zdá, že by ještě i budoucí spisovatelé těžili z toho skrz na skrz prošťáraného dolu.

Vždyť už nynější literát, je-li odsouzen k hodince vánočního nadšení, zoufale hryže pápěrku svého brku, hledaje ve všech koutech fantasie nějaký nový nebo alespoň zánovní motiv.

Kde jej vzíti? Venku? V té zimní krajině, od věku bílé, k zoufání stejně bílé? Labutí peří, lilie,

úběl, pudr, cukr — není na světě bělosti, s kterou by se nebyla ta zavátá niva tisíckrát měřila, a též jiskrné stříbro jíní, křišťály ledu, pestré sáně, zářící okénka jsou dávno již opotřebována jako klobouk starého suplenta. Poeta těká smutně tou bílou pustinou jako také již otřepaný hladový pták, pátrající marně po živném zrnku.

Či uvnitř? Ve známém útulném pokoji s povědomým praskotem v kamnech? Za stolem, kde dítky v radostných předtuchách nedočkavě šilhají po dveřích sousedního pokoje a staří pohledem na ně zalétají do zlatých dětských dob, vzpomínajíce zároveň drahých bytostí, s nimiž se jindy veselili z toho svatého dne a které již ni trouba pastýřská, ni blahověstný hymnus andělů nevyvolá z utuhlé prsti hřbitovní? — Zazněl zvonek — rozlétly se dvéře — v oslněná očka plesajících dítek září z haluzí zelené chvoje všecka ta vánoční nádhera nesčíslných svíčiček, pestrých řetězů papírových, pozlacených ořechu a lákavého cukroví... Ach, bože, i ty vánoční stromky zase druh druhu tak zoufale podobny, od zlaté hvězdy na vrcholku až po šklebného dřevěného louskáčka, visícího na nejnižší větvi!

Krušnou věru prací jest vymysliti něco nového. Chudé děvčátko, umrzlé v zákoutí ulice vedle pestrých svíčiček a papírových řetězů, jež nikdo nechtěl koupiti, i bohatá matka, stavící na posněžený hrob svého miláčka veliký vánoční strom, plný nádherných třpytů a nejvybranějších pamlsků; lidumil, nesoucí radostný štědrý večer do mrazivého brlohu bídy, i pochmurný samotář, trávící svatou noc v šerém koutě pustého hostince; šťastná dívka, jíž dobrý otec vložil do ruky nejskvostnější vánoční dar —

ruku toužebného milence, i samovrah, který sama sebe pověsil ve hloubi lesa na větev jedle, kterou mu lunojasná zimní noc pomocí sněhových krajek a jiskřivého ledu upravila v obrovitý divukrásný strom vánoční — všechno, všechno to zná již každý slušný čtenář nazpaměť.

A přece uvidíte, vy mladší čtenáři, kteří se toho dožijete, že ještě za pul století v tenhle čas denníky i týdenníky, měsíčníky i vánoční almanahy louditi budou na tvář naivního obecenstva blahé úsměvy a soucitné slzy pomocí týchž sněhových rubášu, ledových démantu, umrzlých slz, pestrých svíčiček, zářivých oček, pitvorných louskáčku a všeho toho, čeho se již valná část nynějšího spisovatelstva a čtenářstva přejedla až do ošklivosti.

Arci že do ošklivosti! Již od časného rána hmoždím se marně, abych přivolal náležitou štědrovečerní náladu. Místo zlatých prasátek, betlémské hvězdy, zpěvů pastýřských a perutí andělských vtírá se mi tvrdošíjně na mysl — rybí polévka a černá ryba s knedlíkem. Hleďte, tak schází a hyne všechna poesie na světě! Mořím se tu, sestárlý básník, abych utkal z lilií a hvězd tklivou vánoční báseň — a zatím ovívá mne vůně smažených ryb a péro moje kreslí v čelo archu málo vhodnou vignetku z prosaických šneků!

Než jaká pomoc! Něco napsati musím.

Snad abych vytáhl ze starého haraburdí známý vánoční strom našeho národa? Ale ten se vyskytuje rok co rok ve všech časopisech a vždy visí na něm tatáž těšínská jablíčka a tytéž pozlacené, jenže, bohužel, prázdné ořechy.

Či mám vylíčit nějakou tu dojemnou slavnost vánočního stromku, k níž dostavují se hodnostové v černých fracích a dámy v oslňujících toilettách, aby se jeden večer zaskvěly v nimbu šlechetných lidumilů před veřejností a před ostýchavým zástupem umořených dítek, jež snad zejtra opět budou plakati hladem a mrznouti v nezdravých brlozích podzemních?

Či — ne, ne! Takhle bych přemýšlel bez výsledku do večera. Musím se již chopiti první látky, která se mi namane. Třeba paní Jedličkové, té rozšafné bezdětné vdovy z vedlejšího domu, na kterou neví nikdo nic špatného, ale která za to zná všechny hříchy a poklesky všech obyvatelů naší čtvrti.

Ano, zůstanu při ní, při té milé ctihodné paničce, žijící klidně z pěkné pense, jezdící na každý pohřeb, chodící každý den do kostela a měnící služky dvanáctkráte do roka. Toto měnění služeb je snad jedinou její slabostí.

Učiním dle možnosti poetický rozběh do své tklivé vánoční črty.

Hoj, ty štědrý večere, ty tajemný svátku! Posvátné tvoje kouzlo vane již nad šumným městem, jehož ulice dnes jako divem proměnily svou všední, kramářskou tvářnost. Všude zelená se jehličnatá chvoj, pestří se barvité papírové řetězy a hvězdy, vábí rozmanité cukroví a třpytí se celý báječný svět hraček, loudě malé diváky mezi své vyřezávané stromky a strakaté loutky.

Zdá se ti, že zaznívá shůry, s šedé výše, tichý zpěv andělů, hlásajících pokoj na zemi lidem dobré vůle a sypajících dolů plnými hrstěmi bělostných kvítků nebeských. Bílé ty hvězdičky chumelí se či-

stým, mrazivým vzduchem a zahalují všechnu ohyzdnost a špínu městských zákoutí v zářivé roucho nevinnosti.

Ty vločky padají hustě i na starý, široký deštník paní Jedličkové a zachytávají se v těžkých záhybech jejího starosvětského pláště i v huňaté dlouhé srsti rukávníka, do něhož se pečlivě zachulují buclaté její ruce; okrouhlá, boubelatá líc matrony s čilým, sivým očkem plane účinkem mrazu o závod s velikými umělými květy, jež se červenají pod obrubou starobylého klobouku, nad prosivělým temným vlasem. Jasné její vzezření dýše předtuchou radosti, jakou jen šlechetný skutek poskytuje dobrému srdci.

Nedočkavě chvátá domu. Z košíčku na jejím loktu vykukují rozličné balíky a barevné svíčičky.

Zastavila se ještě. Hle! tu na rohu ulice na studeném kamenu choulí se k sobě dvé hubených, skřehlých, do směsi hadru nuzně zabalených dítek, hoch a děvčátko, majíce před sebou kupku ruznobarvých papírových řetězu a pozlátkových hvězd. Z pod děravého, hustě posněženého šátku, do něhož jsou zavinuty obě ubohé hlavičky, vyhlédají úzkostlivě na mimojdoucí jako dvě smutné, uvadlé sněženky.

Paní Jedličková vybrala si nejdelší řetěz a největší hvězdu a smluvivši polovici z ceny, kterou jí udali jektajíce zuby malí prodavači, vtiskla hošíkovi několik krejcaru do zmodralé ručky.

Dobrá matrona jest již doma. Vklouzla do zadního pokojíku, jehož uspořádání jeví prostičký vkus, ale za to vybroušený smysl pro vzorný pořádek.

A hle! uprostřed pokoje na čistě vydrhnuté po-

dlaze stojí krásný vánoční stromek, bohatě již ověšený a dopola okrášlený. Nyní dokončují ruce, blahým rozčilením se chvějící, jeho výzdobu. Na vrcholek upevnily pozlátkovou hvězdu a kolem zelených větví malebně ovinuly pestrý papírový řetěz. Pak přilepily koldokola barvité svíčičky a dobyly z balíků jakous ružovou stuhu se zlatými cetami a rolničkami a jakýsi titěrný šat, podobný strakaté dětské hazučce.

Paní Jedličková položila oba předměty na židlici vedle stromku a postála chvíli v myšlenkách uprostřed pokoje, v němž se již rozhostil večerní soumrak. Zajisté sklonila se posvátná vánoční poesie v to siré, dobré srdce, v tu chvíli plné teskně blahých upomínek a citův ušlechtilých. Ta opuštěná bytost chystá se slaviti svůj štědrý večer, připravujíc blaho jiným.

Třesoucí se rukou zažehuje svíčičku za svíčičkou, až celý stromek zazářil rojem třepetavých světýlek. Však co to v jejich kmitu viděti pod huňatými haluzkami? Zdá se, opravdu se zdá, že tam na nitích místo fíků a datlí visí kousky uzenek a slaniny, místo cukroví chutné paštičky...

V tom již otevřela paní Jedličková s okem radostí se jiskřícím dvéře a do pokoje batolí se, váznou překvapeni, trou se lichotivě o její nohy čiperná trojbarevná Mícka a líný chundelatý Azórek —

Ó, péro mé není schopno dolíčiti tento dojemný štědrovečerní obrázek! Slza splývá po mé tváři a zajisté i po tváři čtenáře, který nebude již do smrti čísti žádnou moji vánoční povídku.

Výlet páně Broučkův do měsíce.

Cestopisné črty od B. Rouska. (Květy 1886.)

I.

(Poetické líčení noci a Svatovítského chrámu. — Čtenář seznamuje se s panem Broučkem. — Přelud zemětřesení. — Rozjímání o měsíci. — Autor a Zola. — Jak se dostal pan Brouček do měsíce. — Pokynutí našim učencům.)

Byla jasná letní noc. Velebný kolos Svatovítský koupal ve stříbrné záři své štíhlé pilíře a květnaté fiály, své lehké oblouky s ozdobou kamenných krajek, a vrhal na osvětlené svoje plochy fantastické stíny oněch kamenných úpon a kmenu, že vypadal jako báječný chrám duchuv, utkaný z kouzelných svitu a mystického šera.

V posvátném klidu dřímala zde ta zkamenělá hymna minulosti uprostřed mrtvého okolí; jen ze dvou oken starého domu v těsné uličce, táhnoucí se za chrámem podél Jeleního příkopu, zářilo ještě pozdní světlo a zazněly rušivé zvuky.

Zavrzly totiž dvéře, vedoucí na ulici, a z nitra ozvalo se: „Nu tedy s pánem bohem, pane Würfel!"

„Šťastnou dobrou noc, pane domácí! Račte nás brzy zase navštívit!" odpověděl druhý hlas.

Na ulici vystoupila poněkud hápavým krokem tajeplná postava mužská, zahalena — Však nikoli! Vidím, že jsem s poetického, trochu arbesovsky zbarveného úvodu bezděky shupnul do střízlivé prósy a proto mohu již prostě říci, že pan Brouček opustil známou hraďčanskou hospůdku a zvolna se vracel ku svému obydlí, ležícímu někde na Starém městě. Vracel se nad obyčej pozdě; ale nepřipouštěl si proto žádných starostí — doma za gardinami očekávala ho pouze „sirá poduška", kterou však zatvrzelý náš panic, básníkovi navzdor, nikdy „neskrápěl hořkými slzami."

Pan Brouček je sice domácím pánem, ale nenáleží dokonce k těm nadutým prázdným měchům, za jaké hladomřiví spisovatelé z nízké závisti pány domácí šmahem vydávají. Má přirozený důvtip a od terminu k terminu nazbyt prázdného času, aby vědomosti své v nejrůznějších směrech rozšiřoval. Činí tak ovšem bez určité soustavy, jako těkavý ochotník, dle nahodilých podnětů a chvilkových libůstek. Následkem toho kupí se v jeho skromné knihovně velmi míchaná společnost: knížka o chovu kanárků vedle dějin francouzské revoluce, egyptský snář vedle populárního díla o soustavě těles nebeských, návod k domácí výrobě likérů vedle Hýnova Dušesloví zkušebného atd. A stejně pestrá směs vědomostí tísní se v jeho hlavě. Ale má při tom zdravý názor života, jen trochu přitemnělý stínem pessimismu. Posuzuje dosti přísně a někdy s řízným sarkasmem denní události, nedostatky obecní správy, zřízení společnosti, nové zákony a jiné záležitosti veřejné. Ostatně měnívá se škarohlídství jeho pozvolna v jasnější a nadějnější náladu, čím častěji se plní

vysoká sklenice s lesklým cínovým víčkem, za kterou obyčejně mívá své poučné přednášky.

Dnes nenašel v hostinci pana Würfla sourodou společnost a seděl proto mlčky jako fakir v koutě, zabrán v pochmurné rozjímání o nicotě života pozemského a zalétaje si pro útěchu do hvězdných oblastí, s nimiž se v posledních dnech následkem nové libůstky, vrcholící v zakoupení populárního dílka o měsíci, horlivě seznamoval. Teprve, když zbyl s hostinským samoten v hospudce, zapředl s ním rozmluvu; debattoval s panem Würflem živě o soustavě kráteru měsíčních a pronesl na konec pevné přesvědčení, že měsíc navzdor nevěřícím učencum hostí živé bytosti, což pan Würfel s nápadným mrknutím na hodiny duraznĕ potvrdil.

Pan Brouček začal i snášeti duvody pro svuj náhled, ale pohledy hostinského na hodiny opakovaly se tak hustě a okázale, že nemohl nepoznati tendence jejich. Ukončil tedy svuj výklad posledním douškem a vyšel do lunojasné noci.

Venku zastavil se před chrámem. Byl patrně uchvácen velebnou jeho krásou v magickém osvětlení měsíčním. Klonil se tu na pravo, tu na levo, jakoby krásné jednotlivosti vznešené stavby oceňoval s ruzných stran; chvílemi prohýbal se daleko nazad, jakoby chtěl prozpytovati nejvyšší hroty v koruně kamenného obra, a chvílemi nachyloval se zase hluboko vpřed, jakoby vzdával hold pokory posvátnému jeho majestátu. Ale pojednou upoutal všechnu jeho pozornost zvláštní úkaz. Zpozoroval divnou nejistotu a pohyblivost obrysu: přímky se jaksi kolísaly a vlnily, křivky se lámaly, pilíře pohybovaly se k sobě a od sebe jako štíhlé kmeny lesní

větrem, sama věž účastnila se patrným kolísáním v obecném vzruchu, jejž těžko bylo vysvětliti jinak než náhlým zemětřesením... Pan Brouček ucítil sám na sobě podobné kolébání a jat bázní, spěchal odtud.

Brzy však se upokojil. Úkaz onen byl zřejmě pouhý přelud. Zvolna kráčel dále kolem Svatojirského kostela mezi pošmurnými budovami směrem ku starým zámeckým schodům a prodlužoval si požitek romantické noční procházky častými oklikami s jedné strany ulice na druhou.

Pohled jeho zatoulal se bezděky ku hvězdnaté obloze a spočinul na krásném úplňku. Klidně a snivě shlížela dolu ta jemná stříbrná tvář s neurčitými rysy, jež vynikaly jen slabě z jasného terče jako vtlačené kresby hostie. Pro pana Broučka měly arci nyní, co se stal hvězdářským ochotníkem, zcela jiný význam. Představoval si v nich ohromná pohoří, rozsáhlé doliny, vyhaslé sopky, zející rozsedliny. Přes to ustoupil brzy opět vědecký interes poetickému dojmu, s nímž se mísil pocit lehké bázně. Pan Brouček měl totiž některé podivnůstky, mezi nimiž byla utkvělá myšlenka, že náleží k lidem, podrobeným tajemnému přítažlivému kouzlu měsíce. Neměl k domněnce své jiného podkladu mimo ten, že se probudil několikrát místo v posteli vedle ní na podlaze. Ale přes to zavíral vždy na noc pečlivě dřevěné okenice, aby nepronikla do ložnice ani nitka potměšilé stříbrné příze, která by jej spícího mohla vytáhnouti kams na větrné štíty domů a voditi po úzkých římsách nad strašlivou propastí.

I teď prochvěla jím na chvíli ona bláhová bázeň. Ale pak si připomenul, že bdí, že v plném sebevědomí údy své ovládá a není tedy v onom bez-

branném, trpném stavu, v němž nebeský zákeřník oběti své přepadává. Upokojiv se, pohlédl domnělému nepříteli směle v tvář a brzy smířil se s ním tou měrou, že v něm nalézal čiré zalíbení. Obrat ten zračil se v úvahách, jež cestou polohlasně pronášel.

Nevypadáš zle, ty bledý brachu tam nahoře! Usmíváš se tak tiše a spokojeně, jakobys neměl ani zdání o starostech a trampotách, jejichž domovem jest naše země. Ó jistě, že jsou tvoji obyvatelé šťastnější nežli my ubozí pozemšťané. Na tobě není asi domu, které by svým majitelum přinášely více svízelu a mrzutostí, než potěšení, ty neznáš jistě advokátu a berních úřadu, tvoji bydlitelé neztrpčují si navzájem život úskoky a pomluvami, šejdířstvím a darebáctvím všeho druhu. Na tobě nevycházejí noviny, které by čtenáři každodenně kazily snídaní a bouřily žluč politickými jeremiadami a polemikami, zprávami o uprchlých zlodějích a nevypátraných vraždách, o podvodných kridách a zasedáních říšské rady. Ostatně, ať na tobě jakkoli, huře nežli u nás nemuže býti najisto. Na zemi je už k zoufání: všude lakotná rvačka o sousto chleba, boj stavu proti stavu, zášť národu proti národu, válka všech proti všem, vláda brutální moci. Láska a humanita vystěhovaly se dávno kams mezi hvězdy a svoboda zustala toliko na papíře — ve skutečnosti stanou se národové brzy hromadami nevolných loutek, klopících daně a nosících ruznobarevné uniformy pro zábavu několika mocných pánu...

Za této pessimistické samomluvy došel pan Brouček starých zámeckých schodu. Přes nízkou zeď zadíval se dolu, kde tměla se spousta domu, z níž trčely ruznotvárné věže a vížky do jasné záře mě-

síční. Avšak jen chvilku bavil se tímto pohledem; pak vzhledl opět ku měsíci, jat nyní skutečně jakousi kouzelnou přítažlivou mocí.

Skoro se ostýchám napsati, co následovalo. Vím, že jsou vědecké předsudky příliš mocné, než aby někdo mé historii uvěřil a nenazval ji hloupou báchorkou. Ale nemohu k vůli předsudkům těm líčiti věc jinak, nežli jak se skutečně sběhla.

Pan Brouček vylezl na zeď a kráčel s okem stále na měsíc upřeným zvolna po ní. Pod tou zdí táhne se po svahu hradčanského návrší nějaká rozsáhlá panská zahrada, v hořejší, příkřejší části terasovitě upravená a na jednom místě opatřená dvojitými kamennými schody, jež v odstavcích od sebe se rozbíhají a zase sbíhají, ovroubeny jsouce prolamovaným kamenným zábradlím v barokovém vkusu. Vedou vzhuru k malému zahradnímu domku, jenž vystavěn jest u samé zdi. Možná, že můj popis není zcela přesný; ale nejsem Zolistou, abych k vůli dokonalé věrnosti v nejlepším odložil péro a běžel dříve na Hradčany podívat se na ty schody a na ten domek.

Pan Brouček kráčel tedy po zdi k domku. Nevím, je-li střecha jeho nad onu zeď tak málo povýšena, že se na ni člověk bez obtíže dostati může. Jisto jest pouze, že pan Brouček na dotčené střeše vskutku se ocítil. Vylezl na její hřeben a posadiv se tam rozkročmo, obemknul železnou větrnou korouhvičku. Oko jeho bylo dosud nezdolnou mocí upoutáno k luně a se směsí hrůzy a zvláštní rozkoše začal brzy pociťovat na celém těle působení magické síly. Proti vuli začaly se rozkročené jeho nohy zdvihati nazad, výše a výše, již neseděl jízdmo, nýbrž ležel na břiše vodorovně na hřebenu střechy, drže se rukama

pevně korouhvičky; ale v zadu zdvihaly se zvolna nohy jeho do vzduchu, již zdvihal se i dřík; již celé tělo, taženo silou nezdolnou, vznášelo se kolmo hlavou dolu a nohama k nebesum, v povětří nad střechou pavilonu a jen natažené ruce držely se ještě křečovitě hrotu větrné korouhvičky. Avšak jejich síla byla slabá proti neznámé moci; pustily se posléze a — Newtonova duvtipná vědecká stavba rozpadá se tím v bídné trosky — pan Brouček padal s úžasnou rychlostí — nikoli k zemi, nýbrž směrem od země do nesmírného prostoru světového....

S děsným chvatem zapadala pod ním Praha do hlubiny, mizela se všemi podrobnostmi krajiny v jednotvárném povrchu velikého kruhu, který se rozšiřoval více a více — ale pan Brouček neviděl již ničeho, neboť smysly jeho zastřela mrákota.

Čtenář již asi tuší z nadpisu, kam pan Brouček dopadl. Ano, pan domácí procitl ze své mrákoty — na měsíci. Co tam viděl a zažil, vylíčím věrně dle jeho duvěrných sdělení v kapitolách následujících.

Doufám, že vyplním tímto měsíčním cestopisem citelnou mezeru naší literatury. Naši páni professoři scestovali o prázdninách již celý svět a popsali nám všechny známé a neznámé končiny zemské již tolikrát a tak dukladně, že je věru potřeba ohlednouti se trochu dále, má-li cestopis ještě někoho zajímati. Ovšem reelní, pravdivý cestopis, nikoli nějaká Julesvernovská fantasie, na kterou se již také nikdo nechytí a s kterou, prosím, abyste moji práci nesměšovali.

Zároveň upozorňuji na své dílo naše učence. Naskytuje se jim příležitost obrátiti na sebe a naši

mladou universitu zřetel celé učené Evropy. Radím důtklivě, aby příležitost tu chytili za pačesy — kdož ví, kdy se zase podobná naskytne!

Prostých českých náčrtku si za hranicemi nikdo nevšimne; ale zpracují-li naši učenci material v nich obsažený po vědecku ve světové řeči německé, proslaví jména svoje od pólu k pólu a v jejich slavozáři sloniti se bude celý národ. Material onen je skutečně dlouhým řetězem objevů v pravdě epochálních, které změní ze základu dosavadní vědecký názor světa.

II.

(Procitnutí. — Neobyčejné úkazy přírodní a pochybnosti pana Broučka. — Země v poslední čtvrti. — Reklama pro B. Katzera. — Vítězná potyčka s učenci. — Falešné váhy na měsíci. — Elegické rozjímání. — Pan Brouček tančí kankan. — Potměšilý stín.)

Pan Brouček, nabyv opět smyslu, otřásl se zimou a vrazil si rukama prudce do očí, ač je hodlal jen trochu promnouti. Prohlednuv shledal, že panuje vukol něho hluboká tma. Tápal kolem sebe; poznal, že leží na holé, skalnaté, mrazivě studené půdě. Povznesl oči k obloze; na tmavém jejím sklonu třpytily se hvězdy démantovým leskem. Ale když hlavu obrátil na druhou stranu, spatřil tam podivný úkaz: cosi jako vysoký trojúhelník bílého světla zdvihalo se od černého obzoru do nočního nebe. V temnu před ním šeřily se tu a tam neurčité obrysy.

Avšak pojednou oslepilo pana Broučka se strany onoho zářivého trojúhelníku pronikavé, nesne-

sitelné světlo. Musel si zakrýti oči. Usedl zároveň a podivil se, s jakou neobyčejnou pružností se při tom vztyčila, ba skoro vymrštila hořejší polovice jeho těla. Obrátiv se zády k oslepující záři, pohledl do krajiny na opačnou stranu. Bože, jaké překvapení! V plném denním světle, v oslnivé jasnosti trčelo tu několik holých, ruznobarvých skal z temnoty jako pusté ostrovy z černého moře. Ba věru, je to spíše nějaká hustá, jak uhel černá tekutina nežli pouhá temnota, která přec nemuže býti tak neskonale čirou, naprosto neproniknutelnou a býti oddělena jen ostrou čarou, beze všeho šeření a přechodu, od jasného, mocného světla, kterým jsou ony skály zaplaveny.

„Bože, kde to jsem? a co se to stalo?“ pomyslil si s ustrnutím pan Brouček. „Mám nějaký ztřeštěný sen či zanesl mne přes noc ďábel na nějaké černomořské ostrovy? Avšak ani Černé moře nemuže býti takhle černé! A jak je možné, aby nejhustší noc rázem, oka mžiknutím se proměnila v bílý den, bez soumraku, bez červánku, bez svítání, jakoby v temném sklepení náhle zasvítilo ohromné elektrické světlo?! A divno, přepodivno! Na těch ostrovech tamhle jest jasný den — i já sedím již v plné záři denní na takovém skalnatém ostruvku a cítím na sobě hřející paprsky sluneční —: ale na temné, ba černé obloze třpytí se zároveň všechny hvězdy v nezkaleném lesku! Jak je to všechno možné? Aby den a noc vládly svorně pospolu? Aby krajina zářila v nejjasnějším lesku slunečním pod hvězdnatou noční oblohou? Sním či ztratil jsem rozum?“

Pan Brouček byl skutečně jako v Jiříkově vidění. Konečně soustředil všechny myšlenky na otáz-

ku, co se s ním dálo, než upadl v bezvědomí nebo spaní, kteréž skončilo tímto úžasným procitnutím.

Napjal paměť a brzy zachytil vůdčí nitku: připomněl si rozmluvu s panem Würflem o luně a zastávku před Svatovítským chrámem. Ostatní vzpomínky byly trochu kolísavé a nejisté, ale přece podařilo se mu stopovati svoji pouť ku starým zámeckým schodum, apostrofu, kterou věnoval měsíci, chuzi po hřebenu zdi, zlezení zahradního domku a co následovalo, než jej úžasný pád do nesmírné hloubky či vlastně výšky pozbavil smyslu. Nad těmito posledními vzpomínkami chtěl zavrtěti hlavou — ale pokus ten byl by mu málem šíji vyvrtknul a k tomu přesvědčil jej opětný pohled vukol, že se s ním stalo v pravdě něco neobyčejného. Viděl, že hladina temného moře o poznání se snížila a že z ní vynikly tu a tam skvoucí kamenné špičky nových ostrovu. A když hlavu, přistíniv si tentokrát oči rukou, znova obrátil na stranu opačnou, zahlédl tam za jiným valným mořem temnosti celé pásmo osvětlených skalních vrcholku a na jednom místě obzoru na okamžik pronikavý oheň. Na okamžik, neboť musel hned zase před jeho prudkou září odvrátiti zraky. Patrně tam opravdu vycházelo slunce. A všechny předměty kolem, barvy těch skal, ta děsná černá tma a příkrý její kontrast s oslňující jasností vyniklých ostrovů, nahoře ta černá obloha se třpytnými hvězdami — vše to mělo vzezření prapodivné, neobyčejné, nepozemské. Hlavou prošlehla mu hruzná myšlenka, že byl magickou silou, které se odjakživa tak obával, skutečně vytažen až na lunu, kterou za své noční pouti na úkor země tak nadšeně velebil.

Bránil se této dobrodružné myšlence. Vždyť nikdy neslyšel, ani nečetl, že by byl měsíc někoho vytáhl výše než leda na štít nějaké střechy. A pak — co by tomu řeklo učení o přítažlivosti země?

„Ne, ne!" konejšil se, „je to myšlenka bláznovská. Vším je zajisté vinno jen to čertovské Würflovo pivo. — Počkejme, podívám se na manšetu! — Hm, deset čárek. — Inu ovšem! Teď je všechno jasné."

Ale přece nebylo nic jasné. Kolem pana Broučka prostíral se arci obraz, který za pozemských poměrů mohl býti leda výtvorem chorobně podrážděné obraznosti nebo smyslového klamu; avšak pan Brouček cítil, že má hlavu a smysly zcela v pořádku, že je úplně střízliv, ba že navzdor oněm desíti čárkám na manšetě netrpí ani nejmenší stopou nějaké kocoviny.

„E! —" zvolal v duchu a vyťal si notný záhlavek, ačkoliv se chtěl jen lehce udeřiti v čelo — „snad mi pomůže obloha zaplašiti ten děsný nesmysl..."

I zahleděl se znovu bedlivěji na podivnou černou oblohu se sluncem a hvězdami, hledaje tam měsíc... „Sláva! Tamhle usmívá se ten zlatý čtverák — nemohu tedy býti na něm!"

Ale radost ihned zase zmizela. Pravda, tam vysoko na temné obloze vznáší se opravdu zářivý polokruh. — Ale předně: Když se pan Brouček v noci domů ubíral, byl úplněk; jak se mohla z něho pojednou státi poslední čtvrť? Či by byl pan Brouček prospal plný týden? Za druhé: Onen poloměsíc je na obyčejnou lunu báječně veliký a za třetí nevypadá ani stříbrný ani zlatý, nýbrž jest ku podivu

pestrý, a málem bys řekl, že hledíš z nějaké vzdálenosti na pěkný, z pola zastřený glóbus...

Ne, to není měsíc pozemský, anebo se proměnil úžasným zpusobem. Či byla by to dokonce Země — Země, která prý měsíčanum koná stejnou službu jako měsíc nám —?

Pan Brouček vzpomněl si na malou knížku „Měsíc a geologie" od Bedřicha Katzera, vydanou v Praze letošního roku, kterou poslední dny stále při sobě nosil. Sáhl pro ni do kapsy, ale ruka zajela tam bezděky s takovou prudkostí, že podšívku protrhla a knížka trhlinou na klín vypadla.

„U čerta, zdá se, že mám dnes tisíc ďáblů v těle!" bručel pan domácí pro sebe. „Musím se krotit — krotit —"

Ale na vzdor tomu předsevzetí pleskl se otevřenou knížkou, kterou chtěl jen ku čtení zdvihnouti, silně do nosu. Když ji chtěl odšinouti, octla se zase až na klíně a dosti dlouho trvalo, než ji vpravil do náležité distance, aby mohl pohodlně čísti.

Utekl se k této knize, poněvadž ji na zemi probral jen z části a povrchně a ve svém hvězdářském studium pronikl vubec jen k několika prvním elementum lunopisu.

Zatím co je náš hrdina do četby pohroužen, musím se trochu ohnati proti učencům, kteří na mne se všech stran hněvivě dotírají. Mohl bych je sice odzbrojiti poznámkou, že pouze narrata refero, aby si tedy chytli pana Broučka za pačesy. Ale jsem o pravdomluvnosti jeho tak pevně přesvědčen, že chci směle za něho nastaviti vlastní prsa.

Klidně vyslechnu námitky zlostných vědatorů.

Předně: Kdyby prý i možné bylo, aby měsíc někoho s povrchu zemského k sobě přitáhl (což je vzhledem ku přítažlivosti země a z jiných duvodu čirým nesmyslem), nemohl by přitažený pro nedostatek vzduchu a smrtící zimu v meziplanetárním prostoru, nehledě ani k úžasné prudkosti pádu a četným jiným duvodům nikdy živ na měsíc dopadnouti.

Za druhé: Autor naznačil ve své úžasně blbé slátanině, že jeho hrdina opustil zemi, když byl měsíc v úplňku. Úplněk jest poledne měsíčného dne, kterýž trvá nikoli 24 hodin, nýbrž od východu až k západu slunce na měsíci 354 hodiny a od východu slunce až zase k východu arci dvakrát tolik hodin. Od měsíčního onoho poledne až do příštího východu slunce na měsíci uplynulo tedy asi 22 zemských dnů. Jestli se tudíž pan Brouček teprve při onom východu slunce na měsíci ocitl, padal plné tři týdny, což je zhola nemožné již proto, poněvadž nevěříme navzdor dru. Tannerovi v možnost tak dlouhého postu.

Za třetí: kdyby se tam přese vše živ a zdráv byl dostal, nemohl tam ani chvilku na živu zůstati. Neboť: A. na měsíci není žádného ovzduší, alespoň ne takového, v němž by člověk obstáti mohl; B. k tomu panuje tam a) v noci zima tak krutá, že by byl mžikem v mrtvý rampouch ztuhnul a b) ve dne zase horko tak úmorné, že by se v něm i olovo rozpustilo, následkem čehož by *α*) každý živoucí tvor — —

Poněvadž páni učenci, začnou-li vypočítávati důvody, nikdy konce najíti nemohou, přetrhnu je ra-

ději hned a řeknu krátce: Proč pan domácí tak dlouho na měsíc padal, nemuže nám vysvětliti prostě proto, poněvadž konal svoji pouť ve stavu bezvědomém; co však ostatních námitek se týče, jsou vyvráceny prostě tím, že pan Brouček dosud plnému zdraví se těší a všechny ony věci, které sám zkusil a na vlastní oči viděl, osobně ztvrditi může.

Kdybych se chtěl zahrabati na nějaký čas do učených traktátů, dovedl bych také sestrojiti zcela slušnou imaginérní cestu do měsíce, která by byla s přísnou lunovědou v nejlepším souladu; ale pak by to nebyla právě pravdivá, skutečná cesta páně Broučkova.

Tím budiž učený cech odbyt i vzhledem k ostatním domnělým nemožnostem a nesmyslům, které v dalším průběhu mého vypravování zajisté nejednou vzbudí jeho nelibost a pohrdlivý úsměv nad pošetilým „nedoukem“ nebo snad dokonce „čirým nevědomcem“.

Pan Brouček dospěl zatím ve své četbě až k místu: „Přítažlivost měsíce činí jen $^1/_6$ pozemské, našich 6 kilogramů váží tam jen 1 kilogram.“

„Ah, nyní pochopuju, proč jsem se knihou praštil do nosu,“ pomyslil si pan Brouček.- „Zdvihal jsem ji touž silou jako na zemi a ona je zatím zde na měsíci šestkrát lehčí.“

Ano, již nepochyboval, že se probudil skutečně na měsíci. Poslední stín pochybnosti rozptýlil Jules Verne, jehož „Cestu kolem měsíce“ sobě náš hrdina cestou na Hradčany byl koupil a teď také šťastně v šose nalezl. Otevřelť jeho knihu náhodou na místě,

kde vylíčen byl východ slunce na měsíci a vzhled měsíční oblohy: vše shodovalo se nápadně s tím, co právě pozoroval.

Nebudu líčiti hruzu, která panem Broučkem zachvěla, a směs ostatních pocitu a myšlenek, jež nitrem jeho vířila. Uvedu jen závěrek vnitřní jeho samomluvy: „Zde tedy sedíš, chudáku, opuštěn a samoten na cizím, neznámém světě, více než 50.000 mil vzdálen od země, na kterou se již nikdy více nevrátíš! Hle, tam předaleko v nesmírném prostranství nebes na tom zářivém pulměsíci, který jest vlastně zemí, leží kdesi Praha, stojí tvuj dum a snad klepe právě v tu chvíli hospodyně s ranní kávou na tvoji ložnici... Nedoťuká se, nedovolá se... Dá vypáčiti dvéře: postel netknutá, po pánovi ani stopy... Nastane hledání po městě, pátrání, vyšetřování — snad padne i na pana Würfla podezření, že mne obral a vyhodil někam do Jeleního příkopu — a koncem konců rozmnoží moje afféra hezkou již řadu nevysvětlených vražd a neštěstí. V mém krásném domě budou hospodařiti roztomilí moji příbuzní, které jsem na zemi míval nejraději hodně daleko od sebe. Peníze, kterými jsem si pojistil slavný funus, jsou marně vyhozeny. Ni prostý křížek nezustane po mně na zemi; památka moje zajde tam beze stopy. Leda že snad někdy moji staří kamarádi, jdouce za lunojasné noci od „kohouta“ nebo od Würfla, mezi sebou prohodí: „Bylo to dnes pivko, co? Na tom by ani nebožtík Brouček neshledal chybičky...“ A nebudou tušiti, že ubohý Brouček šplhá zatím po strunách Davidovy harfy v krásném úplňku, k němuž snivě vzhlížejí na hvězdnatou oblohu —“

*

Pan Brouček zaslzel a oddal se zcela svému žalu.

Ale po chvíli přemohl jeho strast pocit jiný. Holá půda rozpalovala se žárem slunečním a začala jej hřáti tak důkladně, že rychle vstal. Pěkně vstal! Vyskočil, vymrštil se jako pružcový míč vysoko od země. A chtěje se oddáliti od lemu propasti, která snad číhala v moři temnosti, obklopující jeho skalnatý ostrůvek, činil to větrnými poskoky a smělými piruettami, za které by se nemusil stydět ani Mošna. Jeho zemští přátelé byli by ustrnuli, kdyby byli spatřili obtylou a rozšafnou osobu pana domácího tančiti nejsvižnější pařížský kankan.

„Uf! Uf! Prokletá měsíční lehkost!" oddychoval si náš bezděčný tanečník, když přivedl své tělo jakž takž do rovnováhy.

Stál u vysokého balvanu, který vrhal na západní stranu dlouhý, úplně černý, neprohledný stín.

„Zde si sednu do chládku," pravil k sobě pan domácí a uvelebil se do stínu s náležitou opatrností, aby příliš prudkým nárazem část k sezení nejpotřebnější snad vážně nepoškodil.

Usedl bez úrazu, ale poseděl jen kratičko. „Brrr —" otřásl se a zajektal zuby. V potměšilém stínu ovanul jej mráz ještě snad krutější než prve, když procitl.

„Pěkná to bude rýma!" bědoval, pospíchaje z objetí zákeřnického chládku —

Ale pro dnes končím útrapy páně Broučkovy a zůstavuji své čtenáře na skřipci dychtivého očekávání, co asi přinese kapitola třetí.

III.

(Učená epištola s hvězdičkami a kř žky. — Setkání s prvním měšťanem. — I na měsíci jsou oslové. — Nový důkaz o nezbytné potřebě němčiny pro každého poněkud vzdělaného Čecha. — Rozmluva s měsíčním správním radou. — Meteór. — „Měsíční Listy", „Hlas Měsíce" atd. — Hôtel Copernicus. — Výňatek z měsíčního Bädekra. — Ještě jedna, bohdá poslední půtka s učenci.)

Mile překvapil autora dopis jednoho učence našeho, dopis, svědčící jasně, jak živé účastenství zpráva o fenomenálních objevech páně Broučkových vzbudila i v kruzích vědeckých.

Dovoluji sobě vložiti větší část epištoly té do svého cestopisu, zároveň však uznávám za potřebné prošpikovat ji řádně à la Bačkovský učenými a neučenými hvězdičkami a křížky.

Slovutný pane!

— — — — — — —

Jsem vskutku zvědav, co pan Brouček na tváři měsíce vše vyslídí. Kdybyste mu dal*) sestoupiti

*) Dopisovatel pokládá patrně — navzdor mému důraznému prohlášení v kapitole předešlé — páně Broučkovu cestu do měsíce za pouhý můj výmysl. Vůči této houževnaté nevěře nevím si jiné rady, než pozvati ho zdvořile, aby se vydal se mnou některé nedělní odpůldne k Würflovi na Hradčany, kde může pana Broučka osobně seznati a cestopis onen z jeho vlastních úst třebas až přes půlnoc poslouchati. Že pak ten cestopis není smyšlenka ani pana Broučka, dokazuje již samo vzezření pana domácího. Neboť vypadá skutečně „jako člověk, který spadl s měsíce". Jeho obličej, již okrouhlým tvarem svým měsíci podobný, vydává totiž zvláštní záři, která jest patrně zachovaným dosud odleskem měsíčního světla.

do nějaké kruhové pláně až na nejhlubší dno, mohl by tam s jistou pravděpodobností vědeckou (Schmied, Neison) nalézti v krytých místech studánky, nad kterými výpary stále tvořily by vlhké mlhavé ovzduší, v němž by panu domácímu o dlouhém a horkém dni měsíčním mohlo býti při úplné volnosti v toilettě zcela příjemno. Tam nejspíš ještě*)

Není však nikterak stříbrná, snivě bledá, jak si obyčejně básníci lunný svit představují, nýbrž zahrává do ruda a fialova, což může býti učencum důležitým pokynem pro správný rozbor vidma měsíčného. Zvláštní jest, že odlesk ten nejintensivněji se jeví ve středu obličeje, na obtloustlém nose. Také ještě jinak okazují se na panu Broučkovi následky pobytu na měsíci. Nějaký čas po příchodu jeho do hostince nepozoruješ na něm nic kromobyčejného; tu patrně jest si ještě jasně vědom, že mešká na zemi. Ale čím dále, tím hustěji vyskytují se známky, nasvědčující tomu, že se v mysli přenáší nazpět na lunu. Začíná zdvihati ruce pomaleji a pomaleji, jakoby nabývaly měsíční váhy t. j. jakoby se stávaly šestkráte těžšími, bere sklenici opatrně, jakoby se bál, aby ji obyčejným uchopením nerozmáčkl nebo do stropu nevymrštil, vstává i sedá s velikou zdlouhavostí, ba i jazykem volněji pohybuje, jakoby i tento byl šestkráte těžší. Ba časem také začíná váznouti v řeči a zatrhuje do měsíčtiny. A při chůzi z hostince kolébá se a přešlapuje tak divně, že je patrno, kterak si mate dosud krok pozemský s chůzí, jakou vyžadovala rozdílná povaha měsíce.

*) Ó té domýšlivosti učenců! Okoukali trochu měsíc svým chatrnými teleskopy, jimiž dovedou postřehnouti nejvýše takové měsíční útvary, které jsou alespoň míli dlouhé a 300 stop vysoké, rozeznali leda matné obrysy měsíčních hor, jež arci neopomenuli z čerstva pokřtíti svými nesmrtelnými jmeny, a již chtějí pravoplatně rozhodovati, že na měsíci není živých bytostí. Není prý tam vzduchu ani vody a bez těch nemůže prý vzniknouti a obstáti žádný ústrojný život. Avšak ani tím nedostatkem vody a vzduchu nejsou si zcela jisti — vedou mezi sebou o to zajímavé hádky a někteří tvrdí zcela vážně, že alespoň ve hlubinách měsíčních kráterů a kruhových plání, pak v dutinách sublunárních předpokládati lze přítomnost jakéhos ovzduší a jakési vláhy. A tam by

mohl by se sejíti také s obyvatelem neb obyvatelkou měsíce, kteří by mohli býti nás 6krát řidčí a slabší, aby přece při práci obdobné vykonali docela totéž jako my. Tam by mohl nalézti také měsíční květenu, vodou prosáklé, tmě zvyklé rostliny, jako daří se u nás v nejvlhčích roklinách skalných. Tam také by se mohl naučiti, co v Praze u Würfla a „u kohouta" asi konsekventně zanedbával, totiž píti vodu.†) Tam by dále mohl nalézti příležitost k rozluštění otázky, nemá-li Avennarius přece pravdu, když tvrdí, že všechny tůně měsíce jsou toliko výtlačky po tělesech světových, která naň napadala a do něho se zabořila za dob, kdy býval ještě těstovitě měkký. Brouček mohl by konečně také zjistiti, odpovídá-li to pravdě, říkáme-li o luně, že jest chladná škvára.††) Ba, mohl by snad dokonce při prud-

---

učený můj dopisovatel milostivě „nejspíš ještě" připustil nějaké živé tvory, nějaké obyvatele a obyvatelky (na tyto poslední arci nezapomněl, poněvadž je dosud svobodný)! Rád bych viděl obličeje všech těchto pánů, až při další četbě mého cestopisu budou jen jen klopýtati přes měsíčany a měsíčanky, kteří k vůli lunopiscům nikterak nezalézají do nějakých tmavých děr, nýbrž oněm navzdor vesele se prohánějí po celém povrchu měsíčném! Jak toto faktum srovnati s nedostatkem vzduchu na měsíci, tím ať si učenci lámou hlavy; vždyť je máme jen proto, aby nám takové záhady vysvětlovali.

†) Neslyšel jsem alespoň nikdy, že by p. Würfel nebo hostinský „od kohouta" zlotřile manipulovali s vodou.

††) Jaký lijavec otázek najednou! Aj, vida! Pan Brouček má se nechat vyslýchat jako ubohý examinand — O ne tak, velmožní pánové! Tentokrát sestupte hezky s hrdé kathedry a tiše poslouchejte poučení o věcech, o kterých jste dosud ve své nadutě pavědě neměli ani nejmenšího zdání!

kém výbuchu nějaké sopky dostati se šťastně na vyhozenou pumu, která by jej zase na zem donesla.*)

Na to jsem nejvíce zvědav, jak Brouček zase dostane se domů, neboť aby na měsíci byl zapomenut s neurčitým osudem sám a sám, to už není možno. Že by jej země zase přitáhla, jako původně měsíc učinil, to sotva se stane. Ale velice pěkná cesta návratu jest možna —**)

Ale pro Bůh, do čeho jsem se to dostal! Odpusťte laskavě. Takhle dovede člověka strhnouti

---

*) Jest viděti, že učený dopisovatel nevládne příliš bujnou fantasií. Nevzmohl se na jiné nápady, než jaké mu vnuknul Verne svou koulí dělového klubu a baron Prášil svou jízdou do pevnosti na letící pumě.

**) Ostýchám se podati nad čárou tu „velice pěknou cestu“ — tak báječně naivní jest návrh učeného dopisovatele. Würfel mohl by prý dostati tušení, že duše domněle mrtvého pana domácího touží už drahně času po pivé(!). Znaje pak z meteorologie lidu, že slunce „tahá vodu“, mohl by prý připadnouti na myšlenku, že měsíc snad „tahá pivo“ do nebe (!!). Z útrpnosti vyvalil by tedy v lunojasné noci soudek svého nejlepšího ven na dvůr, vyrazil by dno (O svatá prostoto! Würfel by jen tak z útrpnosti vypustil na dvůr soudek, k tomu ještě svého nejlepšího!!!) a zůstavil by měsíci vytáhnouti pěnivý mok pro Broučka. Měsíc ovšem, dbaje pečlivě přírodních zákonů, tahal by prý toho hrozně málo. Za to však mohlo by prý pivo vykonati vliv přímo na pana domácího, jenž — — — Avšak nikoli, nebudu dále sledovati dopisovatele v jeho pošetilých fantasiích, dle nichž by se na konec pan Brouček probudil v onom pěnivém soudku na dvoře Würflovy „vikárky“. Dopisovatel končí svůj návrh slovy: „Celý jeho výlet do měsíce vedl by takovým způsobem zcela přirozeně k oslavě českého piva,“ k čemuž měl ještě dodati: „— a českého důvtipu!“

Váš znamenitý pan Brouček! — — — — — —
— —*)

a trvám

Slovutnostem nejupřímněji oddaný

N. N.**)

Avšak nechme planých domyslův učencových a vraťme se ke skutečným objevum našeho hrdiny na měsíci.

Zustavili jsme pana Broučka, an vyskočil z mrazivého objetí měsíčního stínu, pronášeje obavu před možnou rýmou; ale zapomněl rázem na rýmu a všechno ostatní, upoután všecek novým překvapujícím zjevem. Stanuv jako k půdě přimrazen, pohlížel ztrnulým zrakem v jeden bod temnosti, která obklopovala skalnaté jeho stanoviště. Z temného toho moře, nedaleko jeho lemu, vynořila se korková přilba, obtočená vlajícím závojem, jakou nosívají mnohdy evropští touristé v jižních krajinách. Ale přilba nebyla mnoho větší nežli náprstek a lehounký závoj neměl větších rozměru nežli síť obyčejného pavouka. Pod přilbičkou objevil se malinký obličej s dlouhými rezavými licousy, pak vynořila se ramena a hruď drobounkého trpaslíka a dlouhouchá hlava stejně drobounkého osla — a konečně vyjel z moře temnosti na skvěle ozářený

---

*) Ze začátku a na konci dopisu vynechal skromný autor cestopisu některé pro něho lichotivé věty. Naproti tomu nebylo by spravedlivé, aby vypustil zaslouženou chválu, vzdanou panu Broučkovi.

**) V originál dopisu muže každý u autora (Vinohrady, třída Palackého čís. 175, II. patro) nahlédnouti.

skalnatý ostrůvek miniaturní jezdec, s kostkovaným plédem na raménku, s vysokou, kovaným bodcem opatřenou holí v ručce a s červeně vázanou knížečkou pod paždím. Zkrátka, na vlas cestující Angličan, arci v kolibrovém vydání.

Pojednou vzhledl jezdec do výše, zočil pana Broučka a trhl sebou prudkým leknutím, které zároveň komicky se rýsovalo v jeho ubledlé tvářičce a v očkách nad malinkými brejlemi vytřeštěných. A čekaly ho ještě horší věci. Také osel zpozoroval nevídaného obra a splašiv se, shodil pána bezohledně na skalnatou půdu. Zděšené zvíře pádilo odtud a zmizelo brzy v moři temnoty dole.

Nešťastný jezdec zdvihl se pracně, ohledal spěšně svou drahou osůbku, nebyla-li vážněji pošramocena, a narovnav brejle, které na štěstí pádem jen stranou byly pošinuty, upřel znovu zpytavé a bázlivé zraky vzhůru na ohromného cizince. Pan Brouček nemohl se ubrániti záchvatu veselosti při pohledu na pád a rozpaky komického trpaslíka. Shlížel k němu se smíchem a zároveň se zálibou; neboť tento miniaturní tvor, nedosahující panu Broučkovi ani po kolena, byl zjevem opravdu roztomilým. Představte si jen loutku nebo figurku od hračkáře co nejvěrněji dle skutečnosti zhotovenou, vykazující všechny náležitosti živé osoby až po nejmenší knoflík a přesku v něžném zdrobnění a při tom co nejpečlivějším provedení — a představte si, že je ta figurka skutečně živá, že sebou samovolně pohybuje, činí přirozené posunky, ba i mluví!

Ano, drobný měsíčan začal také něco drmoliti řečí podivnou, panu Broučkovi naprosto neznámou.

Mluvil arci hláskem slabým, přiměřeným tak útlému hrdélku.

Pan Brouček, kterýž opřev ruce o kolena nahnul se co možná hluboko k trpaslíkovi, dal mu posuňky na srozuměnou, že nerozumí ani zbla z té hatmatilky.

Měsíčan se na chvilku odmlčel, jakoby o něčem přemítal; jaké však bylo překvapení pana domácího, když náhle ze rtů mužíkových zcela zřetelně zaznělo: „Woher? Was für ein Landsmann?“

Nemohl úžasem ani hned odpověděti. Tedy němčina je i na měsíci řečí obvyklou! pomyslil si. Až i sem lakotné Německo protáhlo své drápy! Oč že ten starý lišák Bismark, zatím co se na oko s Anglií a Španělskem hašteří o nějaké bídné korálové ostrůvky v Tichém moři, potají geniální balónovou výpravou annektoval stokráte skvělejší kořist, měsíc, a germanisuje tu o překot! Bezpochyby setkám se zde co nevidět s pruskou pikelhaubnou, která mne co Slovana bez okolků postrkem dopraví nazpět na Zemi — což by mi bylo věru nejmilejší. Na měsíci němčina! O, teď poznávám jasně, jak moudře jedná tam dole v Čechách ona rozvážlivá část vlastenců, která odporučuje horlivé učení se němčině, a jak bláhové jest konání ztřeštěnců, kteří se brání zuby nehty němčině a raději by místo ní šířili francouzštinu nebo bůh ví jaké jiné jazyky. S kterou jinou řečí dostanou se až na měsíc? Co bych si zde počal, kdyby se mi za mládí nebylo dostalo dobrodiní jazyka německého? Přísahám: dostanu-li se nazpět na Zemi, první můj skutek bude, že se dám zapsat do Schulvereinu!

Tyto myšlenky prolétly panu Broučkovi hlavou, než probrav se z překvapení odpověděl: „Matthias Brouček, Hausbesitzer aus Prag.“

Měsíčan sebou škubl a pozdvihl ručky k uším; patrně byl hlas pana domácího příliš silným na jeho útlé sluchové ústrojí.

„Z Prahy?“ opakoval pak a chvíli přemýšlel. „Aha, z hlavního města Čech, v Rakousku?“

„Ano.“

„Tedy pozemšťan, opravdu pozemšťan! Tušil jsem to hned na první pohled. Ale jak jste se probůh dostal k nám na měsíc?“

„Nevím věru, jak; je to pro mne samého hádankou,“ odtušil pan Brouček; „avšak, pane — pane —“

„Tom Bimbilimbi, zakladatel a předseda vzájemně pojišťovací společnosti proti meteorům, správní rada společnosti pro regulování měsíčních rýh a účastník mnohých jiných akciových podniků.“

„Těší mne,“ pravil pan Brouček s širokým úsměvem, jejž mu vynutilo jmeno a povolání podnikavého měsíčana. „Tom je bezpochyby křestní jmeno —?“

„Tolik jako u vás na Zemi křestní jmeno. My zde křestních jmen nemáme. Vlastně zní celé moje první jmeno Tom Thumb, které mi otec můj přidal na počest a na památku jednoho z nejslavnějších měsíčanů, který též u vás na Zemi dobyl sobě slávy světové.“

„Tom Thumb — Tom Thumb —“ přemítal pan domácí. — „Tuším, že jsem to jmeno někde četl. Aha — nenazýval se tak onen trpaslík, jehož

okazováním si dryáčník Barum vydělal báječné peníze?“

„Ano, týž. Tento domnělý trpaslík byl vlastně měsíčan, který — Ale nemyslíte, pane Broučku, že by bylo lépe, abychom k rozmluvě své volili jinou posici? Ačkoliv mi rozprávka s Vámi způsobuje čest a radost nesmírnou, musím přece jen upřímně vyznati, že mne již bolí krk od stálého pohlížení do výšky.“

„A mne bolí zase hřbet od shýbání, pane Bimbi — (hehe!) Bimbilimbi (hehehehe!) — Odpusťte, že mne vaše nezvyklé jméno dráždí k smíchu! — Chtěl jsem Vám právě také učinit návrh, jak bychom pohodlněji pokračovali ve svém rozhovoru. Dovolíte-li — žádná urážka! — posadím si Vás na ruku —“

„Srdečné díky za vaši laskavost,“ odmítal zdvořile měsíčan, trochu se zapýřiv. „Moje maličkost nedělala by Vám arci velkých obtíží; ale nechci Vám přece způsobiti nepohodlí a kromě toho — uznáte, že by vypadalo jaksi — jaksi podivně, abyste kapitalistu a správního radu zdvihal jako králíka a choval na ruce jako chůva nemluvně... Mám však jiný návrh. Nedaleko odtud stojí ‚hôtel Copernicus‘. Moje cestovní příruční kniha tvrdí, že je to hôtel v každém ohledu výborný a nepříliš drahý. Nesnídal jsem a mám již pořádný hlad. Mimo to začíná již slunce notně pálit a pobyt ve stinné komnatě za hustými záclonami bude každým způsobem příjemnější. Chci tam odtud také někoho vyslati, aby hledal mého zplašeného osla. Dále — oho!“

Cosi zasvištělo shůry vzduchem a vrazilo

s ohromnou prudkostí do půdy několik kroků od pana Broučka, který leknutím na sáh uskočil.

„Stafraporte!“ vyhrklo mu z ubledlých rtů. „Co to?“

„Eh, nic,“ pravil s úsměvem měsíčan, jenž rychle zase nabyl rovnováhy. „Pouze malý povětroň. Dopadají ovšem na povrch měsíce prudkostí vystřelené dělové koule, a kdyby byl zasáhl vaši hlavu, měl byste s ní na vždy pokoj.“

„Děkuju pěkně —“ a pan Brouček si odplivl — „za takové nadělení! Na zemi jsem spatřil meteór jenom jedenkrát v museum a zde na měsíci, sotva že jsem tu pobyl hodinku, byl bych s ním učinil málem známost až proklatě důvěrnou.“

„U nás padají povětroně velice často,“ vysvětloval Bimbilimbi, „někdy jednotlivě, někdy celý dešť. Žijeme tu jako v městě, které nepřítel pilně bombarduje. Pochopíte z toho, jak potřebným a blahodárným podniknutím je mnou založená pojišťovací společnost proti meteorům.“

„Ale co je platno pojištění, když nemůžete přece zabrániti, aby vám navzdor pojistce v nejbližším snad okamžiku takový nebeský tulák hlavu nerozkrušil!“

„Vyplatíme pak určitou sumu pozůstalým členům rodiny.“

„To by mne stěží pohnulo, abych přistoupil k vaší společnosti,“ zabručel pan Brouček.

„Ostatně, i toto intermezzo dokazuje, že nám bude lépe pod pevnou, proti meteorům náležitě obrněnou střechou hôtelu ‚Copernicus‘. Při dobrém déjeuneru můžete vypravováním, jak jste se na měsíc

dostal, ukojiti mou horoucí zvědavost. A já vám navzájem povím, jak slavný měsíčan Tom Thumb rozšířil naše vědomosti o Zemi, a s radostí zpravím Vás vůbec o měsíčních poměrech, v jakémkoli směru si toho budete přáti. Anebo kdyby Vás to nebavilo, můžete se probírati časopisem —"

„Jakže? I časopisy máte?" žasl pan domácí.

„Ovšem. ‚Měsíční Listy', ‚Hlas Měsíce', ‚Měsíční Politiku', (‚měsíc' musí býti při všem) a spoustu jiných. Jmenovaným byste arci nerozuměl, poněvadž jsou psány měsíčtinou. Ale máme dokonce i časopis německý: ‚Der Mond' —"

Pan Brouček spráskl ruce. „Německý? Ale pro koho pak jej vydáváte? Či máte zde vskutku nějakou kolonii německou?"

„Ani pomyšlení. Vy jste vůbec první pozemšťan, jehož noha na měsíc vstoupila. Poshovte jen laskavě, brzy vám všechno vysvětlím. Hle, tam kyne nám již hôtel přívětivě vstříc!"

Za rozmluvy obou ustupovala temnota zvolna níž a níže po boku skalnaté výspy, na níž stáli, jakož i po boku sousedního osvětleného ostruvku, a konečně se okázalo, že jsou oba domnělé ostrovy vlastně dva souvislé vrcholy skalní. A ve prohybu mezi nimi, nyní též jasně ozářeném, třpytilo se staveníčko, podobné většímu domku pro loutky v krámě hračkářském. Bylo stavěno v obyčejném švýcarském slohu, ale střecha jeho měla velice massivní krytbu z nějakého kovu, planoucího na slunci oslňujícím leskem. Bystré oko Broučkovo rozeznalo pod štítem ze zlatých liter sestavený nápis: Hôtel Copernicus.

„Ten váš hôtel — bože, kdybych tak na Zemi řekl, že jsou na měsíci také hôtely! — ten váš hôtel vypadá velmi hezky; jen se obávám, že mu prorazím hlavou půdu, dostanu-li se vůbec do něho," mínil pan domácí.

„Nebojte se! Ručím, že v něm naleznete dosti místa. Arci, jeho postele a pohovky budou Vám málo platny; ale přece postarají se tam, abyste si mohl pohodlně odpočinouti. Vždyť mohou něco mimořádného učinit pro hosta, který udělá řád za deset jiných," dodal měsíčan s úsměvem.

Zmínka o řádu zarazila pana Broučka. Sáhl do kapsy, kde nosíval tobolku, a oddechl si, když ji tam nahmátl. Bylo věru ku podivu, že nic, pranic neztratil při úžasném onom pádu.

Ale po chvilce zakabonil se opět.

„Nevím, nevím, jak to bude s řádem," projevil své obavy. „Pochybuju, že zde udám své rakouské státovky a bankovky —"

„O to nemějte starosti. Každý Váš knoflík představuje hezkou hromádku peněz. Za Vaši botu zaplatí s radostí naše musea a milovníci rarit tolik zlata, kolik se do ní vejde."

„I podívejme se!" zaradoval se pan Brouček. „Je-li tomu tak, jsem tedy pravý Rotšild!"

„Nabízím Vám hned sám neobmezený úvěr."

„Děkuji Vám srdečně, pane Bimbilimbi. — Ale slyšte, odkud pak má tento hôtel své pozemské jméno? Koperník byl tuším polský hvězdář —"

„Na hvězdáře hôtelier asi nemyslil," vysvětloval měsíčan. „Pojmenoval svůj hôtel prostě dle mohutného kruhového horstva, na jehož hřebenu jej

vystavěl. Velebný tento horský věnec nazývá se ve vašich lunopisech Copernicus. U nás má ovšem jiné jméno; ale poněvadž konkurrent toho hostinského, mající svůj závod na vydírání touristu trochu níže, za firmu si zvolil měsíční onen název, nezbývalo druhému než sáhnouti k pozemskému jménu, kteréž jest u nás také vubec známo."

„Jakže?!" zvolal náš pozemšťan. „I naše mapy měsíce jsou Vám povědomy, o něž na Zemi kromě hrstky učencû nikdo ani okem nezavadí!"

„Ovšem," potvrdil měsíčan, zdvihaje červeně vázanou knížku, která mu při nehodě s oslem byla vypadla. „Naše příruční cestovní knihy udávají vedle jmen měsíčních vždy též názvy pozemské a pro zasmání — odpusťte! — pro zasmání připojují tu a tam i komické domněnky a bájky pozemských hvězdářu. Ostatně význam Koperníka tuší pozemští lunopisci dosti správně, pravíce, že jest jedním z nejvelebnějších a nejzajímavějších útvaru měsíčních. Slyšte, co mûj ‚Pruvodce po měsíci' o něm píše: ‚Tato kruhová pláň čili kruhové horstvo jest právem jednou z nejslavnějších a touristy nejvíce navštěvovaných partií naší měsíční koule. Jest to obrovská pláň, mající v pruměru 12 mil a obklopená kruhovitým horským valem, který se nad ní vypíná do výše 10—11 tisíc stop'. Tedy bezmála do výšky vašeho Velkého Zvonu. ‚Z hřebene titanského toho náspu vyniká jako hroty nad obručí královské koruny více než padesát vrcholku. Vnitřní strana valu spadá příkře v nižších a nižších soustředných hřebenech, jakoby se byly několikrát po sobě ohromné massy od té kamenné stěny od-

trhly a kolkolem terrasovitě nad sebou vyvěžily, a téměř uprostřed rozsáhlé kruhovité pláně, kterou ten velkolepý, zřícený amfiteátr skalní objímá, trčí z roviny mohutná skupina horských kuželů, z nichž některé přesahují výšku 2400 stop.' Vyrovnají se tedy málem vaší Milešovce. ,Zevnější méně příkrá strana valu obklopena jest divoce rozervanou spoustou hor a pahorků, jejichž pásma dílem od valu na všechny strany se rozbíhají, dílem parallelně s ním se táhnou — přemalebná to síť souběžných a křižujících se hřebenů skalních, horských uzlů, hlubokých údolí a úžlabin, v dalším obvodu místy jako děrovatá zejícími otvory větších a menších kráterů —' "

„A my stojíme tedy kdes vysoko nad tím velkolepým divadlem, jež se ukrývá v tom moři temnoty pod námi?"

„Nalézáme se na jednom z přečetných vrcholků kruhového valu. Kdybychom zde počkali, odhaloval by nám východ slunce pozvolna ohromný, úchvatně krásný obraz. Stranou k nitru kruhové pláně vynořoval by se z čiré temnoty zářící vrcholek valu za vrcholkem, až by konečně uzavřen byl ten nesmírný, dvanácte mil v průměru mající kruh více nežli padesáti ozářených ostrůvků lesklé, různobarvé horniny, svítící v temném moři jako gigantický, pestře plápolající růženec drahokamů. Pak by se objevil pod nimi i jasný hřeben kruhového náspu a objímal by temnou propast nitra jako obrovský skvoucí prsten. Leč později okázaly by se uprostřed té tmavé propasti zářivé vrcholky vnitřního horstva a za nimi sestupovalo by světlo denní po protější vnitřní

straně kruhového valu, objevujíc pozvolna nižší a nižší malebně rozervané jeho terassy a spousty skalních trosek, až by posléze odhalilo i přehluboké dno kruhové pláně s celým ústředním jejím horstvem; východní vnitřní strana náspu pod námi s částí dna byla by arci dosud zahalena v hluboký stín či vlastně v neproniknutelnou tmu.“

„Počkám rád tu chvilku,“ zvolal pan Brouček, uchvácen líčením svého průvodce. „Vždyť slunce již vychází — či vlastně —“ zarazil se — „vždyť dávno vyšlo; myslím, že je tomu již dobrá hodina, co na východě vysvitlo.“ Bezděky sáhl pro hodinky, ač mu nemohly ovšem nikterak přispěti; neboť podíval se na ně naposled před třemi týdny, když byl ještě na Zemi. Rozumí se, že také stály.

„Ó, u nás na měsíci je slunce zdlouhavý patron,“ pravil s úsměvem měsíčan. „Od chvíle, kdy se hořejší jeho okraj nad horizontem objeví, až do chvíle, kdy celý jeho terč nad obzor vystoupí, uplyne vždy plná vaše hodina. A divadlo, které jsem Vám vylíčil, rozvíjí se také trochu pomalu; kdybyste se chtěl dočkati okamžiku, až slunce dno kruhové pláně osvětlí, poseděl byste si zde bezmála celý pozemský den.“

„Děkuju pěkně, tak dlouho by to ani náš nejzbrklejší ctitel přírody nevydržel,“ mínil pan Brouček, jehož enthusiasmus rázem ochladl. „Pojďme raději do hôtelu!“

„Toť zajisté nejrozumnější,“ přisvědčil měsíčan. „Naši krásní duchové musí sobě ‚úchvatný východ slunce na horách‘ perněji zasloužiti než vaši Berliňáci. Hleďte, cestuji také pro zábavu a pojal jsem

*

východ slunce na Koperníku povinně do svého programu. Ale myslím si, že bude lépe přečísti si prostě ještě jednou ten nádherný východ slunce v ‚Pruvodci‘ za spuštěnými záclonami hostince, v milém chládku a za vybranou tabulí. Nuže, pojďme!“

Bimbilimbi zdvihl také svou alpskou hůl a oba vydali se na cestu k hôtelu.

Prosím laskavé čtenáře, aby zde četbu této kapitoly ukončili. V následujících větách odbývám pouze učence, kteří mne znovu obtěžují svými námitkami. Moje vypravování jest prý plno vnitřních odporu. Udávám prý, že měsíční obloha postrádá blankytného modra, jsouc i za dne, kdy slunce na ní v plném lesku svítí, tmavá a hvězdami posetá, že není na měsíci žádného šera a přechodu mezi čirou tmou a příkrým světlem, a jiné úkazy, kteréž se zakládají pouze na nedostatku vzduchu na měsíci. Není-li však na měsíci vzduchu, nemuže tam býti ani zvuku; kdybys tam tisíc děl najednou vypálil, neuslyšel bys ani hlásku ve věčném hrobovém tichu. Jaký má tedy smysl rozmluva pana Broučka s měsíčanem, při níž by jeden na prázdno jazykem pohyboval a druhý marně uši napínal?!

K tomu není třeba velké učenosti, abyste tuto nesrovnalost objevili — odpovídám já — ale na vás, mužích vědy, právě jest, abyste nesrovnalosti urovnávali a záhady vysvětlovali, jakož jsem trefně podotkl v jedné ze svých učených poznámek z předu.

IV.

(Peripatetická zábava. — Země hodinami. — Ztracená manšeta. — Uvítání v hôtelu. — Trampoty s vysokým hostem. — Prosím, hned, za minutku! — Bohatá snídaně. — Zármutek nad měsíčním pivem. — Začátek rozmluvy o Lukianovi, donu Quixotovi, trpaslících, výpravách na zeměkouli, měsíčních dalekohledech a jiných věcech.

Náš pozemšťan a měsíčan, sestupujíce k hôtelu, byli párkem velmi nerovným. Onen činil místo kroku kamzičí skoky které mohly vzbuditi závist nejmrštnějšího gymnasty, ale věru též lépe se hodily pro nějakého šaška cirku, než pro vážného domácího pána, kdežto jeho malinký průvodce za ním capal směšně drobnými krůčky. Pan Brouček měl pocit, jakoby nohy jeho byly z pružce a samoděk od půdy odskakovaly; bylo mu, jakoby se lehce vznášel větrným chodem nebešťana s okřídlenou patou.

Rozprávka cestou byla za těchto okolností arci obtížná.

Pan Brouček, učiniv několik skoků, vzpomněl si, že by mohl své hodinky natáhnout a podle měsíčného času nařídit: Vytáhl je a obrátil se po soudruhovi, aby se ho zeptal, kolik je hodin — ale kdež byl pan Bimbilimbi! Pozemšťan musel zase učinit několik skoků nazpět, aby se ocitl po jeho boku.

„O, zde budete mít se svými hodinkami potíž," pravil měsíčan. „Jsme-li my proti vám pozemšťanům trpaslíky, jsou za to naše hodiny proti vašim báječnými obryněmi. Nám svítí slunce nepřetržitě více nežli 14 zemských dnů a naše noc trvá právě

tak dlouho; celý měsíční den od půlnoci až zase do půlnoci obnáší tedy více nežli čtyři pozemské týdny. Snadným výpočtem poznáte z toho, že naše měsíční hodina trvá déle, nežli jeden zemský den, naše minuta asi půl vaší hodiny, naše sekunda pak asi půl vaší minuty. Vaše hodinky ukazují tedy zde jen zpropadeně malé oddíly časové. Na každý způsob učiníte nejlépe, koupíte-li si měsíční časoměr. Ostatně, máme zde veřejné, s celé jedné poloviny měsíce viditelné hodiny, které jsou upevněny sic ještě mnohem výše, ale za to nesmírně praktičtěji než vaše pověstné hodiny u Suchého. Visí totiž přímo na obloze a mají dále tu výbornou vlastnost, že nepotřebují žádného natahování a žádných správek a jdou vždy s největší pravidelností a přesností.“

„Hodiny na nebi?“ divil se Brouček.

„Ano, tamhle jsou!“ vysvětloval měsíčan ukazuje vzhuru na zářivý polokruh Země. „Váš pyšný svět musí nám konati službu věžních hodin, jejichž osvětlování bezplatně obstarává slunce. Hleďte, nyní z rána jeví se nám Země v poslední čtvrti; průběhem dopoledne bude se polokruh její od hodiny k hodině (mějte však na paměti, že naše hodina trvá déle nežli váš zemský den!) stále úžiti, až pak o polednách zmizí docela, kterážto fáse nazývá se nová země čili novozemí; odpoledne zatřpytí se zase v první čtvrti tenkým srpem, jehož od hodiny k hodině bude zvolna přibývati, až pak při západu slunce vzroste opět v polokruh; dalším vzrůstem vykrouží se o půlnoci v krásný úplněk, jehož bude k ránu znenáhla zase ubývati — zkrátka: proměny, které pozemšťané během svých čtyř neděl na luně pozo-

rují, vystřídají se pro nás měsíčany na tváři Země za náš jediný, čtyřnedělní den. A dle nenáhlého přibývání a ubývání zemského terče můžeme tedy zhruba určovati běh svých dlouhých hodin. Avšak onen nebeský ciferník ukazuje nám i minuty. Jeví se nám, jakoby byl upevněn na jednom bodu té černé báně, trvaje vždy na témž místě oblohy; ale poněvadž se za jeden zemský den čili neúplnou naši hodinu vždy jednou kolem osy své otočí, vystřídají se v té době před naším zrakem pozvolna všechny části zemského povrchu. Vidíme na příklad v jistém okamžiku na zemském terči světlé obrysy Evropy, Asie a Afriky, obklopené tmavším mořem; ale znenáhla mizí části toho obrazu a místo nich objevují se postupně obrysy jiné, až konečně asi za dvanáct zemských hodin pevniny Starého světa nadobro se ztratí a místo nich Amerika s četnými ostrovy Tichého oceánu se ukáže. Tyto měnící se rysy ve tvářnosti Země zastupují pro nás asi minutovou a pro vás hodinovou rafiji a shodují se ještě nejspíše se soustavou vašich pozemských hodinek."

„Ale, dovolte," namítl pan Brouček, „děkuju pěkně za hodiny, které mají někdy jen půl a někdy dokonce jen čtvrt ciferníku. A což o tak zvaném novozemí, he?"

„Pravda, na tu vadu našich nebeských hodin jsem zapomněl," přiznával se měsíčan. „O novozemí vázne ovšem naše minutová ručička docela. Ale v první a poslední čtvrti, ač tu vidíme pouze srp nebo polokruh Země, dovede přec naše bystré a cvičené oko i v tom úryvku střídání se rozličných útvarů zemských stopovati —"

Konec výkladu Brouček nezaslechl, poněvadž zatím v myšlenkách učinil zase tucet skoků do předu. Musil pak čekati hodnou chvíli na svého zdlouhavého průvodce. Odpočinku toho chtěl použíti k upravení manšety, která se mu při počítání čárek byla odepjala a nyní s ruky sklouzla; ale měsíční splašenost pohybů jeho měla za následek, že teď i spínací knoflík manšety se vysmekl a ona sama s ruky spadla. Svezla se po sklonu skalním a zmizela dole v moři temnoty. Pan domácí učinil bezděky pohyb, jako by se hodlal pustiti za ní; než vlastní rozmysl a výstražný křik jeho průvodce v čas ho zadržely. Měsíčan, dostihnuv jej upachtěn, potvrdil jeho domněnku sdělením, že ona temnota zastírá úžasnou propast, do níž na tomto místě vnitřní stěna kruhového valu s výše bezmála 10 tisíc stop téměř kolmo spadá.

Brouček skákal dále, tu do předu, tu zase nazpět, až posléze dostihli hôtelu. V tomto probudil zatím obrovský příchozí neobyčejný ruch. Hejno číšníků vyběhlo na terasu a hledělo naň vytřeštěným zrakem. Našemu hrdinovi způsobil nemalé obveselení upřímný úžas, jakým byly naplněny obličeje těchto miniaturních služebných duchů v bezvadných fracích a s bílými ubrousky pod paží, od směšně důstojné, vlajícími kotelettami ozdobené tváře vrchního číšníka až po hloupou, hladkou tvářičku nejmenšího piccola, který by se byl pohodlně vešel do kapsy Broučkovy vesty.

Přiběhl i sám hôtelier, jemuž Bimbilimbi podal náležité vysvětlení, načež byl pozemšťan uvítán nejhlubšími poklonami. Pak nastala mezi hostinským a služebnictvem čilá porada, v níž se i sou-

druh Broučkův účastnil; poněvadž se dála měsíčtinou, mohl náš pozemšťan jen z výrazných posunků shromáždění vyrozuměti, že jde o způsob jeho ubytování v hôtelu.

Konečně poprosil hostinský německy pana Broučka, aby ráčil vstoupiti pod střechu, blaženou z řídkého vyznamenání, a laskavě omluviti rozličné nedostatky tím, že nejsou zařízeni na takové vysoké návštěvy. Pokynul uctivě, aby host následoval, a sklepníci utvořili před branou hostince špalír hluboko sehnutých hlav. K těmto poctám trochu podivně se hodil způsob, jakým pan Brouček dovnitř se dostal. Nemohl totiž „vstoupiti", nýbrž byl nucen vlézti do hôtelu po čtyřech a sedřel při tom ozdobný štuk prujezdu, kterým se stěží procpal, ač byl prujezd ten poměrně k ostatním rozměrum budovy velmi široký. Týmž způsobem musil se provléci do největšího sálu budovy, kde stoje dosahoval hlavou téměř ke stropu. Z podia pro koncertní produkce a ze spousty žíněnek — na štěstí byl v tu dobu hôtel jen skrovně navštíven — zřídili mu zde cosi na zpusob divanu, a když se na tom uvelebil, mohl položiti lokty jako na stul na zábradlí prostranné gallerie, táhnoucí se kolem sálu ve výši prvního patra. Z několika stolů k sobě sestrčených byla mu tam skutečně upravena slušná tabule. Vedle ní na téže gallerii usedl k jednomu stolu Broučkův nový známý, tak že mohli nyní pohodlněji, bez přílišného shýbání a natahování krku spolu hovořiti.

Pan domácí cítil po své záhadné, buh ví jak dlouhé a svízelné cestě na měsíc pořádný hlad. Tou-

žil po něčem vydatnějším nežli je ranní káva nebo čaj. Hôtelier litoval, že v té časné chvíli není ještě nic uchystáno, avšak ujistil hosta, že bude obsloužen za minutku. Hladový pozemšťan dal se zatím do housek a snědl za chvíli celou zásobu: jsouť měsíční housky tak báječně maličké, že zůstanou snad na vždy nedostižným ideálem pozemských pekařů. Bavil se při tom pohledem na něžné nádobí a náčiní, jež by na Zemi posloužilo leda za vhodnou výbavu pro vánoční loutku malého děvčátka.

Pan Brouček poznal sice již na Zemi, že sluší sklepnické „hned" přijímati s reservou a číšnická minuta že je velmi roztažitelná; ale nyní pravil sobě, že jsou pozemští sklepníci ještě pedantové proti svým měsíčním kollegům. Minula jistě půlhodina a dosud ani slechu o slíbených bouillonech a pečeních.

Zavolal si vrchního sklepníka.

„Hned, hned!" ubezpečoval tento. „Za půl minuty!"

Brouček, uchlácholen, přivázal si kolem hrdla ubrousek — vlastně ubrus největší tabule hôtelu, která byla určena pro slavnostní bankety — a čistil si zatím po dávném zvyku liliputánskou vidličku.

Čeká zase dobrou čtvrthodinu; ale bouillony s pečeněmi jsou posud bůh ví kde. Tu došla mu konečně trpělivost.

„Obsluha není zde na měsíci valná," ulevil si hlasitě. „Za takové čekání by se hosté na Zemi pěkně poděkovali!"

„Ale uvažte, prosím, časnou ranní hodinu," namítal zdvořile jeho soudruh. „V tu dobu nemají snad ani pozemské restaurace výběr masitých krmí pohotově."

„Buďsi! Ale proč tedy neřekli upřímně: Budeme teprve kuřata chytat a ryby trhat — mějte proto laskavě strpení! Ale ujišťovat: za minutu! a loudati se věčnost — toť přece přílišné."

„Dovolte, pane, vždyť nečekáte snad ještě ani minutu."

„Ani minutu —?" Pozemšťan vytřeštil na měsíčana oči, jakoby nechápal jeho slova.

„Ovšem, sotva něco přes minutu — Ah, již vím, již vím. Pouhé nedorozumění. Matete si prostě čas měsíční s pozemským. Vždyť jsem Vám nedávno sdělil, že naše minuta trvá asi půl zemské hodiny."

„I ty můj —!" vzkřikl pan Brouček. „Zapomněl jsem na to. Ďas aby —! Přiznávám se upřímně, že jsem těmi zvláštnostmi měsíce již celý popleten. Točí se mi všechno v hlavě jako bláznovský karusel: den pod hvězdnatou oblohou, země místo měsíce na černém nebi, sibířský mráz vedle afrického horka, váha jiná, v nohách gummi elasticum a rtuť místo svalu a kostí, den měsíc dlouhý a minuta trvající věčnost — nebylo by divu, kdybych se z toho všeho zbláznil!"

(Autor musí zde podotknouti, že je sám tím podivínstvím měsíce již trochu popleten; ač by mohl všechno svaliti na tiskovou chybu, přiznává se upřímně, že si v první učené poznámce předešlé kapitoly vlastní roztržitostí nehorázně uškodil. Pravil tam totiž, že pan Brouček někdy rukama a

jazykem zdlouhavěji pohybuje v domnění, že je posud na měsíci, kde byly údy jeho šestkráte těžší; místo těžší mělo však státi lehčí, jak spisovatel sám na jiných místech svého cestopisu správně uvedl, a pan Brouček činí za svých měsíčních reminiscencí volnější pohyby proto, aby je přizpůsobil domnělému zlehčení své osoby.)

Konečně přilítli sklepnické vlašťovky s netrpělivě očekávaným nákladem směšně malých mis — Avšak nehodlám obsáhleji kořistiti z komických stránek, jaké poskytoval nesouměr velikosti Broučkovy s měsíčními rozměry, poněvadž bych vypadal jako bídný plagiator Gulliverových cest po Liliputu. Řeknu tedy jen, že celý bažant hravě vklouzl do úst pana domácího jako otep sena do vikýře a že byl schrupán i s kostmi jako Podolská smažená rybička.

Přes to vše byl pozemšťan úplně spokojen s jakostí kvasu, k němuž byl prostě vyčerpán po řadě celý obsah jídelního lístku. Ale za to — ach, běda! — měsíční ležák byl taková bledá a ničemná břečka, že musel pan Brouček holdovati nezvyklému vínu, které srkal, pohrdaje náprstkovou sklenkou, z měsíční štoudve.

„Nuže a nyní mi laskavě povězte, jak jste se dostal k nám na měsíc,“ začal měsíčan, když Brouček konečně svuj třínedělní hlad upokojil.

Pozemšťan, srkaje černou kávu, kterou mu přinesli v polévkové míse, vypravoval vše, co věděl o svém bezděčném výletu.

Měsíčan vrtěl podivením hlavou a pravil: „Toť vypadá jako zázrak a jsem jist, že po vás žádný

pozemšťan touto cestou k nám se nedostane, jako jste vy první, který sem zabloudil. Pokud vím, zalétala k nám jen bujná fantasie pozemských básníků a to většinou na rozpustilém koníku satiry a šprýmu, jako v cestě Lukianova lháře nebo na měsíční výpravě dona Quixota. My měsíčané však vynalezli na základě dlouhého vědeckého bádání přirozený způsob cesty, jímž lze skutečně z měsíce na Zemi putovati —“

„Aj, opravdu?“ zvolal v radostné naději pan Brouček. „A jaký jest ten způsob?“

„Odpustíte, že vaši zvědavost v tomto směru neukojím,“ řekl měsíčan s jemným úsměvem. „Jsem k tomu zavázán slavnou přísahou, kterou musí složiti každý z nás, prve než bývá zasvěcen v tajemství této komunikace. Víme, že zastihla by nás měsíčany neodvratná záhuba, kdyby na Zemi tajemství to zvěděli. Vy Evropané dovedli jste vyhladit i na své planetě celé veliké národy — což kdybyste přišli mezi nás, vy obři mezi slaboučké pidimužíky! Proto zachovávají též naši cestovatelé na Zemi z opatrnosti nejpřísnější inkognito, vydávajíce se za ony zakrslé pozemšťany, kteréž vy nazýváte trpaslíky.“

Poněvadž autor ví, že čtenářstvo nemiluje dlouhých dialogu toho druhu, přerušuje zde rozmluvu Broučkovu s měsíčanem a ponechává si konec její do kapitoly příští.

V.

(Dokončení rozmluvy s měsíčanem. — Siesta pana Broučka. — Rozloučení s hôtelem a úchvatný pohled na měsíční krajinu.)

„Jak že, naši trpaslíci že jsou zakuklení měsíčané?" podivil se Brouček.

„Nikoli všichni," odpověděl měsíčan. „Onen způsob cestování na Zem je tak obtížný, že jen málokterý neohrožený badatel k němu se odhodlává. Ale přes to čítá náš zemězpyt poměrně dosti takových smělých bohatýrů vědy. V novém věku sluší zvláště jmenovati měsíčana, který se na Zemi proslavil pode jménem Josef Boruslawski. Asi v polovici předešlého století dostal se na vaši planetu a začal své výzkumné cesty v Polsku, kde vstoupil jako domnělý trpaslík do služeb hraběnky Humieské. S ní cestoval pak po Evropě a navštívil některé dvory, kde získal si svou duchaplností a roztomilostí vznešené příznivce. Císařovně Marii Terezii zalíbil se tak, že mu darovala démantový prsten, který stáhla s prstíku šestileté tehdáž princezny Marie Antonie, potomní nešťastné královny francouzské; arci musil Boruslawski darovaný prstýnek nositi na šňůrce kolem krku, poněvadž byl na něžnou jeho ručku příliš veliký. Dobyl si dokonce lásku krásné pozemšťanky, Isaliny Barbutanové, kterou pojal za choť a s níž měl tři dítky. Ale tím zbavil se mnohých příznivců a zabředl v poměry stísněné, tak že se na konec z nouze dopustil i malého podvodu. Prodalť jednomu lékaři za živa svou mrtvolu k účelum anatomickým; ale pan doktor tě-

šil se marně na zajímavé tílko, neboť r. 1837 poroučel se Boruslawski zeměkouli a vrátil se živ a zdráv na měsíc s ohromnou kořistí vědeckou, jíž naše vědomosti o družné planetě rozšířil měrou netušenou. Později následovaly výzkumy Toma Thumba a v nejnovějším čase — — Avšak poslední ty badatele nemohu Vám jmenovati, poněvadž dílem dosud na Zemi meškají, dílem snad opětně cesty tam podniknouti hodlají, tak že bych porušením jejich inkognita měsíčním našim zájmům uškodil."

„A následkem těchto výzkumův osvojili jste si tedy náš kroj, naše jazyky a zařízení tou měrou, že zde nalézám téměř Zemi v kolibrovém vydání?" tázal se Brouček zívaje.

„Tak jest," odpověděl měsíčan. „Naše zeměvěda stojí arci nesmírně výše nežli váš chudý a nejistý lunopis. Máme ovšem naproti vašim lunozpytcům nemalé výhody. Vždyť mužeme takořka již pouhým okem obrysy vašich pevnin a moří jako na glóbu studovati a větší změny na Zemi pozorovati. Tak postřehli jsme neozbrojeným zrakem zcela zřetelně prokopání úžiny Suezské. A co nám teprve objevují naše obrovské, přeuměle zařízené dalekohledy! O báječných rozměrech jejich mějte si malý příklad. V kruhové pláni Werneru objevili pozemští hvězdáři malý, jako hvězdička se třpytící bod, jejž vedle ústředního vrcholku kruhové pláně Aristarcha prohlásili za nejjasnější místo celého měsíce; lámou si nad podstatou té třpytné tečky hlavu a diví se zároveň tomu, že dřívější astronomové o nápadném tom bodu se nezmínili a že na něm pozorovati lze rozličné změny. Na pravé vysvětlení arci sotva kdy připadnou: že totiž na Werneru před

jistou dobou zřízena byla měsíční stanice hvězdářská a onen blyštivý bod že není nic jiného nežli tubus tak ohromný, že jeho třpytné sklo viděti lze až se Země. Můžete si pomyslit, že nám dalekohledy takové velmi podrobný obraz povrchu zemského podávají, v němž rozeznáváme nejen vrchy a řeky, nýbrž i větší města a jiná znamenitější díla rukou lidských. Nesmysl, jímž Sancho Pansa, mluvě o výpravě svého pána do měsíce, baví udivené vesničany tvrdě, že země s měsíce vypadá jako jáhla a lidé po ní chodící sotva jako lískové oříšky — žertovný tento nesmysl tají ve své druhé větě přece jakési zrnéčko pravdy. Jednotliví lidé na Zemi nejeví se nám sice ani jako nejjemnější prášek, neřku-li jako lískové oříšky, ale větší zástupy dovedeme přece rozeznati. Za poslední války rusko-turecké mohli naši hvězdáři přesně pohyby obou vojsk stopovati. A vezmete-li k tomu všemu, že naši cestovatelé vydali o Zemi důkladná díla s nekonečnou hojností zpráv, plánů, map a vyobrazení, uvěříte zajisté, že ji známe téměř lépe než vaši francouzští geografové a že si zde můžeme věrnou imitaci pozemských poměrů zaváděti, pokud to za prospěšné uznáváme."

„Totě zvláštní," pravil pan Brouček, potlačiv zívnutí, které se znovu o něho pokoušelo. „Musím se vám upřímně přiznati, že mi nynější zemské poměry byly téměř již nesnesitelny — a hle! vám líbí se patrně tak velmi, že je o překot na měsíc přenášíte. Ale povězte mi, příteli, kterak jste žili v době, kdy vám pozemské obyčeje byly ještě neznámy?"

„Skoro se stydím zjeviti Vám plnou pravdu,"

odpověděl měsíčan. „Naši předkové žili opravdu jako kdys vaši tichomořští ostrované. Tehdáž byl měsíc vskutku sídlem nejhloupější svaté prostoty, té směšné nevinnosti mravu, o níž bájí Ariosto, že před věky, vypuzena byvši ze země, na lunu blaženou se uchýlila. Tehdáž neměli měsíčané ani ponětí o zákonech zdvořilosti a dobrého tonu: každý podával se ve společnosti tak přímo a bez obalu, že by nad tím váš Knigge z kůže byl vyletěl. Nikdo neskrýval své city škraboškou, dle ustálených společenských šablon vyrobenou a salonním lakem pečlivě natřenou; nikomu nenapadlo rozplývati se zdvořilou pokorou a líbezností před osobou, jíž pohrdal a kterou nenáviděl. Nikdo nesmál se špatným vtipum, aniž zatajoval svou nudu přetvářkou blaženého rozjaření. Nikdo nestál, kritice k vuli, s pohledem vytrženým před obrazy, v nichž spatřoval jeho vlastní vkus pouze nechutné klikyháky, aniž mluvil s obdivem o slavných básnících, které nečetl. A tito neptali se, je-li právě v modě vířiti mezi hvězdami nebo prometati hampejzy, nýbrž opěvovali zcela prostoduše jen to, co vskutku cítili a k čemu je vábil popud vlastního nitra. Bez bázně, že se stanou směšnými, duvěřovali tehdejší měsíčané v poctivost ostatních a sami bez ostychu spravovali se zásadou spravedlivosti. Ryzou povahu a upřímnost nepokládali za příznak slabých duchuv a nestyděli se mluviti s opravdovým rozhorlením o lživých reklamách, nestydatém dryáčnictví, chytrém odírání bližního. Rozumí se, že za takových poměrů věda právnická neměla žádného vzniku. Ba, ještě do nedávna panovala zde naivnost tak veliká, že ku příkladu, když byla na měsíci dle vzoru po-

zemského zavedena ústava se svobodou tisku, mnohé časopisy začaly zcela volně pronášeti své náhledy o záležitostech veřejných a kritisovati opatření vlády; teprve, když redaktoři byli šmahem zavíráni a listy jejich stíhala konfiskace za konfiskací, pochopili pravý význam pozemské svobody — —"

Měsíčan ustal ve svém výkladu, neboť panu Broučkovi přihodilo se, co může na tomto místě snadno i leckterého mého čtenáře postihnouti: pan domácí totiž poklimoval, poklimoval, až konečně nadobro usnul.

Pan Brouček odbýval tenkrát svou siestu velmi dlouho, přenešen soucitným snem nazpět na zeměkouli, pod střechu svého domu, do útulného panického pokoje, kde na měkké pohovce spokojeně zakuřoval novou pěnovku a líbezné písni kanárka naslouchal.

Když konečně hlavu ještě rozespalou pozdvihl a po svém zvyku protahovati se začal, vrazil do čehosi prudce rukama, uslyšel praskot a řinkot a měl pocit jakoby se pod ním půda bořila. Tím úplně probuzen, vyskočil tak rázně, že hlava jeho bolestně o strop narazila, a s úžasem rozhlížel se po těsném, nízkém kumbálku. Teprve po chvíli připomenul si, že je to parádní sál měsíčního hostince, a z prsou jeho vyrval se hluboký vzdech. S bohem, milý útulný pokojíku tam na zemi!

Zároveň zpozoroval, že nadělal svým protahováním nemalých škod: se stropu, kam ruce jeho udeřily, opadla značná část omítky; lokte jeho rozbily dvě veliká, krásná zrcadla, visící na průčelní a zadní stěně sálu naproti sobě; a podium, slou-

žící mu za divan, rozbořilo se pod ním v žalostné trosky.

„Dobré jitro! Jak jste se vyspal?“ ozval se tenký hlásek ode dveří sálu, jimiž vstoupil Bimbilimbi.

„Dobře,“ odpověděl mrzutě pan Brouček. „Jenže vaše místnosti našinci ani nedovolují, aby se řádně protáhl —“

„Což o trochu omítky a pár zrcadel!“ pravil měsíčan. „Ale vskutku jsem vás litoval vida, jak jste usnul sedě, maje za podušku jen tvrdé zábradlí galerie a skřížené ruce. Postarám se, abyste nadále netrpěl takovým nepohodlím. Ostatně, zdá se, že vám přese všechno spánek chutnal jak náleží. Dle našeho času odpočíval jste arci sotva malou hodinku, ale ve smyslu pozemském prospal jste celé odpoledne a větší část noci. U nás zatím jitro jen nepatrně pokročilo, avšak slunce stojí už dosti vysoko, že otvírá se s výše kruhového valu na všechny strany velkolepá vyhlídka. Vystupte jen před hôtel a spatříte divadlo báječné. Či — ještě lépe učiníme, vydáme-li se hned na další cestu. Vy jste si řádně odpočinul a já použil vašeho spánku, abych se dopídil svého splašeného osla a také pro vaše pohodlí učinil některá opatření. Bude tedy nejrozumější, když zahájíte bez odkladu v mém pruvodu svoji pouť po měsíci, která vám zajisté poskytne množství netušených puvabů a vzácného poučení. Sestoupíme především dolu na dno Koperníka, které patří k nejkrásnějším a v pozemské kultuře nejpokročilejším krajinám měsíce.“

Pan Brouček souhlasil.

Měsíčan přivolal vrchního číšníka a teskně očekával pan Brouček nekonečně dlouhý účet, v němž připadne asi též rozbořenému podium a rozbitým zrcadlům vynikající role.

Ale nastojte! místo číšníka předstoupil sám majitel hostince a pravil rozechvěným hlasem: „Jsem více než královsky odměněn pouhou Vaší návštěvou. Ještě moji pravnuci budou si s pýchou připomínati, že můj hôtel přede všemi byl vyvolen, aby pohostil prvního pozemšťana, jehož noha na měsíc vstoupila. Chcete-li mi nad to prokázati milost, dovolte, abych směl svůj velkohostinec ode dneška přejmenovati v — hôtel Brouček.“

Pohnut svolil pan domácí, rozloučil se srdečně s hostinským a provázen hlubokými poklonami celého personálu vylezl důstojně po čtyřech z hôtelu.

Venku čekal již nalezený osel a Broučkovi byla tam podána okovaná alpská hůl, kterou nový přítel měsíčan dal pro něho zhotoviti z celé měsíční jedle.

Pohled, který se nyní s kruhového náspu Koperníka otvíral, byl opravdu velkolepý. Oslepující terč sluneční byl již vystoupil poněkud nad obzor, na černou, hvězdami posetou oblohu a zaplavoval širou měsíční krajinu pronikavým světlem.

Obrovský hrbolatý a zubatý hřeben kruhového náspu byl již všecek osvětlen i s největší částí nesmírné, dvanácte mil v průměru mající roviny, kterou v pravidelném téměř kruhu ohražoval. Tato rovina prostírala se přehluboko pod nohama našich cestovatelův a ze středu jejího vypínalo se osamělé ústřední horstvo, ma-

lebná to skupina skalních kuželu, značně sice nižší než kruhový násep sám, ale přece velkolepostí as naší Milešovce s okolními horami se rovnající. I celá protější vnitřní strana kruhového náspu jevila zřetelně své obrovité stěny a terasovitě nad sebou vystupující, divoce rozervané spousty skalní, velebný polokruh titanského amfitheatru, jemuž rovného si nevytvořily snad ani naše Alpy. Jen východní polokruh vnitřní stěny valu, na jehož sklony posud zář sluneční nepronikla, právě pod nohami obou diváků, byl od hřebenu až dolů k centrální rovině zahalen v černý, nepronikmutelný stín.

A když se pohled jejich od vnitřku kruhové pláně obrátil směrem opačným, v okolní krajinu měsíční, spatřoval divadlo stejně úchvatné. Přímo pod nohami diváku spadala vnější stěna kruhového náspu, tu srázněji, tam volněji, do nesmírné hloubky a od ní vybíhaly ruznými směry pásma nižších hor, křižujíce a splétajíce se s ruznotvárnými řetězy skalními, které se táhly souběžně s valem kruhovým. Zrak skláněl se s úžasem do té divoké spousty hor a propa-tí, těsných údolí a hlubokých rozsedlin, p:-divných cimbuří skalních a nakupených balvanů, širokých trhlin pudy a kraterových prohlubní. Za tímto chaosem horským prostírala se rovina, ale byla poseta nesčíslným množstvím krateru, vetších i menších, namnoze téměř mizivě drobných, což poskytovalo obraz prazvláštní. Představte si papír přehustě probodaný většími i menšími špendlíky nebo pleť co nejhojněji znamenanou dolíčky po neštovicích, nebo si představte, že by náhle zkamenela hladina vodní, když začínající déšť rysuje na ní nesčetné kroužky — Nikoli, nenapadá mi právě

vhodné porovnání, jímž bych vyznačil dojem této plochy, přeplněné kruhovitými otvory s vyvýšeným okrajem a jako rozpíchané úžasným množstvím dírek a bodů. Za rovinou bylo viděti opět vyšší a nižší kruhové náspy, osamělé hory a souvislé řetězy skal, jejichž rozmanité obrysy živou barvitostí a skvoucí září svou příkře se odrážely od černé oblohy.

Všechny ty skály kolem dokola byly holé, a jejich neobyčejně živé i skvělé barvy ve spojení s černými, hlubokými stíny, jež s nich ve tvarech fantastických padaly do údolin, přispívaly nejvíce k báječnému dojmu celého obrazu. Rudé, zelenavé, žlutavé, stříbřisté a jinobarvé horniny zářily tu v nejrůznějších odstínech a v oslňujícím lesku ze všech osvětlených částí krajiny.

Na holých těchto skalách, pokud sahal zrak, i na rovině kratery poseté nebylo ani stopy vegetace. Ale za to překvapoval vnitřek Koperníka utěšeným obrazem úrodné krajiny. Arci rozkládala se teprv hluboko dole, jenom po rozsáhlém dně kruhové pláně a z části po nejdolejších sklonech vnitřní strany náspu. Bylo tam viděti zeleň luk a bujného křoví, pestré proužky rolí, stříbrné žilky řek, jezírka, roztroušené vísky i města, jež arci s této výšky vypadala velmi nepatrně a kromě toho asi z podobných miniaturních stavení se skládala, jakým byl hôtel Copernicus či vlastně nyní hôtel Brouček.

VI.

(Paprskový věnec Koperníka. — Osel se plaší po druhé. — Pan Brouček s měsíčanem sestupují na dno kruhové pláně. — Šestispřežní ekypáž. — Jídlo a spaní bez konce. — Plátěný palác. — Valná návštěva měsíčanů. — Úspěchy pana Broučka a hrozné vystřízlivění.)

V obrazu krajiny, prostírající se kolem Koperníka, překvapil pana Broučka ještě jeden zvláštní zjev. Spatřil totiž veliké množství zářivých pruhů, kteréž od vnější paty kruhového náspu jako paprsky se rozbíhaly na všechny strany do měsíční krajiny. Táhly se i přes kratery, pahorky a větší vrchy a lišily se na pohled od vůkolní půdy jen právě světlejší barvou či spíše pronikavější jasností.

Brouček chtěl pruvodce požádati o vysvětlení zvláštního úkazu, ale spozoroval, že měsíčan na svém oslu tryskem uhání ku vnitřnímu okraji kruhového náspu. Bylo patrno, že se ušák znovu splašil pohledem na obrovského pozemšťana. Tento pustil se za ním, ale síla jeho rozběhu byla zase na měsíční tíhu tak nepoměrně prudká, že jako mrštěný gumový míč několika skoky osla předstihl a po vnitřní straně kruhového valu, nemoha se v běhu zadržeti, střelhbitě do hlubiny se sřítil. Na štěstí byl zde sklon mírný a v nevelké hloubce zastavila jeho pád široká horská vysedlina s navalenou hromadou skalních trosek. Uvízl mezi nimi a zaplatil svou potrhlost toliko několika odřeninami. Zatím ukrotil také měsíčan svého osla, na němž pak sjel bez obtíže pohodlnou horskou stezkou k vysedlině.

Ale rozčilením z této episody zapomněl Brouček úplně na světlé pruhy, jejichž povahu chtěl prve na průvodci vyzvěděti.

Jest toho velice litovati, neboť jinak mohla býti záhada oněch zářivých pruhu, obklopujících některé kráterovité útvary měsíční jako nimbem nebo aureolou ze skvoucích paprsku, konečně rozřešena. Pan Brouček byl by zprávou svojí rozhodl, postihla-li snad pravdu některá z dosavadních domněnek, jsou-li totiž ony pruhy proudy ztuhlé lávy, která se kdysi z měsíčních sopek na všechny strany rozlila, nebo trhliny popraskané pevné kůry měsíční, kterými vnitřní tekutá žhavá hmota kdys na povrch se vyřinula, nebo sluší-li vznik jejich hledati v parách, které z trhlin těch vystoupily a podél nich v podobě třpytného prachu se srazily atd. — nebo je-li povaha pruhu těch zcela jiná, dosud netušená, jsou-li to na př. prostě soustavy měsíčních komunikačních prostředku, podobné našim silnicím od hlavních středisk obchodu na všechny strany se rozbíhajícím nebo spíše sítím našich železných drah.

Od vysedliny sestupoval pan Brouček již opatrněji a šťastně dostali se oba cestovatelé na dno Koperníka. Ponechám obraznosti čtenářů, aby si představili krajinu, v níž stromy, křoviny, domy, lidé, pasoucí se skot a brav — zkrátka všechno živoucí a rostoucí má asi šestkrát menší rozměry nežli na zemi. Našemu pozemšťanu bylo, jakoby se byl dožil vyplnění dětského snu, procházeje se báječným krajem, sestaveným z domku, stromků a loutek hračkářského skladu.

„Promiňte mi," pravil dole Bimbilimbi, „že jsem vás vedl starou postranní stezkou, jíž dávno touristé

nepoužívají a při které není žádných hostinců. Učinil jsem tak z obavy, aby nenadálý váš zjev nezpůsobil na těchto srázných skalách nějaké neštěstí. Viděl jste, jak se muj osel před vámi plašil — což kdyby se totéž bylo stalo nějaké karavaně cestujících pánu a dam nad některou závratnou propastí! Pohledte jen, jak tamhle celé stádo i s pastýřem před vámi prchá a jak onde na poli zástup žencu leknutím zkamenělý užaslé zraky na vás vytřešťuje! Soudím, že ani vám nebylo by příjemno býti na další pouti lidnatou vnitřní rovinou Koperníka stále terčem takových pohledu a hotovým bubákem. Proto učinil jsem opatření, které vaši velikost prozatím zakryje všetečným zrakům. Využitkoval jsem řádně váš dlouhý spánek v hôtelu. Člověk ode mne vyslaný najal zde dole obrovský vuz, který nedávno sloužil k dopravě kolosální sochy v lomech na úpatí kruhového náspu z jediného kusu žuly vytesané. Dal jsem zároveň vůz ten pro vaše pohodlí upraviti a doufám, že bude vše již zařízeno. Hle! tam očekává nás již povoz na silnici!“

Skutečně stál tam povoz na měsíční rozměry ohromný, tažený šesti páry drobných měsíčních koníku. Byl podoben zabedněným vozum, jakých užívají na zemi kočující menažerie.

„Není to sice povoz elegantní,“ omlouval se měsíčan, „ale pro vaše mimořádné rozměry nemohl jsem prozatím sehnati nic lepšího. Ostatně, mužete se v něm pohodlně natáhnouti a prospati; i večeře jest tam pro vás již přichystána. — Avšak, slyšte, s našeho stanoviska vedete vy pozemšťané život děsně materielní: každou čtvrthodinu sloužíte svému žaludku a každou druhou pulhodinu věnujete

spánku — lze tedy říci, že skoro celý den jenom jíte a spíte."

„Ovšem, váš den!" namítl trochu mrzutě Brouček. „Věřte, nevím, jak se vpravím do toho měsíčního života. Přijdu se svým jídlem a spaním zcela z pořádku, ale prosím vás, řekněte mi, kdy pak vy měsíčané vlastně jíte a spíte?"

„Zcela podle vašeho programu. Jíme ráno, v poledne a večer, a spíme v noci. Arci, dle vašeho zemského času projde vždy mezi naším snídaním a obědem plný týden, rovněž tolik mezi obědem a večeří, a náš noční odpočinek trvá vašich čtrnácte dnů."

„I ty můj panáčku! Čtrnácte dnů, to se pořádně vyspíte! Ale v jídle bych s vámi nechtěl držeti. Jísti jednou za týden — pěkně děkuju!"

Zatím došli k povozu a měsíčan pravil otvíraje úslužně zadní jeho dvířka: „Nuže, račte vstoupiti a vyspěte se tam dobře! Já zatím vůz ještě trochu z venčí vyfintím a pak pojedeme vesele do kraje, kde lid prve na vaši vzácnou návštěvu náležitě připravím."

Odměniv péči přívětivého soudruha vděčným pohledem, vlezl náš pozemšťan do povozu, kdež po chutné večeři pohodlně se natáhl a brzo libě usnul.

Jedva že procitl, otevřela se zadní dvířka povozu, a Bimbilimbi zval jej laskavě na snídaní. Měsíčan objevil se v úpravě zcela změněné; místo cestovního obleku měl na sobě frak, bílý nákrčník a vkusné rukavičky — zkrátka, byl oděn jako k nějaké slavnosti. Brouček vylezl a byl překvapen, že místo pod širým nebem ocitl se v jakémsi vzdušném

stanu s několika řadami malinkých sedadel a lavic kolem do kola.

„Hleďte, jaký palác jsem vám takořka šlehnutím proutku vyčaroval," pravil vesele měsíčan. „Prozatím arci jen plátěný; ale doufám, že vám časem pořídím solidnější a důstojnější bydliště. Ostatně, vám jde zajisté především o to, abyste se trochu po měsíci poohlédl. A k takové výzkumné pouti hodí se pro vás kočovnický stan nejlépe. Kousek cesty jsme již urazili za vašeho spánku: jsme před branou města dosti lidnatého, kde vzbudil náš příjezd ohromnou sensaci. Poučil jsem lid o znamenitém hosti a všechno hoří netrpělivostí, aby vás uvidělo. Kdyby vás nechránila ohrada kolem stanu zřízená, zle by vám bylo v návalu obecné zvědavosti. Z části jí arci musíte povoliti. Musíte přijímati četné návštěvy obyvatelstva, které touží vzdáti vám svuj hold; ostatně vás ujišťuju, že většinu těch, které připustím k audienci, nevede pouhá všední zvědavost, nýbrž vroucí sympathie k pozemšťanum a ušlechtilá vědychtivost. Postarám se také, aby se tyto návštěvy dály v pořádku a bez jinakého obtěžování vaší osoby."

„Pochopuji arci, že jsem pro měsíčany divné zvíře," mínil Brouček, „a rád jim té podívané dopřeju, ač nejsem přítelem takových obřadných návštěv. Myslím však, že i mne ti malič tí hosté pobaví. Jen mi řekněte, jak je mám přijímati a co mám s nimi dělati; neznalť jsem se v takových cavykách ani na zemi, neřku-li na měsíci."

„Ah, toť jednoduché. Vpustím sem tolik hostu najednou, kolik se vejde na tato sedadla — kdyby přicházeli jednotlivě, trvalo by to věčnost, než by

se všichni vystřídali — a vy je přivítáte prostě poklonou, k níž můžete přidati slova: ‚Pozemšťan Brouček uctivě vítá měsíční panstvo‘. Já pak podám o vás vědecký výklad a vy můžete jej doplňovati sám zprávami o zemských poměrech podle otázek, jež k vám učiním; můžete ukazovati svou sílu, můžete — Umíte zpívat?“

„No, zpěvem bych se příliš nevyznamenal. Mám hlas jako děravé dudy a mohl bych zazpívat leda: Pivo, pivo, pivo červené —“

„Pro nás máte hlas fenomenální a hosté přijmou vaši píseň s nadšením. Vůbec, konejte, co vám libo — všechno bude měsíčany zajímati. Můžete také před hosty bez ostychu snídati, k čemuž vám zahraje měsíční hudba veselé kousky —“

„Aj, i hudba zde bude!“ zvolal Brouček se smíchem. „Toť bude celé opičí divadlo!“

„A zde máte své služebnictvo!“ skončil Bimbilimbi, ukazuje na zástup měsíčanů v pestrých lokajských fracích, kteří právě do prostřed stanu vlekli prostý stůl pozemské velikosti a stejně velikou židlici.

Za chvíli na to povstal u vchodu šum a do stanu hrnuly se davy měsíčanův a měsíčanek v rozmanitých oblecích pozemského střihu. Objevily se tu a tam i třpytné vojenské uniformy, jichž drobní majitelé tvářili se velmi marciálně nebo vrhali po krásných měsíčankách záletné pohledy. Brzy byla všechna sedadla nabita a zraky celého trpasličího shromáždění spočívaly s nelíčeným úžasem na panu Broučkovi, který se před nimi nemotorně ukláněl.

Bimbilimbi předstoupil a měl v měsíčtině dlouhou přednášku, za které často na pana Broučka s pathetickým výrazem ukazoval. Pak dotazoval se

našeho hrdiny německy po rozličných pozemských věcech, jež pan domácí stručně vysvětloval.

Dále chodil pan Brouček k žádosti svého nového přítele za zvuků hudby tu volnějším, tu rychlejším krokem do kola, otáčel se na všechny strany, rozpřahoval ruce, konal rozličné jiné pohyby, ukazoval své hodinky, knihy, peníze a jiné věci, zdvihal těžké předměty a vysadil si na dlaň i jednoho z premovaných sluhu. Z vlastního žertovného nápadu otevřel při tom ústa s posuňkem tak hrozivým, že trpaslík na jeho dlani zděšen o pomoc vykřikl. Hlučný potlesk a smích shromáždění byl panu Broučkovi příjemnou odměnou za podařený šprým.

Konečně přinesli sluhové na stůl snídaní a Bimbilimbi vyzval pozemšťana, aby jen bez okolku svůj hlad ukojil. Pan Brouček nejedl sice rád ve společnosti, ale učinil to žadateli k vůli. Jeho výkon za stolem vzbudil opět hlučnou veselost hostí; ale pan domácí nebyl tím uražen, neboť pochopoval, že hodování obra, který schrupne celou bábovku jako krejcarovou žemli, musí učinit na tyto trpaslíky komický dojem.

Po snídani, zatím co rozhazovali sluhové mezi hosty jakési barvité listy, poroučel se pan Brouček dle našeptané rady svého přítele poklonou a slovy: „Děkuju vroucně za hojnou návštěvu," a vyšel ze stanu, provázen bouřlivým potleskem, kterýžto nezvyklý důkaz sympathie mu opravdu lahodil.

Ale venku, v ohradě za stanem, se pojednou zarazil. Spatřilť na postranní ploše povozu, jenž tvořil část ohrady, veliké, křiklavě zbarvené plakáty s vyobrazením, představujícím patrně jeho samého, arci v nestvůrné karrikatuře.

Šupiny spadly rázem s očí pana domácího. Poznal, že se dostal do rukou nějakého měsíčního Barnuma, který vykořisťuje jeho velikost zcela po způsobu pozemských kočujících vystavovatelů obrovských dam a mořských panen. Snad oznamují ty plakáty dokonce: „Krmení každou čtvrthodinu!“ Hrozné! On, vážený domácí pán, stal se tedy na stará kolena kollegou Eskymáků a Hotentotů, ukazujících se za desetník v jarmarečních boudách zevlující luze! Taková tedy karriéra kyne mu na měsíci!

VII.

(Hádka s podnikatelem výstavy. — Narovnání. — Nekřesťanské výkupné. — Měsíční novinář a jeho nabídnutí. — Program „Bubnu Měsíce“. — Bouřlivá schůze učené společnosti. — Měsíční učenci Tintili a Vantili. — Spor o palimpsest a jeho netušený konec. — Pan Brouček žurnalistou. — Jeho první novinářský výkon a porada s Vaňkem.)

Pan Brouček, nemoha ukrotiti svuj hněv, obořil se na podnikatele výstavy, jenž v průvodu jiného měsíčana ze stanu za ním vystoupil: „Nenadál jsem se, pane, že za maskou Vašeho přátelství shledám sprostého ziskuchtivce, jenž hodlá ponižujícím zpusobem ze mne těžiti ve prospěch své kapsy. Či myslíte opravdu, že ztrpím, abych byl ukazován jako nějaká obrovská dáma v jarmarečních boudách?!“

Bimbilimbi ucouvl ohromen výbuchem Broučkova hněvu a začal koktati: „Nevím vskutku — co Vám zavdalo příčinu —. Ujišťuju, že k Vám

chovám — city ryze přátelské, jež nekalí ani stín sobeckého zámyslu. Chtěl jsem toliko ukojiti vědychtivost našeho obecenstva — poskytnouti mu příležitost, aby —"

„— aby zevlovalo na divné zvíře, které mu dryáčnicky ukazujete za mizerné vstupné," přerušil jeho řeč pozemšťan. „Nadal bych si slepců, že jsem ihned neprohlédl tu drzou, nemotornou komedii! Arci, nenapadlo mi, že by také na měsíci pobíhali takoví ničemní šejdíři a lidokupci —"

„Urážeti se nedám, pane," zvolal Bimbilimbi, nyní již opět osmělen. „Nezapírám, že jsem vybíral vstupné; ale což myslíte, že jsem pořídil tento ohromný vůz a těch šest párů koní zadarmo? že lze takový stan, do kterého by se vešlo šest našich paláců, zbudovati za několik zlatých? A nepočítáte, co jste mne stál po cestě? Myslíte, že bude někdo váš bezedný žaludek, hltající každou čtvrt hodinu pokrmů za deset, plniti jen proto, abyste mu pak ještě spílal šejdířů? Nemyslete, že smíte na měsíci bez trestu urážeti poctivé občany; máme zde také zákony, které chrání naši čest před každým, třeba byl desetkrát větší kolohnát nežli jste Vy. Podám na Vás žalobu pro urážku na cti — tento pán bude mým svědkem —"

Druhý měsíčan neodpověděl; hryzl si v zamyšlení prst a vzhlížel jiskřícím se okem na pana Broučka.

„Jen si žalujte, čisté páňátko," posmíval se rozezlený pan domácí. „Nemám z vašich soudů větší hrůzu nežli z Vás. A co se týče útrat, vetřel jste se mi bez mého přičinění za pomocníka; kdybych Vás byl znal, nikdy bych nebyl přijal pomoc od

takového ptáčka. Ostatně, nebojte se o svuj mizerný groš. Ještě jsem nezustal nikomu nic dlužen; nejsem žádný nuzák: mám dům, který stojí za dvacet takových psích budek, v jakých vy zde na měsíci přebýváte.“

„Aj, Váš dům! Tamhle na tom zemském srpu na obloze? Pěkná hypotheka! Na tu Vám zde nikdo nepujčí ani zlámanou grešli. — Umoudřete se jen, pane pozemšťane, a přijměte moje věru nezištné a pro Vás nad míru výhodné nabídnutí: Za dovolení, abych z Vás ve prospěch rozšíření a zobecnění zeměvědy kořistiti mohl veřejnými výstavami, přednáškami a demonstracemi, poskytnu Vám stálé výborné zaopatření a kromě toho značnou roční gáži. Časem chci Vám také vystavěti zvláštní nádherný palác, velkolepé museum Broučkianum, kde jako v posvátném chrámu vědy —“

„Ještě museum! Teď toho mám právě dost! Ani slova více, pane — ani slova! — Pravil jste mi v hostinci sám, že můj pouhý oblek představuje u Vás na měsíci celé bohatství —“

„Ano, ale jen pro milovníky rarit, na které nelze nikterak s jistotou počítati.“

„Dovolte, pane pozemšťane,“ vmísil se do hádky druhý měsíčan. „Já sám jsem ochoten odkoupiti Vám za nejvyšší cenu tolik předmětu, kolik bude potřebí k vyrovnání pohledávky tohoto pána. Myslím ostatně, že bude Vašimi hodinkami královsky zaplacen.“

„S radostí mu je dám, jen abych byl již odtud,“ zvolal pan Brouček, odpínaje si hned stříbrný řetízek od vesty. Pokládal ten výkup za výhodný;

bylyť to jen laciné cylindrovky a na měsíci nemohl jich beztoho potřebovati.

Ale Bimbilimbi se bránil. Obrátil najednou a začal pana Broučka úlisně přemlouvati, aby u něho zůstal, začal ho i pokorně prositi, poukazuje na ohromné výlohy, které měl se zařízením stanu, a na to, že již ohlásil na plakátech druhou produkci, při níž měl pan Brouček zazpívati též pozemskou píseň; ale náš pozemšťan zůstal neúprosným a druhý měsíčan domlouval svému krajanu, že se dopustil — ač zajisté v úmyslu nejlepším — malého přehmatu a že by bylo nedůstojné, aby vzácný pozemský host vystupoval ve výstavní boudě jako nějaký Indián.

S těžkým povzdechem svolil konečně podnikatel, že pana Broučka propustí, i začalo smlouvání o výplatu. Náš hrdina musel mu vydati nejen své hodinky, nýbrž i obě knihy o měsíci, kartáček na vlasy, perořízek, tužku, škatulku sirek, knoflík s pružcovou páskou k označení sklenice v hostinci, domovní klíč, malý sloupek, — zkrátka všechny předměty, které nesl při sobě. Vydřiduch měl ještě laskominy na Broučkovu tobolku; ale tu majitel s pomocí druhého měsíčana přece zachránil.

Správní rada otevřel vrata ohrady a pan Brouček vyšel za novým soudruhem, který mu voláním a živými posuňky klestil dráhu trpasličím davem zvědavců, kolem výstavního stanu hustě shromážděných. Pozemšťana bavil nemálo pohled na pestré hemžení drobných figurek, jež s pokřikem dílem zděšeně od něho prchaly, dílem všetečně kolem jeho nohou se tlačily, že musel dávati pozor, aby některou nezašlápl.

Ostatně, několika kroky dostal se dosti daleko od zástupu a byl nucen poohlednouti se po svém vůdci, který zůstal valně pozadu a nyní, křiče a rukou kývaje, úprkem za ním pospíchal.

„Dovolte!" řekl pan Brouček a shýbnuv se pro měsíčana, zdvihl jej bez okolků do náručí. „Jinak bychom se spolu nikam nedostali."

Měsíčan se trochu vzpouzel a červenal; ale pak prohodil vesele: „Máte pravdu. Vypadá to sice poněkud směšně, ale je to vskutku nejrozumnější. Prosím, zabočte zde na tu širokou cestu městského sadu; v ulicích vzbudil byste přílišný zmatek a postranními, užšími byste snad ani neprošel. Na štěstí stojí můj dům na okraji města, průčelím do sadu. — Avšak musím vám říci, kdo jsem. Vydávám „Buben Měsíce", vedle „Korouhve Luny" nejrozšířenější zdejší časopis. Bimbilimbi přilákal mne svými křiklavými plakáty do výstavy; šel jsem tam s nedůvěrou, neboť musím se vám přiznati, že pokládám ve hloubi duše jako mnozí jiní pana správního radu za protřelého šibala. Ale pohled na Vás rozptýlil mé pochybnosti; abych pak v listě svém co možná zevrubnou zprávu o zjevu tak fenomenálním podati mohl, požádal jsem podnikatele, aby mne po představení k Vám do ohrady dovedl. Tam jsem se stal svědkem Vaší hádky s oním poctivcem — bez lichocení Vám pravím, že mne originalnost a jadrnost Vašeho spílání přímo uchvátila. Zároveň vznikla ve mně výborná myšlenka. Slyšte, mám pro Vás výhodné nabídnutí. Váš pozemský hlad činí Vám slušné obživení na měsíci dosti obtížným a k tomu přistupuje obava, abyste neupadl do horších ještě rukou nežli poprve; přijmete-li však můj návrh, získáte

si zde nejen pohodlné živobytí, nýbrž i pevné a čestné postavení. Zkrátka: Staňte se spolupracovníkem mého Bubnu — —“

„Já spolupracovníkem —?“ zvolal pan Brouček překvapen. „Nežertujete? Vždyť nerozumím měsíčtině ani za mák, neznám vaše poměry, nikdy jsem o časopisectví ani nezavadil a necítím v sobě ani jiskřičku spisovatelského nadání!“

„Nemějte žádných starostí! Hodíte se mi výborně. Na první poslechnutí poznal jsem ve Vás vzácné nadání. Učiním Vás spolupracovníkem polemické části našeho časopisu; budete pouze vymýšleti nové šťavnaté nadávky, které my pak v měsíčním překladu na protivnou stranu vychrlíme. Za to Vám poskytnu znamenitý roční plat a k tomu ještě mimořádné remunerace za nadávky obzvláště zdařilé. Dále mužete nám vypráveti svůj pozemský život a náš feuilletonista upraví z něho pikantní memoiry pod čáru —“

„Ale muj život není nikterak zajímavý. Nezakusil jsem na zemi žádných zvláštních příhod a dobrodružství; žil jsem vždy pořádně a pravidelně jako hodiny.“

„Však se podivíte, co na tom prostém základě zbuduje náš feuilletonista! Ujišťuji vás, že se pod jeho dovednou rukou život Váš promění v nejpestřejší a nejpoutavější román, jaký kdy rozechvíval i nejotupělejší čivy dychtivých čtenářu.“

Pan Brouček se na chvíli zamyslil. Na zemi choval ke stavu novinářu málo sympathií, spíše nechuť a bázeň. Představoval si žurnalistu jako nepořádnou a pochybenou bytost, která zlomyslně ruší klid usedlých občanu a štve jedny proti druhým.

A teď se má státi sám takovým kazimírem! Zároveň mu napadlo, že se mluvívá o různé tendenci časopisů. I zeptal se: „Dovolte, jaký směr má Váš časopis?“

„Ah, jste příliš starostlivý!“ usmál se měsíčan. „Směr! Myslíte: politickou tendenci? Ó, ta je věcí vedlejší. Hlavní náš program jest: říkati všude B, kde „Korouhev Luny“ tvrdí A, stavěti se prostě v každé záležitosti na stanovisko opačné, prohlašovati každé mínění nepřátelského časopisu za křivé a každou jeho zprávu za lež, dokazovati, že jsou jeho spolupracovníci vesměs hlupáci a ničemové, vůbec trhati a ničiti jej při každé příležitosti. — Ostatně, chci mluviti plnou pravdu: Jde mi méně o Vaše činné spolupracovnictví — hlavní věcí jest pro mne dojem, jaký těsné spojení Vaší osoby s mým listem učiní na obecenstvo a naše protivníky. Právě nastává nový kvartál a „Korouhev Luny“ napne zajisté všechny síly, aby můj „Buben“ nějakým sensačním románem nebo neslýchaným skandálem nebo něčím podobným překonala v těchto dostizích o získání abonentů. Právě lámal jsem si nadarmo hlavu, jaké z brusu nové a vítězné vnadidlo bych tentokrát nastrčil na svou udici. Tu mi seslalo nebe samo ve Vaší osobě trumf největší! Považte si jen sensaci, až ohlásím tučnými literami v čele listu: Přeslavný Matěj Brouček, první pozemšťan, který poctil měsíc svojí návštěvou, nebetyčný ten obr, proti němuž jsme my všichni směšnými pidimužíky, vstoupil jako stálý a hlavní spolupracovník do redakce Bubnu Měsíce, jehož zábavnou část ozdobí svými úžasnými, děsně napínavými memoiry a v jehož politické části vítězně s námi potírati bude o-

hyzdný chomol jedovatých plazů, pelešících ve stínu špinavého hadru, kterýž se nestoudně zove Korouhví Luny!“

„Ale povězte mi, prosím, jaká to mela tamhle?“ otázal se v tom pan Brouček, ukazuje na pěknou budovku, v jejíchž oknech bylo viděti chumáče drobných postav prudce ručkama máchajících, pěstmi vespolek si vyhrožujících, ba tu a tam i vztekle druh do druha bušících.

„Ah, toť sídlo naší učené společnosti,“ odpověděl novinář, „kdež se právě odbývá schůze k rozhodnutí zajímavého vědeckého sporu. Kdesi v okolí nalezen byl jakýsi palimpsest, veliká podlouhlá blána z pergamenovité látky, s řadou záhadných čárek, provedených dle vyšetření našich lučebníků bezpochyby tuhou. Náš slovutný učenec professor Tintili, jemuž byl nález tento zaslán, prohlásil jej za státní listinu z archivu některého pradávného krále měsíčního, který čárkami oněmi prostě zaznamenával roky svého panování. Proti náhledu tomu vystoupil professor Vantili a dokládaje se nestejnou délkou čárek, pak jejich ruznou odchylností od kolmého směru a částečnou zkřiveností, zvláště v druhé polovici řady nápadnou — poslední čárka jest opravdu skoro vlnitá —, jal se dokazovati, že jsou to starožitné měsíčné runy, nejspíše hymnus na oslavu dávných měsíčních bohu. Tintili odpověděl sokovi urážkami, které tento splatil stejnou mincí. Spor Tintili-Vantili rozjitřil rázem nejen učený svět, ale i širší obecenstvo. A hle! i tato schůze, zdá se, že skončí na ulici. Rvačka svalila se již dolů do vestibulu a hle, tam vyhazuje právě prof. Tintili svého soka vlastnoručně na dláždění!“

„Naši pozemští učenci debattují někdy také velice drasticky,“ mínil Brouček; „ale tohle je přece trochu mnoho!“

„Pánové, pánové, mírněte se!“ napomínal novinář s loktu Broučkova zápasící učence, kteří ostatně většinou již od boje ustali, překvapeni zjevem nevídaného obra. „Mírněte se před tímto vznešeným vyslancem daleké zeměkoule, který zavítal na měsíc za tím jediným účelem, aby se mohl státi spolupracovníkem mého časopisu!“

Chvíli mlčeli učenci zaraženi. Pak ozval se Vantili, stíraje s obličeje krev a rovnaje rozbité brejle: „Těžko mírniti se vůči zabedněnosti takového odpůrce! Vždyť nesmyslnost jeho domněnky bije do očí každému, kdo pohlédne jenom na ty čtyři otvory v rozích palimpsestu! Jaký účel by měli na státní listině? Či snad ji zašprejlovali jako jaternici? S mým náhledem naopak shodují se ty otvory úplně, ba jsou nejpádnějším jeho důkazem. Patrně býval posvátný ten hymnus pomocí čtyř velikých, bezpochyby zlatých hřebův upevněn na vnitřní stěně chrámové.“

Zatím zdvihl se pracně s dláždění Tintili, kterému Vantiliani vyhození svého vůdce stejnou měrou byli splatili, a vzkřikl zuřivě: „Ó bezedná nevědomosti, tvé jméno jest Vantili! Obmezenec ten patrně neslyšel nikdy o rollách, o svitcích papyrů! Kdyby se na palimpsest jen trochu pozorněji podíval, spatřil by zřejmé stopy, že bývala tato státní listina do kotouče svinuta a bezpochyby svázána pomocí stuh, oněmi otvory provlečených, kteréžto stuhy arci během staletí zetlely a v prah se rozpadly.“

„Otvory, pravíte? Čtyři otvory v rozích — a čárky tužkou...?“ ptal se pan Brouček, jenž začal jeviti pojednou živý interes pro spornou záležitost. „Prosím, pánové, ukažte mi svůj palimpsest! Tuším, ba věru tuším, že rozhodnu váš spor způsobem velice jednoduchým.“

Učenci, kteří ještě zůstali nahoře v poradní síni, povystrčili opatrně oknem pruh bílé tuhé látky. Sotva na ni pan Brouček pohledl, zmocnil se jí rychlým škubnutím a vzkřikl radostně: „Skutečně, — moje manšeta!“

Domnělý palimpsest byl v pravdě onou manšetou, která — jak se čtenáři zajisté pamatují — našemu hrdinovi s kruhového náspu do hlubiny spadla a na níž nešťastné čárky neznačily ani léta panování předvěkého krále ani dávný hymnus k poctě měsíčních bohů, nýbrž prostě počet sklenic, které pan Brouček naposled u Würfla vyprázdnil.

Přesvědčiv ohromné učence okázáním druhé manšety o správnosti svého rozsudku, kráčel pan Brouček rozveselen dále.

„Hle, jaké mám s Vámi štěstí hned první minutu!“ liboval si vydavatel bubnu na jeho ruce. „Z toho palimpsestu bude rozkošná lokálka! Avšak tu jsme již u redakce. Vidíte nade dveřmi ten obrovský buben? Zde jsou v obyčeji takové nápadné redakční štíty. Vizte tam dole v ulici ten červený dům s vlající korouhví — toť zase pelech našich zlotřilých odpůrců. Ale již čas, abych dal sázeti plakáty, jimiž ohlásím bez prodlení na všech rozích města velkolepou akvisici Bubnu. Všoupněte mne, prosím, hned otevřeným oknem do redakčních místností; uspořím tak alespoň schody. Co se vás týče, lituji, že pro

Vaši velikost naše redakční prostory nestačí; musíte vzíti prozatím za vděk naším dvorem. Vrata ohrady netřeba otvírati; překročíte je snadno."

Nebudu líčiti, jak se pan Brouček na dvoře za redakcí uvelebil, najedl a libě usnul.

Když se probudil, sotva uvěřil zraku: Před ním stál šéf listu na dřevěných chůdách, tak vysokých, že dosahoval Broučkovi bezmála k pasu.

„Divíte se, kterak jsem najednou vyrostl!" smál se šéf. „Abyste s námi mohl bez obtíží rozmlouvati a nemusil nás bráti na ruku jako morčata, dal jsem bez odkladu pro všechny členy redakce zhotoviti takové vysokánské chůdy. Paradovali jsme na nich hned po městě a shlíželi pohrdlivě dolů na spolupracovníky Korouhve. Ale považte si jen! Ti lotrové pořídili sobě mžikem chůdy o polovici vyšší a shlížejí teď s opovržením na nás. Nezbývá mi než opatřiti chůdy ještě vyšší... Avšak, milý příteli, objímal bych Vás radostí. Úspěch náš jest ohromný. Obecenstvo trhá se o náš časopis. Pohleďte jen," pokračoval, třepaje malinkou škartičkou papíru, hustě potištěnou písmem, které by žádný pozemšťan nebyl přečetl bez mikroskopu, „zde ohlašujeme kolosálními literami, že jsme pro vznešené svoje zásady získali titanského, nedostižného spolubojovníka, a zde pod čarou blýská se již první kapitola Vašeho přezajímavého životopisu."

„Jakže?" zvolal Brouček udiven. „Mého životopisu? Vždyť jsem vám dosud o svém životě nepověděl ani jediného slova!"

„Jak vidíte, nebylo toho třeba. Náš feuilletonista se vyznamenal. Přečtu Vám jen obsah té kapitoly: Narození v lidomorně. — Kostra chůvou. —

Únos do jeskyně hrůz. — Půlnoční rej příšer. — Mořský loupežník a bezhlavá jeptiška. — Malý Brouček ve tlamě lví —"

„Pro pána krále!" přerušil jej užaslý pozemšťan. „Vždyť jsem lva jaktěživ ani neviděl, leda na mydlářských a řeznických krámech!"

„Ale — ale — zlatý blázínku! Toť jsou pouhé příkrasy; bez takových byste nestloukl žádné sensační memoiry. Tomu patrně dosud nerozumíte. Slyšte raději, jak nepřátelská strana soptí vztekem nad úspěchy našimi. Vychrlila všechen svůj rmut a jed v úvodním článku, z něhož Vám přečtu jen tuto malou ukázku: Donesla se k nám pověst, že majitel ošuntělého Bubnu chystá svým politování hodným čtenářům tentokrát obzvláště divoké kvartální překvapení. Obohatil prý svůj redakční zvěřinec novým spolupracovníkem, koupeným za babku v jisté boudě dryáčnické. Je prý to obrovský netvor, pozemšťan s nebe spadlý, jímž hodlá si znamenaný bubenský král sbubnovat ještě naposled hrstku idiotů předplatitelů, než se dostane celá jeho sláva i s tím pozemským Goliášem definitivně na buben. Vědouce, že v každém novém kousku našeho protivníka vězí alespoň zrnko bezděčné komiky, a chtíce osvícenému čtenářstvu Korouhve připraviti veselou chvilku, nelenili jsme a vypátrali skutečné jádro oněch pověstí. Byli jsme za své namahání královsky odměněni. Zjistili jsme, že domnělý pozemšťan jest pouhý nemotorně slátaný panák ze slámy, cucků, hadru a papírové massy —"

„Cože? Ze slámy, z cucků —?" vzkřikl náš hrdina podrážděn a vyskočiv prudce zaťal pěstě.

„Slyšte jen dále: — a papírové massy, s nímž mimovolný harlekýn z Bubnu pomocí skrytých drátů a pér provádí směšné kejkle. Zjistili jsme arci také, že skutečně jakýsi vyvrhel pokolení lidského, jmenem Brouček, vykopnut byl člověčenstvem do prostoru světového, poněvadž nechtěl žádný kraj zeměkoule ztrpěti na sobě ohavu takovou. Tento bídák dopadl na měsíc, ale vypustil tu ihned černou duši a vnukl jen měsíčnímu našemu Barnumovi myšlenku, aby dle jeho podoby slátal svého klassického Pseudobroučka, který teď straší v redakci Bubnu. Že by pravý, skutečný Brouček tuto roli převzal, nelze si ani pomysliti. Do takové společnosti nezahodil by se ani on, hnusný ten padouch, který na Zemi zavraždil svého otce, pekl a pojídal ukradené děti a páchal nesčetné jiné ohavnosti, jež péro naše vzpírá se jen zdaleka naznačiti — —“

„Dost! dost!“ zasípal zuřivě pan Brouček. „Ukážu těm nestydatým lhářům —! Roztrhám ty ničemy!“

Šéf pokusil se marně zadržeti rozlíceného spolupracovníka, který přeskočil ohradu dvoru a pádil do ulice k domu s korouhví, nedbaje maličkých passantů, kteří při pohledu na rozkaceného obra hrůzou trnuli, k domům se tiskli, s křikem prchali a přes sebe padali. Cestou vytrhnul kandelábr zvýší domu, ozdobený kovovými figurami, a s touto zbraní přihnal se k redakci Korouhve.

„Počkejte, lotři, ukážu vám, jsem-li z papírové massy! Tu máte za toho zabitého otce, za ty snědené děti! Ukážu vám, smíte-li bez trestu hanobiti počestné lidi a zachovalé pražské měšťany!“

Za těch a podobných výkřiků mlátil kandelábrem do střechy redakčního domu, že z rozbitého krovu tašky lítaly na všechny strany, a kopal vztekle do průčelí, až římsy, kusy omítky a střepy skla na dláždění pršely.

Konečně ustal v záhubném konání a rozhledl se vůkol. Davy měsíčanu kupily se v okolních ulicích, z uctivé vzdálenosti s hruzou sledujíce výbuchy jeho hněvu, lomíce rukama, hrozíce a bědujíce. Policejní zřízenci sbíhali se odevšad s vytasenými šavlemi, ale žádný netroufal si až k němu. Hněv Broučkův byl ukojen; chladná rozvaha se vrátila. Poznal, že zašel příliš daleko. Neměl sice valného respektu před tím trpasličím davem, ale pomyslil si, že konečně mnoho střečkův i býka udolá. Nerozmýšleje se dlouho unikl postranní ulicí několika kroky z města a pádil do polí.

VIII.

(Měsíční impressario. — Brouček zpívá. — Museum Broučkianum. — Selenopol a Kopernicia. — Spolky a literatura na měsíci. — Náš hrdina divadelním zpěvákem. — Ohromné úspěchy. — Hlas měsíční kritiky. — Pozvání ke dvoru. — Měsíční státní zřízení. — Pan Brouček předsedou ministerstva.)

Pan Brouček zastavil se teprve daleko za městem. Za běhu se mu zdálo, že nějaký přívěsek ustavičně klepe na jeho paty. Teď se ohledl po svých šosech — a skutečně! Visel tam vzadu pídimužík, drže se křečovitě obruby jeho kabátu.

Slepý pasažér spustil se na zem — či vlastně na měsíc a pokloniv se pravil: „Odpusťte, vznešený pane, že jsem se tímto způsobem nezván s Vámi svezl. Jsem impressario Lidlilidli. Četl jsem — bohužel trochu pozdě — plakát, jímž Bimbilimbi ohlašoval, že budete zpívati pozemské písně. Běžel jsem do výstavy, ale vystavovatel sdělil mi nevrle, že s dalších produkcí sešlo a že jste odešel s vydavatelem Bubnu. Chvátal jsem do redakce, ale tam zase mi řekli, že spíte, abych přišel později. A když jsem po druhé mířil do redakce, zanesl mě proud lidu k místu, kde jste právě dokonával svou exekucí na Korouhvi. Na štěstí mohl jsem se ještě zachytiti Vašeho šosu — a jsem nyní neskonale blažen, že smím vaší výsosti vysloviti svou nejvřelejší úctu.“

„A čeho si vlastně přejete, pane Lidlilidli — promiňte, směju se jen proto, že voláme na Zemi Vaším ctěným jménem kachny.“

„Měl jsem již čest sděliti Vašnostem své povolání. Mnoho geniálních umělcuv a umělkyň dosáhlo mým prostřednictvím bohatství a slávy. Ale Vašnostem arci nesahá z nich žádný ani po kotníky. K Vám se budou naši ředitelé divadelní na kolenou plaziti a zaplatí každou Vaši arii tisícovkou!“

„Tropíte si ze mne šašky, pane? Či snad myslíte opravdu, že jsem operním zpěvákem? Hahaha! Mám hlas jako rozbitá basa a na noty jsem se jaktěživ ani pořádně nepodíval.“

„Ó, tato milá skromnost dodává geniu Vašemu tím větší ceny. Jste umělcem z boží milosti. Váš zpěv nás unese zajisté do sfér dosud netušené, nebeské krásy.“

„Nebeské — krásy — ! Prosím vás, již přestaňte — jinak zalknu se smíchy. Ale vidím, že ze mne mermomocí chcete udělati Broulíka! Nuže, poslechněte si tu nebeskou krásu —

Má zlatá Mařenko, pozoruj to,
když stojím před frontem, jsem-li já to,
když já začnu bubnovat —

kch kch kch — ještě se zakuckám!"

Při prvních zvucích zacpal si měsíčan uši: ale když Brouček uvázl, začal impressario zuřivě tleskati a zvolal jako u vytržení: „Ó božský pěvče! Ty hřímáš na flétnu, jak praví kdesi váš Börne; náš chabý sluch jedva snese velebný rachot té rajské bouře,; ale duše vzlétá ku hvězdám uchvácena její krásou a srdce tone v nevýslovné rozkoši."

Brouček hleděl na něho jako vyjeven.

„Zbláznil jsem se já nebo pozbyl jste rozumu Vy? Tohle že se Vám opravdu líbí? Povězte mi upřímně, jsou-li Vaše slova špatný žert či máte-li vy měsíčané tak divně sestrojené uši, že vám zní krákání vran jako slavičí tlukot?!"

„Nemohu odpověděti než opětným blabolením obdivu, který nenalézá slov. Jste v pravdě nedostižný titan zpěvu. Oblažíte mne, svolíte-li, abych byl vozatajem Vaší triumfální jízdy po měsíci. Do města, které jste právě spatřil, nechcete asi nazpět?"

„Nemám k tomu chuti. Ne snad k vuli rotě z Korouhve; ale — přiznám se Vám upřímně — ani v Bubnu nebylo mi příliš volno. Novinářství není pro mne. A pak jsem tam také zostuzen onou výstavou."

„Což, ta byla pro Vás dobrou reklamou! A Bimbilimbi bude statně pokračovati. Již rozhlašuje, že zřídí zvláštní „museum Broučkianum“, kde bude vystavena celá Vaše požemská výbava a kam se dostane jednou i Vaše balsamovaná nebo vycpaná mrtvola, kterou prý jste k účelu tomu již napřed odkázal.“

„Toť nestydatá lež! Slyšte, správní radové netěší se ani u nás na Zemi nejlepší pověsti; ale ten váš měsíční exemplář zahanbil by je všechny. Od toho půjdu nejraději hodně daleko.“

„Navrhuji, abyste začal svou vítěznou dráhu v Selenopoli, městě ležícím tamhle u paty ústředního horstva. Jest metropolí jedné z obou malých říší, zaujímajících vnitřní rovinu Koperníka, spolu pak odvěkou sokyní Kopernicie, hlavního města druhé říše, které jste právě opustil. Tyto dva státky řevní na sebe velice a druh snaží se předstihnouti druha v pozemské vzdělanosti. Někdy zabíhá to závodění až do komičnosti. Založí-li dnes Koperničané spolek jakýkoli, mají ho zítra Selenopolští také; zbudují-li jedni veliký blázinec, pořídí si druzí ještě větší; postaví-li v Selenopoli nějaký pomník, postaví hned v Kopernicii dva. — Teď právě sžírá Koperničany závist, že Selenopolští zbudovali sobě nádherné divadlo. Každý z těchto pyšní se svým chrámem uměn a je všecek šťasten, dozví-li se, že některý Koperničan — zajisté s tajným skřípěním zubů — přednost selenopolského divadla uznal. Tam Vás přivítají s jásotem tím větším, že jste divadlo v Kopernicii nepoctil svým vystoupením.“

„Nu tedy s pánem bohem. Již vidím, že je na měsíci každý nesmysl možným. Kdyby se dověděli

„u kohouta", že jsem divadelním zpěvákem — hahaha! — všechno by smíchy padalo pod stůl. — Avšak pohleďte na ty strakaté zástupy, jež se odevšad hrnou z městeček a vesnic! Všude samý pestrý chochol, samý zlatý střapec, samá třpytivá uniforma a také rozmanité zbraně lesknou se na slunci. Snad nesbírá se proti mně vojsko?"

„I toto! Nevinní spolkové mírumilovných občanů. Bezpochyby rozšířila se zpráva o Vašem příchodu a ti dobráci chvátají uvítat Vás v plné parádě, doručit Vám diplom čestného členství a pořádat na počest Vaši slavnostní bankety. Naše obecenstvo má zvláštní vášeň pro pestré stejnokroje, hodně třpytné a fantastické. Každý hoří touhou, aby vypadal alespoň jednou za čas trochu jako voják nebo biřic. A k ukojení té touhy zakládají nejnemožnější spolky. Na vlastním spolkovém účelu nezáleží; hlavní jsou ony uniformy, pak spolkové hodnosti, průvody, slavnosti a pitky."

„Zdá se tedy, že panuje na měsíci veliký blahobyt."

„Mýlíte se. Ale na takové blyštivé cety a trety jest u nás vždy dosti peněz. Jen když zevnějšek oslňuje. Tak jest i s naším uměním. Poznáte to na příklad v selenopolském divadle: Kde mohou našinci svou „láskou k umění" zablesknouti v oči cizincu nebo vystaviti obecenstvu na odiv svou nádhernou divadelní toilettu a skvostná kukátka, tam nelitují peněz na drahá místa, obrovské kytice a věnce, ohromné honoráře pro cizí umělce. Ale prostá kniha, kterou lze čísti jen potichu doma, nenalézá odběratelů. Naše knihy se píšou, aby byly v několika

novinách vychváleny nebo strhány a pak setlely neodebrány u nakladatelů.“ — —

Nebudu podrobně líčiti triumfální pouť pana Broučka do Selenopole. Cestou bylo mu překročiti padesát slavnostních bran, přijmouti kopu diplomů čestného členství a tolikéž pamětních knih ozdobiti svým podpisem, jehož manupropria pro měsíční maličkost těchto knih vyběhlo vždy na stůl. Zpráva, že slavný pozemský pěvec přichází na pohostinské hry do Selenopole, rychlostí blesku letěla před ním a město uvítalo jej nesčetnými prapory, věnci květin a chvoje, hustými špalíry spolků, cechů a nadšeného obecenstva. Na jednom ramenu nesa impressaria, na druhém pak blaženého divadelního ředitele, kráčel hlavní ulicí, jež na štěstí jeho šířce stačila, a blahosklonně děkoval na hlučné pozdravy měsíčanů, tísnících se u jeho nohou, mávajících z oken šátky a zevlujících na střechách, k jejichž lomenicím po většině hlavou dosahoval.

Ač bylo divadlo stavba velkolepá, musili ve zdi po straně vybourati otvor od základů až po střechu, aby se dostal slavený host na jeviště. A tam nezbylo mu než usednouti po turecku na skřížené nohy, aby hlava jeho diváctvu nezmizela kdesi vysoko v provazišti. Hlediště bylo vyprodáno a nabito do posledního místa.

Když se opona zdvihla, uvítán byl pan Brouček bouřlivým, nekonečným potleskem, deštěm kytic a množstvím skvostných věnců, které již před tím byly vystaveny v obchodech umělými květinami i s nápisy: „Božskému Broučkovi“, „Nesmrtelnému geniovi“, „Nedostižnému obru v říši tónů“ a t. d.

A když zanotoval krásné:

„Kde je mládek, tam je stárek,
tam je také pivovárek", atd.

tu zacpalo si všechno posluchačstvo uši, ale vnímalo hromové zvuky, takto přitlumené, s čirým vytržením, slzíc a štkajíc; ba, mnohé dámy padaly do mdlob. Po skončení písně strhla se taková bouře nadšení, až se celé divadlo otřásalo.

Na neštěstí povolila v tu chvíli podlaha jeviště pod tíhou oslavence a tento zmizel částečně v oblastech, kam se obyčejně pekelníci a zatracenci propadají. A když se z propadliště vztyčil, prorazil zase hlavou suffity a zpusobil v dekoracích takové spousty, že musila být za lomozu padajících strojův a kulis opona spuštěna.

Ale úspěch jeho produkce byl báječný. Venku podal mu slavný básník Cinkilinki růženec úchvatných sonetů k jeho poctě složených, proslulý hudebník Fidlifidli věnoval mu svou nejnovější skladbu, znamenitý malíř Čiričári prosil, aby směl provésti jeho podobiznu, obětavý mecenáš Larifari pozval jej na slavnostní hostinu a jásající obecenstvo tlačilo se k němu o překot, prahnouc dotknouti se alespoň jeho obuvi. Jen bujaré studentstvo bylo skrušeno lítostí, že nemůže oslavence ani odnésti na ramenou ani zapřáhnouti se do jeho povozu.

O nesmírném dojmu Broučkova umění svědčí nejlépe následující úryvek z jednoho tamějšího referátu: „Věčně vzpomínati bude Selenopolis dne, kdy posvětil prkna našeho jeviště nohou svojí velebný pěvec pozemský, bohorovný Brouček, který —

jak známo — u nás poprvé na měsíci vystoupil, neuznav před tím Kopernicii za hodnou, aby jí prokázal stejnou česť. Kterak máme převzácnému hosti děkovati za rajský požitek, jaký nám uchystal?! V něm snoubí se ohromující majestátnost postavy s čarokrásným hlasem, jehož síle by neodolaly hradby Jericha a který přece zároveň okouzluje lahodou nevýslovnou. A každý jeho tón jest démant, zářící svrchovaným uměním a prodchnutý neskonalou vroucností. Viděli jsme, jak mužům otrlým slzy bohaté jako hrách splývaly po lících při dojemných zvucích „kde se pivo vaří, tam se dobře daří“ a litujeme, že sl. ředitelstvo divadelní dosud neobstaralo překlad znamenitého zajisté textu z neznámé češtiny.“

Avšak nejvyšší pocty dostalo se Broučkovi pozváním ke dvoru.

Za vedení dvorního ceremoniáře prolezl náš hrdina nádherným průjezdem královského paláce na vnitřní nádvoří, kde ho již očekával král Kirikiri V. na skvostném trůně, který si dal vynésti na pavlán. Přes to seděl ještě tak nízko, že klečící Brouček shora pohlížel na jeho zlatou, drahým kamením zářící korunku. Kolem krále stáli na pavláně nejvyšší dvořané v drahocenných oděvech.

Brouček začal odříkávati obyčejnou formuli, které ho ceremoniář naučil: „Bídný trpaslík vzhlíží z nízkého prachu k závratné výsosti tvé, ó skvoucí slunce všehomíra! Kéž dlouho ve slávě panuje přejasný král Kiri — kiri — riki — Odpusťte, vaše veličenstvo, že neumím dobře kokrhat.“

Král usmál se shovívavě a pokynul dvořanům i služebníkům, aby se vzdálili.

Pak promluvil k našemu hrdinovi takto: „Zalíbilo se mi, pozemšťane, ve tvé osobě i hodlám tě vysokou hodností trvale připoutati ke svému trůnu.

My, panovníci měsíční, vládli jsme po dlouhé věky mocí neobmezenou. Teprve, když se stalo na měsíci modou napodobovati ve všem pozemské poměry, darovali jsme i my svým národům konstituce dle vašich vzoru. Znáš zajisté některou ústavu pozemskou a pochopíš, že jsme tak mohli učinit bez rozpaku; svým poddaným způsobili jsme tím lacino dětinskou radost a sebe nezkrátili jsme ani v nejmenším. Naši poddaní mohou s pánem bohem voliti, třeba opposičně, a zvolení poslancové smějí řečnit, hašteřit se mezi sebou po libosti, vymýšleti a přetřásati návrhy krásných zákonu, — my pak děláme, co nám libo. A nejde-li ústavní stroj po našem, zamícháme jím krátce a proměníme hravě vzdorující většinu v málomocnou menšinu. Však to znáš. Hodlám si právě pořídíti nové ministerstvo a hledám vhodného premiera. Vlastně — již jsem nalezl. Samo nebe seslalo mi tebe, milý pozemšťane. Vhodnější osobnost nemohu si ani pomysliti. Ty dovedeš řádně zahromovat na opposici, strčíš v pravém slova smyslu celý parlament do kapsy a budeš státi bez fráze vysoko nad stranami. Jmenuji tě předsedou svého ministerstva."

Brouček byl všecek pomaten tímto nenadálým, nikdy netušeným povýšením.

„Já — já — ministrem? Já — předsedou ministerstva?" koktal. „Vaše veličenstvo ráčí žertovati. Vždyť neznám ani za mák potřeby zdejšího oby-

vatelstva a veřejnost bude mi vytýkat chybu za chybou —"

„Ale, ale, milý pozemšťane! Tyť mluvíš, jakobys byl spadl odkudsi se Saturna a nikoli se Země! Dle potřeb obyvatelstva se přece neřídíme a pro hlasy veřejnosti budeš míti své státní návladní. Zkrátka, tím okamžikem stavím tě v čelo své vlády."

Král povolal své dvořanstvo opět na pavlán a představil mu hned pana Broučka, dosud zmateného netušeným štěstím, jakožto svého nového — —

IX.

(Náhlý konec a mravní naučení.)

Milí čtenářové! Stal jsem se obětí mystifikace, která hledá sobě rovné v dějinách naší literatury.

Slyšte! Z celé historie výletu Matěje Broučka do měsíce jest pravda jen tolik, že člověk ten kdysi po půlnoci skutečně vyšel hápavým krokem z Würflovy hospůdky na Hradčanech, že klikatou poutí ku starým zámeckým schodům věnoval krásnému úplňku zmatený monolog, že bezúčelně vylezl na zeď, dělící tyto schody od nějaké vrchnostenské zahrady a že spadl — nepadal však proti zákonům přírody nahoru do širého prostoru světového, nýbrž zcela přirozeně dolů do řečené panské zahrady, kde se k ránu probudil s nejšedivějším rozmarem na světě. Vše, pravím: vše ostatní jest pouhá, čirá nestoudná lež, holá nejapná smyšlenka, kterou mi jmenovaný

Matěj Brouček s neslýchanou drzostí pověsil na nos jediné za tím účelem, aby se mi „u kohouta“ a „na vikárce“ mezi důstojnými sebe přáteli na vrch hlavy vysmál.

Dostalo se mi právě nezvratných důkazů, že bídný ten lhář o měsíc nikdy ani z daleka nezavadil a že měsícovatost jeho obličeje, jakož i zářivosť jeho nosu nesouvisí nikterak s nebeským oním světlem, nýbrž s něčím docela jiným.

A já bloud věřil mu jako písmu svatému, nastavoval za něho prsa oštěpům učenců! Arci, kdož mohl tušiti ďábelský klam za tou boubelatou tváří, která vypadá jako vtělená svatá prostota, a za těma vodnatýma, bledě modrýma očima, která zdají se hlásat: V sudě pravda!

Což nyní činit? Nic jiného než vyznati zkroušeně, že jsem si nesmrtelně škodil! A dáti kollegům spisovatelům tyto důtklivé rady: Nestarejte se o měsíc a zůstávejte pěkně na pevné, bezpečné zemi! Zanechte zlozvyku psáti do časopisů na pokračování od čísla k číslu, neboť nikdy nevíte, jaká blamáž může číhati na konec! A především: Nechoďte k Würflovi — neboť tam odtud neodnesete nikdy nic dobrého!

ZLOMKY.

Redakční ostřižky.

(1870.)

Předpokládám vším právem, že o můj dnešní feuilleton lidské oko nezavadí; neboť nynější okamžik, kdy žoldnéři o naše roucha metají los a židi se nám rouhají: „Ty, jenž jsi jiným pomáhal, pomoz sobě sám!“*) — nynější vážný okamžik, kdy v polích Katalanie nové pečlivě přehlédnuté a valně rozmnožené vydání pověstné bitvy národů se chystá, není podle toho, aby čtenářstvo pod čáru zřetel svůj obracelo. Kdyby se ale mimo nadání přece ten neb onen čtenář po očku sem podíval, musím jej již z předu na to upozorniti, že zde žádných potyček, neřku-li rozhodných bitev na skladě nechovám.

V každé redakci jsou nůžky, mnoho nůžek. Neznám všechny příčiny toho zjevu: konstatuji ho jednoduše. Konstatuji ho proto, poněvadž se mi zdá souviseti s oním množstvím všelijakých ostřižků, které se po redakcích zcela bezúčelně potloukají. Nedávno jsem, trápen dlouhou chvílí, mým to dědičným neduhem, udělal z nedostatku much honbu na ty

*) Viz nedávný článek „N. Fr. Presse“ o nás spáchaný.

redakční odpadky a sebral jsem jich tak malou přehršli. Pročítaje kusý obsah jejich, dobral jsem se přesvědčení, že se ty ostřižky neprávem neplodné spotřebě (konsumpci) bot věnují a že by se z nich v čas nouze feuilleton slepiti dal. I zdála se mi zvláště nynější doba, kde události nad čarou veškeré mysle zaujímají, k tomu býti příhodnou, abych s těmi ubohými obětmi nůžek bez trestu proklouzl.

Podám jen tři kusy. Nemajíť ovšem mezi sebou žádné souvislosti. První ostřižek je bezpochyby spasenou dušičkou nějakého venkovského dopisovatele a zní v nynějším svém zkomolení následovně:

„— mek Thálie zbudovali. Přední zásluha náleží p. Buckovi, národovci na slovo vzatému a kostelníku při zdejším chrámu Páně, který nejen o vkusné osvětlení se postaral, anobrž i roli nápovědy s uznání hodnou nezištností převzal. Kéž bychom měli více takových obětovných kostelníků po Čechách! — Také pánům hudebníkům musíme vzdáti zaslouženou pochvalu, neboť nejen že vyplňovali meziaktí pravými pochoutkami hudebními, spokojiliť se oni také vzhledem k dobrému účeli pravým pakatelem na penězích, vyminivše si toliko piva, co by vypili. Kéž by i ostatní soudruzi jejich po vlasti z nich si příklad vzali! — V naší měšťanské besedě vypukly bohužel! povážlivé roztržky. Jeť tu několik rýpalů, kteří brojí proti pivu besedního pachtýře, nazývajíce je břečkou a sejíce nesvornosť mezi údy. Ó! kéž by zase bratrská shoda mezi nás zavítala, abychom spojenými silami k oslavě drahé vlasti působiti mohli podle slov slavného básníka našeho Jiřího Kollára: „Neboť meze vlasti neroz—“

Druhý odstřižek vyňat je z nějakých německých novin; nemohl jsem vypátrati, zda z rakouských, nebo zahraničných. Tuto překlad jeho:

„— německému aktivnímu plemeni přísluší žezlo světa. Všichni národové pasivního plemene, jako Číňané, Botokudové, Slované a p. nemají jiného určení v dějinách lidstva, než aby sloužili za těsto, z něhož německý důmysl, německá píle záživné pro génia člověčenstva pečivo uhněte. Již blízek čas, kdy libá řeč naše rozléhati se bude od břehů Baltu až k lazurné Adrii, kdy německý mrav i německá osvěta rozbijou své stánky i na březích Sekvany i na květnatých stepích Dněpru a Volhy! Jižtě půl Evrópy nalezá se v područí našem, již obsazujeme trůny dalekých končin, již i mohutný zarýnský sok klesá přemožen k našim nohám! Kdož nám více odolá! Kdož zabrání nám, abychom vztáhli rukou svých po drobnohledných těch zemič —“

Třetí odstřižek — nu, přiznám se: je kus vlastního mého feuilletonu, který jsem pro nepřehlednosť látky nebyl s to dokončiti. Používám té příležitosti, abych jej věčné záhubě alespoň z části vyrval. Odstřižený počátek jeho zní:

— — —

Kniha v domácnosti pana Bubeníka.

Humoreska. (1871.)

„Uf, jaké to parno!“ povzdechl sobě pan Bubeník a vypjav malounko svá tlustá, potem se lesknoucí víčka, obrátil zavlhlé oko s výrazem žalostným do pokoje, jakoby se tam soucitu dovolával. Dosáhloť dnes utrpení jeho stupně nejvyššího. S jakou trpělivostí odbýval sobě jindy své letní odpolední martyrium, sedě bez pohnutí ve své obrovské lenošce, ruce maje líně svěšeny, nohy daleko a široko před sebou nataženy, hlavu k prsoum nachýlenu, víčka semčena — povznášející obraz předvěkého mučenníka. Škoda, že byl toliko mučenníkem své tlouštky.

Však dnes udolalo jej málem pekelné vedro. Nadarmo byl pomocí záclon u oken v pokoji vykouzlil tajemné, zelenavé pološero, nadarmo byl oděv svůj zjednodušil až na míru nejkrajnější: vzduch kolem něho byl žhavý dech pouště! Celou hodinu snášel již bez reptání ukrutenství odpoledního slunce i malicherné, bídácké útoky much, až konečně — podléhaje mukám těmto — ulevil sobě nadřečeným povzdechem.

„Ba, vynálezy — parostroje — a v Americe již domy heverem zdvihají,“ ozval se z protějšího kouta strejček, kývaje bílou hlavou a zapínaje poslední volný knoflík svého starosvětského modrého kabátu.

Byla to pramalá krůpěj útěchy pro pana Bubeníka. „A jak líně se ty hodiny vlekou!“ pokračoval ve své lamentací a pohlédl tentokrát s výčitkou do pokoje.

„Ovšem, ovšem! A přece zdvihají — šroubem zdvihají,“ namítl strejček a podíval se vítězoslavně na pannu Angelinu, která nad svým šitím odmítavě pokrčila ramenoma.

„Chceš-li, tatínku, budu ti něco předčítat,“ ozval se tichý, líbezný hlásek z hloubi pokoje.

S výrazem nejvyššího úžasu obrátily se oči pana Bubeníka — tentokráte vypoulené — a panny Angeliny v místo, odkud hlásek zavzněl. Stála tam šestnáctiletá dívka, útlá, něžná, v řasnatých bílých šatech, s plničkou bílou růží v černých kadeřích. Z divně bílé pleti jejího obličeje, pod vysokým, čistým čelem zářily turmalínovým leskem dvě velké temné oči, kteréž se nyní před ustrnulými zraky pana Bubeníka a panny Angeliny rozpačitě za dlouhé řasy ukryly.

Než se obě jmenované osoby z němého úžasu svého vzpamatují, vysvětlím vám příčinu jeho.

Dlužno především připomenouti, že jsem vás uvedl v domácnost zámožného maloměšťáka. Mohl bych ovšem na poznámce této přestati, než k vůli náležitému objasnění situace připojím některá podrobnější udání. Pan Bubeník, zděditv již po otci značné jmění, věnoval celý svůj život péči o roz-

množení tohoto majetku, k čemuž ostatně nebylo potřebí velkého namáhání ni tělesného, ni duševního; cena nemovitého jmění rostla během času sama sebou a kapitály bylo lze snadno zúrodniti uložením jich na bezpečné hypotéky pod úrok nezřídka i dosti vysoký. Nejzávažnějším, však spolu s největšími obtížemi spojeným krokem pana Bubeníka ve směru tomto byla jeho ženitba. Jí zvětšil své jmění o polovic.

Tyto a podobné výdělkové podniky zabíraly čas pana Bubeníka tak málo, že největší část dne ubíjení much a dlouhé chvíle věnovati mohl. Vedla-li tě za den desetkráte cesta kolem domu jeho, stával jsi se jistě devětkráte bezděčným hercem na divadle, do něhož měl pan Bubeník svým oknem v prvním patře stálou bezplatnou vyhlídku. Bez jakékoli gáže neb odměny musil's tu po jevišti přejíti, byl-lis známým pana Bubeníka, jemu do okna povinnou úctu vzdáti a svou postavu, vzezření, pohyby, oděv, možný účel své cesty, ba veškeré domácí a veřejné poměry své nemilosrdné kritice jeho v šanc vydati. Tato vyhlídka do maloměstské ulice s chudičkým, jednotvárným životem byla mu nevysychajícím pramenem zábavy. Ostatně byly požadavky pana Bubeníka nad míru skromné; vždyť bylo pro něho všechno zajímavé a důležité, cokoli se dálo mezi starými pobořenými hradbami města, kteréž ohražovaly zároveň světový jeho obzor. Znalť každého z kolemjdoucích, tušil, kam se ubírá, očekával zvědavě, kdy a v jakém rozmaru se odtud vrátí. Podrobnosti při setkání se dvou osob tvořily pro něho již zajímavý výstup. Splašivší se kůň, tlupa postrkem z města vyváděná, potyčka dvou mlíkař-

ských psů, snědá, žhavooká cikánka v pestrých cárech na cimbál hřmotící a p. nahražovaly mohutné dramatické efekty.

Nejhůře bývalo mu za letního odpoledního vedra, když — jako dnes — zelené záclony v oknech spustiti musel a prsty jeho tak ochably, že se jim i plácačka na mouchy břemenem nesnesitelným jevila.

Že by se i jinak dlouhá chvíle zahnati mohla, nikdy ani ve snu na mysl mu nepřišlo. Domácí knihovna skládala se ze „Zlatého nebes klíče“, kalendáře a dvou „Snářů“. Celá ostatní literatura byla z domácnosti pana Bubeníka na věčné časy vyobcována. „Holé maření času,“ říkával.

Také obstárlá jeho sestra, pobožná Angelina, byla úhlavní nepřítelkyní všeho tištěného — vyjímajíc toliko nadřečené čtyry — — —

Oběť Jules—Verneova.

(1874.)

Byl jeden domácí pán v Praze, nevysoké postavy, slušného objemu, s kulatým obličejem, jehož modré oči zářily spokojeností a dobrotou srdce. Bohužel okrádal zvyk ustavičného mžourání svět o větší část blahoplodné této záře; jiný zvyk — častého divení se — okazoval je sice v plné velikosti, ale příliš vypoulené a ztrnulé, takže se jablíčka jejich žádným duševním výrazem od zakulacených tyrkysů nelišila. Hlavu míval vždy tak čistě ostříhanou, že by se byla lebozpytci za vzor ke studiím výborně hodila; tvar její byl vskutku zajímavý, obzvláště vynikal jistý hrbol na zadní části lebky. Myslím, že vysvětluje hrbol tento jednu zvláštní náklonnost mého hrdiny, na níž se zakládá příběh této povídky.

Pan Matěj Pivoňka — tak nazýval se náš domácí — byl úhlavním nepřítelem zahálky. Každý žebrák odnášel od jeho dveří zlaté ponaučení, že je hříchem podporovati lenochy. Pan Pivoňka sám byl činným od rána do večera. A celý život jeho uspořádán byl jako hodiny. Ráno v osm hodin vstoupil do přichystaných u postele pantoflí, vzal

na sebe župan a posadil se ke stolu do starožitné vycpané lenošky. Svršek pantoflí, župan i povlak lenošky zhotoveny byly ze stejné látky, žlutě kvítkované na bílé půdě. Vypiv kávu, zapálil si porculánovou dýmku s pěkným obrazem divokého kance a popřál audienci své hospodyni, která mu vypravovala klepy celého domu. Na to učil svého pudla apportovat a svého kosa hvízdati motiv z „Banditů". Po ukončené toilettě zašel si do hostince, kde zapíjel až do poledne plzeňským snídani na vidličku. Po obědě vysrkal šálek černé kávy a zasedl opět v županu a trepkách do lenošky. Točil palcem o palec, zpočátku prudce, však čím dále tím volněji, až konečně bůh spánku mlýn jeho úplně zarazil. Když se probudil, vyložil se z okna na polštář, žlutě kvítkovaný na bílé půdě, a prohlížel si jako z lóže rozmanité poutavé výstupy na ulici. K večeru odebral se do hospůdky u „Dudků", kde měl v honorační jizbě vyhražené místo a zvláštní sklenici s víčkem, na němž vypodobněna byla mladá dívka, líbající se s kanárkem.

Takový byl den jako den život Matěje Pivoňky. Pouze neděle přinášela do toho pořádku některé změny: v den tento holil se totiž pan Pivoňka, zašel pak v zánovním cylindru do kostela a vycházel po odpolední siestě s pudlem do některé restaurace za branou.

Pamětníci vypravují, že nemíval pan domácí před časy tváře jako troubící anděl na varhanech a že nezářila tehdáž spokojenost z jeho tyrkysových očí. Obojí začalo prý se teprvé objevovati po dni, kdy byl svou drahou Kateřinu s hořkým pláčem k věčnému odpočinku doprovodil. Buď jak

buď, obraz nebožky choti, visící v ověnčeném rámci nad jeho postelí, býval vždy zakryt černým smutečním flórem a na dušičky kladl pan domácí na hrob její obrovský věnec z bílých a červených růží.

Po tomto zběžném náčrtku osobnosti a domácnosti pana Pivoňky přistupuju hned k začátku svého vypravování.

Pan Pivoňka měl jednoho nájemníka, který se mu již po delší dobu nelíbil. Byl to štíhlý mladík živé letory, který nosíval kalhoty do bot, na nose brejle a na hlavě chlupatý klobouk s širokou střechou, vycházel obyčejně s knihou pod paží, ale vracel se obyčejně bez knihy domů. Návštěvy jeho přicházely obyčejně za soumraku a mívaly nápadně klikaté nosy.

Po uplynutí jednoho čtvrtletí, když byl pan domácí záhadného mladíka marně o činži upomínal, vyšel tento dle obyčeje svého z domu a — již se nevrátil.

Přišel toliko posluha s psaníčkem, v němž se nalezal klíč od pokoje a tyto řádky:

Milý pane Pivoňko!

Vydal jsem se na cestu do Brasilie, kdež se hodlám zabývati hledáním diamantů. Byl bych úplně zapomněl na maličkost, kterou vám dlužen jsem za byt. Na štěstí vzpomněl jsem si na to ve vlaku před samým odjezdem, i zbylo mi právě tolik času, abych vám napsal a posluhovi oknem hodil tyto řádky. Zaplaťte mu za cestu! Obojí dluh zaplatím vám z prvního diamantu, který najdu.

Vánkomil Větrovský.

Když se bouře, kterou dopis tento v tiché duši pana Pivoňky vzbudil, poněkud utišila, pospíšil s klíčem do bytu podnikavého nájemníka. Našel tam své čtyry stěny, prázdnou postel bez prkének, jejíž jedna amputovaná noha nahražena byla kupou zaprášených knih a papírů.

První dojem tohoto obrazu byl tak mocný, že pan Pivoňka, nedotknuv se ničeho, spěšně do pokoje svého se vrátil, cylindr oprášil, nový kabát oblékl a vstrčiv do tobolky osudné psaní a několik bankovek z domova se vyřítil. Z počátku letěl jako vítr, ale znenáhla uvolňoval krok, a když konečně došel k jednomu domu, na němž upěvněna byla tabulka s nápisem: „Veškerých práv doktor Kazimír Záloha, zemský advokát," postál před ním chvíli a vrátil se pak smutně domů. Proč, ani nevím.

Odebral se znovu do opuštěného bytu Vánkomila Větrovského a podrobil prázdnou postel bez prkének a zejmena papírovou její nohu důkladnější prohlídce. Postel hodila se výborně za palivo, a když zaprášené knihy a papíry náležitě roztřídil, našel tam kopu otevřených psaní, podepsaných všemi ženskými jmény kalendáře, částečně s patrnými stopami slz, kopu nerozpečetěných psaní od obuvníků a krejčích, divadelní kus „Šachy" od Václava Vlčka a několik svazků románů Jules-Verneových. Pan Pivoňka vzal k sobě jen tyto knihy, ač s nepřílišným uspokojením.

Od pamětihodné této události minula delší doba. Stín, který byl uletlý Vánkomil Větrovský na nízkem čele pana domácího zůstavil, zmizel již dávno a romány Verneovy odpočívaly klidně na okně pod

*

klecí, v níž odzpěvoval kos již zručně arii z „Banditů“.

Pan Pivoňka nebyl přítelem čtení. „Jest to holé zabíjení času,“ říkával.

Ale jednou odpoledne přihodila se mu věc neobyčejná. Usedl ve kvítkovaném županu a kvítkovaných pantoflích do kvítkované lenošky, spustil palcový mlýnek, mlýnek točil se vesele dále — ale pan domácí neusnul. Duchu jeho představil se totiž z čista jasna ufouklý Vánkomil Větrovský a nechtěl ho živou mocí opustiti. Nejprvé vzkypěl při této vzpomínce časem ukonejšený hněv v nové síle. Po chvíli ustoupil hlubokému opovržení. A toto vytiskla zase zvědavá myšlenka: zdaž ten větroplach skutečně odjel do Brasilie a hledá-li tam diamanty? Možná dosti. Takový dobrodruh je všeho schopen. A jaké to krásné zaměstnání: hledati diamanty! U nás plahočí se člověk dlouhá léta, než sebeře skrovný kapitálek, a tam — shýbne se do trávy a je bohat!

Tyto a podobné myšlenky obletovaly jako dotíravé mouchy mozek pana domácího. Marně hleděl je zapuditi. O spánku ani řeči. Což dělat?

V tom padl zrak pana Pivoňky na opuštěné knihy pod klecí. Vzal maní jednu do ruky a dal se do čtení. Z počátku zíval, ale čím dále četl, tím napnutější stával se výraz jeho obličeje.

Když půl hodiny na to hospodyně po špičkách do pokoje vstoupila, podivila se nemálo, vidouc pána s knihou v ruce, dychtivě čtoucího.

Já sám uznávám za dobré, abych nevídané toto konání svého hrdiny poněkud objasnil. Důstojná, rozšafná jeho mysl měla totiž jedno slabé místo,

jeden tajný záhyb, v němž dřímal jakýsi dobrodružný duch: byla to záliba ve všem, co se týkalo dalekých zemí a podivných jejich zjevů. Pan Pivoňka poslouchával nad míru rád vypravování o neznámých národech, o zvířatech cizích končin, o cestovních dobrodružstvích. Nebyl sice za svého života dále než asi míli od Prahy pronikl, ale přes to nebyl v zeměpisu úplným ignorantem. Věděl dobře, že jsou v moři delfíni, na nichž možno projížděti se vodou jako na koních, že jsou v něm ryby s lidskými hlavami a žraloci, kteří polykají celé koráby; věděl dobře, že za mořem žijí Eskimové a mouřeníni, kteří se odívají peřím a rybími šupinami, že tam hadi nosí brejle jako professoři a bochníky chleba rostou na stromech.

Pan Pivoňka tedy četl Julesa Vernea. Ba ani nečetl: hltal, ssál všemi porami obličeje.

Od snídaně do oběda, od oběda do vycházky k „Dudkům" sedal ve své lenošce a hladce ostříhaná hlava jeho, odstiňující se příkře od kvítkované půdy, skloněna byla nad otevřenou knihou. Při tom střídaly se v obličeji jeho všechny výrazy, jichž byl obličej tento vubec schopen. Mohl jsi v něm téměř čísti obsah knihy. Hle, všechny svaly zbledlého toho obličeje jsou napjaty, oči nepřirozeně vypouleny, ústa pootevřená, bez dechu téměř a bez hnutí — jistě letí s hrdinou knihy v balonu, plyn uchází, loďka klesá k zemi a dole brousí si již dav křepčících ohyzdných černochů na cestujícího nože a zuby. Z úst vydral se hluboký vzdech, do tváří vrátil se život a ruměnec, oči září spokojeností, kolem rtů hraje škodolibý úsměv — jistě platí tento divochům, kteří na břehu jezera, nad

něž se byl cestující po vyhození poslední přítěže vznesl, marně cení zuby za uprchlou lahůdkou. Oči se potutelně mhouří, ústa se sladce našpulují, jakýsi smyslný úsměv objevuje se kolem nich — jistě maluje spisovatel polo odhalené, polo muselínem prosvítající vnady nějaké snědé nebo hnědé Venuše. Obličej se rozšiřuje; koutky úst škubají sebou povážlivě, kolem očí naskakují veselé vrásky — jistě dopouští se Joe nějakého bláznovského kousku a pan Pivoňka byl by nad ním propukl v hlasitý smích, kdyby nebyla v čas nějaká vážná poznámka mr. Fileasa Fogga obličeji jeho vrátila předešlý důstojný klid.

Tak čítal pan domácí Julesa Verna. Hospodyně ztratila posluchače svých klepů, kos začal arii z „Banditů“ nevhodně protkávati nějakou národní odrhovačkou, Azor zapomněl apportování úplně a lehal v dolce far niente schoulen na koberci, upíraje časem na pána tázavé, udivené zraky.

— — —

Poslední prosba královny Anny.

Ze „Staročeských povídek“ Fr. Vlasa. (1879.)

I.

Přeneste se na křídlech obraznosti daleko nazpět do minulosti, o více než 300 let nazpět, a staňte v duchu se mnou dne 1. září 1546 v jedné bídné odlehlé uličce Starého města Pražského. Ulička tato utvořena jest po jedné straně řadou chudobných nízkých domku, po druhé pak zdí jakés pěkné zahrady, za níž se v pozadí vypíná rub nějakého pyšného domu měšťanského. Zeď jest nerovná a na jednom místě tak hluboko rozštěrbena, že tudy bez velikých obtíží po dvou velikých kamenech, z venčí ku zdi přivalených, do uličky sestoupiti lze.

Zvláštní ovšem pohled poskytuje pro nás toto městské zátiší dávno zašlé doby. V nynější Praze marně bychom hledali řadu těchto nizounkých, šindelem krytých domků s ledabylo sbitými dveřmi, uzavřenými petlicí neb dřevěnou závorou, s těsnými okénky, většinou beze skla, tu a tam s dřevěnou lavičkou pod širokým okapem. Několik

umouněných slípek ťape venku půdou, podobající se spíše vyschlému, oblázky pokrytému dnu horské bystřiny, nežli dláždění. Za to je zahrada stromovím a révou hojně zarostlá, a patricijské sídlo za ní honosí se kamennými loubími se štíhlými sloupky, malbami na stěnách, dvěma okrouhlými výstupky a několika věžičkami, takže by v něm syn století našeho stěží tušil obydlí obyčejného bohatého měšťáka.

Ulička, dotud zcela pustá, se náhle oživuje. Na jednom konci jejím objevuje se skupení osob, jichž bohaté a pestré oděvy se příkře odrážejí od chudobných domků a šedivé, oprýskané zdi zahradní. V předu ubírá se paní ve skvostném obleku obyčejného tehdáž kroje španělského, se spuštěným závojem na obličeji a s širokým sněhobílým uměle složeným okružím kolem krku. Asi dva kroky za ní kráčejí po obou stranách dvě mladší dámy v podobném, ale méně nádherném oděvu. V uctivé vzdálenosti za těmito ubírá se štíhlé „pachole“ v přiléhavých bílých nohavicích a v světle modré hazuce, v bocích stříbrným pásem sepjaté; na hlavě má světle modrou řasnatou karkuli s bílým, pěkně skloněným pérem. Pod ní spadají volně rusé vlasy, na čele krátce přistřižené, po stranách však bujnými kadeřemi krásný hladký obličej objímající. Po levém jeho boku visí malý tulich a objemný váček. Nejzáze pak vyšlapuje si zvolna zamračený bradatý žoldnéř v přilbici, s mečem a vysokou halapartnou.

Když se osoby tyto v uličce objevily, vysula se tu a tam hlava ze dveří a pak vystoupilo již

několik vyzáblých, nuzně oděných obyvatelu, klaníce se hluboko nepokrytou hlavou.

Vše, co vidíme kolem, má na sobě zvláštní ráz dávno zašlé doby, ale na vše to pozírá letní slunce se stejně jasným a teplým úsměvem, jakým blažívá nás daleké potomky, plné červené růže prokukují štěrbinou zdi v půvabu stejném a v obličejích těch lidí písmo srozumitelné každému po všechny věky, věčně stejné písmo lidské duše. A to dodává mi odvahy, abych nakreslil zběžnou rukou tento obrázek minulosti, ač dobře vím, že nedovedu přesně a věrně podati zvláštní ráz její, jehož polo setřené barvy stěží rozeznává na vetchých relikviích oko pilného starožitníka.

Ty růže ze zahrady kynuly tak svůdně, že neodolala zastřená paní pokušení, aby vystoupila na kameny při zdi navalené a vztáhla po jedné z nich útlou, jemnou ruku, z tuhých krajek jako . . . . .*) květu. Ale v tom . . . upřela oči do . . ., hleděla tam, pak . . . lehce k . . . prst na . . . pachole . . . halapartník stanuli mlčky a zatajili dech; bylo to, jakoby je byla paní oním posuňkem a velitelským vztažením ruky v kámen proměnila.

A znovu zahleděla se dáma do zahrady. Není divu, že průvod její tak přesně němý rozkaz vykonal. Vždyť jej udělila ruka královská. Tato paní, jejíž obličej pod závojem nyní odestřeným jeví bystrost rozumu i dobrotu srdce, jest totiž královna Anna, dobrá královna Anna, k níž lne svornou láskou celý politicky i nábožensky roztříštěný národ český. Je to dobrá dcera „Krále Dobře", je-

*) Vytečkovaná místa byla na útržku, který se nezachoval.

hož jho bývalo zemi tak lehké a jenž jako syn jeho a nástupce Ludvík tak volně popouštěl otěže vlády, že národ nyní tím důtklivěji pociťoval pevnou a tvrdou ruku rázného a zchytralého Ferdinanda I. Tento král, ač volně národem zvolen, nebyl již králem národním. Byl cizím národu rodem, jazykem, vírou, mravy, smýšlením, zásadami a záměry svými, zkrátka celou povahou a bytostí svou.

— — —

Vinohradské melodie.

(1879.)

I. Na tkalcovském stavu.

(Místo úvodu.)

Škoda, že se nám nezachovala s pozůstalostí předků jedna kniha, kterou si představuju tlustou jako bibli, s fošnovými deskami v odrané kůži, s ohromnou rezavou sponou, s vypouklými okrasami z hroznu a révových lupenu v rozích, s podezřele slepenými pergamenovými listy. Vsadil bych se nevím oč, že bych pouhým přivoněním k té ctihodné relikvii poznal knihu perkmistra hor vinièních.

Škoda tě, škoda, ty rozmarná sestro bílé knihy svědomí a jiných podobných knih, které jsou jako okna do kořán otevřená do života našich předků! Ach, jak málo je těchto oken! Škoda, pravím ještě jednou, zejmena tebe, tajemná kniho zapadlých hor viničních! Vidím tě, jak jsi ležela na dubovém, vyřezávaném pultě a jak před tebou sedával vážný písař v černém taláru s bledými skvrnami na prsou, za uchem péro rozkřípané maje a u nohou, v stin-

ném úkrytu pultu, lípový pohár. Vidím na soudném křesle perkmistra v konšelském hávu, s vlasem bílým jako sníh a s obličejem plamenně červeným jako kvetoucí granát, vidím jej, an slavně a vážně kyne biřici, trpícímu bohužel nátkou; dvéře otvírají se dokořán a před šraňky vstupují rozvaděné strany nejistým krokem a líčí s živými posuňky vinařské hádky a šarvátky, a písař zapisuje svědomitě jich božsky jadrné nadávky; hluk roste a již zdá se, že líčiti budou strany svou záležitost s věrností až krvavou, když tu náhle padá zaťatá pěst perkmistrova jako ráz hromu na dubový stůl, že tančí na něm vrstva pergamenů a ohromná pečeť a z pod černého sukna, kterým je stůl pokryt, kutálí se cínový pohár mezi rozvaděné strany...

Kam poděla se kniha i její písař, kam poděli se perkmistr i strany? Kam poděly se ty krásné vinice, jejichž smaragdovou zelení se smály pahorky kolem do kola za Novým Městem, kde na podzim milo bylo procházeti se dlouhými, úzkými ulicemi, jež tvořily zdi vinic, ozdobené s obou stran bílými, červenými a modrými hrozny, až se srdce smálo!

Všechno zmizelo: i zdi i hrozny i rozptýlené vížky lisoven, plných života a zpěvu, zanikl bohatý zdroj ohnivé šťávy, jež plnila jiskrami vážné oči předku našich a nezbylo než jméno.

Jméno to působilo na mne odjakživa zvláštním kouzlem. Královské Vinohrady! Zvláště to epitheton „královské". My novověcí demokraté vězíme přece jen dobrou půlnohou v romantických střevících středověku: vždy budí v nás slovo „králov-

ský" ještě zvláštní tajemnou úctu. Bylo to ovšem značné zklamání, když jsem poprvé co malý studios v obvod těch královských vinohradu vstoupil a na místě bohatých thyrsu jen chudý oves a ječmen, na místě Auerbachových sklepů s ohromnými vinnými sudy jen formanské hospody s dřevěným žlábkem pro koně spatřil. Byla to obyčejná krajina za branou s rozptýlenými dvorci a villami, jimž se přezdívalo „vinice" — nic více! Jediná „stezka filosofů" měla tu ještě nějaký půvab: stranou od skřípotu kol a práskání bičů, mezi planými růžemi, s vyhlídkou do tichého údolí nuselského.

Ale pojednou vjel do tohoto kousku země zvláštní ruch. Bylo to, jakoby tam byl někdo přes noc rozházel plné hrstě semení, z něhož rostou města. Uprostřed polí jako houby začaly vyrážet domy a každý příští rok ujímaly se okolo nich nové, byly to tenounké stěny, více okna než stěny, byly to odvážné balkony a ještě odvážnější schody, byly to domy všelijaké — ale byly to domy!

Mám cosi odstředivého ve své povaze. Jsem přítel periferie. Kdyby byl taneční sál sebe prostrannější, jistě najdete mne na jeho stěně. Z této zvláštnosti své povahy vysvětluju též podivuhodný úkaz, že se rok od roku posouvá mé bydliště od středu Prahy dále k rostoucímu města obvodu.

Prozatím dospěl jsem do Vinohrad. Vyhledal jsem si tam dum, na jehož průčelí právě přiklížovali poslední římsu. Najal jsem si v něm dva krásné pokoje s kuchyní a příslušenstvím v přízemí. Vyhlídku mám na báně Karlova a k malebnému Pankráci. Pokoje mé jsou plny svěžího kouzla novo-

sti. Barvy na stěnách ještě neoschly a z podlahy vystupuje vůně krásného borového lesa. A když tak, přátelé, panenskými okny svého pokoje pozoruju — — —

Ať žije čamara!

Povídání do větru. (1880.)

Držte ho, probůh! Nepouštějte ho na světlo, ať nás neučiní směšnými v očích soudného obecenstva! V potu tváří dovedli jsme toho, že se české vlastenectví vyzulo ze všech dětinských přívěsků, že ostalo pouhým neviditelným pojmem, pro nějž se může každý ve své komůrce, bez vášně a nepohodlí rozněcovati cudnou láskou: a nyní smělo by opět nějaké zbrklé individuum s dlouhými vlasy ostouzeti nás blouzněním pro věci, na které vzpomínáme leda s rozpačitým úsměvem?!

Vyslechněte mne, pánové! Zaklínám se vám, že jsem zcela rozumný člověk, že mám vlasů velmi po skrovnu a že nosím baňaté nohavice jako kterýkoli židovský švihák, ubezpečuji vás, že jsem jako vy nepřítelem výstředních krojů a že se mi bezděky rumění líc, vzpomínám-li, že jsem nejkrásnější část svého života ztrávil ve šňůrách nemotorné čamary.

Ale přes to všechno chci dnes psáti o ní.

* *
*

Bez žertu, spatřil jsem ji. Spatřil jsem ji ondy za bílého dne, na veřejné ulici, kradoucí se stydlivě a plaše podle domů v pocitu své přežilosti.

Když jsem ji spatřil, prolétly mi steré vzpomínky hlavou a ruměnec studu zbarvil bezděky mé líce. Vzpomnělť jsem si, že bývaly doby, kdy nosili ten dětinský šat nikoli snad jen ztřeštění jinoši, ale vážní pánové, professoři, doktoři, bohatí měšťané. Mnohý z nich vzpomíná zajisté s úsměvem na tuto dobu svého poblouzení.

Nevím ani, jak se ta pošetilost zrodila. Jako ve snách se pamatuji, že jsem kdysi co malý studentík opisoval německou peticí dra. Riegra za povolení k vydávání českého politického časopisu, kolující mezi námi v četných opisech a předčítanou s nesmírným nadšením, a že jsem pak spatřil na ulici první čamaru, s širokými pentlemi a bohatým vyšíváním. První vystoupení do veřejnosti v tomto kroji bylo skutečným hrdinstvím.

— — —

Žluč.

Pathologický náčrtek od laika. (1880.)

Není pochyby, trpím nějakou chorobou žluči. Lékařové, jimž jsem se svěřil, pokrčili ovšem ramenoma a nazvali mne nastávajícím hypochondrem. Ale přesvědčení mé nezvrátili. Žluč je to, pravím tisíckrát, žluč, ba žluč, co otravuje znenáhla celou moji bytost tělesnou i duševní.

Vyprosil jsem si od redaktora tohoto časopisu dovolení, abych směl vylíčiti ráz choroby své kratičkým článkem, zahaleným v lehké belletristické roucho. Vytrhnu jediný den ze svého omrzelého života a vypíšu průběh jeho věrně a suše, se stálým zřetelem ku své chorobě. Nenajdete tu ovšem úchvatných líčení, citu plných vzdechů a blýskavých myšlenek: ale snad pozná mnohý z vás ve mně tovaryše svého utrpení a snad stane se náčrtek můj podnětem, že obohatí některý znalec bohaté názvosloví lidských nemocí novým krásným latinským jménem.

Vstal jsem dnes velmi časně. Do oken hledělo mi svým ranním úsměvem krásné pozdní léto. Ale mně se protiví do duše ten přívětivý babský úsměv. Zatřpytí se na obličejích těch šťastných Feáku, kteří

pujdou v zlatých paprscích jeho svižnějším krokem po svém každodenním hluchém zaměstnání.

Nuže, půjdeme také. Především musím donésti nazpět deštník, který mu vnutili včera ve známé rodině. Spustil se liják právě v dobu, když jsme začali pátrati, kdo má přeložené nohy. Nedbaje deště, poroučel jsem se pod nějakou lacinou záminkou. Litovali, že půjčili ráno jeden deštník domácímu učiteli a že má druhý přelámáno několik žeber; ale na konec přinesli odkudsi dosti zachovalou relikvii, k níž se poutá nejkrásnější a nejdůležitější rodinná upomínka. Pod rozložitou střechou starého toho deštníku přitulila se nejprv matka rodiny, tehdáž ještě pružná, ztepilá dívka, k boku mladého statného muže, jehož statnost se nyní již proměnila v objemnost probošta a jehož hlava k tomu září pěknou samorostlou tonsurou. Ale to všechno nebrání, aby si vděčně zpomínal na šťastnou onu chvíli, ztrávenou při bubnování deště pod střechou řečeného deštníku, a aby choval nevinného toho kuplíře jako drahou památku. Svěřil mi jej opatrně jako klénot a prohodil s úsměvem, že snad i mně ten deštník pomůže k půvabné žínce. Divím se, že jsem při své roztržitosti to haraburdí již včera někde nezapomněl. Musím je vrátiti při dobré paměti, čím dříve, tím lépe, aby mne snad skutečně pod ctihodnou jeho střechou nepotkalo slíbené štěstí.*)

Ale první má chůze bude k holiči. Pozoruju, že je má brada opět hotové strniště.

---

*) Úvodu tohoto použito později v humoresce „Deštník“ (viz sv. XV. str. 151).

U holiče setkal jsem se se známým doktorem. Na neštěstí byl právě namydlen a nemohl tedy otevříti stavidla své výmluvnosti. Uchýlil jsem se k „Tagblattu". Před rokem odbíraval náš holič „Politiku". Ale ustavičné konfiskace dopálily jej tou měrou, že si dovolil malou změnu v politickém programu svých zákazníků. Učinil dobře. Já náležím dle politického svého přesvědčení k národní opposici, ale buh ví, že si předplatím co nejdříve nějaký ústavověrný liberální list. Strkají mi jej pod nos v každé tabáční boudě, u každého hokynáře, — a pro svůj opposiční časopis abych běžel pul hodiny cesty do knihkupectví a děkoval na konec ještě bohu, není-li náhodou zabaven.

Doktor probral se mezi tím z mydlinek a sdělil mi, že se opět poroučel nějaký český akciový podnik. Přijal jsem zprávu tu s obvyklým škodolibým úsměvem. Zeptal se mne, nechodím-li k Pilzovi. Sdělili jsme si navzájem náhledy své o pětikrejcarových rakouských doutnících. Vstávaje byl ještě tak laskav, že mne upozornil na pikantní inserát na poslední stránce „Tagblattu".

Od holiče zamířil jsem do kavárny. „Befehlen?" otázal se úslužný sklepník, vonící resedou. „Čaj." „Mit Rahm?" „Ne, s cukrem."

Opravdu, vkusná kavárna. Převzal ji nový majitel a zařídil ji s nemalým nákladem. Nu, za dřívějšího byla již hrozná. Čalouny visely v cárech se stěn a na římsách dokola mračily se zčernalé kouřem a znešvařené mouchami bizarní hlavy, v nichž poznal jsi teprvé na druhý pohled hlavy Žižky, Husa, Komenského, Kollára a jiných podobných veličin. Nyní vystupují tam z hnědozlaté

*

půdy ladná skupení pastýřů a pastýřek, nahých dívek a bradatých žoldnéřů. Za buffetem uprostřed květin a cukru šveholí v líbezném nářečí vídeňském kyprá krasavice s tlupou důstojníků, již doprovázejí své dvornosti řinčením ostruh a šavlí. Zevšad vítá tě elegance, kam oko obracíš. A jak bohatý tu výběr novin! Tamo visí in corpore miláčkové moji, vídeňské obrázkové listy. S jakou rozkoší probírám se jimi! Trháme se o ně pokaždé, upozorňujeme se navzájem na skrytější jejich vnady. Jeden vychvaluje především židovské venuše, jimiž ozdobuje geniální Laci pikantní „Bombu“; jinému udělal bodrý, vtipný „Kikeriki“; „Floh“ předčí nade všechny svými ruskými kapesními šátky a náš Klíč vykouzlil také leckterého košilatého Milánka a Nikitu, který musil pohnouti svaly nejmračnějšího obličeje.

Z politických listů přinesl mně co Čechu sklepník „Politiku“, „Epochu“ a „Reformu“. Přečetl jsem v nich obšírné referáty o německé opeře a vyšel jsem uspokojen z kavárny.

Pozoruju, že lidé roztahují deštníky. Poprchává. Přišel mi rázem na mysl prožluklý deštník. V kavárně jsem jej neměl, zapomněl jsem jej u holiče. Vrátil jsem se do holírny. Deštník tam nebyl. Holič byl však přesvědčen, že jej omylem odnesl pan doktor. Mohu jej snadno zastihnouti u obchodního soudu, kde má prý dnes v tu dobu stání.

Dal jsem se bez meškání na cestu k obchodnímu soudu.

Vstoupil jsem do paláce spravedlnosti. Neumím mluviti o právu nadšenými těmi slovy, jimiž je velebí ti, kdož od práva žijí; ale přes to vstupuju

vždy do chrámu jeho s jakousi uctivostí. Ochrana práv soukromých, ochrana práv veřejných. Zde mělo by najíti ochranu i právo národností. Sem měl by vstoupiti člověk z hlučného sporu obou národních stran, z nichž jedna je kovadlinou a druhá kladivem, opravdu jako do tichého velebného chrámu, do něhož nevniká tento bojovný šum, kde nekalí posvátné desky zákona ani stín národního fanatismu. Tak tomu chce zákon sám. Slavně zaručuje nám základní zákon ústavní plnou rovnoprávnost před soudem. Však nechám reflexí a pujdu dále za deštníkem.

Minul jsem zadrátovanou černou skříň, nesoucí v čele nápis „Feilbiethungen" a stoupal jsem do druhého patra. Vešel jsem do pokoje, v němž čekají strany. Z pokoje toho otevřeny jsou dvéře do sálu, jehož střed zaujímá obrovský okrouhlý stul, pokrytý zeleným suknem. Rozhlížím se v předpokoji. Jsou tu sedláčkové, kteří přišli z daleka, aby se hájili proti směnečním žalobám svých židovských věřitelu; jsou tu hostinští, kteří nechtějí platit sládkům odebrané pivo; jsou tu kupci, kteří hodlají namítati špatnou jakost prodaného jim zboží. U dveří mezi předpokojem a sálem stojí drobný člověk s mosaznými knoflíky na kabátu a vyvolává pronikavým hlasem strany. Má jedinou vadu, že neumí vyslovovati česká jména. A bohužel hemží se širý obvod právomocnosti c. k. obchodního pražského soudu jmény, která by vyslovil stěží sám zemský maršálek král. Českého. Ubohý vyvolavač! Kolik hrozně zkomolených Střízků a Pšeničků a Čtvrtečků musí do roka vykroutiti z nepoddajných rtů. Nejhoršími jeho nepřáteli jsou první české rolnické vzá-

jemně se podporující neb v jiných sáhodlouhých firmách sobě libující společnosti: zakucká se při nich pokaždé, až mu tekou slze po tvářích.

V sále je živo jako na burse. Hemží se právníky, z nichž vynikají zejména židovští — dobrá polovice — výraznými obličeji a živými posuňky. Skupení jich mění se ustavičně v bouřlivém ruchu. Těsně stlačena sedí část jich kolem dlouhého stolu a péra jejich pádí skřípajíce po papíře. Vše, co ruce má, referenti u stolku podél stěn, advokáti, koncipienti, mundanti, všechno píše s chvatem zimničným. V právnickém jargonu nazývá se to „řízením ústním".

Po delším pátrání vyslídil jsem v klubku kollegů únosce deštníku. Dotlačiv se k němu, poprosil jsem jej o krátkou rozmluvu.

„Hned, hned, jen co budu tuhle s pantátou hotov." A mluví z plných plic do člověka, jehož drsný, opálený obličej se podobá spletenině lesních kořenů a jenž přinesl na svých nemotorných botách a nohavicích do soudní síně slušnou okázku oteckého role. Vypadá věru jako strom, vytržený i s kořeny z rodné země, s níž byl srostl celou svou bytostí a z níž čerpá všechny svoje síly. Zde postrádá patrně solidního podkladu jejího. Ale i jinak podobá se ten Antaeus stromu: Naprostou nepřístupností vůči všem důvodům rozumovým, jimiž naň doráží výmluvný doktor. Nadarmo vnucuje mu tento péro do ruky; venkovan couvá před nevinným brkem, jakoby měl podepsati smlouvu s ďáblem.

„Ale mějte přece rozum," volá netrpělivě doktor. „Vždyť nevypadám snad jako podvodník?!"

„Ale jakž to mohu podepsati, pane doktore, když tomu nerozumím?" namítá rolník.

„A směnku jste mohl podepsati. Vždyť byla také německá."

„Učinil jsem tak z nouze a neučiním již více. Potřeboval jsem nutně peněz a žid pravil, že jsou směnky jen německé."

„Z části mluvil žid pravdu," obrátil se doktor ke mně. „Vydali nařízení, že se smějí vydávati směnky jen na úředních kolkovaných blanketech neb že se musí kolek na úřadě přetisknout. A blankety ony tisknou pouze německy. Představte si příznivce směnek po českých vesnicích. S každou směnkou nemohou běhati třeba několik hodin cesty do města. Pořídí si tedy zásobu německých blanketu a dlužník, potřebuje-li peněz, podpíše třeba egyptské hieroglyfy."

„Ale vždyť vydávají takové kolkované blankety bez písma, jež si muže vyplniti každý jakoukoli řečí," vmísil se jiný právník do rozmluvy.

„Pravda, kollego. Ale venkovský peněžník sáhne z obavy, že by mohl opomenouti některou formálnost, nepoměrně raději k německému blanketu, v němž třeba jen vyplniti datum a směneční obnos. A konečně, proč má požívati Němec většího pohodlí v tom nežli Čech? Což nám nezaručuje základní zákon ústavní úplnou rovnoprávnost?"

— — —

Přítelův sen.

(1880.)

Mám přítele, který se zabývá psaním veršů. Onehdy zdálo se mu, že se probudil v okrouhlé lepenkové krabici s odklopeným víkem, uprostřed kulatého stolu, kolem něhož seděla společnost vážných, přísně hledících pánů. Přítel vyznává se, že jej uprostřed slavného toho shromáždění sklíčil pocit, jaký as mívá žába v kruhu vědatorů, chystajících se k zajímavé vivisekci. Trapný tento pocit nezmirňovalo poznání, že je mizivě maličkým u porovnání s každým členem společnosti, která naň kolem dokola zpytavě upírala nadlidsky veliké oči jako kruh obrů na lapeného trpaslíka. Hledě na pevně sevřená jejich ústa, vmyslil se bezděky v postavení lidiček, které Rabelaisův olbřím vstrčil do úst s lupením salátu, do něhož se byli ukryli, a kteří ušli hrozící záhubě jen tím, že uvízli v kotlavém jeho zubu.

Ale brzy proměnily se teskné obavy v čiré zděšení. Když si totiž obličeje kolem důkladněji prohledl, poznal v nich nadlidsky zvětšené tváře známých kritiků, pod jejichž esthetickým nožíkem se byl svíjel již nejeden z plodů jeho.

Než si přítel povážlivost svého postavení úplně představiti mohl, trhl jeden z kritiku zvoncem a promluvil takto: „Schůze je zahájena, pánové! Známo vám zajisté, za jakým účelem jsme se tuto sešli. Nabyvše přesvědčení, že svými kritikami pobloudilé naše básníky na pravou cestu neuvedeme, usnesli jsme se, že si vychováme sami vzorného básníka, který by nám pěl pro potěšení a národu na oslavení. Chytil jsem exemplář, který se tuším hodí k provedení našeho záměru. Nuže, přistupme již k poradě, šetříce při tom pořádku, programem vytknutého. Především jedná se o to, jakým způsobem bychom upravili zevnějšek svého budoucího pěvce velikána.“

Po chvíli hloubavého mlčení sáhl si jeden ze shromáždění na bradavici, zvící slušné tykve, jež zdobila mohutný jeho nos, a pravil: „K otázce té odpovídám durazně: dejme mu úpravu co možná elegantní. Neuráží-li každého z vás nedbalost, jakou většina našich literátu v oděvu svém staví na odiv? Šaty jsou na člověku tolik jako vazba na knize. Pěkné básně chci míti v safiánu a zlatě a básníka alespoň v čistém a slušném obleku.“

„Především nezapomínejme národního rázu,“ ozval se jiný. „Myslím, že by se hodila nejlépe slušná čamarka.“

„Dle mého náhledu nesmí se vtěsnati zevnějšek básníků v obyčejnou šablonu,“ namítl třetí. „Většina jich libovala si ve zvláštnostech oděvu. Jedni milovali řasnaté šátky na krku, jiní vlající pláště, opět jiní vysoké boty.“

„A já vás ubezpečuju,“ zvolal kritik s bradavicí, „že nebyl žádný z těch výstředně oděných poetů

bez vad, před nimiž chceme ochrániti svého vychovance. Vidíte-li Byrona s nedbale zadrhnutým šátkem na krku a s rozhalenýma prsama, zpomínáte bezděky na rozervanost — —“

„Myslím, že*)

„Nuž, pánové,“ pravil na to předseda, „přistupme již k poslednímu a hlavnímu článku rokování. Co má náš poeta psáti?“

„O tom nebude, tuším, mezi námi sporu,“ ozval se jeden.

*) Zde psaní přerušeno.

Veteš.

Ze zpovědi literárního vysloužilce. (1880.)

Napsal jsem špatnou báseň. Míval jsem sice vždy otčímskou nechuť k dítkám svého ducha, ale nacházel jsem stále kruh přátel, kteří mou Musu vynášeli do nebes, ba nalézal jsem i kritiky, kteří psávali o vzácném nadání, o vzletu a hloubce a podobných krásných věcech, tak že jsem na konec bez mála sám uvěřil, že jsem skutečným básníkem.

V tomto klamu utvrzovala mne duševní svěžest mladosti. Můj duch překypoval bujarou tvořivostí, jako hloub jižního pralesa. Nesčíslné tvary proplétaly se tam v chaotických skupeních, jako davy opojených bacchantek vířily tam bujné představy, z nichž jedna pro druhou zniku neměla. Když jsem pak časem uzavřel oči a zadíval se do toho lepého hemžení, šeptával jsem sobě: Nenapsal's, ale napíšeš. Dnes nebo zítra sáhneš šťastnou rukou do toho chaosu a vyneseš na světlo nádherný květ skutečné poesie.

V této naději psal jsem dále. Psal jsem věci, jež si uvádím na mysl jen s odporem, ale které nacházely přes to, ne-li vděčných čtenářu, alespoň chvalořečníků.

Na to učinil jsem přestávku několika roků. V těch několika letech udály se na mně a okolo

mne veliké změny. Naznačím je pouze několika črtami. Vlas můj zřidnul, na čele utkvěly tři ostré, vodorovné brázdy. Většina mých drahých zemřela, krb rodinný zpustnul. Staří druzi se rozptýlili; nových neuměl jsem si již získati. Těžké jho chlebařského povolání zlomilo a rozedralo mou šíji.

Tu jsem opět jednou zatřásl tím jhem a připomněl jsem si úděl, o němž jsem byl snival za dřívějších dnu. Chopil jsem se péra křečovitým, zimničním hmatem. Ale v mém duchu nebylo již, jak bývalo. Ten tam byl úžasný chaos tvarů a barev; zůstaly jen ostré, střízlivé obrysy spálených kmenů. Ale démon jakýsi hnal mne nelítostně dále. Ztrávil jsem za psacím stolkem řadu dlouhých, těžkých nocí — ne již v sladkém blouznění mladosti, ale v zoufalém, chorobném napínání ochablých sil duševních — řadu hrozných nocí — abych jednoho jitra s nevyspalým okem s třeštivou hlavou položil na stolek redaktoruv vrstvu hluchého papíru, již jsem se neostýchal nazvati básní.

Byl jsem si plně vědom, že neobsahuje ta vrstva papíru ani špetky poesie. Ale zlý démon šeptal mi v ucho: Kdy se ti líbila některá z tvých prací? Jen vyčkej úsudek jiných: zajisté bude příznivý jako druhdy.

Ale tentokráte jsem se zklamal. Redaktor uveřejnil sice mou práci — snad k vůli pěknému zvuku mého jména. Ostatně byla co do formy správná, bohužel až příliš správná.

Ale brzy ucítil jsem, že jsem si touto básní zatloukl poslední hřeb do své literární rakve. Poznal jsem to především z radostného pohnutí, které se po uveřejnění jejím zmocnilo spisovatelů a přátel

písemnictví. První rozhodně a uznaně špatná báseň chváleného spisovatele mívá vliv velice blahodárný. Skutečně nadaní soupeřové, ohlížejíce se letem po kleslém soku, ženou se s novou chutí a svěžestí k cíli a nepovolaní pisálkové, již již nad zdarem zoufající, chápou se rovně s novou chutí péra, aby dokázali světu, že umí, ne-li hůře, alespoň stejně špatně psáti, jako padlá veličina.

Zašel jsem si mezi kolegy. Při vstoupení mém umlkli rozpačitě; nejbližší soused podal mi s okem slunečně jasným pravici a gratuloval mi veselým hlasem. Rozumím dobře tomu blahopřání a přijímám je v stejném asi pocitu, jako zadlužený marnotratný synovec gratulaci k zázračnému pozdravení bohatého, nemilovaného strýce.

Kritikové mlčí. Oh, milejší by mi byl břitký nuž pitevní.

S několika stran prý se chválí solidnost a svědomistost mé práce. Běda!

Jeden professor prý je u vytržení nad mramorovou hladkostí mého verše. O, bože, bože!

Vidím, že se prostřední a špatní literáti jaksi důvěrně ke mně přibližují, neobyčejně přátelsky se mnou obcují — ne, konec, konec! Nesnesu to déle! Pryč, pryč odtud někam do samoty, až bude má práce dávno zapomenuta, až se vytratí mé jméno nadobro z paměti.

Odříkám se navždy veršů a lituju jen, že jsem kde který ztepal.

Pryč tedy, ale kam? Přemítám chvíli. Ano tam, tam, odkud jsem vyletl před lety do — —

Čápi.

Slohová hříčka. (1880.)

Čápi! Ubozí čápi! Kdykoli na vás pohlížím, jímá mé srdce hluboká soustrast. Stojíte tam smutně zamyšleni na umělém ostrůvku, uprostřed umělého rybníka, jehož břehy upomínají na obrubu cínové vany. Všechno vám vzali, s čím srostly od mládí duše vaše: kolísavý, vysoký rákos, tanec mušek nad vodou, žab veselé skřehotání. Nadarmo zdviháte časem zoufale křídla: barbarské ruce vyškubaly vám pomocné brky. Jste odsouzeni navždy k způsobu života, jemuž se příčí celá povaha vaše, k bídné roli truchlivých statistů na jevišti, v němž nezdomácníte nikdy. Lidé chodí kolem a nerozumějí vašemu bolu; zadívají se leda s úsměvem na vaše dlouhé nohy, na vaše dlouhé zobáky a pomyslí sobě, jací to podivní, směšní ptáci!

Snad jsem já jediným člověkem, jenž pochopil vaši melancholii. Porovnávám osud svůj s vaším. Hle, od slunce východu do slunce západu trčeli jste tu v pochmurné nudě, bez nejmenšího vzruchu a vznětu a přestavovali jste leda občas své dlouhé, komické nohy. Hle, jak zcela jinak ztrávil jsem já tento den! Uběhl mi rychle a zábavně, pln rozmanitých

dojmů; hodina za hodinou posouvala se v něm jako obrázek za obrázkem v pestrém vějíři.

Ráno jsem zašel do kavárny. Sklepník uklonil přede mnou kadeřavou, pomádovanou hlavu. „Befehlen?" Hnědou, toť se rozumí.

Naše kavárny mění se rok od roku k svému prospěchu. Vstupte jen do některé ze starších, jež nyní znenáhla vymírají: uvidíte tam kolem do kola po římsách poprsí a sošky, nyní již do černa zkažené mouchami a kouřem. Stěží rozeznáte Záboje, Žižku, Jiříka, Komenského, Jungmanna, Havlíčka. Nu, za krátko zmizí i tito poslední mohykánové a jich místo zaujmou pastýři v rococo a žoldnéři a nahá antika. Káva stojí sice o několik krejcarů více, ale je také rozhodně lepší. Někde podávají i skutečnou mokku. Sklepníci mají černější fraky a bělejší ubrousky. Společnost je vybranější.

Pan učitel a jeho revolver.

Humoristický náčrtek. (1880.)

Uvěříte mi sotva, že v Čechách existuje učitel, který nesepsal dosud žádnou knihu. A přece jest tomu tak. V tichém jednom zákoutí našeho venkova žije mladý učitel, který nevydal dosud ani jediné knížečky, který není redaktorem ani spolupracovníkem některého paedagogického časopisu, ba kterému jest dosud pan Fr. A. Urbánek osobností napolo mythickou...*)

Vidím v duchu, jak páni učitelé, jejichž oči za účelem lovení kazimluvů pro rozepsaný brus jazyka neb za jinou podobnou příčinou sem pod čáru zabloudily, nad hořejším odstavcem hlavami vrtí a s úžasem se táží: Jakže? Ani jediné rukověti, ani jediného článečku, ani jediné mizerné básně —?!?

Ano, ani básně. Ničeho, praničeho. Jest on snad jediným učitelem v království Českém, který si nevysloužil dosud obligátního titule: Slovutný pan N. N., zasloužilý český spisovatel a ředitel školy v X. X.!

Vzácné toto curiosum zasluhuje toho, aby ze

*) Srovnej ze začátkem satiry „Z neznámé knihy J. Štelcara Želetavského z Želetavy".

svého úkrytu na světlo veřejnosti vytaženo bylo. Hrdinovi ménu bude to ovšem málo vhod. Náležíť k nejskromnějším osobám, jaké jsem kdy poznal, a právě jen velikou touto skromností lze vysvětliti neobyčejný úkaz, o němž jsem se nahoře rozepsal. Sama příroda, jako by vyhověti chtěla skromné jeho povaze, vystříhala se při tvoření jeho podoby všeho, čím by jej byla pozornosti bližních důstojným učinila.

— — —

Sněženka.

(1881.)

Oko pana Jesenského utkvělo na malé, zimou zčervenalé ručce, která k němu zdvihala kytičku drobných sněhobílých zvonečků.

Ah, sněženky!

Pan Jesenský přeletl ještě zběžným pohledem zjev děvčátka, který se skládal vlastně jen z velikého ošumělého šátku, z něhož vyhlížela jako z kukaně mrazem uzardělá tvářička, a koupil si to první květné poselství jara.

Kráčel dále k domovu. Ale ku podivu! Krok jeho stal se náhle svižnějším, hlava, před chvilkou k prsům schýlená, vypjala se junácky a pošmourný obličej se rozjasnil. Dotklo se ho kouzlo blízké Vesny, která k němu tak nenadále vzhledla svým nevinným čistým úsměvem.

Duše jeho rozševelila se nezvyklým vlněním. Obraznost, která v kancelářském prachu povážlivě vystřízlivěla, rozehrála se téměř básnickou svěžestí a nezvyklá tíseň pozavlála hrudí. Touha po štěstí, po životu, po lásce...

Možná, že leckdo z psychologického stanoviska nad tímto náhlým přechodem zavrtí hlavou. Avšak

líčím věrně podle vlastních zkušeností. Jen se dobře rozpomeňte, milí kollegové moji v „nejlepších letech“ (Nejlepší! Jaký sarkasmus!), nuže, jen se rozpomeňte, zda-li v některou chvíli v duších vašich vychladlých, rozšafných, davších výhost marnostem světa a obrněných moudrou resignací, ledajaká maličkost jako: hezký obličej dívčí, zvuk sladké melodie nebo třeba jen ružové poupě, vypučevší přes noc v zahrádce mezi vašimi okny, nezpusobily podobný netušený převrat?

— — —

Růže z podlesí.

(1881.)

Bylo by neslušné, abych líčil zívnutí Pavla Trotiny. Ale jisto jest, kdybych posuněk ten dokonale zobrazil, že by čtenářstvo, marně vzdorujíc nakažlivé jeho moci, hned začátek mého příběhu provázelo výrazem, jejž my klassičtí belletristé vykouzlujeme teprv několika stránkami vzorných period na tváře shovívavých čtenářů.

Avšak zívnutím Pavla Trotiny byli jsme my klassikové zcela nevinni. Na pohled bylo vůbec úplně bezdůvodné. Trotina stál v otevřeném okně, jež mu poskytovalo vyhlídku na tlupu dřevěných stavení, jak je tu a tam po Čechách ještě nalézáme, s pohnědlými stářím sloupcovými pavlačemi, s pobledlým švabachovým nápisem z předešlého století pod šindelovou střechou prkenného štítu, na pestré zahrádky oblíbených po našem venkově květin, na sady starých jabloňů a hrušoňů a v pozadí na lesnaté stráně, ozářené jitřním sluncem, mezi nimiž jako lehce na oblohu vdechnuté šedomodré stíny prohlížel úryvek vzdáleného horstva.

Dodám-li, že k zívajícímu zdola, z pěkné zahrádky před domem vysoké topolovky vznášely

pruty svých velikých červených, bílých a žlutých květu, bude se Trotina zajisté jeviti barbarem, nepřístupným kráse přírody. Spravedlivost žádá, abych jej poněkud omluvil. Nebyl sice nadšencem pro přírodu, ale uměl přece oceňovati její vděky. První dny po svém příchodu do Lenešic liboval si dosti — —

Den slávy.

(1881.)

Filip Kohout, brašnář a majitel předměstského domu, vstal s rozmarem poněkud šedivým. Den před tím oslavoval v úzkém kruhu své rodiny, tovaryšu a učenníku 20leté trvání svého brašnářského závodu a v uších zněly mu dosud divoké přípitky, kterými slavnostní večeře pozdě v noci skončila.

Broukaje cosi, vyšel z ložnice a sedl si ku snídani s obličejem, který málo odpovídal vyzvání „Člověče, nezlob se!" zdobícímu hrneček kávy před ním. —

Paní Kohoutová i dceruška spolkly již několik hořkých pilulek a na české novinářství sneslo se celé krupobití výčitek, když konečně roznašeč (kterého pan Kohout právě obviňoval z pravidelných zastávek v každém výčepu lihovin) přinesl číslo časopisu (jehož celý směr a způsob pan Kohout právě nadobro odsoudil s odhodláním, že o kvartále předplatné na tento bídný list žádným způsobem neobnoví).

Zamračená tvář Kohoutova zmizela šťastně za novinami a panička s dcerou si oddechly.

Náhle zašustěly noviny a pan Kohout pohnul sebou tak prudce, že paní s uleknutím k němu se obrátila. Spatřila v jeho zčervenalém obličeji neobyčejné vzrušení.

„Co pak se stalo?" zvolala bezděky.

Ale pan Kohout nemohl hned odpověděti. Rty jeho sebou jen škubaly a zraky znovu zaryly se do novin.

„Podívej se, Justýnko," vypravil ze sebe po chvíli, „jsem v novinách!"

„Pro pána boha — to snad ne!" ulekla se jeho manželka, která s pojmem „přijíti do novin" družila jen představy nejčernější.

„Inu, jsem — jsem — tu se podívej — pan Filip Kohout —" ujišťoval rozčilený mistr a třesoucí se rukou podával jí noviny, ťukaje širokým palcem na jednu denní zprávu. — —

Náš národní strýček.

(1882.)

Že ho neznáte? Jakž byste ho neznali! Neučiníte v Čechách kroku, abyste se nesetkali s ním, je to jedna z našich nejryzejších figur národních.

Ucházíte se na příklad o místo tajemníka, účetního, obecního lékaře, učitele neb jiný jakýkoli úřad v nějakém našem městě. Máte všechny vlastnosti, které vás odporučují pro tento úřad. Chováte sice pevnou naději, že otcové města neodolají výmluvným dokladům písemní vaší žádosti, ale k větší ještě jistotě zajedete si do řečeného města, abyste se osobně představili a na stav věcí zblízka se podívali. Shledáváte situaci neobyčejně příznivou. Přihlásilo se nad očekávání málo kompetentu a žádný z nich nemůže se co do způsobilosti ani zdaleka s vámi měřiti. Jeden z nich je dokonce tak naprosto neschopný, že se divíte nestydatosti, s jakou se o místo dotčené uchází. Radujete se již napřed svému vítězství. Ale obratem ruky mění se všechno. Naděje vaše prchají rázem, porážka vaše je nepochybna. A kdo způsobil náhlý tento obrat? — Náš národní strýček! Je obyčejně purkmistrem nebo radním nebo jiným závažným

hodnostářem městským. Je to strýček milování hodný, jen že není bohužel strýčkem **vaším**. Jen z té příčiny, abyste sám sobě praničeho vyčítati nemohl, představíte se také jemu. Když klepáte na jeho dveře, zdá se vám, že čtete nad nimi plamenný nápis brány pekelné: „Nech venku naději, čí noha sem se šine". Strýček přijme vás s důstojnou vlídností, ale když mu přednesete svou žádost, zasmuší se trochu, začervená se trochu a snad obletne také rty jeho lehký ironický úsměv. Vytáhne tabatěrku a vezme šňupec. Hm, hm. Vysvědčení jsou ovšem v pořádku, zcela v pořádku — hm hm — ale snad vadí to neb ono — hm, hm. Dokážete mu, že nevadí nic, pranic. On zakývá váhavě hlavou. Ovšem, ovšem, ale bohužel na něm samém nezáleží rozhodnutí. S touto útěchou vás propustí a místo dostane se kompetentu, jehož neschopnost a nestydatost vás na začátku překvapila. — —

Kletba maličkosti.

(1882.)

Nyní je v Čechách tolik velikánů, že obyčejného člověka bolí šíje samým vzhlížením do výšky a že se v něm dušička kormoutí ustavičným strachem, aby ho některý z těch obrů vědy, umění nebo politiky nedopatřením nezašlápl. Bylo by sice vděčnou látkou pro humoristu vylíčiti tyto svízele duševní maličkosti, ale motivem dnešního mého povídání je maličkost tělesná, ona maličkost, která se vznáší na hranici mezi hotovou zakrslostí a slušnou prostřední mírou.

V některých případech může v takové maličkosti spočívat i zvláštní puvab. Jsou krasavice filigránských obličejů, s něžnými ručinkami a nožkami sylfidy, jimž tato drobnost netoliko neškodí, ale v leckterých očích přidává i zvláštní kouzlo. Zvláště mezi mužskými slonbidly a hromotluky najde se nejednou zamilovaný pošetilec, který rád zdvihne do náručí takovou pírkovou a pavučinkovou kněžičku, „malou, ale milou jako perličku“.

Muži již maličkost méně sluší a pravou kletbou je pro toho, kdo s ní spojuje vynikající sebevědomí.

— — —

Umění státi se slavným.

(1882.)

Mnozí lidé myslí, že je bůhví jakého nadání neb namahání zapotřebí, aby se člověk stal slavným. Jsou skutečně blázínkové, kteří klopotným úsilím upravují sobě krkolomné stupně na výšinu slávy, nevidouce neb nedbajíce, že mohou se tam dostati bez obtíže a namahání pohodlnou cestou pro slávychtivé ochotníky dávno již zařízenou.

Věc tato má velikou dułežitost pro náš život národní. Neboť touha po slávě stává se znenáhla jeho rysem nejvíce vynikajícím. Kdož dbá nyní u nás o to, aby klidně a tiše pusobil na své roli, ve své dílně, na katedře nebo za studovním stolkem, spokojen zdárným, byť neokázalým ovocem své skromné práce?! Ten starosvětský druh lidí pomalu vymírá. Jediná snaha nynějšího pokolení směřuje k veřejnému lesku, zvučnému jménu, vavřínu a kadidlu slávy. Arci, slávy nejruznějšího zpusobu. Národní statky, hmotné i duševní, při tom směru ovšem valně neprospívají, ale za to máme v Čechách již takovou spoustu proslulých lidí, že trávíme skoro všechen svůj čas „srdečný-

mi“ ovacemi, slavením pětiletých jubileí, pořádáním slavnostních banketů a večírků a p.

Rolník rád obětuje svůj otcovský statek, aby se stal nějakým správním radou, řemeslník baží především po nějaké šarži v ostrostřeleckém sboru nebo pověsí řemeslo prostě na hřebík a hledí se proslaviti řečněním v dělnických schůzích, učitel neuskrovňuje se tím, aby vychoval národu několik zdárných pokolení, nýbrž musí se stůj co stůj státi spisovatelem ne-li redaktorem, advokát pokládá právnictví jen za vedlejší zaměstnání a chce vyniknouti ve vyšší politice atd.

Téměř každý našinec tedy pracuje pro dosažení slávy, ale mnozí volí k tomu prostředky nepraktické, čímž utrácejí zbůhdarma mnoho sil a času, kterých by mohli jinak užíti způsobem o mnoho prospěšnějším. Myslím proto, že vykonám dílo záslužné, podám-li na základě svých i cizích zkušeností obecenstvu českému stručný návod, jenž umožní každému dosáhnouti nejsnadnější a nejrychlejší cestou rozumné slávy.

— — —

O původnosti.

Volné myšlenky. (1882.)

Známý jeden inženýr vypravoval mi toto: „Když jsme stavěli dráhu z A. do B., musil jsem přebývati nějaký čas v městečku C. Bylo to hnízdo po čertech nudné. Stěží dostal jsem tam s kollegou Č. malý pokojík s vyhlídkou na dlážděné náměstí, — pýchu městečka. A tato vyhlídka byla v prázdných dobách jedinou naší kratochvílí: bavilit jsme se pohledem na c—skou jeunesse dorée, stavící tam v určitých hodinách na odiv své nové obleky a zapřádající tam své milostné pletky. Jednou v neděli, v době takové všeobecné promenády, dovolil jsem si následující žertík. Měl jsem v tlumoku čepici tvaru velmi dobrodružného, sešitou nad to asi z pěti ruznobarvých kusů. Hrál jsem v ní kdysi nějakou komickou úlohu při ochotnickém divadelním představení. Že byla ostatně zachovalá a látky velice lehké, vzal jsem ji s sebou v přesvědčení, že se mi do letního parna na trať dobře hoditi bude. Ale přes to vše nevytasil jsem se s ní posud ani před shovívavým zrakem pánů trhanů. Nyní padla mi náhodou do očí a vzbudila ve mně choutku, abych jí poškádlil c-ské šosáky.

Kollega muj vyslovil pochybnost, že bych se s ní mezi honoraci na korso odvážil, a tím bylo rozhodnuto. Sešel jsem ihned dolů a procházel jsem se s nejvážnější tváří v ominosní čepici mezi svátečně vystrojenou honorací. Nedbaje toho, že mnozí z kolemjdoucích s úsměškem za mnou se obraceli a hlavami vrtěli, prošel jsem několikrát hrdě celou délku náměstí a vrátil se pak vítězoslavně k příteli, který mne s chechtotem z okna pozoroval. Od té chvíle nosil jsem pětibarvou čepici bez ostychu městem i na trať. A co se stalo? Za několik dní objevila se zcela taková čepice na hlavě jednoho z maloměstských šviháku, o příští nedělní promenádě bylo jich už několik, a když jsme se s C. loučili, stalo se tam nošení pětibarvé čepice panující modou."

Mnohý snad spatří v této historce nepříliš vtipnou smyšlenku, ale já jí věřím úplně. Náchylnost k napodobování je skutečně vynikající črtou lidské povahy. Proti nauce, že náleží člověk do rodu opů, vyvstalo tolik zuřivých odpurců, ale kdo z nich popře, že — —

Kdyby byl na zemi nějaký ještě výše organisovaný tvor nežli člověk, chytal by nás jistě do vymazaných lepem bot jako opice. — —

— — —

Konvičková novella.

(1882.)

Ach, jak jste negalantní, pánové! Jak nezpusobní! Zdeňkovi vyletěl míč oknem do zahrady a všichni vyběhli za ním, aby pomohli hledat. Hledají velmi nedbale. Očekávám tu jejich návrat již dobrou čtvrhodinku. Oh, tato záminka jest pruhledná jako křišťál! Chopili se vítané příležitosti, aby unikli na volný jarní vzduch a rozptýlili se mezi kvetoucími křovinami v laškující párky. Což jim po tom, že jedna z pozvaných slečen sedí zatím samotinká v osiřelém zahradním salóně, mezi prázdnými sedadly a za prázdným kávovým nádobím! —

Žádný z těch zvrhlých rytířu nevzpomíná si na opuštěnou dámu, odsouzenou k osamělému dumání o jejich nezdvořilosti. Či jsem tak stará a nehezká, aby to bylo alespoň částečnou jejich omluvou? Zrcadlo naproti odpovídá za mne: Nikoli! Ale pana Lohaře zajímá patrně více slečna Ludmila, pan Chvála je zanícen pro slečnu Olgu, pan Starý — — A sobectví je při nynějším mladém pokolení mocnější, nežli cit pro slušnost a dvornost. O, což by se ti galantní pánové předešlého století, jejichž

pestré podůbky ozdobují tyto kávové konvice, studem pýřili za své odrodilé potomky!

Pěkné konvičky! Celé to nádobí je opravdu roztomilé. Miluju takové dědičné servisy starší rokokové façony. Hle, jak solidně je všechno provedeno: barvy nepozbyly téměř svěžesti a zlato se třpytí jako nové... Vida, nezpůsobnost pánů způsobila alespoň, že mohu dle zásluhy oceniti tuto část zařízení mých hostitelů.

Ten zahradní salon odpovídá ostatně celým rázem svým tomuto nádobí. Vycpané sesle s barokně vyřezávanými lenochy a nohami potaženy jsou látkou jasné barvy, od níž se živě odrážejí veliké květy, podobnou barvitost mají čalouny na stěnách a také ozdobná lampa, visící se stropu, vyhovuje vkusu minulého věku. — Je tu příjemno. Otevřenými zasklenými dveřmi proudí sem volně vonný vzduch zahrady s veselou září sluneční. Přes vlnivý okraj plochých nádob mramorových, stojících venku po obou stranách dveří na malé terasce, od níž se sklánějí do sadu široké stupně kamenné, kypí dolu bujné rostlinstvo, a jedna plíživá haluzka, vkradši se až mezi dvéře, vzhlíží ke mně nesměle modrým květným očkem, jako by se prosebně tázala, smí-li vejíti. Hle, i vrabec přihopkoval na práh, obrací šedivou hlavičku brzy na tu, brzy na onu stranu a pohlíží na mne při tom obezřele černým očkem. Počkej, nakrmím tě jednou po pansku, piškotem — Uletěl!

— — —

Tabatěrka.

Román. (1883.)

I.

Krásný letní den vysílal do kanceláře dra. Plašila prouhu veselého světla, která sloužila nešťastnému písaři jen k tomu, aby co nejzřetelněji poznal, jakou to karrikaturou vzduchu zásobí své plíce. Vzduchový obsah kanceláře, v ostatních částech jakž takž neviditelný, jevil se v ostrém světle té prouhy jakožto hustá směs nesčíslných částiček prachu a bůh ví jakých jiných věcí. A ta drobounká havěď, jako na posměch kmitavým zlatem vyfintěná, tančila a rejdila zářivou dráhou jako roj mizivě malých šotku.

Písař zadíval se sice do té prouhy, ale viděl v ní pouze zářivou cestu, jíž duch jeho unikal z kanceláře ven do krásného letního dne, přes moře střech ven do jasné krajiny s modrými horami v pozadí, mezi žloutnoucí klasy, nad nimiž vzlétal do modra jásající skřivánek. A snad zavedla ho ta světlá cesta i v poetický soumrak vonné lesní samoty nebo v prosaický sice, ale velmi pří-

jemný výletní sad hostinský, na terasu v milém chládku kaštanů, s vyhlídkou na loudivé proudy Vltavy...

S povzdechem vrátil se do nepříjemné skutečnosti. Ujal se znovu své práce, která záležela v rozvazování a opětném zavazování poprášených fascikulů a v obracení sežloutlých jejich listin. Poněvadž konání to nemělo vlastně pražádného platného účelu, užívám slova „práce“ jen v širším smyslu, jaký se ustálil v kanceláři dra. Plašila.

Tento joviální starý pán měl pěkné jmění, které mu dovolovalo zachovati své kanceláři jakýsi starosvětský klid, jímž lišila se ostře od většiny dílen advokátských, naplněných zimničnou činností ve službě jediného idolu — zlatého bůžka zisku. Dr. Plašil byl vybíravým u přijímání klientů a předmětu. — — —

Přes to míval velmi často komisse, stání, pochůzky k veřejným knihám a p. Nápadné bylo jen, že tyto vycházky zřídka stranám účtoval, ač se mohlo souditi, že z pravidla výborně pořídil: vracelť se příjemně rozjařen a v náladě znamenité! I dnes vydal se s vrstvou akt v náprsní kapse na takovou obchůzku a před odchodem uložil písaři, aby vyhledal mezi odbytými akty v registratuře „šimla“ k jisté žádosti; jmenoval několik fascikulů, z nichž některý zajisté prý obsahuje žádost podobnou. Ale při tom dívali se oba, advokát i písař, různým směrem; činilo to dojem, jako by dva auguři báli se pohlédnouti sobě do očí, by nevybuchli hlasitým smíchem.

Po odchodu dra. Plašila obrátil se písař s úsměvem k registratuře a vyňal opatrně z nejdolejší pří-

hrádky několik zaprášených a sežloutlých balíků listin. Oprášiv je, začal se volně probírati těmi vrstvami starých papíru. Bylo znáti, že obrací listy jen mechanicky a duch jeho mešká zatím v končinách zcela jiných.

Avšak náhle upoutal pozornost jeho nadpis jednoho fascikulu. Neslť na obálce pod jménem strany tučnými literami slovo: T a b a t ě r k a. Nápis ten přiměl písaře, že dal se do čtení „species facti", tvořící první list balíku. Brzy ustoupil v obličeji písařově výraz nudy známkám probuzené zvědavosti a fascikul upoutal čtoucího tou měrou, že odtrhl se od něho teprvé, když dr. Plašil, navrátiv se v ružovém rozmaru z „pochuzky", stál již těsně za ním.

„Ještě jste nenašel toho šimla?" tázal se starý pán veselým hlasem. „Počkejte — —" A vzal sám fascikul před písařem ležící.

„Ah, tabatěrka Morignacu!" zvolal a posadiv se na sesli u vedlejšího stolu, probíral se žlutými listinami fascikulu, pouštěje při tom plně uzdu své hovornosti.

„Zajímavý fascikul!" hovořil. „Vidíte, pane Kalino, právnická praxe není celkem tak suchopárná, jak se mnohý domnívá. A někdy vyskytnou se případy, které by pro novellistu nebo romanciera byly látkou přímo znamenitou. Pročtěte si na příklad jen tento fascikul. A v něm najdete vlastně jen kostru celého děje — což teprve kdybyste si ji mohl vyplniti tvářností a povahou jednajících osob, jakož i jinými podrobnostmi, které se nedostaly do právnických spisu, ale jimiž by celá věc nabyla teprve řízné životní barvitosti! A kdyby konečně

fantasie na skutečném tomto základě rozpředla svou bujnou hru — věřte mi, že by z toho povstala povídka dosti napínavá.

Podám vám jen několika slovy tresť té sežloutlé vrstvy papírové.

Do jedné kavárny pražské přicházel den co den v určitou hodinu starý pán, s tváří a způsoby podivína, který mluvil sice česky dosti dobře, ale s jakýmsi zvláštním, cizím přízvukem. Sklepník snesl mu pokaždé všechny francouzské časopisy, jež kavárna předplácela, a starý pán probíral se jimi tak dlouho, až dostavil se druhý staroch a usedl s krátkým pozdravem naproti němu. Tu přinášel sklepník bez říkání šachy a starci sehráli dvě partie, při nichž neopomenul nikdy „kibicovati“ muž prostředních let, ale s tváří před časem sestárlou, po níž rozkládala své stíny tichá resignace. Choval se tak delikátně a zdrželivě, že oba starochové vzorného „kibice“ nejen rádi snášeli, nýbrž i povděčně přijímali tu a tam šňupec, který jim „ku zbystření důvtipu“ ze své prosté sandovky nabízel.

Avšak jednou nedočkal se starý podivín svého spoluhráče a několik dní na to dověděl se, že jej ztratil navždy — smrtí. A tu nabídl se mu a byl přijat náhradník v osobě dosavadního „kibice“. I hráli odtud spolu den co den dlouhou řadu let. Přes to stýkali se spolu jen při těchto partiích šachových a také krátké poznámky, jež spolu při tom skoupě vyměňovali, týkaly se po většině jen oblíbené hry, odbočujíce od ní leda k povětrnosti a podobným všedním předmětům. Jen velmi zřídka nabývaly rázu vážnějšího a důvěrnějšího. Za ten

dlouhý čas nabyli navzájem jen velmi povšechné a kusé vědomosti o svých soukromých poměrech.

Mladší, jménem Pavel Sychravý, dověděl se jen, že spoluhráč jeho pochází ze schudlé šlechtické rodiny Morignacu a že opustiv za mládí Francii, potloukal se delší dobu světem a získal si podnikavostí svou a přízní okolností dosti slušného jmění, z něhož co sestárlý mládenec bez starosti může tráviti podzim života v Čechách, které se mu staly druhou vlastí. Francouz pak seznal navzájem ve svém soku šachovém podřízeného úředníka bankovního a bezdětného vdovce, který marnotratností své ženy s výše blahobytu poklesl do neblahých poměru a s trpkým povzdechem vzdával se naděje, že by kdy ještě plný úsměv štěstí mohl zjasniti jeho trudnou, nudnou dráhu. Přese všechen rozdíl byl tedy v nynějších jejich osudech jeden živel společný: osamotnělost.

Jednoho dne však nabyla rozmluva jejich zcela jiného rázu než obyčejně. Sychravý vylíčil mi ji velmi podrobně a — jsem o tom pevně přesvědčen — i věrně, takže vám mohu tento nejdůležitější moment a základ jeho právní záležitosti podati po romanciersku obšírně a přece bez všech přímětků vlastní obraznosti. Na mne samého udělala věc ta, když jsem ji poprvé z úst Sychravého slyšel, nezvykle živý dojem, i sepsal jsem tenkráte species facti mnohem zevrubněji než obyčejně; ba některé podrobnosti, které jsem tehdáž při sepisování sporného děje pominul, utkvěly přece v mé paměti, i mohu jimi nyní doplniti obsah této listiny.

Tedy slyšte, co se sběhlo onoho dne mezi oběma hráči. Obligátní druhá partie byla skonče-

na a Kaïsa — tak se tuším jmenuje bohyně hry šachové — sklonila vážku vítězství na stranu Sychravého; ale tentokrát nejevil starý Francouz známky podrážděnosti, jakými provázíval jindy svou porážku. Odstrčil jen zvolna šachy a setrval chvíli v němém zamyšlení. Pak začal přesedávati a pokašlávati, až náhle zajel rukou do vnitřní kapsy svého kabátu a vytáhl nějaký předmět, pečlivě papírem obalený. Nevznášeje očí k Sychravému, který s podivením pozoroval jeho konání, rozbaloval zvolna papír a mluvil s rozpačitým úsměvem: „Přisluhujete mi svou tabatěrkou již tak dlouhý čas — sluší se, abych i já jednou svoji vám nabídl. Mužete si arci pomysliti, že se chci jen pochlubit. Moje tabatěrka není ledajaká. Vizte!“

Podal mu velikou zlatou tabatěrku, jejíž práce a celý vzhled svědčily o nevšedním stáří. Byla pokryta vypouklými okrasami starobylého vkusu a hojně posázena drahokamy rozličné barvy a velikosti. Na víčku měla brillianty ověnčený emaillový ovál s malbou velmi dobře zachovanou, představující bohyni Fortunu.

„Ah, ovšem,“ mluvil Sychravý, prohlížeje překvapeným zrakem vzácnou tabatěrku, „toť pravá královna proti mé sandovce. Rozumím trochu podobným věcem a soudím, že držím v ruce malé jmění, k němuž přistupuje ještě značná starožitnická cena.“

„A umělecká,“ dodal Francouz. „Všimněte si na příklad té malby na víčku! Je to výtvor znamenitého Limosina a činí sám o sobě tuto tabatěrku vzácným skvostem.“

„Jak že? Tak stará?“

„Ano. Dědí se již hezkou řadu pokolení v naší rodině."

Sychravý prohlížel si tabatěrku se všech stran. Myslím, že se mu asi jiskřily oči při pohledu na vzácný skvost a že si představoval pestré, zlatem lemované kabátce dávných dob, v jejichž kapsách asi skřínka tato spočívala, že se před ním zaběłaly krásné, jemné ruce s řasnatými krajkami, které asi s tímto klenotem si pohrávaly.

„A má svou historii," pokračoval po chvíli šlechtic. „Musím vám ji především několika slovy sděliti, abyste sáhl s náležitou úctou do útroby té starožitnosti."

Vzal od Sychravého tabatěrku a posmekuje ji v jemné, útlé dlani, vypravoval: „Jeden z mých předku prokázal králi... duležitou službu v delikátni záležitosti. Za odměnu dostalo se mu z nejvyšších rukou tohoto vzácného daru. Nevím, jestli on a nástupci jeho této tabatěrky vskutku za schránku tabáku užívali, ale jisto jest, že se udržela jako drahocenný rodinný skvost v naší rodině až do té doby, kdy nepřízeň osudu, dolehnuvši na mé pozdější předky, dohnala jednoho z nich k tomu, že vzácnou tu památku prodal jistému bohatému sběrateli starožitností, vyhradiv si právo, že mu bude za stejnou cenu prodána zpět, usměje-li se znovu štěstí na naši rodinu. Ale štěstí nepřestalo se mračiti a konečně nikdo na tabatěrku více nepomyslil. Zachovala se v našem rodu pouze tajemná tradice o ní jako divná pohádka o zašlém štěstí, kterou i mně muj nebožtík otec leckdy vypravoval a kterou si bujná moje obraznost zdobila báječnými přímětky. Ač jsem neznal pravou cenu a plný

význam její, choval jsem ji přece stále na paměti, a když se mi podařilo nashromážditi dostatečné jmění, byla ona první mojí myšlenkou. Na základě zpráv otcových a zápisku, nalezených mezi rodinnými papíry, pátral jsem tak dlouho, až jsem šťastně nalezl posledního vlastníka naší tabatěrky. Koupil jsem ji od něho za peníz, který zcela odpovídal hmotné a starožitnické její ceně, a musím vyznati, že jsem přes to prodavače nekřesťansky ošidil."

Morignac se odmlčel a otevřev zvolna tabatěrku, nastavil ji Sychravému, který s posvátnou téměř úctou ponořil prsty do všedního hnědého prášku, jenž býval asi v této třpytné zlaté dutině řídkým hostem.

Allotrie pod čarou.

(1886.)

Díky tobě, čáro, ty tlustá čáro, kteráž mne dělíš od vyšších oblastí, kde sprostá novinářská spekulace vodnatým bombastem a jedovatou perfidií, drzou lží a nestoudným klamem svádí náš ubohý, zaslepený národ! Já zde sedím pod tebou, čáro, jako pod silnou, nepromokavou plachtou, jíž nevniká sem dolu ani krupěj té otravné záplavy. Je mi zde tak blaze jako člověku hledícímu z pevné, útulné jizbičky ven do únorové sloty, tak blaze u vědomí, že jsem jediný spravedlivý v těchto místech neřesti a hanby, že zde nemusím za jidášský grégrovský groš zapírati svého přesvědčení a věrně, pevně mohu státi při svých zásadách — et si fractus illabatur orbis — Jen ty, čáro, drž!

Ano, zde mám kousek volné půdy pod nohama, na níž mohu dělati, co mi libo. Nechť si žurnalistická smečka tam nahoře štěká na měsíc česko-německého vyrovnání a trhá zasloužilé muže národa — mně po tom není pranic, já nemám s nimi žádného spolku, ubrus mezi mnou a jimi je dokonale rozříznut onou tlustou čarou, pod níž mám své vlastní, zcela jiné náhledy, neboť v du-

věře se vám přiznávám, že jsem zakuklený Staročech. —

Pravím: „v důvěře“ a doufám proto, že mě nevyzradíte mým ničemným kollegům nad čarou. Jinak se arci o mém tajném staročešství nedovědí. Neboť v žurnálech není obyčejem, aby se někdo staral o cizí ressort aneb dokonce četl výrobky svých soudruhů. Každý dbá jen o své: oni tam si hledí svého šálení a mámení obecenstva a já zde mám pečovati o zábavu jejich obětí. Arci mnoho místa tu pro své zábavné prostocviky nemám. Kdybych se chtěl ve svém útulku jen trochu protáhnouti, praskal by ve všech svazích. Na tom směšně malém kousku papíru těžko dostaneš Jeho s Ní k prvnímu dostaveníčku, neřku-li k oltáři a nechat se rozříznouti na dví jako svatý Matouš, to bolí i nejdřevěnější — — —

Malovaná vajíčka.

Velkonoční črta. (1886.)

Naše krajina připadá mi jako plátno, na němž malířka Příroda rok co rok v určitém postupu vyčerpává barvy své bohaté palety.

Nejprve je to plátno prostě bílé nebo šedé a z prázdné plochy jen slabě vynikají skizzovité obrysy pahorku a dolin, bezlistých stromu a temných lesu. Však znenáhla běl začíná ustupovati jasné zeleni a modři, živé hnědi a stříbrné šedi, až pak čarovný štětec vmísí mezi ně celou směsici smavých barev: zářivou běl a červeň květu na stromy a keře, zlatou žluť kvetoucích orseju a blatouchu kolem vod, tisíce jiných barev na lučiny, do sadů a háju. Pestřejším a pestřejším stává se rozkošný obraz. Ale pomalu zjednodušuje se opět barvitost a pozbývá svěžího, zářivého pele; stává se sytější a střízlivější. Ale ještě objevují se tu tam živé tony: ze zlata klasu prosvítá temnomodrá chrpa a žhavorudý mák, mezi listím stromu rdí a modrají se zralé plody. Pak zeleň zvolna bledne a mizí, jasné a živé barvy ustupují matným a temným — ještě jednou, naposled namočí Příroda štětec svuj v červeň a žluť, malujíc do pestra podzimní háje

a pak začíná stírati barvu za barvou, až jednoho jitra se opět objeví na jejím malířském stojanu prázdná bílá plocha.

Božská malířka odkládá štětec a oddává se dlouhému spánku, v němž zdává se jí o kouzelném kraji křišťálových palem, jichž obrysy časem ve snu kreslí na okna naše.

Ale pozvolna začíná střásati zimní spánek, až ji posléze probudí velebný, jásavý hlahol všech zvonu, hlásajících radostné vzkříšení.

Protírá si oči, zdvihá se — před ní bělá se dosud prázdné plátno — ale v omlazeném jejím nitru kypí bujará tvurčí síla, v osvěžené její mysli rojí se pestrá změť lahodných obrazů a ruka bez děky znovu sahá po štětci. Již jej uchopila a tam v rohu, na pokraji lesa mžikem vykouzlila houšť modrých podlíšek... Již opět proměňuje běl nivy v zeleň, již opět za sladké hudby kosů a skřivánků rozsévá krajem duhové záře —

Vítej, spanilé, přespanilé jaro!

Ó, jak miluju jasné, krásné barvy jara: tu čerstvou zeleň trávy, to rosné modro fial, to zlato petrklíčů, ten růžový jabloňový květ!

Jak miluju barvy vubec, barvy pestré a živé! Barvy jsou život a radost ze života; jednobarevnost je nuda; bezbarevnost je truchlivá smrť!

Nepřátelé života jsou zároveň nepřáteli barev. Vyžilí asketové, proklínající tuto krásnou zemi a hledající metu člověka za hrobem, odívají se v popelavé kutny a černé taláry. Scvrklý knihomol, ztrativší styk se skutečným životem a předoucí jako

pavouk ze sebe vzdušná, bledá axiomata, do nichž by rád spoutal a zaklel všechen ostatní svět, libuje si v šedivém rouchu svých theorií a dává do klatby svěží barvy přírody, které urážejí ochablé jeho nervy.

Ano, šedivá je theorie, pestrý jest život.

Když opanuje svět jednostranná, pedantská doktrina, která nečerpá své zákony z přírody a života, nýbrž ze svého školským prachem vysušeného mozku, když chladně spekulující rozum zatlačí v podruží cit, fantasii a všechny ostatní stránky lidské bytosti: tu vidíme, jak rozmanitost živoucích forem vtěsnává se v jednotvárné, ztrnulé šablony a jak zářivé barvy přírody stírají se v jedinou pochmurnou šeď.

Příroda vykouzlila z několika nejjednodušších zákonů nekonečnou rozmanitost; ti pánové však chtějí naopak mnohotvárnost a mnohobarvost života proměniti v bezbarvou hmotu, kterou by mohli vpraviti do svých několika doktrinářských přihrádek. —

Moderní civilisace vykonala divy, ale pozorujete-li její účinky na život lidstva, shledáváte i leckteré nepěkné stíny. Neplyne z toho arci zavržitelnost novověké osvěty, nýbrž potřeba nápravy, potřeba, aby místo jednostranného pěstění jen některých stránek lidské bytosti stejnoměrně byly rozvinuty i jiné dosud zanedbané stránky. Pohleďme na příklad, jak se dařilo v nynějším století kráse.

Básníci vytvořili díla, v nichž se kochá přítel literatury ve svém pokoji nebo velkoměstské obecenstvo v divadle; malíři podávají výtvory své přátelům umění na výstavách; hudebníci provozují své

skladby před vybraným posluchačstvem v koncertech a operních představeních — Ale mimo koncerty, divadla, výstavy, kolik že krásy najdete ve skutečném životě kolem sebe? Smutné mlčení vládne krajem aneb se ozývají ohyzdné kuplety městských tingl-tanglů místo krásných písní národních; místo originálních chalup s prostými, ale milými okrasami vidíš jen střízlivé domky nevábící ani nejmenší ozdobou, ale za to leckde odpuzující svou zanedbaností; v nich marně bys hledal pestré květy a ptáčky na prostomilých výrobcích národního vkusu; zvadly a uletěli jako odkvetl pestrý národní kroj, jako uletěla poesie národních obyčejů a mravů. Místo nich vidíš ubohou karrikaturu nevkusné městské mody, blaseovaného městského života.

Vzdělaná Evropa nabývá pozvolna jediného, nudně střízlivého vzhledu, odívá se v jediný nechutný stejnokroj. Malíř a spisovatel utíkají se do minulosti nebo vyhledávají odlehlé kouty, kde zachovaly se ještě zbytky bývalé originálnosti a krásy. A což pak, až poslední římský venkovan odloží svůj malebný kroj, až dozní poslední pověst bretoňská a poslední dudák skotský odkáže své dudy museum, až umlkne navždy zpěv Tater a nejzazší ruská vesnice bude vypadati na vlas tak jako vesnice v okolí Berlína! Zdá se věru, že ideálem příštího věku bude sto milionů stejně oblečených a učesaných panáku, mluvících volapükem dle jediného fraseologického slovníku.

Snad budou tak skutečně vyplněna slova o „jednom ovčinci"; ale já se pro ten ovčinec rozehřáti nemohu. Mně připadá ten postup k jednotvárnosti

jako stárnutí lidstva a doba, kdy splní se ona slova, zdá se mi býti začátkem jeho smrti.

Já miluju mnohotvárnost, já miluju barvy. Nechť kdokoli mluví pohrdlivě, že barbarský vkus libuje si v pestrých a živých barvách — buď si, jsem tedy barbar!

Pamatuju se na leta gymnasiální, kdy nenáviděl jsem výtvarné umění antické. Je to hrozné, ale je to pravda. Nenáviděl jsem ty ztrnulé figury v suchých obrysech, ty střízlivé dřevorytiny, jimiž byl proložen suchopárný text. Ze všeho toho zívala na mne hrozná školská nuda. Ovšem, když jsem později uviděl skutečné sochy řecké, tu zjevilo se mi teprve pravé antické umění jako v zářivém živoucím těle a zajalo, uchvátilo mou duši svou věčnou, lahodnou krásou.

Uchvátilo, ač zářily pouze čistou bělostí, bez živé pleti barev. Nepřátelé barev hlásali s katedry vítězně, že vybroušené umění řecké pohrdalo barbarskou pestrostí. Ale přišel čas, kdy náhle umlkli: z tisíciletého hrobu vyvstaly proti nim výtvory řeckých sochařů, nesoucí dosud na tváři a rouchu stopy barev nenáviděných.

Obrys — toť pouhý duch, barvou teprve stává se živým tělem. Živost a mnohost barev je příznakem mládí; kde barvy blednou a chudnou, hlásí se stáří.

Několik myšlenek o české židovské otázce.

(1886.)

Kráčel jsem po starém židovském hřbitově. Ač nebyl tehdáž ve své plné slávě, v májovém rouchu z bezových květu, učinil na mne přece dojem hluboce poetický. Chodě tou spoustou omšených náhrobních kamenu s nápisy hebrejskými, namnoze již sotva zřetelnými, a s vytesanými znaky rozličných pokolení židovských, nořil jsem se v myšlenky o sudbě nešťastného národa!

Vyhnán ze staré vlasti, k níž pojily se všechny upomínky jeho slavné a šťastné minulosti, rozptýlen po šírém světě, hledá si nové domovy mezi lidem, který hledí s nenávistí a s opovržením na bídné bezzemky, odpuzující jej svým cizorodým rázem a vyznávající víru nenáviděnou. Jako zloděj, s plachým pohledem vkrádá se mezi ně, chvíli je trpěn z milosti, pak honí jej opět s místa na místo, obklopen záští a potupou, jejíž znak musí nositi na čele pokorně schýleném, nejsa jist svého majetku ni svého života, jemuž každou chvíli hrozí výbuchy divého fanatismu — jeho život je věčná, svízelná obrana proti mocem nepřátelským, uprostřed nichž stojí sláb, opuštěný, bezbranný.

A hle! národ ten vytrval. Celá veliká plemena zmizela s povrchu země, ale rozptýlené, slabé, utlačované židovstvo udrželo se v tisíciletých útrapách uprostřed cizích národů.

— — —

Čmelák.

(1886.)

Redakce tohoto časopisu poctila mne vyzváním, abych do něho napsal řadu prosaických drobotin, provanutých zdravým humorem. Za nynější doby, kdy jeden nakladatel po druhém odvrací se od původní belletrie, poněvadž mu výtěžek uhradí sotva cenu papíru; kdy obecenstvo knihy takové, bez ohledu na směr a literární cenu, naprosto odmítá a sice jedny proto prý, že jsou mu příliš krásné, druhé proto, že jsou příliš špatné; kdy před probudilým národem českým krásná literatura jeho klečí opět na kolenou, žebrajíc úpěnlivě, aby jí zachránil život vlasteneckou almužnou — nestojí-li o ni samu, alespoň k vůli ostudě před cizími: v době tak utěšené musí našinec s radostí uvítati pohostinný útulek v listech politických.

Vděčně přijímám tedy nabídnutí. Jen — jak bude s humórem?

Ech, co! Žbluňk do toho — nepůjde-li plování, vylezem zase z vody, otřepáme se trochu a bude basta!

Přede mnou bělá se svůdně papír; namočené péro vznáší se slibně nad ním. Myšlenko, přijď!

V pokojíku je nevlídno a dusno. Venku zelená se a kvete máj. Otevru okno: jarní vzduch osvěží mi hlavu a na zlatém paprsku přilétne májově smavá myšlenka.

Bzzz... bzzz... Ah, místo ní vletěl mi do pokoje čmelák. S temným bzučením lítá semotam těsným prostorem. Teď se usadil — — —

O božská přírodo!

Humoreska. (1886.)

Z coupé vlaku, který stanul na malé vesnické stanici, vyskočil s mladickou pružností vytáhlý, hubený pán, jehož bledé vousy tu a tam již zabíhaly do šediva a jehož celé vzezření svědčilo, že tráví většinu života sedě v nějaké městské kanceláři. Ale v úpravě byl dnes pan Holas pravým protichůdcem officiála Holasa, téměř nerozlučného s modrými plátěnými rukávci na ochranu manšet a se zeleným stínítkem na oči Dnes byl oděn v lehký, světlý šat cestovní, ukrýval pokročilou lysinu pod volným slaměným kloboukem, nesl na rameně kostkovaný plaid a po boku vkusnou kabelu. Důkladný hedbávný deštník sloužil mu zároveň za hůl a z kapsy nedočkavě vykukoval dalekohled.

Pan Holas odevzdal s bodrým úsměvem nádražnímu zřízenci jízdní lístek — Ale, dobrá, že mi to napadá ještě v čas! Málem byl bych zapomněl na malý psychologický úvod. Holenku, teď již nesmíš házeti jen tak ledabylo své nápady na papír jako za mladších let, kdy nebylo ještě duchaplně břitkých, všestrannou vzdělaností svou ohromujících, všemi mastmi literární historie mazaných kritiku!

Tehdáž jsi prostě arch za archem plnil ledačím, co ti právě přišlo pod péro, a četl pak s dětinnou radostí prostomilé tehdejší posudky, z počátku: „...mezi pupenci našeho literárního dorostu slibně vyniká...“, pak: „...zvučnému již jménu se těšící, bohatě nadaný mladý poëta...“, dále: „...náš výborný N. N., jehož každá práce je skutečným obohacením domácího písemnictví...“ atd. atd. Ale teď! Muj bože! Nynější cech kritický rozpovídá se duchaplně o realismu, naturalismu, eklekticismu, vyčte ti řadu neznámých francouzských spisovatelu, zdrtí tě výrokem nějakého velikého německého esthetika. Nyní píšeš v ustavičné bázni a se zkormoucenou dušičkou očekáváš, brzo-li se octneš v nelítostných rukou takového kritika, který s pohrdlivě sarkastickým úsměvem pírko po pírku oškube tvou celou literární slávu a objeví tě světu v celé nahotě duševní nicoty.

Teď se musíme míti pořádně na pozoru. Jsem přesvědčen, že muj — —

Hyperbole.

(1886.)

Větší nebo menší měrou pěstujeme hyperbolu všichni. Nasloucheјme nejvšednějšímu hovoru:

„Hrozné vedro!“

„Děsné! Takové nepamatuji mnoho let. Huř nemůže být ani v Africe.“

„Ze mne se pot leje potokem.“

„Já se také nestačím utírat. Padesát šátků spotřebuje člověk za den a každý by mohl ždímat —“

A tak to jde dále v samých hyperbolách, neboť oba vědí dobře, že je sice horko, ale nikoli tak neobyčejné, jak to vyličují.

Nebo poslouchejte gourmanda, když líčí, jak o hostině prsíčka jen se vypila, kapoun na jazyku se rozplýval, a víno — jaké bylo víno, nemůže obyčejně ani lidskou řečí naznačiti, nýbrž pomáhá si posuňkem vytržení a lusknutím prstů.

V literatuře náleží nadsázka k figurám nejdůležitějším. Byl by to praubohý dub, kterému by básník odepřel epitheta „obrovský“. Krásný již nestačí, musí se říci překrásný, přelíbezný, přerozkošný. Nic není dost prázdné — pranic. Propasti

jsou bezedné, hory nebetyčné. Oblíbená slova veršovníku: věčné, nekonečné, neobsáhlé. I obyčejný referent tituluje každý zástup nepřehlednými davy. Nedostižné vzory hyperbolí podávají žurnalistické polemiky. Na příklad jednoho rána překvapí některý list přítele nepřítele sensačním odhalením, že předák oposiční strany — — —

Několik náčrtků.

Studentská láska! Mnoho lidí pomýšlí na ni s opovržením a někteří (redaktorové) s hrůzou. A přece jest tak krásná, tím krásnější, že nečíhává tu ještě v pozadí milostných hříček Amorových rozšafný, vypočítavý Hymen.

Bývá to láska hravá; ale trvá někdy dosti dlouho. Já na příklad miloval jsem vyvolenou svého studentského srdce plných pět let. Zpomínám rád na mnohé sladké chvíle, jež mi láska tato přinesla, a zvláště rád na jeden čarokrásný večer, kdy kráčeje tiše kolem zahrady Jejích rodičů, spatřil jsem Ji bělati se v otevřené, zelení obrostlé besídce a kdy se tam ve stříbrném šeru měsíčním poprvé setkaly naše rty v horoucím políbení — Eh!

*

Znáte tu tichou chvíli? Sedíte samoten v obrubě lesa a cítíte silnou vuni lesního kořání. Před vámi prostírají se v lesku letního slunce pole zralého obilí; vesnic, ukrytých v dolinách, nevidíte, zdá se vám, že pole ona bezprostředně splývají s modrou silhuetou vzdáleného pohoří, z něhož tu

a tam vyniká bílý kostelík a nad nímž se chvějí bílá oblaka. Nad vámi vypínají se hnědé, zkřivené kmeny borovic a za vámi hloubí se tajemné pološero lesní.

*

Jako každý spisovatel nenávidím kritiku. A přece pocitujeme často nedostatek té pravé kritiky, která bohužel zustává pouhým ideálem. Neboť každý spisovatel rozumí pravou kritikou tu, která by ho vždycky a hodně chválila — ostatní ať si drchá po libosti.

OBSAH.

Str.

KNIHKUPECTVÍ
F. TOPIČ V PRAZE
NAKLADATELSTVÍ